



1950
1950



LINGVA

PER DES. ERASMVV
Roterodamum,

OPVS nouum, & hifce tem/
poribus aptiffimum.

Hic licet illufret Draco aut e infignia ftrpis



Magnanimi virtus fed mage Chriftophori.

ANTONINVS MEDICVS.

Auxerat ingenuos Clarus Palatinus honores,
Auxerat et titulos, rem quoq; Christophorus.
Attentus Cæsar, quæ Regia signa ferebat
Olim, sic posuit: aucta uolens eadem.
Virtutes, titulos, præclarum stemma sequuta est
Lingua immortalis: qua uolitet ælebris
Per mare per terras, Magno ælebratus Erasmo:
Quo dare nil maius secula posse putes.
Viuatur ingenuo. Viuet sic Splendidus Heros:
Dum grauidæ uictum præbuerint segetes.

* Bibliotheca
Zeebka



643021

ILLVSTRI D. CHRISTOPHORO

à Schijdlouietz Palatino & Capitaneo Cracouiensi,
regni Poloniae Cancellario, Eras. Rot. S. D.



NOT tantisq; malis undiq; contaminata est
uita mortalium uir non imaginibus tantum
illustris, ut Homerus conferens sortem no-
stræ conditionis, cum singulis animantium ge-
neribus, pronuntiaret, nullum esse animal
homine calamitosius, Silenus iudicaret, optimū aut non nasci,
aut quā ocyssime aboleri, Plinius existimarit, nullū munus
homini datū à superis maius aut melius, quā uitæ breuitatē,
& interim nulli negatā facultatē abrūpendi uitā, si uideatur.
A pud Lucianū Pythagoras, cuius anima fingitur subinde mu-
tato domicilio, per omnia uirorū ac mulierū bipedū & quæ-
drupedū corpora fuisse peregrinata, fatetur se longe suauius
uixisse, quū esset rana, quā quū esset rex. Atq; hæc quidē li-
cet absurda dictu, non ita multū abessent à uero, nisi cælestis
ille philosophus nobis persuasisset, æternā felicitatem esse pa-
ratam his qui totius felicitatis prorā ac puppim, ut aiūt, in ipso
collocarint. Ea spes tantā habet uim, ut in maximis etiā malis,
seruet ac tueatur alacritatē animi sibi bene conscij, præsertim
quū hic interim adsit arrabo ille mirificus & arcanus, q̄ quic-
quid habet hæc uita fellis uertit in mēl. Ad hæc quoniā homo,
sicut corpore constat & animo, ita duplici genere malorū affli-
gitur, quæsitū est & illud à sapientibus uiris, utrū grauiora
sint mala corporis an animi: & pronuntiātū est ab animi ma-
lis plus esse calamitatis. Quanq̄ ab hac sententia multū discre-
pat uulgus: Quotus enī quisq; est, qui nō miseriùs esse ducat
hydronicum

ERAS. ROTERODAMI.

hydropicum esse q̄ avarū? Sed idem felicius esse ducunt, habere corpus formosum, q̄ animū honestis disāplinis ac uirtutibus exornatū. Nec mirū si præpostere iudicāt de malis ac bonis, qui corpus præferūt animo. Antiquitas præter casus & uitæ, numerauit trecenta morborū genera: quibus accesserūt & in dies accedūt ignotæ nouæq; morborum species, ueluti cū arte medicorū ex insidijs bellū gerētes. Quis aut enumeret animorum uitæ? Atq; utinā numero tantū uincerēt, Superāt pro dolor, Superāt & alijs multis nominibus. Primū quod uitā meliorē nostri partē: deinde quod quū corporis mala tantū afflictos reddāt: animorū morbi, reddūt etiā malos & infelices, eo quod à nobis accersantur. Iā sunt quædā corporū egritudines, quæ cruciatum nesciunt, ueluti phthisis. An uerq; est ullus hydrops, ulla febris, quæ sic discruiat corpus, ut pecunie studium, ut amor impotens, ut zelotypia, ut liuor torquet animum? Ad hæc corporis morbi crebro medentur animi malis, quum ex animi uitio ferē nascantur. & corporis mala. Grauiiores existimātur corporis morbi, q̄ præter molestiā habent & turpitudinē. At huiusmodi sunt omnes animorū morbi. Nō enī solū adimūt animi tranquillitatē, uerū etiā infamiā adferūt. Medici nullū morborū genus. putāt formidabilius, q̄ quod ægroto mali sensū eripit. Sanabilior enī est podagricus, q̄ se miserū clamat, & medicū accersi iubet, quā phreneticus aut lethargicus, quorū hic sibi uidetur sanus, ille medicū opitulari cupientē inuadit. At huiusmodi ferē sunt omnes animorū morbi: Quo quisq; grauius ægrotat, hoc minus admittit opē medicantis: Nā in his quoq; uarietas est. Lōge facilius medemur, luxui, libidini, & profusioni, cæterisq; crasis, ut ita dicā animi morbis

EPIST. NVNCVPATORIA.

ni morbis, q̄ ambitioni, quàm inuidiæ, quàm philautiæ, quàm
 hypocrisi. Videas multos, quibus nō possis obijcere stuprū, aut
 temulentiam, sed toti madent amore sui, ad hunc gnomonē exa-
 minant omnia. Si quis obsistat, nullū iūdictæ genus non molis-
 untur, sceleratissimis interim cupiditatibus prætexēs honestos
 titulos. Quo quidē hominū genere nihil nocentius neq; deplora-
 tius. De corporis morbis iudicat animus. Idē in animi morbis
 fieri nō potest, quū ea pars nostri laboret, qua iudicamus. Pro-
 inde quo remedio succurras illi, qui sitim inexplebilē habēdi uos-
 cat providentiā, qui liuorē appellat honesti zelum, qui cœcum
 amorē sui nominat prudentiā, malidiciæ morbū fucat titulo
 libertatis? A cedit ad hæc quod cui pedes alligauit podagra, tas-
 men oculis et auribus sanus est. At unus quispiā animi morbus,
 totū uitiat animū. Rursum cui res est cū calculo, cæteris morbis
 caret. At nullus est animi morbus, qui non secū trahat agmen ui-
 tiorū. Iam si par est ex contagij noxa morbū æstimare, à pesti-
 lentia tuti sunt senes, si Plinio credimus, nec ea quouis demigrat,
 sed ab austrinis regionibus orta, ferē demigrat ad occidentales.
 Sūt morbi qui nō attingūt pueros, sunt qui parciūt sexui foemina-
 nino, sunt qui potentes impetūt, plebi parantes, cuiusmodi ferūt
 lichenas: Sunt qui suis tantū ætatibus aut etiā regiōibus semūt.
 Elephantiasis & Gemursi, quū immigrassent in Italiā celeriz-
 ter extinctæ sunt. Sudorē letiferū ante annos triginta non nouit
 Anglia, nec ea lues ferē transiit eius insulæ fines. Habēt hæc
 mala tractus suos, habent uices suas, habent personarū atq; etiā
 membrorū delectū. Animorum pestes nec ordini, nec sexui, nec
 ætati parciūt ulli, nec ullis se limitibus continent, incredibili æles-
 rutati peruagantur orbē, nec inuicem sibi cēdūt, quemadmodum

*in*assitudine *sæuiūt*, nunc pestilentie, nūc anginae, nūc tusses, sed
 morbū morbus, uelut ansam ansa trahit: nec facile cēdūt ubi se
 mel incubuere. Iā si quis percontetur, inter corporū morbos, cui
 debeat primāpatus: me iudicē facile tribuetur ei malo, qd' in-
 certa origine, tot iā annos per omnes orbis plagas impune gras-
 sans, nondū certū nomē inuenit: Pleriq; uocat poscas Gallicas,
 nōnulli Hispaniēses. Quæ lues unquā pari celeritate percurrit
 singulas Europæ, Africæ, Asiæq; partes? Quæ penitus sese
 inserit uenis ac uisceribus: quæ tenacius hæret, aut peruiocius
 repugnat arti curæq; medicorū? quæ faciliore contagio trāsilit
 in alterū? quæ crudeliores habet crudaatus? Vitiligo præter cutis
 deformitatem nihil habet noxæ, & curationē reāpit. Lichenes
 fædo quidē fursure, primū faciē, deinde reliquū corpus operiūt
 sed citra crudaatum, nulloq; uitæ discrimine, etiā si remediū nō
 admittūt, nisi cui mors sit anteferēda. Hæc lues, quicquid in alijs
 est horrendū una secū defert, fœditatē, crudaatū, contagiū, uitæ
 periculū, curationē difficiillimā pariter ac fœdisimā, & tamen
 utaq; cohibita, subinde repullulat, nō aluer q̃ podagra. Pos-
 stremo si quis sāsātetur, inter animi morbos, cui nocēdi primatus
 tribuatur, nihil addubitē hāc illaudatā laudē, & ingloriā glo-
 riam, tribuere linguae effreni. Pestis hæc neq; simplex est neq;
 recēs, uniuersos animi morbos cōplectitur, nec ulla fuit ætas tā
 sanis moribus, ut de hoc malo nō fuerit quæsta. Verū ut febres
 ac pestilentie quædā, quū nunq̃ prorsus intermoriātur, tamē a-
 liquādo ex interuallo uelut erūpentes inundatione, latus & a-
 crius *sæuiūt*, perī de quasi interuacōnē hūano generi minitētur:
 Ita uidemus nūc hūc fācile lingue morbū muro cōtagio totum
 orbē occupasse: seseq; per aulas primāpū, per domos idiotarū,
 per scholas

EPIST. NVNCV PATORIA

per scholas Theologorū, per sodalitates monachorū, per collegia sacerdotū, per militū cohortes, per agricolarū casas sparsisse, tanta uiolētia, ut honestis disāplinis, ut integris moribus, ut publicæ cōcordiæ, ut ecclesiæ procerū, ut prophanorū principū autoritati pānoletiriā quandā ac perniciē moliri uideatur. Dormitatū est initio, aduersus orientē pestē de qua modo diximus; nec adhuc uigilatur aduersus contagiū, quū attacti lepra, leuiore malo, semoueātur ab hominū cōmerciō: Sed maiore rerū humanarū exitio cēssatū est hactenus, aduersus liguarū intēperias, et adhuc cēssatur: Interī malū indies gliscēs fit imedicabile. Existere quidē nonnulli, qui qd' solēt imperiti mediā, morbū sinistra curatione nihil aliud q̄ exacerbarunt. Hæ partes erant episcoporū qui Christianā prudentiā qui euangelicā eruditionē, cū animi moderatione coniunxerūt. Vsturis, sectionibus, et cōpedibus quid hactenus profectū sit uidemus. Nos tametsi nec autoritate nec eruditione prudentiāq; præditi sumus, quantam morbi fatalis magnitudo requirit, tamē ad publicā orbis Christiani calamitatem ingemiscētes, qualecūq; pharmacū attulimus, quo si malū hoc funditus tolli nō potest, certe mitigetur. Ex ornatissimo uiro Ioanne à Lasco cognoui plurimū priscæ integritatis apud uestrā gentē residere: ut Astrea, loquar enim poëtarum more, fugiens è terris isthic ultima pressisse uestigia uideri possit: nec mediocriter florere rectis istitutis, sub integerrimo uigilantissimoq; præsule Ioāne à Lasco Archiepiscopo, qui priscorū præsulū exemplū in hanc corruptissimā etatē refert. Id eo facilius credo, quod in ipso qui hæc narrat, eam morū sinceritatē modestiamq; perspicā, ut parē hactenus nō temere in quoquā alio repererim. Quod si cōmunis hæc linguæ pestilēti a nondū

uestram

ERAS. ROTERODAMI

uestra attingit Poloniā, uisum est hoc scripto uestre gratulari
 felicitati. Sin & istuc aliqua pars contagij serpsit, misimus an-
 tidotū. Id ut tui nominis auspicijs euulgaremus uir illustris, fecit
 modo dictus Ioannes à Lasco, qui mihi non desinit, admirabili
 quodā affectu tuas dotes, ac uirtutes eximias predicare, ut ipse
 quoq; succensus admiratione laudum tuarū, cogar primū te tibi,
 deinde toti Poloniæ regno, talem negotiorum administratorem
 gratulari. Hæc qui persuasit, iuuenis quidem est, sed prouectis
 moribus, sed senili iudicio. Nec fallitur tam oculatus, nec fingit,
 qui hæc tā constanter, tanto pectoris ardore deprædicat. Quod
 si hunc hominē nō grauaberis in tuorū numerū ascribere,
 gratulabor & mihi, talem uel patronum uel amicum. Non me
 pudet huius ambitionis: Taliū uirorū amicitia in præcipua felici-
 tatis parte numerare soleo. Quāq; quum principum uirorū
 fauores ambimus, non tam nobis ambimus, quā optimis stu-
 dijs, quā pietati, quæ nunc quorundam seditiosis tumultibus
 ubiq; periclitatur: collapsuræ nisi tui similiū autoritate, studioq;
 fuluantur. Ridiculus essem si nunc ambirē dignitates aut opes,
propediē hinc emigraturus. Sarcinæ sunt ista, quæ grauant euo-
 lare meditantē, nec tamē comitantur exercentē. Si quid lucubra-
 tionibus meis, si quid per bonos uiros nostris hortatibus extis-
 mulatos, iuuimus uel honesta studia, uel pietatē Christianā, hoc
 uaticum lubens mecum extulcro. Sed nimium diu te remoror à
 lingua, in qua uereor ne tui prudentia desideret ordinem
 magis digestum. Argumentum erat infinitæ uarietatis, itaq; dū
 singula cogor attingere, miscens interim sacra prophanis, uix
 effugi rerum confusionem, præsertim quum non uacaret expo-
 nere quod erat congestum. Bene uale. Basileæ Postidie Id. Aug.
 Anno M. D. XXV. 11

LINGVA

PER ERAS. ROT.



Dicturus non de asini, quod aiūt, umbra, Exordiū
sed de his quæ præcipuum habent mo- ab attenti
mentum ad humane uitæ uel felicitatem one et be
uel perniciem, precor ut omnes, quādo- neuoletia.
quidem ad omnes hæc oratio pertinet,
his auribus atq; animis auscultetis, quas in rebus grauissi-
mis maximisq; bene consulenti præbere soletis. Atq; illud
in primis suo quisq; cū animo perpendat, si quis uestrum
uenenum deferat præsentaneum, quod uel ipso contactu su-
bitam mortem adferret, idq; sic deferat inclusum uasculo ut
non posset abijcere, nōne is, quamlibet alijs in rebus in-
audius, hic summa sollicitudine caueret, ne per imprudentiam
aut incuriam exitum consisteretur, uel ipsi qui teneret, uel
alijs quibus bene uellet, ueluti liberis aut uxori? Quanta
cura seponeret eam pyxidem, quā religiose caueret ne Simile.
quid efflueret, aut ne quis spiritus letalis exhalaret, ne quis
imprudens attingeret. Rursus si quis pharmacum circū-
ferret, aduersus omnia morborum genera præsens habens
remedium, quo uel iuuentus reuocari posset, uel mors iam
urgens propelli, an non is anxie sollicitus esset, ne qua pars
reitam præciosa periret, ex qua bene dispensata tam admi-
rabilis utilitas esset reditura, non solū ad ipsum qui tene-
ret, uerū etiam ad omnes quibus uellet communicare? Non
arbitror quemquā tam socordem esse, ut hic sit futurus in-

B

cogitans.

LINGVA

cogitans. Qui sit igitur, ut mortalibus nullius rei minor ca-
 ra sit quàm linguae, cum in hac transferamus utrumq; &
 Propositio. letale uenenū, & saluberrimū pharmacū? Nihil enim in-
 ter homines mala lingua nocentius, nihil eadem salubrius,
 si quis ut oportet utatur. Intellectum est atq; etiam poste-
 ris proditum, à prisīs illis sapientibus, qui cū Christi philo-
 sophiam ignorarent, tamen humana ratione plurima des-
 prehenderunt, quae non mediocrem adferunt utilitatem ad-
 uitam honeste feliciterq; transigendam. Olim enim quū nō-
 dum opera Platonis, Carneadis & Chrysippi didicisset
 esse loquax sapiētia, sed breuibus dictis, uelut oraculis tras-
 deretur, aut factis etiam uelut symbolis aphonis significa-
 retur, *Amasis* rex Aegypti misit *Pittaco*, qui celebratur ma-
 ter septem Graeiae sapientes, hospiti pecudem immolatiā,
 postulans ut inde sibi remitteret partem quam iudicaret
 esse pessimam, ac rursum quam existimaret optimam, ratus
 futurū, ut duas partes dissimillimas remitteret. Is exēctam
 linguā misit regi, significans in homine nihil esse melius bo-
 na lingua, mala nihil nocentius. Nam in ceteris animanti-
 bus nec pessima pars est lingua, nec optima. Age iam illud
 quisq; secū reputet, si quis haberet pyxidem, qualis fuisse
 Pandorae fertur Pandorae, in qua plus esset inclusum mali, quàm illie
 pyxis. erat, hoc est oīm corporū exitia, nec pauca sed grauiora
 animorū: tum in eadem essent totidem cōmoda quot incō-
 moda, totumq; discrimen in hoc esset, si quis non in tem-
 pore promeret, aut nō ea moderatione qua oporteret, nōn
 ne is summa cura daret operam, ut disceret tam periculosi
 thesauri dispensationem, praesertim si tale periculū esset, ut
 lucas ad

lues ad neminem certius perueniret quàm ad promum, com-
 dum? Etenim mala lingua, nō raro prodest ijs quos studet
 ledere, sed fieri nō potest, quin ledat autore, si nō damno
 rerū corporalium, quod & ipsum ferē solet, certe gravio-
 re iactura bonæ mētis. Ac pyxidem quidē eiusmodi si quis
 possideret, liceret uel in pelagus abijcere, sic ut nec lederet
 quenquam mortaliū, nec iuuaret. At linguae thesaurū uelis-
 mus nolumus, nobisam arcuferimus. Quo religiosior est
 adhibenda cura, ut sobria moderatione quàm minimū mali
 nobis inde nascatur, sed quàm plurima ad omnes dimanet
 utilitas. Nā hoc ita ferē natura comparatū uidemus, ut qbus Ex ijsdem
 ex rebus summa proficiatur utilitas, ex ijsdē nascatur extre-
 ma perniciēs. Quid corporibus cœlestibus salubrius aut ma perni-
 magis necessariū. At ex ijsdem si quādo parū cōmode iun-
 gantur, quanta mortaliū calamitas? Aère spiramus, uerum summa iun-
 is infectus quantā stragem infert animantibus? Flumina & litas.
 maria, præter alimoniam & opes quas affatim porrigunt,
 quantū habent commoditatū ad itinera uitæq; cōmerta.
 Verū ex ijsdem conatatis aut exundantibus, quantū damni,
 quantum periculi? Vnde maior usus quàm ex igne? Sed rur-
 sum unde formidabilius discrimen? Terra parens & altrix
 rerum omnium, habet tamen suas concussiones, hiatus,
 ruinas, exhalationes pestíferas. Nec alia parit plus ue-
 nenorum, quàm quæ frugum ac medicarū herbarum fertis-
 sissima est, qualē ferunt esse Africam. Atticæ mella celebra-
 tur præ cæteris, sed eadem gignit mel maxime toxicum.
 Itaq; quod de uiris Atticis dictum est, eos aut insigniter
 probos esse aut insigniter malos, idem conueniet in
 mel Atticum.

*In gng
 di spn
 sano*

*Sententia
margar*

LINGVA

*Ex mipo
ra fofe
nara*

Cato de
Pompeio.

mel Atticum. Adeo late patet illa sententia, ubi mel, ibi fel,
ubi uber, ibi tuber. In remedijs nihil olim iudicatum est uti-
lius elleboro, at idem secus quā oportet sumptū, certū ad-
fert exitum. Quid uipera nocentius? Sed hinc habemus sa-
lutarē theriacam. Iam olim apud omnes nationes male
audit fortuna, quod uolubili rota, quosq; lubitum est in
summū euehat, alios ad ima præcipitet. At idem facit ho-
minis lingua. Veteres unicuiq; mortaliū duos addidere Ge-
nios, à quorum altero ueniat felicitas, ab altero calamitas.
An hoc uerum sit nescio, certe uerissimū est, in linguis sin-
gulorum utrunq; genium inesse. Idem à prudentibus uiris
obseruatū est quod Plato dixit in feliāss. & heroidas ut ita
loquar ingenijs, ut uel summo bono uel summo malo sint
Reip. Perspexit hoc in Themistocle puero præceptor illi-
us, prædicens illū nihil mediocre, sed aut ingens aliquod
bonū aut insigne malum futurū patriæ. Eiusdē ingenijs fuit
Alabiades, Caius Cæsar, Alexander magnus, alijsq; com-
plures. Cato Uticensis quū Cæsaris aduentus magnū terro-
rem inuasisset uniuerso senatui, iamq; omnium oculi in ipsum
essent coniecti, si quid opis adferret, qui primus hoc mali
prædixisset, cœnsuit in eo temporū statu, Pompeio summam
rerū esse cōmittendam, cū hac clausula, ut uideret ne quid
detrimenti caperet Respub. quod iudicaret fieri solitum, ut
ab iisdem uiris ingentia mala depelleretur, qui inuexissent.
Ac reges ferè aut magno orbis malo mali sum, aut magno
orbis bono boni. Porro tametsi mala quæ ueniunt ab astris
aut elementis, in totum à nobis arceri nō possunt, illud tamē
efficiat humana cura, ut lenius æritæ ledant. Atqui si ex no-
centissimis

centissimis bestiis inuenimus remedia, si feras & immanes, belluas studio ducamus, si terram hirtā uepribus ac noxijs herbis obsitam, cultu reddimus frugiferā & usibus hominum obsequentē, si pullos equorum sic instituimus, ut quo suapte natura feroaciores sunt, hoc domiti sint aptiores obsequijs nostris, si iuuenum indolem erectam ac feroam, & ad summam rerū perniciē euasurā institutione reuocamus, ad summā frugem, quid obstat quo minus idem faciamus in Diuisione. ducanda lingua? Quoniam autem nemo potest recte uti re quapiam, nisi uim ac naturā illius cognitam habeat, ne quod plerisq; mortalibus ceteris in rebus usu uenit ut ingenti suo malo dignoscant à noxijs salubria, uobis accadat in lingua: primum aperiā uobis quantas uitæ pestes adferat lingua si male gubernetur: rursus quantas utilitates si non laxetur nisi in eos usus, in quos nobis à deo donata est. Postremo tradam uelut artem ac rationem, huius membri moderandi. Hortarer hic potissimum mulieres, quæ uulgo *Renouata* male audiunt hoc nomine, nisi uiderem ubiq; tot esse uiros *attentio.* noentissimæ linguae, ut præ his mulieres sobrie moderatæq; uideantur. Par est igitur ut parem attentionē, in re tā necessaria cognitu, tamq; ad omnes pertinente requirā ab omnibus. Primū igitur quemadmodū ipsa natura, ipso corpore *Initiū s4.* poris habitu uidetur in multis hominem admonuisse quid pietatē à ipsum deceat, uelut erecto in coelū corpore, docuit contemptis humilioribus ac perituris rebus, ad quas eadem reliquas animantes abiecit, altiora quedam nec ullis mutationibus obnoxia esse querēda. Præterea qd' hominē finxit nudo molliq; corpore, monet nos nō ad bella more ferarum,

LINGVA

Linguae
ratio.

quas varijs armis instruxit, sed ad concordiam mutuamq; beneuolentiam natos esse. Ad haec quod ratione in cerebro uelut in arce corporis sedem habere uoluit, nimirum admonuit, omnes cupiditates rationis imperio moderandas esse. Sic linguam ita finxit, ut si quis diligenter animaduertat perspicere queat, naturam illud admonere uoluisse, nullum esse corporis membrum exitabilius, si quis abutatur, nullum salubrius, si adsit diligens curaq; moderatio. Etenim naturae providentia cuiq; corporis parti suam dedit locum, siue pro dignitate, siue pro usus commoditate. Nam quum in cerebro uelut in arce sedem dederit menti, cor in praecordijs, hoc est, supra diaphragma sub leui mamilla locum sortitum est, cui iunctus tergo spinæ imminet pulmo, stabelli ritu spiritus hausti redditq; uiaitudine cor praecipue resollans quod frigore modico recreatur. Cor autem totum musculosum ac uelut ex nervicis filis contextum duos habet sinus aut specus siue recessus, arcana spirituum ac sanguinis receptacula. Pulmo spongiae morem levis et cavernosus, ungulae bubulae forma in duas fibras diuiditur, quo magis capax sit spiritus, motuq; altero reddat ac recipiat. Ventriculus sub ipsis praecordijs est, cui a dextris proximum est iecur, iecori annexum fel est. Ad leuiam est lien. Inferiori uentriculo adhæret intestinum quod ieiunum appellant, propterea quod nihil eorum quae accipit, retinet, sed protinus in tenuius intestinum sed sinibus uehementer inuolutum transmittit. Huic annexum est aliud intestinum transversum quod caecum appellat, huius extrema pars est intestinum quod rectum dicitur, per quod exernuntur crassiores humorum reliquiae. Nam a renibus per uenulas albas quas ureteres dicunt

ras dicūt urina distillat in uesicā. Iā ea pars corporis quā co-
 itus peragitur infra uentrē sortita est uelut extremū locū.
 Linguae uero ueluti cordis ac mentis interpreti, in medio lo-
 cū dedit, nimirū ut & cerebro subiaceret, nec paul abesset situs.
 à corde, superne in propinquo habēs sensuū omniū organa,
 oculos aures ac nares, nā gustādi uis linguae peculiaris est,
 tametsi quidā, in qbus Aristoteles, tactū esse uolūt. Et prore-
 sus extra controuersiā est gustū absq; cōtactu nō fieri, cæ-
 terū an gustū à reliquo tactu peculiaris aliqua differētia se-
 pararet, nō admodū ad hūc locū pertinet. Certe tactus qui per
 omneis corporis partis sparsus est adeo nō deest linguae, ut
 uix usquā sit hęc sentiēdi uis subtilior. Ab ima uero sui parte
 religata est à præcordijs, domicilio cordis. Nec attinet hic
 in quæstionē uocare, utrū in cerebro an in corde sit mentis
 humanæ sedes, quū tanta sit utriusq; cognatio, ut altero uti-
 nato, protinus & alterū deficiat. Proinde quū naturæ pro-
 uidētia linguae sedem in altissima corporis parte tribuerit,
 nōne satis declarauit nobis huius membri dignitatē? de-
 inde quod in cōfinio cordis & cerebri sitā esse uoluit huma-
 næ mētis interpretē, an nō euidenter docuit eā non oportere
 discrepare à corde, sed obtemperantē esse rationi, cui subie-
 cta est, nec prius in uocē debere prorūpere, q̄ adhibitis in-
 consiliū uianis sensibus, præcipue auribus atq; oculis, qbus
 inter corpis sensus prināpatus tribuitur? Sed multo magis
 cōsulendæ sunt interiores aīæ uires, intellectus seu ratio, ac
 memoria, qbus & ipsis sedes & officinæ sunt in cerebro.
 Vnde satis liquet q̄ præpostere faciūt hi qui prius linguā la-
 xant in uerba, q̄ audierint aut uiderint, aut q̄ aīo perpen-

Varius
linguae
usus.

derint quale sit hoc de quo uelint loqui, aut quales hi sint, apud quos uerba facienda sunt, quā oporteat huius membri ministerium omnium esse postremū. Quoniam autē hoc membrū nō in simplicem usum nobis addidit, sed organum esse uoluit, primū sumendi potus ac cibi, deinde uocis proferendae, tertio sermonis articulati, uidere est operae pretiū quā exiguā & informem corporis portionē, rudiq; carnis massae similem, ad tam uarium ministeriū finxerit accommodā. Primum ipsam finxit carnosam, membranulis ac uenulis interspersam admixta pinguedine, sed leuem tamē, ac facile quouis uolubilem, superne asperiores praesertim in medio aeu dorso, quo palatū maxime contingit, etiam si hac quoq; parte homini minus aspera est, q̄ animantium plerisq; inferne uero tota leuis, quoq; uolubilius sit, adest illic perpetuus humor, ut ipsa uida ac lubrica in udis ac lubricis quodāmodo natare uideatur. Ad imam partem qua latissima est, & in speciem uianae carnis desinit, duo coeunt itinera tenuissimo discrimine, quorū exterius, Graeci uocāt ἀσθητικὸν τῆς ἀφ' αὐτοῦ, spiritum transmittit pulmōni, ac uiuissimū reddit, Alterū interius quod à quibusdam stomachus dicitur mollius est, ac cibum transmittit in uentriculum. Ipsi uiarum confinio imminet caruncula, quae Graecis hinc dicitur epiglottis. Huius officium est claudere meatū uocis, quo cibis ac potus aeterna noxam transmittatur in uentriculum. Rursus aliō se mouens spiritui cōmeanti uiam aperit. Iam additus est linguae peculiaris quidā humor, qui nisi misceatur cibo, deinde accedat contactus linguae ac palati non fit gustus. Eam uim licet per omnem linguā sparsam, tamen in posteriore eius parte tradunt esse

tradunt esse acerrimam. Vnde hanc Græci quidam dixerunt
 γεῶσις. Cōmuni quidem tactu dijudicat quid asperū quid
 leue, quid calidum aut frigidum tanta subtilitate, ut ne tenuis-
 simus quidem pilus abo admixtus illam fallat. Cæterum
 innumera sunt saporum discrimina, quæ peculiari contactu
 discernit. Quot sunt uini saporēs? Hos omnes primo gustu
 agnoscat ac dijudicat. Quid igitur hic attinet cōmemorare
 pisium, pecudum, auium, herbarū frugū, & aromatū in-
 finitas differentias? Seruit accipiendo abo lingue mabilitas,
 quæ se cum uult, dilatat, contrahit, demittit, erigit, supinat,
 ac repādam facit, in cæteris animantibus longior sed angus-
 tior, quorū nonnullis uicē manus est ut bubus in carpendo
 gramine, canibus in bibendo, hominū breuior est sed latior,
 ob formandas uoces, unde fit ut aues quæ imitantur uoces hu-
 manas ferè linguā habeāt cæteris p portione lanorē. Quin
 & ipsa lingue forma facit ad uocem promendam, unde pi-
 sæs, quoniam linguam habent à terrestribus animantibus
 differentē, omnino muti sunt. Nostra lingua qua contingit
 dentes primores, ac profertur acutior est, ea pars proglot-
 tis Græcis dicitur. Ad formandos uero uocum sonos seruit
 illi palatū quoq; ac dentes, quibus se se uarijs modis afflectit
 nunc diductis, nunc contractis. Seruiunt & labra, contra-
 cta, diducta, porrecta. Deniq; seruiunt & fauces cum suis
 & arteriæ musculis, quorū ministerio uox exit, grandior,
 acutior, obtusior, blandior, austerior. Porro quā singulis ani-
 mantibus terrestribus natura peculiarē dederit uocem, so-
 lus homo unico lingue plectro omnū uoces imitatur, tanta
 similitudine, ut si tantum audias imitatore, credas uagire

LINGVA

puerum, grunnire porcum, hinnire equū, uxorem cum marito rixari, coccyæm ærtare cū lufania. Expende nūc mihi literarū, ſyllabarum, ac uocam differentias, linguarū peculiareſ hiatus, ſtridores, ac ſibila. Haſ tantas uarietateſ uniꝫ cū illud plectrū eſſingit ac reddit in diuerſarum gentiū compluribus linguiſ. Nā ſerūt Mithridatem regem uiginti duas linguas ſic tenuiſſe, ut unicuiq; ius redderet ſine interprete. Si hoc potuit homo Barbarus ꝙ regni negocijs diſtentus, quid faceret Atticus nulli rei uacans niſi formandæ linguae? Itaq; non omnino temere ſic hominē notauiſ ænigma uetus, primū quadrupes, deinde bipes, mox tripes, per omneſ terreſ uolitat, ꝙ omniū animantiū linguiſ loquitur. Sunt autē muſiciſ harmoniæ quedam ac numeri modiꝫ, qui ſecreta quadā energia ſedant, aut mouēt diuerſoſ hominū affectuſ. Ea reſ quū diuerſiſ organiſ peragatur ab artiſtiabꝫ, omniū uim ac potentiam unicū linguae plectrū complectitur. Hæc ad bellū tuba eſt aut cornu, eadem receptui canit quū libet, ad hilaritatē tibia eſt, ad uoluptatē athara, eadē cum uult lugubre canit. Miramur piſcem remoram, corpꝫculo puſillo nauim ingentem plenis ueliſ citatā repente ſiſtere, ꝙ nō miramur linguam haud ita multo maiorem remora, tot hominū milia quocunq; lubitum eſt uocare, reuocare, conata re, ſopire, nec ciuitatem modo cum ciuitate, uerum etiā Africam Aſiam ꝙ Europam intꝫ ſeſe cōmittere. Quid igitur hoc mēbro ſeliciuſ, qd potentiuſ? Sed ruruſ quid periculoſiuſ? Proinde natura talem addidit temperaturā, ut ſi quando reſ moram non patitur, ſed præſentem orationem poſtulat in promptu ſu uſuſ linguae. Sic Croeſi filiuſ ſeruauit, patrem,

Remora
piſcaſ.

patrem, & gladium in apud illius uibratū inhibuit. Ceterum quemadmodum natura uoluit linguam humane uitae moderatricem esse promptam offitio, ita diligenter admonuit, ne praecipiti petulantique facilitate perniciem adferret pro utilitate, exitum pro offitio, uenenū pro remedio, eoque quū oculos binos, aures binas, nares binas addiderit, unicā duntaxat linguam dedit, quumque aures sic finxerit homini, ut uelit nolit semper habeat patulas, quae nec claudi possunt nec auerti, quod tamen uidemus multis animantibus non esse negatum, nimirū ipsa re clamitans quod docet Iacobus in epistola: Sit autem omnis homo uelox ad audiendū, tardus ad loquendum: Tum oculos quum non nisi tenui pellicula texerit ad somnum duntaxat, linguam uelut in speciem abdidit, eamque ut uinculis alligatam, superne sub extremis palati partibus, deinde ad utrumque latus faucium extremarum, tum retinaculis ad pectus tendentibus, inferne uero in mandibula inferiore usque ad uallum dentium quae pars Graecis hypoglossis dicitur, sic astrictam, ut nonnullis in asione sit opus, quo loquantur explanat: atque adeo Varro putat linguam à ligando dictam esse. Ad haec opposuit genus uallū ac repagula dentium triginta duorum. Nam & Homerus significanter ἔρκος ὀσόντων appellat, quo uel morso uulnereque cohereri queat si minus obtemperet rationi. Nam & in prima statione collocauit dentes ad uulnerandū aptiores, quos ob id Graeci τομῆς appellant. Neque raro usu uenit, incautus inter edendum uoluentibus linguā, ut dolore admonetur non temere proferendū hoc membrū. Mox & ualuas obiciat labiorū, uidelicet docēs in lingua praesensum esse thesaurum,

De linguae
uitijs quid
senserint
prisci.

saurum, quam sic recondiderit, sed cuius intempestiuus atq;
immoderatus usus summum habeat periculū, quam tot reti-
naculis cohibitam, non simplicia munimento praescipit, ad-
uersus effrenem petulantiam, non promendi uerba sed fun-
dendi temere quicquid in buccam uenerit. Quo uitio uix al-
liud fuit apud ethnicos etiā homines detestabilius, quod gra-
uiter M. Cato summi probri loco obijāt M. Celio, non uitū
appellans sed morbū, qui si quem teneat non aliter illū ue-
xet insatiabili libidine garrindi, quā ueternus bibendi
atq; dormiendi. Huius aut morbi tam impotentem ait esse
uim, ut qui eo laborat, non solū ad quāuis occasionem indul-
geat uitio suo, uerū etiam si desit qui audiat, ipse ultro con-
ducat conuoct q; quorū aures oneret inani loquacitate, non
aliter q̄ solent arcūforanei pharmacopolae, qui posita mensa
populū ad se pellunt ingenibus promissis. Atq; hos ma-
gna linguae uolubilitate multa mirāq; iactantibus, audiunt
quidem aliqui, nemo tamē illis auscultat, quod fide careat il-
lorum oratio. Itaq; uerba quidem illorum audiuntur ab his
quibus nihil est quod agant domi: nemo tamen est omnū qui
se illis quamlibet prodigiosa remedia pollicentibus, ausit cō-
mittere si egrotet. Eidem Celio M. Cato exprobat parem
facilitatem uel loquendi uel tacendi: Frustrō inquit panis
conduci potest, uel uti tacet, uel uti loquatur, significans ho-
mini nihil esse turpius quā habere linguā uilem pauloq;
uenalem, uel ad dicendū quidlibet, uel ad silendum quū res
postulat orationem, quod genus homines Graeci nō inclegan-
ti uocabulo γλωσσογάρσοις appellant. Verū de Catone
fortasse nemo magnopere mirabitur, si uiro more Romano,
nec ullis

Nec ullis græcicarum artium delitijs effœminato displicuit inepta garrulitas, quum M. Tullius qui totam ætatem consumpsit in eloquentiæ studio, cuiusq; celebratur illud, concedat laurea linguæ, malit indisertam prudentiã, q̃ stultam loquaçitatem, neq; quicquam arbitretur furiosius, q̃ uerborum uel optimorum atq; ornatissimorum inanem sonitum, nulla subiecta sententia. Etenim qui sic loquuntur nescire uidentur se loqui, sed quemadmodum de furentibus uatibus dictum est, dant sine mente sonum, quum nec cogitent quid loquantur, nec intelligant suas ipsorum uoces, quæ non proferuntur sed exaudunt, eoq; sæpenumero fit, ut quemadmodum non præcogitat quid dicturi sint, ita nec meminerint quid dixerint, adeo ut nonnunquam quæ temere dixerunt, pari impudentia se dixisse pernegent. Homerus aut quum Thersiten proponeret omnium deterrimum turpissimumq; qui ad obsidionem loquax Troie uenerant, nihil in eo describit accuratius, q̃ immodicam, atraq; delectum, inconditam, clamosam pariter ac rabiosam loquaçitatem. Sic enim habet carmen.

Θερσίτης δ' ἐν μῶνος ἀμετροεπῆς ἐκολῶα
 ὅς ῥ' ἔπεια φρεσὶν ἦσιν ἄκοσμά τε πολλὰ τε ἦσιν
 μάϕ. Modus in re quauis optimus etiam prouerbio dicitur, qui tamen nusquam indecentius aut periculosius abest, quum in dicendo, unde Thersiten ἀμετροεπῆ uocat, nec eundem dicit loqui sed tumultuari, ἐκολῶα. Multa nouerat dicere potius q̃ apta, eaq; nullo delectu, nulloq; ordine profundeabat, unde ἄκοσμα uocat poeta. Quoniam autem huiusmodi linguæ uolubilitas intempestiua fructu caret, sed offiat magis, addit μάϕ. Ecce fit autem ut qui stultissime loquax

loquaces sunt improbiſſime uoſferentur, nec hoc uitiū tacuit
poëta: ὀξεῖα, inquit κεκληγώς. Ac mox:

Αὐτὰρ ὁ μακρὰ βοῶν Ἀγαμέμνονα νείκεε μύθεο.

Quod uitiū falſiſſime taxaffe ferūt Ciceronē, qui dixerit o-
ratores argumentis imparcs ſic ad clamorē ut claudos in e-
quū cōſcendere. Iā poëta Therſitæ dictionē, contentionē &
iritationem appellat nō orationē, & ideo nō tacet Therſi-
ten præ cæteris inſenſum fuiſſe Achilli & Vlyſſi, quorū uo-
terq; fingitur, & ad dicendū inſtructus, & ad rē gerendā
ſtrenuus. De Vlyſſe nō eſt opus ut doceā. De Achille, quo-
niā rerum geſtarū gloria, eloquentiæ ſuæ laudē obſcurauit,
proferā Homeri testimoniū, ſiquidē Iliad. 1. de Phœniæ qui
Achillis adoleſcentiā inſtituerat ſic loquitur.

Διδ' ἀσκέμεναι τὰ δ' ἐπ' ἀντὶα,

μύθων τε ῥητῆς ἔμεναι, πρὸς κτῆ ῥά τε ἔργων.

Iam eloquentiā Neſtoris, Vlyſſis & Menelai, quanquā di-
uerſis uirtutibus placuerūt, tamē diſſimilē faciūt Therſitæ lo-
quacitati, Neſtori tribuens orationē melle dulcis fluentē ex
ore ſenili, Vlyſſi tribuit grandē ac uehementē, ſed hunc diu
cogitabundū faciūt antequā inapiat dicere, & addit ingentē
uocē ē pectore depromi. Menelao tribuit argutam breuilo-
quentiā, ac dictionē nuſquā aberrantē à re, cōtra Therſitæ
affingit orationē amarulentā, deinde nullo rerū ac uerborū
delectu, ſed temere profuſam, ut lingua cogitationē præce-
niret, poſtremo rabioſe clamoſam, & inani uerborū ſtrepi-
tu radentem aures. Proinde quū alijs oratio ſuauiſ, cordata
grauisq; copioſa ubi res poſtulat, breuiſ & arguta quū o-
pus eſt apta rebus, tēpori ac perſonis ſummā laudē parere
ſoleat:

Menelaus
pauulo-
quus.

soleat: Thersites dū sceptro percussus fundit lachrymas, risu
 sui est exeraui, suo malo discens tacere, qui loqui non didi-
 cerat, ne non uerū esset qd' scripsit Euripides: Ἀ' χαλίνων
 σωματόν, ἀνόμως τε ἀφροσύνας δ' τέλος δυσυχία.
 Non potuit significantius exprimere linguā temere uagam
 ac liberā incogitanter effluentē quidlibet, nullo certo cōsis-
 lio perpendentē, quid deāat, quid expediat, quid nō, q' qd'
 sic garrientis os dixit effrene, quodq; incogitantia eius dixit
 exlegem. Quemadmodū aut equus nullo freno coheratus,
 sepenumero tū sessorem tum seipsum in praepitiū ali-
 quod, aut in paludē defert, perdēs simul et periens: ita ling-
 uae nisi rectae ratiois moderatiōe coheratur, exitiū adfert,
 non solū his qui auscultant credūtq; dicenti, uerū multo se-
 pissime ei qui sic temere deblaterat. Qualem fructum adfert
 ager natura quidē bonus, sed neglectus, talē adfert lingua
 suae permissa libidini. Nā ego τέλος ī hoc Eurip. uersiculo,
 nō finē ut hactenus literatus usum est, sed uectigal arbitror
 significare. Vniuiq; membro corporis suus usus est designa-
 tus, qui si rectus sit, nōnullā adfert commoditatē: sin minus,
 incōmodo quidē aliquo mulctatur qui abusus est, ueluti qui
 perperā ærniū fortassis impingit, et aut tibiæ liuorem aut
 frōntis tuber cōaliat, uerū ut linguae moderatio summā adfert
 et gloriā et utilitatē, ita si quis abutatur, pro fructu reāpit
 exitiū. Fortasse leue damniū est, pecuniæ dispendiū, uerū ut in
 primis pretiosa possessio est honesta fama, ita grauiissimū est
 damniū huius iactura. Sed hoc quoq; grauius damniū amissio
 uite, uel ob id qd' semel amissa nullis artibus queat reparari,
 quum pecuniæ iactura facile sarciatur fame licet egre-
 tamene

LINGVA

tamen aliquo modo corrigi potest. Sed omnium grauiſſimum
 eſt anime iacturā facere, hoc eſt, eternā perdere felicitatem,
 ac ſempiternam mortem lucrificare. Hæc omnia mala, quā
 poſſibile nobis proſiāſcantur ab intemperantia lingue,
 nōne uidetur hoſtis ſue ſalutis, qui tam frugiferi ſed eiſdē
 tam pernicioſi membri curam negligit? Quoniam autē ſa-
 ma iactura leuior habetur quā pecunie, præpoſtero qui-
 dem iudicio, ſed plurimum: hac de re prius dicam. Sunt uitia
 quæ conſolant odium aut inuidiā, uelut arrogantia & uiolē-
 tia, ſunt quæ contemptū, uelut luxus & libido, ignauia
 & ſtultitia, nullū tamen omnium reddit hominem uel uilio-
 rem uel magis aſpernabilem, ac magis etiam inuiſum quā
 ſtulis & importuna loquaſitas: Id arguūt tot probroſa ue-
 tērum cognomina, tot dictoria, prouerbia, fabulæ, quibus ta-
 xarunt homines huic obnoxios morbo, ut quā loqui non di-
 dicerint, tamen tacere non poſſint, Eupolis enim illos non
 loqui ſed garrire dixit, depingens huius generis quempſiā,
 λαλῆν inquit ἄγιστος ἀδ' ὠνάτωρ λαέην. Sic poëta
 diſtinxit, λαλῆν & λαέην quemadmodum Saluſtius lo-
 quentiam ab eloquentia: Satis inquit loquentiæ, ſapientiæ
 parū. Nam ut eloquentia nunquam abeſt à ſapientia, ita lo-
 quaſitas uitium ſemper cum ſtultitia coniunctum eſt. Ce-
 lebris eſt & Epicharmi uerſiculus, quo notaui hominem,
 impendio garrulum, qui quum non ualeret dicendo, tamen
 ob lingue uitium tacere non poſſet, Οὐ λαέην inquit δ' ἔ-
 νος, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδ' ὠνάτωρ. Ariſtophanes poëta multis
 inſignibus uocabulis, ac uelut in hoc ipſum confectis depin-
 xit hominē improbæ loquaſitatis: ἀνθερωπ inquit ἄγελος
 ἦν αὐθ' α

Infamis lo-
quaſitas.

ἤν αὐθαδ'όσομοι, ἔχοντα ἀχάλινοι, ἀκρατεῖς, ἀπύ-
 λωτοι σώμα, περιλάλητοι, κομπφακελοῖ ῥήματα.
 Sunt quos etiam si ratio non cohibet à stulta garrulitate, et
 men' coëret pudor, et idarco posuit agrestem improbitatē,
 ἀγριωτῆρ appellans, Deinde quoniā isti solent magnis clas-
 moribus assseuerare omnia, ne cuiq; conādere, ut semper in-
 sātia comes est confidentia, αὐθαδ'όσομοι uocauit. Porro
 effrenem linguæ petulantiam, et quandā ut ita dixerim,
 garriendi temulentiam, deniq; futilitatem nihil quamuis ar-
 canam cōtinentis, tribus apūsimis uerbis denotauit, ἀχα-
 λινος, ἀκρατεῖς, ἀπύλωτος σώμα, quorū primū sumptū
 est ab equis freno carentibus, alterum à uino indiluto, ter-
 tium ab edibus, quæ carent foribus, quod malum Græci si-
 mili uerbo dicunt, ἀθυρωγλωτῆρας καὶ ἀθυρωσομίαν.
 Orationem exuberantem ac superfluis redundantem Græci
 dicunt περιττολογία, quod uitiū in eruditorum etiā scrip-
 ptis et deprehenditur et exasatur. Iam περιλάλητος,
 significanter dixit Aristophanes hominē qui præter modū
 esset garrulus, ut intelligas eum duplici nomine intolerabis-
 lem, partim quod meras nugas effunderet, quod ipsum pue-
 rile ac muliebre est, uel insani potius, partim quod hoc
 ipsum faceret immodicæ. Tertia uox eleganter ex tribus di-
 ctionibus est cōposita, ex κόμπος quod sonat fastum et
 arrogantiam, et φάκελος quod declarat fasciculū siue con-
 geriem, et ῥέω quod fluo significat, unde et ῥήμα et ῥή-
 σις, ut intelligas sermonē atra delectum temere profluen-
 tem nō siue arrogantia. Quin et alijs probrosus appellatis
 onibus Græci genus hoc hominū denotant, Etenim quū diz

ændi gnaros appellant ἤτορας ac λογίς, istos maleſte
 loquaces uocant λάλος, φλυαροὺς ἀδολέχης, nec ui-
 nus ignominioſis uoābus designant hos Latini, linguas,
 locutulcios, garrulos, uerbosos, uaniloquos, nugones, blate-
 rones, ac rabulas appellantes, nec loqui dicuntur ſed nugari,
 garrire, blaterare, loquitari, rudere, gannire, obſtrepere,
 obtundere, obturbare, coaxare, rugire, latrare, mugire,
 grunnire, cornicari, crepitare, tinnire. Quin & ſophiſtariū
 loquacitas tametſi non indocta magno odio fuit apud uete-
 res. Iam uero quot prouerbijs exagiatuſ eſt olim hic ho-
 minū morbuſ, ſumptis undiq; metaphoriſ ab omni rerum
 & animantiū genere, quæ ſtrepitu ſuo moleſtiā adferunt
 auribus. Hinc illa: Turture aiunt loquaciōr eſt, pica, graui-
 lo, ſturnōue loquaciōr, Magis obſtreperuſ anſere, Cicada
 uocalior, Cautē aut litore loquaciōr, Magis garruluſ quā
 Citeria. Quin & ipſum hominem garruluſ & obſtre-
 peruſ uocamus Archite crepita culum, qui finem loquēdi
 facere neſcit, Dodoneū æſ, Arrhabium tibianem, Spermio-
 logon, Dauliā cornicem, Tellenitiā echo, balnearorē, Quin
 & nihil non effutientem, ſi quid arcani credituſ ſit, dolium
 pertuſuſ appellant. Morbuſ autē ipſum ſignificanter ἀοι-
 νοῦ μέθυ dixere Græci, quod quemadmodum uulguſ ho-
 minum uino calefactuſ ſolet effutire ſilenda, ita quidā lo-
 quendi libidine ueluti temulenti redduntur, quoq; diutiuſ
 garriunt, hoc effutunt ineptiora. Battologiæ conuiuiū ha-
 bent etiam euangelicæ literæ, licet à fabula natū, nimirum à
 Battō paſtore, cui Mercuriuſ qui boueſ abegerat, uacantem
 dedit ne furtū proderet, ille promiſit ſe ſumma fide tacituſ
 rum, mox

Prouerbia
 in loqua-
 æs.

Battuſ fu-
 tilis.

rum, mox reuersus mutata specie simul cū uoce, polliatus est taurū cum uacca si furtū proderet, ac protinus ille, Sub illis montibus inquit erant, & erant sub montibus illis: Risisse traditur Mercurius ac Bath Battologiā imitatus, & me mihi perfide prodīs, me mihi prodīs ait, simulq; infide lingue hominē uertit in lapidē, q Latinis index diatur, quo aurificas explorāt aurū, atq; ut hic festiuit adiecit poeta: In nihil merito uetus est infamia saxo.

Ad hæc quemadmodū balneatores ob morbum garrulitatis iā olim male audiūt, ita male audiūt & tōsores, quod ad uetrosq; cōueniāt hoīes oīosi & loquaces, quorū cōtagio redduntur ipsi quoq; tales. Afficta est & huic rei fabula: De Mida auribus frequenter audistis: eas quū rex purpureis tiaris tegeret, tonsorē tamē famulū fallere nō potuit. Is quū arcanum nec auderet proferre ob metū domini, nec tacere posset ob naturæ uitiū, scāssit in agrū desertū, & in effosam terrā deposuit uoces, quas cōtinere non poterat, Auriculas asini Mida rex habet, mox regesta terra fossam operuit, ne qua possent uenire in publicū, ipse abiit exonertus. In eo loco post enatum est arundinetum: Itaq; harundines uocem ex ima terra haustam sparserunt in uulgus sic ut nihil iam esset notius quā illud, Auriculas asini Mida rex habet. Nihil uetat ridere fabulam, modo quod subest uere serium figamus animo. Quot hodie uidemus huic tonsori similes, quibus si quid arcani credideris, sic parturiunt quasi rumpendi, nisi rursus in al. quem effutiat quod acceperūt? Querūt aliquē sui simile, & multis obtestationibus stipulati perpetuum silentiū, deponunt onus: ille

Midas
rex

LINGVA

rursus querit alterum, & hic rursus alium, ita fit deniq̃,
 ut intra paucos dies populus sciat, quod uni creditum erat.
 Interdum & uulgus uerum uidet, est ubi peccet. Attamen
 insignis & euidentis morbus sit oportet, & à quo naturæ
 sensus uehementer abhorrent, quæ imperita multitudo tot
 scommatis, tot prouerbijs, tot conuicijs, ac fabulis profana
 dendū existimauit, quot nec furtum nec adulterium, nec in-
 æstum lapidauit. Si leue pondus habet unius cuiuspiam è
 populo calculus, ærte tot nationum ac seculorum consensus
 nō potest uideri leuis momētū. Deniq̃ nō hæc populi suffra-
 gia sunt, sed oraculum potius naturæ. Iam uero perlongum
 futurū sit, si referre pergā, quot dichterijs, quot apophthe-
 gmatis uiri graues ac sapientes hunc intemperantis lingue
 morbū taxauerint. Inter omnia dicendi genera laudatissimū
 est quod Atticum appellant, quod id longissime recadat ab
 inani tumultu uerborum. Lacedæmonij uero, quorū alijs in
 rebus præ ceteris Græciæ nationibus laudatur integritas,
 cum primis inuisam habebant inanem garrulitatem, factis
 strennui, uerbis paratissimi, adeo ut nullum lingue artificiū
 reciperent, quod artificio uiciā sit fraudulētia, sic existimā-
 tes oportere sermonem bonorū uirorū è pectore proficisci,
 nō ab arte. Quanquā & apud Romanos sero contigit ho-
 nos Rhetoribus, diuq̃ controuersum fuit, utrum orādī scā-
 cultas ab arte proficiātur an à prudētia, & Rhetorū præ-
 cepta, quæ post à Græcis tradita sunt, plus ne conducant ad
 benedicendum, an officiant. Certe Ciceronis ætate non defu-
 erunt, quibus displicebat ea forma, qua perfecti oratoris
 uelut exemplar quoddā proposuerat. Sanè Bruto uiro sin-
 gulari præ-

Laconis-
mus.

gulari prædito integritate probata non est. Atq; adeo in ipsa Athenarū urbe omnium curiosarū artium uel parente uel nutrix mirè inuisum erat nomē sophistarū qui tum temporis Rhetoricā profitebantur sed magis ad ostentationem quā ad res serias obeundas. Non hæc eò tendunt ut damnam artem, quā non grauatus est & Aristoteles, Philosophus tantus ac tam serius accurate tradere: sed ut intelligamus quā sit omnium sensui molesta, futilis loquacitas, quum ars omnium ferè pulcherrima, ob huius affinitatem apud plebsq; male audierit. Sed ad Lacedæmonios redeo, quibus adeo fuit inuisa loquacitas ut Ctesiphontem, uirum alioqui facundū ac disertum, qui se prædicarat de re quauis uel totum diem posse dicere, apud se uiuere passi nō sint, quod boni oratoris esse dicerent, habere sermonem rebus parem, ut nec breuior sit in dicendo quā res postulat, nec prolixior. Siquidem utrumq; Theatricum est, quod profitebantur quidam loquaces uerius q̃ eloquentes, & res amplissimas in arctum contrahere, & res minutissimas in immensum uerbis attollere. Quin etiam iuxta rhetorum sententiā inter oratoris uita uix aliud nocentius, q̃ superflua uerborū congeries. Quid enim agas apud iudicē, uel audiendo defatigatum, uel ob turbam uerborum non tenentem quæ dixeris? Proinde merito laudatur illud Cleomenis, apud quem quum Saniōrum orator, oratione uerbosiore conatus esset persuadere, ut aduersus Polycratem bellum susceperet, hūc in modū respondit, quæ principio dixisti, non memini, eoq; nec media intellexi. Cæterū postrema mihi non placent. Nec huic dissimile est, quod ferunt de Cleomene quodam altero

Cleombroti filio, apud quē quū quidam haberet orationem
 a quo prolixiorē, ille offensus dicentem interpellans, quorū
 sum inquit mihi de rebus pusillis magna tēxis proemia?
 Deet enim ut oratio congruat rebus, de quibus uerba fa-
 cis. Nec infestiuiter huiusmodi morbum taxauit Ariſtote-
 les, apud quem quū quidam diu multumq; loquutus, subie-
 cisset uelut excusans suam loquacitatem apud philosophū:
 Nugatus sum, inquit, apud te philosophe, Non per Io-
 uem respondit, apud me quidem. Nam ego ad nihil omnū
 quae dixisti aduerſi animum. Nihil à philosopho dici po-
 tuit grauius, nihil in loquaculiū acerbius. Festiuū & illud

Archela. Archelai regis, à quo quū conſor impēdio loquax, arcū
 ponens lintea, subinde rogaret quomodo uellet radi, Silens
 do inquit. Neq; uero Lædæmonijs tantum placuit breuis
 loquētia, quanquā ab his Læconismus nomen inuenit, sed &
 Phodon uir apud Athenienses incorruptissimus, quum am-
 bularet in foro cogitabundo simulis, & ex amicis quidam il-
 li dixisset. Videris cogitabundus o Phodon: Istuc uero recte

Phodon. coniectas inquit. Nam apud me perpendo, num quid ex his
 quae dicturus sum apud Athenienses rescare possim, aut
 praeſentetere. Mire taxauit obiter aliorū studiū, qui ma-
 gna sollicitudine meditantur ut q̄ copiosissima sit oratio. Qui
 mihi uidentur non minus inepte facere, quā qui solliciti
 sunt, non ut lautum, sed ut longum sit conuiuium. Eam curā
 uir prudens iuxta ac probus, ad sermonis compendii trans-
 ſtulit. Idem Leosthenis orationem, qua conabatur multis
 magnificisq; promissis populū Athenien. ad bellum con-
 ducere, dixit similem esse auresis, quae cum pulchrae sint ac
 procre,

procreare fructum tamen nullum adferunt. Heraulem in pri-
 mis colebant Lacedæmonij, nimirum potius exemplum be-
 negrendæ rei, quàm benedicendi. Itaq; quum rhetor quispî
 am encomium Herculis, quod ingenti studio composuerat,
 recitare uellet apud Antalidam Lacedæmoniorum ducem, Antalis
 tanq̃ initurus amplissimam gratiam, ille nō passus est, Quis das.
 inquit illum uituperat? Adeo iudicabat omnem orationē
 esse repudiandam, quæ non fieret de rebus necessarijs. Si
 quidem apud eos qui de præclaris uiris male sentiunt, non
 nunquam opus est oratione, Cæterū in eo laudando, quem
 nemo uituperat, sermonem absumere, perinde est, ac si quis
 patroinetur alicui, quem nemo peragit reum. Quam uir
 hic non tulisset rabulam linguæ petulantia debacchantem
 in mores proborum, qui dei sui laudationem ideo non tulit,
 quia non putabat necessariam? Huc pertinent & illa, quæ
 de Agide Archidami filio prodita sunt, Hic Abderitarū le- Agis.
 gatum, post uix finitam loquaçissimam orationem rogantem
 quid suis ciuibus esset renunciaturus, ita taxauit, Renuncia
 inquit illis te mihi tantum temporis patienter auditum fu-
 isse, quantum tu dicendo consumpsisti. Simili dicto percu-
 sit oratorem Perinthiorum qui quum usus oratione pro-
 lixiore, rogasset, quid responsi relaturus ad suos Perinthis
 os, quid aliud inquit quàm te uix fecisse finem dicendi, me
 uero tacendi. Nonne legationis huius fructum omnem
 interceptit linguæ loquacioris intemperantia? Huius ge-
 neris ferè sunt orationes illæ solennes, quibus hodie prin-
 apes torquentur uerius quàm honorantur, dum suas lau-
 des nonnūquam & falsas uel cum rubore, uel cū tedio cogū-

tur audire, ne pereat oratori suus labor fortasse trimestris
Agasilus elaborandæ orationi impensus. Agasilus quidam prædicat
 sophistâ quæpiâ, tanq̃ admirandū artificē, quod res minutas
 uerbis amplificaret, Ego inquit, ne suorem quidē bonum
 duxerim, qui magnū calicē inducat exiguo pedi. Vsq; adeo
 cordatis ac prudentibus uiris graue tormentum est inanis
 lingue uolubilitas. Et in hoc uitium ferē inadiunt, qui dia-
 lecticorum ac rhetorum præceptis, declamatorijsq; palæ-
 stris, linguam potius armant uerbis, quā pectus honestis
 rationibus. Vnde non iniuria celebratur à sapientibus illud
Agasicles. Agasicles dictum, apud quē quum quidam dicat se mirari,
 quod Philophane sophista non uteretur dicendi magistro,
 Deat inquit, me esse illorū discipulū, quorū sum & filius.
 Quid didicerat uir cordatissimus à suis maioribus? non epi-
 cheremata, aut enthymemata, aut schemata, aut amplifican-
 di rationes, sed exempla fortiter integraq; gerendi prin-
 cipatū. Quam credimus huic animo displicuisse, stultam ac
 muliebrem loquacitatem, qui dicendi rationem suapte natus
 ra frugiferā grauatus est ab artifice celebri discere? Quid si
Oratius. hic inadiisset in talē rabulā qualem nobis depingit Flaccus
 in sermonibus, sic hærentem, ut exauti nō posset, sic obstres-
 centem, & quibuslibet de rebus inmodicè garrientem, ut
 ferri non posset? Quū sudor inquit ad imos manaret talos,
 dum quidlibet ille garriret, uicos, urbem laudaret: Deniq;
 fatalem diem sibi iudicabat instare, qui in hominē tam gar-
 rulum inadiisset, & A pollinis ope se seruatum existimabat,
 quod tandē aduersarius forte obuius ad tribunalia distra-
 xisset iugulatorem. Itaq; quū sermo nobis potissimū in hoc
 datus sit

datus sit à deo, ut homini cum homine cōuictus sit iuandior.
 garrulitas faciat, ut qd' suapte natura suauissimū est, si q's sicut
 oportet utatur, id summam adferat uitæ molestiā. Videmus
 autem naturam in hoc maxime fuisse sollicitam, ut omnia cō
 aliarer, quamlibet in speciem pugnantia. Huic cōsolationi,
 uelut escam, adhibuit uoluptatem: Per hanc commendauit
 gignendæ proles amorem, per hanc fouendi educandiq; stu
 dium: per hanc efficit, ut senex seni, puer puero, puer seni,
 senex puero sit amicus. Quin & leonum luporumq; catu
 los fouemus, quādiu nobis uoluptati sunt. Hoc naturæ lenos
 auiū in re omnium optima, perdit garriendi morbus. Itidē
 & uinū quod natura peculiariter indulgit, ad disautendam
 tristitiam, & exhibiandos mortaliū animos, uitio nostro
 uersum est, in fontem rixarum ac cædium, nec aliunde plus
 oritur molestiarum, quā ex eo, quod in molestiarum rea
 medium datum est. Quis aut non horret hominē phrenetia
 cum? Nihil incūdius arbitror adesse temulento. Nihil enim
 furiosius similius quā ira commotus, & ebruius. Et utraq; res
 adeo cognata est insanix, ut non raro furor perpetuus exas
 piat iram pariter atq; temulentiam. Quāquā & aliās phi
 losophi nihil interesse putauit inter iram & insaniam, nisi
 quod ira furor breuis est. Nam bile deferuescente, redit as
 nimi sanitas, & uino concocto, redit sobrietas. Nihil aut si
 milius ebrietati quā garrulitas, adeo ut uulgus de huius
 modi soleat dicere: Iste sibi cōsoliatur ebrietatē loquēdo. Atq;
 hoc uidelicet turpior est nugacitas quā ebrietas, quod ul
 tro nostroq; uitio sit accersita, quū ad bibendum se penum
 ro cogantur homines, quū sepius obrepat imprudentibus

In Adel-
phis.

Pyrrhus.

temulentia, uelut in expertis: nonnunquam & uinum im-
ponat, uiolentius q̃ suspicabatur is qui bibit. Ita adolescens ille
Terentianus: queritur sibi data uerba: Vici inquit uinum
quod bibi. At dū accumbēbā, q̃ mihi uidebar pulcre sobrie-
us. Ideoque quæ effutūtur inter pocula, solent Bacchi uiolen-
tiæ condonari, & uino inscribi. Quemadmodum Pyrrhus
Epirotarum rex petulantiae gratiā fecit militibus, quorum
unus respondit, Etiam occidissēmus te o rex, nisi lagena nos
defecisset. Nec in omnibus tamen ebrietas gignit linguae pe-
tulantiam, sunt quos mutos efficiat, & somni magis appe-
tentes q̃ garriendi, ut iam non sit perpetuo uerū, quod pro-
uerbio dicitur, in ebrij lingua natare, quod latebat in corde
sobrij. At quisquis suo pte uitio linguae temulentiam accersit,
quid habet quod prætexit, aut quo titulo culpam deprecas-
bitur? Et tamē uiolentius garrit, homo futilis, sobrius, quā
quisquā ebrius qui suapte natura nō sit obnoxius huic ma-
lo. Iam habet ebrietas quæ uino conaliatur, commoda quæ
dam, ob quæ laudari quoq; meruit à Platone. Discutit pudorē
stupidum, serenat ingenij tristitiam, excitat animi tor-
porem, rumpit inutile silentium, aperit quædam uitia, quæ
profuerat in hoc prodi, ut per hilaritatē atra grauē offēn-
sam soluantur. Deniq; quemadmodū inter Lapithas & hos-
rum similes nonnunquā bellū nascitur ex poculis, ita inter
multos ex cōpotatūculis nata est firma beneuolentia, ex in-
epta loquacitate quid potest decerpi commodi? Imō si philo-
sophis credimus, uolētia non est temulentia, nisi ad sit lin-
guæ petulantia. Pronuntiant enim definiendo, nihil aliud
esse temulentia, quā iugē atatem ex immodico uini potu.

Proinde

Proinde non omnino reprehendunt uinolentiam, si adsit silentiū, uerum accedens stulta loquacitas ex uinolentia facit temulentiam. Quin & uulgo qui uino facti sunt hilariores bene poti dicuntur, ebrij non dicuntur, nisi lingua deliret. Atq; hæc nugacitas, hoc quoq; nomine leuior est, quod simul cū uino deferuscit, nec unq̃ molesta est nisi inter pocula, quā nihil agitur serie rei. Garrulus aut nullo nō tēpore, nullo non loco molestus est. sua temulentia, nusquam non obstrepat, in coronis, in conatijs, in tribunalibus, in uijs, in ædibus, in nauibus, in uehiculari, in cōuiuijs, in rebus afflictis dolorē conduplicant, in rebus letis cū nubes ac tempestas quedā exorta contristat. In uectatione plus adfert uerhignis quā ipsa iactatio, in nauigatione suo tedio superat ipsam nauis. In itinere pedestri, facundius comes pro uehiculo est, at garrulus pro sarcina est etiam in uehiculo. In compositionibus in quibus laudantur loquendi tacendiq; uices, molestiam adfert pro uoluptate, dum per illum nec citharam audire nec fabulam spectare licet, nec aliorum accipere sermones uiaq̃m ac reddere. In theatro enecat iuxta assidentē, in foro male perdit bonas causas, uel quia tedio iudicem occidit, absq; delectu modoq; uerba profundens, uel quia tales fide carent, etiam quum uera loquuntur. In serijs consultationibus diem eximit. Irrumpit in ædes molestus saluator, occurrit in triuijs, deducit, affectatur, inheret pice tenacius, semper interim aliquid auribus obganniens. In morbo totos dies ac noctes assidet ægroto, ipsa ægritudine molestior, nonnunquam & mortem accelerat alioqui uicturis. Quietis turbat oām, occupatis impedimēto est, quo minus

minus quod agunt peragant. Quin in medijs bellis ac periculis, ubi res presentaneam opem posat, nihil aliud quā garrit oēsofas fabulas. Nonnunquā & dormientibus narrat fabulam impatientia silentij. Moderate monentem ferūt homines, garrulus etiam quū laudat molestior est utperrante. Quin observatū est eos quos hic habet morbus, quū toto die molesti fuerint uigilantibus, etiam in somnis multa garrire, nonnunquā effutientes quæ præstiterat retinuisse. Itaq; quū ex gentiū cōsensu cubiculo debeatur silentiū, ut pote loco quieti dedicato, garrulus etiā eodem in lecto acubantē fabulis enecat, dulcē somnū oculis obrepentē auertens, occupantē interrūpens, ac ne noctem quidē quæ rebus omnibus quietem adducere solet, patitur esse tranquillam quum iuxta Maronis descriptionem.

4. Aeneid.

Placidum iam carpunt fessa soporem
Corpora per terras, syluæq; & sæua quierunt
Aequora, quum medio uoluntur sydera lapsu,
Quum tacet omnis ager, pecudes, pictæq; uolucres,
Quæq; lacus late liquidos, quæq; aspera dumis
Rura tenent, somno posita sub nocte silenti
Demulcent curas, & corda oblita laborum.

Nec lusania, nec graculus nec ullum omnino genus auium
tam loquax & obliuereperum est, quin noctu consilescat. Cicada quamlibet garrula, non auditur nisi per solem discussis auroræ nebulis, sub uesperā obmutescat. Ranae serius garrunt, sed his quoq; nox imponit silentium. Garrulus ne eam quidem noctis partē sinīt esse tantā quæ à profundo omnium silentio contantium diatur, nec putat ad garriendū intempestiuam,

pestiuam, quæ ideo dicitur intempesta, quod nullis negocijs gerendis, sed soli quieti sit accommoda. Nullus locus nullum tempus quietem impetrat a b intemperati lingua. Nec semper impune est garrulo, dum nec sub nouacula silens uulnus accipit, & inter edendum assidue nugans, abo in arteriam asperam illapso strangulatur. Ridetur Matho quidam apud Martialem, qui dum in febris declamat, pro disertio habebatur insanus. Ridetur & Phryx quidam qui maluit nihil uidere, q̃ paratius bibere. At garriendi libido nonnunquam & animam eripit, dū qui decumbit ex uulnere, aut apostemate iussus à medico quietem ac silentium dies aliquot agere, non temperat à fabulis, sibiq; pro salute quam pollicebatur curator, exitium acersit. Dodonæi lebetes non tinniūt nisi impulsī, & licet semel moti tinnitum in longū proferant, tamē aliquando desinunt. Porticus illa loquaciissima quam hinc, ut dixi, uocant heptaphonon, post septies redditā uocem obtinēssit, garrulus ultro tinnitum suū ināpit, & si tribus uerbis detur ansa loquendi, nullū omnino garriendi neq; modū facit neque finem. Arrhabius ille tibiæn, pluris erat conducendus ut desineret, q̃ conductus fuerat ad canendū. At nulla mercede potest conducī ut desinat qui semel loquendo factus est ebrius. Si Flacco credimus habet hoc uitū ferē cantorum sicut & poetarum εὐθωὸν γένε̃, Inter amicos Ut nunquam inducant animum cantare rogati Iniusi nunquam desistant.

Garrulus & iussus & iniussus cantionem ināpit nunquam finiendam. Famæ domus apud poetas nō resonat nisi tacta rumore. Garrulus immensam fabularum uim ex sese gignit uelut araneos.

LINGVA

araneus. Certis horis diei coaxant rane, non semper ob-
strepunt anseres, non omni parte anni molesta est garrulio-
tate hirundo, non omnibus mensibus canit coccyx, acadis
humescens cœlum imponit altum silentium, & lusania fessa
canendo desinit tandem, Garrulus nullo non loco, nullo non
tempore molestus est. Non missura autem, nisi plena cruo-
ris hirudo. Garrulus insatiabilis nunquā inherere desinit
donec occiderit quem semel apprehendit. Si quis immodico
silentio molestus sit, mirum uideri non debet admodum, quā
sermo datus sit ad consuetudinis humanæ iucunditatem. At
quisquis hoc ipso quod discutiendæ molestiæ datum est mo-
lestiam adfert, quid aliud, q̄ suo uitio mel uertit in aloē?
Vehementer inamabilis sit oportet quæ cum Veneris æstū
arcunferat, tamē inuisa sit omnibus ob morū inelegantia. Ita
muis omnibus iratis natus uidetur, qui sermone in hoc ho-
minibus à superis dato, ut amoris ac beneuolentiæ sit concili-
ator, odiū sibi parit apud omnes. Habet aut̄ hoc uitū quiddā
præ cæteris infelicitatis, propterea qd' auarus, aut libidino-
sus, aut ambitiosus, utcūq; fruitur sua cupiditate, solus garru-
lus maxime frustratur eo quod expetit. Studet esse uoluptati,
& se reddit inuisum omnibus, auct audiri, nemo minus in-
uenit qui præbeāt aures. Quoniā aut̄ ferè garrulitati iūcta
est curiositas, & hic infelices sunt, quod cū oīa sitiāt cognos-
sacre, nemo quicquā illis credit. Etenim qui colloquuntur de
rebus arcanis, si procul conspexerint garrulum, demisso se-
natu fugiunt, quod si forsitan ille interuenerit, dicas supers-
uenisse Mercurium aut lupum esse in fabula, ita subitum ob-
oritur silentium. Descendit igitur ille lupus, ut aiunt, hians,
aut si nihil

aut si nihil pudet, & ultrò garrire cœperit, non aliter quàm
 nautæ simulatq; uiderit è scopulo quopiam spirare boreã
 suspicantes imminere iactationem, ac nauseam, priusq; uen-
 niat tempestas in tutum se conferunt, ita diffugiunt qui con-
 uenerāt, ac mox ut garrulus ad dicendum os diduxerit, an-
 teq; ordiatur nunquam finiendum sermonem, alius aliò sese
 subducunt. Porro si præsenferint alicunde loquacis hominis
 interuentum, ilico soluitur conuiliabulum, nec aliter q̃ si nun-
 dato hostium aduentu subito castra mouenda sint, quisq; sibi
 aranspiat qua fugere liceat. Quod si quando non licet effu-
 gere, ueluti quum inādunt in eandē nauem, aut in idem ue-
 hicalum, aut in idem conuiuium, nemo libenter aſidet illi,
 qui norit hominem. Imò nemo lubens merætur domum cui
 uianus sit homo immodicè loquax, ac ne fundum quidem
 qui labore eadem infamia. Intantum hic quoq; uerum est,
 quod dixit Hesiod. *ἄμικτα κακὸς γέινωρ*. Itaq; Themisto-
 cles quū aperet agrum uendere, quo redderet cum uendi-
 biliore, iussit præconem cæteris cōmendationib; & illud
 addere, quod haberet bonū uianū. At pessimū habet uianū
 qui garrulū ac futilem habet. Si tantū habet mali, sermonis
 immodicus, & intempestiuus usus, etiā si nihil habeat præ-
 ter inanes & oīosas fabulas, quis feret istos, qui præter lo-
 quacitatis tediū, iactāt plusq; Thraſonicas glorias, obtreclāt,
 deferūt, mentiūtur, effutiūt arana, uoces euomūt, ipsis etiam
 qui coguntur audire periculosas. Verū hæc aliās. Nunc tan-
 tum hoc uitā tractamus, quod nonnunquā & uiris alioqui
 pbis adesse uidemus. Quod enī garrulus peccat dicēdo, hoc
 docti nonnunq; peccāt immodico scribēdi recitandiq; studio.

Eiusmod

Themisto-
cles.

LINGVA

Eiusmodi quendam nobis eleganter depinxit Martial. & operapretium arbitror ipsum carmen referre: est enim cū primis elegans. Sic igitur habet.

Occurrit tibi nemo quod libenter,
Quod quacunq; uenis fuga est & ingens
Circa te Ligurine solitudo.

Quid sit, scire cupis, nimis poëta es.
Hoc ualde, uitium est periculosum.

Non Tigris catulis atata raptis,
Non dipsas medio perusta sole,
Non sic scorpius improbus timetur.
Nam tantos rogo quis ferat labores?

Et stanti legis, & legis sedenti,
Currenti legis, & legis cecanti.

In thermas fugio, sonas ad aurem,
Pisānam peto, non licet natāre.

Ad cœnam propero, tenes euntem.

Ad cœnam uenio, fugas sedentem.

Lassus dormio, suscitatus iacentem.

Vis quantum facias mali, uidere?

Vir iustus, probus, innocens, timeris.

Res per se frugifera est recitare quæ elucubraueris, sed nimietas & intempestiuitas facit, ut recitator ægre sibi pareat auditores corrogatos atq; etiā mercede cōductos, etiam si iuxta Persium norit comitem horridulum trita donare lacerna, & calidū ponere sumen. Talem describit Regulū Plinius. Item Horatius in arte poëtica, similē huic quendā describit, cui iudices maluerunt ultrò capsas ædrinas deferre,

quā audire

quàm audire recitantem. Huiusmodi malum quoties urget, nihil est pretiosius quàm pedes, quemadmodùm scripsit Archilochus, quandoquidē in sola fuga salutis spes reposita est. Philoxenus in Lapidianas reduci maluit, quàm audire Dionysij armina. Et Horat. optat citius iugulari, quàm garrulum audire perorantem, Confice me. Atq; interim accedit, ut frequenter eadem sint audienda uel quia non semper suppetit noua dicendi materia, uel quia non meminit homo loquax, quid apud quos dixerit. Nunquā inquit tibi dixi de Rhodio adolescente? Plus milies audiui, sed narra obsecro. In Eunuch. Δις ὁ τρις τὰ καλὰ, & tamen hoc ipsum uix fert aurium sensus, quo non alius fastidiosior. Quis autem ferat easdem nugas, identidem inaulcantem ac molestis centonibus onerantem aures nō ociosas? Ciceronis orationes si quis frequenter relegat easdem, sentiet tediū. Et Lysia oratio, quū prima lectione uehementer placuisset, iterum ac tertio lecta frigere uisa est ei cui scripserat, quum tamen affirmant, huic nihil ueneris ac gratiarū in dicendo deesse. Ad quod ille false respondit: An plus q̄ semel dictis apud iudices? Solus Homerus admirabili fabularum uarietate uidetur effugisse satietatem, tū et si nō ubiq; quandoquidē multa resecuit Virgilius, nec caret alibi tedio, quoties lector eadē cogitur audire, à manante & rursus à referente, quod apud Virgilium rarissimum est. Laconibus aut usq; adeo placuit uerborū parsimonia, ut Anaxandridas, quendam reprehenderit, quod apud Ephorus recta quidem loquutus esset, & utilia, sed pluribus quàm oportuit: Hospes inquit, re oportuna, non opere uteris. Hinc colligi potest, quantū habeat mali, de rebus

D frivolis

L I N G V A

friuolis immoderata loquacitas, quantũ etiã tedij, apud probos ac cordatos uiros, quum uitio data sit oratio frugifera, non ob aliud, nisi quod æquo prolixior. Quin in uniuersum perspiatur esse uerum, ubiaunq; minus est cordis ac roboris ibi plus esse linguae. Auib; natura garritum & uocum alienarum imitationẽ dedit, Tauris & leonibus non item. Et in pueris, senibus ac mulieribus, quoniam imbecillior est animi uigor, lingua est intemperantior. Ciceronis fãcilis tatem copiamq; nemo ferret, nisi tam esset felix, quanq; & is dictus est Asianus. Et tamen qui huius linguam & ingenium probabant, animi robori non sunt ausi fidere quum res constantem ac fortem uirũ desideraret. Demosthenes in dicendo non paulo astrictior est Marco Tullio, & tamen nõ tam probatũ est pectus hominis quàm oratio. Inuicta quædam animi uis aderat utriq; Catoni, & utrumq; legimus in hoc fuisse miraculo, quod paucis uerbis magnã sententiarum uim cõplecterentur. Siquidẽ quum Cato Senior apud Atheniensem populum uerba faceret, illud in primis admirati sunt, quod quæ ille Latine paucis uerbis absoluisset, interpreter, nam per interpretem loquebatur, uix lōgo uerborum ambitu potuerit reddere. Vnde æpit omnes hæc opinio, Græcis orationem è labijs, Romanis è pectore profissa. Etenim qui certo iudicio perspectum habet quid sit honestum, deq; honesto certum habet animi decretum, nihil opus habet multis uerborũ lacinijs quibus quod sentit ac uult explicet. Nulli enim loquacius dicunt, quàm qui uel non intelligunt de quo differunt, uel parũ attente cogitarunt de re quam tractant, uelut inter dicendum meditantes quid sit dicendum.

dicendum. Proinde nulli paucioribus uerbis explicant causam, quàm qui exactissime tenent dicendi rationem. Etenim quibus maxime cognitū ac perspectū est, quibus capitibus tota causa nitatur, & quibus argumētis potissimū cōfirmari possit, his facillimū est omīssis superuacaneis necessaria dicere. Quod si arti accedat prudentia cū integritate coniūcta, facile uitatur loquaçitatis uitium. Talis erat & Cato iunior, cognomēto Vtransis, qui sententiarū pōdere cōmouebat aīos hominū magis q̃ orationis ubertate, nec unquā prosiliit ad dicendū nisi quū res ipsius orationem flaguaret. Talis erat & apud Athenienses Phocion, de quo nobis alio loco dictū est. Talis omnū fermē dictio quorum integritatem cum prudentia coniūctā admirata est antiquitas. Horū enim oratio similis est aureo nomismati, quod cum minimum habeat magnitudinis ac ponderis, tamen ualet plurimū, quum loquaciū sermo sic oneret auditoris aures uerbis multis quidē sed infrugiferis, quemadmodū qui ferreis obolis, aut arcis nummis oneratur, non multum adferentibus ad rationem. Nullis igitur molestior est loquaçitas quàm ijs, quibus placuisse dicēdo pulcherrimum sit. Grauius Aristoteles de lassatus cuiusdam ineptis sermonibus, quū ille, cū rem egregiam perorasset, subinde repeteret, an non hoc mirū Aristoteles? non istud inquit quod narras mirum est, sed illud potius mirum, si quis quum pedes habeat te perpeti queat. Habet enim & hoc tedij loquaçitas, nec silere patitur auditorem, nec admittit sermonum uicēs, sed postulat ut identidē succinas aliquid uelut applaudens, aut exigens ut pergat. Euge, pulchre, Quid tum postea? Admodum. Quid audio?

D 2 Noui quendam

LINGVA

Noui quendā pilco ἱεροπρεπῆ μεγαλοῦς ὄντα sed cuna-
 dem plus q̄ furrili loquacitate, qui ad quoduis nugamentum
 denarratū, mirū quā indecore occinit illud ex Aristopha-
 nis fabula, ^{αἰετῶν} uelut exigens ab auditoribus applausum
 ac ipse sibi quodam modo plaudens. Qui bonam fabulam
 recitat, non ante posat plausum q̄ dicat ualete: garrulus quū
 nunquam dicat ualete, subinde iubet ad nugatissimas nenas
 plaudere. Nec est contentus unā fabula, sed aliam ex alia
 ueluti linum ē lino contextit. Talibus Ligurinis poterimus
 et nos dicere: uis quantum faciis mali uidere? orationē rem
 omnium iucundissimā corrumpis, linguam qua non aliud
 membrum utilius ac salubrius frustra deteris, iacturam in a-
 terim faciens tantorū bonorum, quæ moderato linguae usu
 parari poterant, ac thesaurum omniū pretiosissimum pro-
 fundis. In foribus, aiunt, hydriam, nihil enim aqua uilius.
 At quæ pretiosa sunt non uno seruantur ostio. Neq; quisquā
 thesaurum domui credit, cuius ostia scras non habent, neq;
 pecuniam opinor credis marsupio, quod claudi non potest,
 et tu tam inestimabilem thesaurum circumferens, ore sem-
 per hiantē obambulas? Et interim quū nihil sit facilius quā
 tacere, tu exerces artem et ad rem et ad famam inutilem.
 Molestus es omnibus, sed præcipue cordatissimo cuiq; nemo
 tibi credit, ne uera quidem dicenti, te ipsum propinas dexis-
 dendum, naso q; suspendendū, nec aliter exautis te ipsum ab
 hominum consortio, quā si parriadium admisisses. Quis
 enim non malit cum homine sceleroso, sed linguae moderatæ
 consuetudinem habere, quā cum homine nugatā, licet aliās
 innocent? Nec ipse frueris tuo marbo, et alios enecas tedio.

Iam infelix

Iā infelidus etiā est rideri, q̄ haberi odio. Nihil enim in se ha-
bet durius infelix paupertas, q̄ quod ridiculos facit, quē ad-
modum ait ille. Ad summum enim malorum uenit ille, qui
cum sit calamitosus, nec fauorem nec misericordiam prome-
retur, sed risum lucrifacit. Hoc tibi prorsus usu uenit. Sed
haud s̄ao, an hanc operam frustra sumamus, dum oratione
apud Elactum mederi garrulo, qui quoniam tacere non potest non
recipit pharmacum, haud dissimilis ægrotis, qui medianam
reuomunt, priusquā tam hauserint. At Sertinius ille dum
apud Elactum oratione philosophica mederi studet Damasc-
sippo, primum audire atq; togam iubet componere. Proin-
de quum sint multa uitia sceleratiora, tamen haud s̄ao an ul-
lum sit immedicabilis, q̄ loquacitas. Nunc itaq; uideamus
quantum habeat fructus & autoritatis, uel silentiū, uel paru-
cus ac modicus lingue usus. Quanguam & hanc in partem
à nonnullis peccatur interim. Est enim ubi præstiterat loqui
tum fuisse q̄ tacuisse. Multis probro datum est, quod linguā
haberent uenalem, rursum alijs dedecori fuit, silentium ha-
buisse uenale, quibus dictus est bos insidere lingue, & De-
mosthenes dictus est argentianginā pati, & prouerbijs etiā
nobilitatum est, Amyclas silentio perisse. Sed arbitror per-
paucos esse mortales qui non possint uere dicere quod Simo-
nides, Sæpe loquutum fuisse poenituit siluisse nunquā. Quā-
quam huius responsi gloriam Valerius Maximus ad Xeo-
nochratē refert. Iā quod silēdo peccatū est, sarare potest ora-
tione. At semel emissum uolat irreuocabile uerbum. Opti-
mus quidem, ut habent proueria modus est, cum in rebus
omnibus, tum uero potissimum in oratione. At sicut ex his

LINGVA

qui aberrarunt à medio leuius reprehenditur qui uergit ad profusionem, q̃ ad auariãam, ita contra minus peccat qui immodice, taciturnus est, q̃ qui intemperanter loquax. Illud enim uitium non modo tutius est, uerum etiã honestius. Certe cor data breuiloquentia, nihil esse potest diuinius. Eoq; grauius dictum est à quodam, loquendi magistros habere nos homines, tacendi deos. Raro produntur oracla, eaq; paucissimis uerbis comprehensa, atq; hanc ob causam plurimũ habent autoritatis, ac deorum uocẽ esse creduntur. His simillima sunt ueterũ sapientum dicta, qualia multa feruntur Pythagoræ, multa Socratis & aliorum sapiẽtium titulo. Quid autem mirabilius præstantiũ uirorũ apophthegmatibus? In tanta uerborum parsimonia, quanta sententiæ fecunditas? Priscorum ætas paucis legibus erat contenta. Atq; hæ quædam oraculorum breuiloquentiam referebant. Huiusmodi sunt Solonis leges apud Athenienses, Lycurgi apud Lacædæmonios, ac Romanis in omnes casus sufficiebãt duodecim tabulæ, & ad excludendum in omnibus contractibus dolum malum satis erat unica formula, inter bonos bene agere oportet. Plato dixit reges deorum filios, & princeps nihil aliud est, quàm una lex, unde reges maxime decet oratio uerbis astricta, sed sententiarum pondere efficax, cuiusmodi sunt oracla numinis, ac priscæ leges. Quin & reliquæ disciplinæ liberales unã cum moribus hominum à simplicitate prisca degenerarunt factæ loquaciores, sed minus synceræ. Declamatoria garrulitas corrumpit eloquentiam. Quid autem hodie operosius nostra musica: Tot uocibus multarũ auium garritum imitans? Quid diceret Emerepes ille Laconum

conum Ephorus, qui Phrynudis musici duas è nouem choras inadiit bipenni, dicens, ne corrumpas musicam, si nunc audiret in templis eadem organa referre, tubas, cornua, liutos, tibia apertas, tibia obscuriores, tibia rauas, tonitrua, uoces hominum, & uolucrum? Qualis est musica nostra, talis est cultus, talis uictus, talis ædificatio. Prisca simplicitas nusquam est, indices augebant operosæ delitiæ. Proinde quamdiu mores hominū erant incorrupti, sermo quoq; fuit paratior, id quod facile deprehendat, qui priscos scriptores cum recentioribus conferat, uelut Hippocratem cum Galieno, Socratem cum Chrysippo. Nūc omnis sapientia, in plusquam sophisticam garrulitatem degenerauit, et ob id sapientie nomen amisit, atq; in contemptum uenit, nec ferè colitur, nisi ab ingenijs parum felicius. Ne quid interim attinagam de nostris legibus sine modo loquābus. Itaq; si ex oratione queritur delectatio, hanc perdit assidue garruens. Si quidem hic quoq; uerum est quod scripsit Iuuenalis. Voluptates cōmendat rarior usus: ob hoc enim reges ferè ignorant delectationem, quæ ex gemmis, ex purpura, è abis ac uinis capitur, quod in his assidue uersentur. Quod si quis casus illos adigat ad famem ac sitim, tum fatentur intelligere sese quanta uoluptate per omnem uitam fraudati sunt, quum uehementer sitiēti simplex aqua suauior sit quouis mulso, & glandes quoq; placētas superent: Ita inuidior est illorum oratio, qui raro loquuntur ac paucis. Sin fructus petuntur, nullus est orationis fructus nisi audiatur. At id facit garrulitas, ne quis audire uel possit uel uelit. Et si forsitan audiatur, nihil persuadet, qui fide caret. Nullus enim habet fidem ei,

fidem ei, qui non ex iudicio, sed ex morbo disertus est, ne dicam interim quod loquaacitatis uitiū semper comitatur opinio stultitiæ. Hinc illud uulgo iactatum, uasa quæ sunt inania plurimum sonare. Silentium uero tametsi non semper è prudentia nascatur, tamē grauitatis ac sapientiæ specimen habet. Vnde cuidam in conuiuio silenti non ineleganter dictum est à quodam. Si sapiens es, rem stultam facis, si stultus, rem sapientem facis. Et in alium quendam, phisosophus hic uideri poterat si siluisset. Nihil enim impatiētius silentij quàm stultitia. Ita quum Demaratus Lacedæmoniorū rex in confessu quodam silens, interrogaretur, utrum stultitia sileret, an ob sermonis inopiam, At qui inquit stultus tacere non potest. Huic simillimum est, quod de Biante proditum est, qui cum in conuiuio quodam taceret, ac propterea tanquam insciens & inelegās taxaretur à garrulo quopiam: Imò quis inquit natura fatuus inter uina silere possit? Grauitur nimirū stultitiæ conuidum à se depulsum in ipsum retorsit calumniatorum rem. Satum est & illud Zenonis Athenis quidam regios oratores accepturus, quoniam sciebat eos eruditis sermonibus oblectari, quo iucundius esset conuiuū curauit & phisosophos aliquot adhiberi, qui cum inter sese uiaßim sermonibus colloquerentur, suum quoq; ueluti symbolū in mediū conferente, Zeno solus omnium nihil dicebat. Quod admirantes legati, quū illum comiter appellassent, propinassentq; de te inquirunt Zeno quidnam renundaturi sumus regi? Et ille, nihil inquit aliud, quàm Athenis esse senem, qui norit inter pocula silere. Tribus argumentis exaggerauit silentij perünacis miraculum, quod senex, quum ætas ea fermè sit garrulitatis

garrulitatis malo obnoxia, quod inter pocula, ubi uinum & exempla garrulentium ad loquendū prouocant: deniq; quod Athenis, uidelicet in urbe omnium loquaçissima. Eleganter itaq; Hecateo rhetori patroanatus est Archidamidas, cui quum quidā uitio uerteret, q; admissus in ipsorum conuiuio nihil dixisset, Imò uideris inquit ignorare, & hāc esse partem artis dicendi, dicendi tempus cognoscere. Eiusdem enim artis est apte tacere, & apte dicere. Quemadmodū Alabizades in Platonis conuiuio nō existimat in bello minoris esse uirtutis bene fugere, quā pugnare gnauiter. Cantores enim qui peccant in silentijs, quibus uiaçim interrumpunt uoces, declarāt sese musicas imperitos esse, ac ne uoces quidē ex arte depromere. Itaq; qui iudicio potest silere, declarat sese quoties loquitur, iudicio loqui. Atq; ea demū oratio frugifera est, quæ non effluit, sed promitur ac dispensatur. Docent aut physis ferè steriles esse, quibus genitale semen profluit, quem morbum gonorrhœam appellant medici. Neq; minus sterilis est illorum oratio, qui morbo loquuntur, nec tacere possunt etiam si uelint. Obseruatum est à doctis, pueros qui serius incipiunt fari euadere lingua firmiore. Contra qui præcoces sunt ad dicendū, imbecilliore esse plectro. Sic & herbae, quæ subito grandescunt minus habent uigoris, & materiae quæ cito succrescunt in altum, minus habent roboris. Natura taciturnior erat Oratius, Verum is adhuc nobis loquitur. Vergilio Maroni solitus est insultare Filistis linguæ & improbus, cuius impudentia quū eò proçessisset ut Augusto præsentē Vergilium uocaret elinguem, poëta modestissimus qui semper illum patientissime tulerat iussit tacere.

re rābulam, se quum uellet ea tuba loquuturū quæ latissime foret audienda. Mox conuersus ad Augustum, Si hic inquit Cæsar tempus loquendi noſſet, raro loqueretur. Tacendum enim ſemper eſt, niſi quum aut taciturnitas tibi noceat, aut oratio alijs proſit. Tacet nūc inſulſus Pero, tacet Carbilius, tacet Petilius, tacet Auitus, tacent omnes Vergiliomaſtiges, ſolus Maro loquitur. Euanuit illorū temporaria loquacitas, Maronis lingua nunquam ſilebit. Sermo igitur qui paucaſſimis uerbis multam ſententiæ uim complectitur, ſimillimus eſt ſemini ſicco, minutoq; & in ſpeciem contemptibili, quod terra conditum ingentē arborē effundit. Quin & in his qui ex dicendi copia laudē affectant, ſolæ breues argutæq; ſententiæ, quas quoniam rei denarratæ, aut argumentationi abſolutæ ſolēt accini, epiphonemata uocant, plauſus & acclamationes exātant apud multitudinem. Velut in ſagittariorum certaminibus, nō ille laudatur qui q̄ plurimum emit tit iaculorū, ſed qui uel uno ſcopū ferit. Iam & apud philoſophos breues ſententiæ æu decreta quædam, propter autoritatem appellantur ἄξιωματα. Nec autoritate caruerunt, qui factis ueluti mutis ſymbolis quā uerbis indicare maluerunt, quod perſuaſum eſſe uolebant. Heracletus quū in ſeditione rogaretur à ciuibus, ut pro concordia ſuaderet concordiam, aſcendit pulpitum, & calicem impleuit frigida, ac farinā inſuſam, indicæ miſcuit, ac bibit, itaq; diſceſſit, uidelicet ipſa re loquens, plerunq; ſeditiones ex luxu ſuperfluarumq; rerū appetentia naſcā, Concordiā aut ſaale conſtare inter eos, qui modicis tantū ac naturæ neceſſarijs contenti foret. Simili cōpendio Scylarus rex Scytharū filijs ſuis, quos

octoginta

Heracle
li farinā

Scyllan
exemplū de
Concordia

octoginta reliquisse dicitur, cōmendauit concordia. Iam mor-
 ti uianus missiliū fascem adferri iussit, mandauitq; adole-
 scētibz robustis, ut qui posset, fasciculū ut erat colligatum
 frangerent, quum singuli tentassent, iamq; fatigati ac despe-
 rantes conari desisterent, ipse singulas hastas eductas e fa-
 sculo, nullo negotio fregit. Non potuisset oratione quamli-
 bet prolixa, iuuenibus efficacius persuadere, potentia illorū
 inuictam futura, si in fraternae concordiae foedere perseuera-
 rent: Sin disidijs alius ab alio disiungeretur, faillime posse
 superari. A ut quando Sertorius oratione quantūuis medio-
 crata persuasisset incōdita barbaraq; Lusitanorū multitudi-
 ni, ne cū Romanis copijs uniuersa acie Martis alea experie-
 rentur, quod exemplo persuasit: Exhibitis duobus equis, al-
 tero ualidissimo, altero imbecilli, haec admonuit iuuenē uir-
 bus praestantem, illi seniculū inualidū, iussitq; ut uterq; cau-
 dam equi, cui fuerat admotus, uelleret. Id quū iuuenis totam
 equi caudā complexus frustra tentando defatigaretur: senex
 paulatim reuellēs, faule totam caudā depilauit. Rursus Ly-
cargus qui duos canes produxit ad populū, alterū ē genero-
 sis uenatoribus prognatum, sed domi ad ignauiam alie-
 tam, alterū ingenerosum, sed uenationibus exercitatum: de-
 inde emissā ē caueis fera, simul & abus proiectus, gene-
 rosus ille consuetudinem referens potius quā naturam,
 ad abum accurrit: alter ut educatus, omisso abo in feram
 insiliit, an non potuisset ullo sermone efficacius persuadere
 multitudini, quantū habeat momenti recta institutio? Simili
 cōmento Tarquinius, Tarquino Sexto filio, per numāum
 nissum rogātū quid de Gabijs faceret quos haberet in manu

Sertorius

Lycargus
in sh
heliom
bona

Tarquini

L I N G V A

nihil quidem respondit, sed nūciū cuius fidei parum cre-
 debat in hortum seduxit, eoq; præsente uelut aliud agens,
 altissima papauerum capita, baculo quē forte manu tenebat,
 decaussit, qui quū reuersus renūciasset quid uidisset, intelle-
 xit callidus iuuenis patris sententiam, nimirum ut primos
 res Gabiorum aut in exilium ageret, aut decollaret. Clean-
 thes interrogatus quid interesset inter dialecticā & rhe-
 toricā, pugnum ostendit, ac mox eandem manum explicas-
 tam protulit. Quantis uerborū ambagibus hoc alius ex-
 pliasset? Nemo tamen potuisset absolutius. Ex hac dictos-
 rum sententiosa breuitate præcipuam laudem sibi tulere La-
 cædemonij, quemadmodū antea dicere cœpimus. Archida-
 mus enim quum audisset quod Elei suppetias ferre uellent
 Arcadibus, nihil aliud scripsit per epistolā, nisi, ἀρχιδά-
 μος ἡλείοις, ἡσυχία καλὴ: Archidamus Eleis, quietem
 agere bonum. Sed illud λακωνικότερον etiam. Etenim quū
 Philippus à Lacædemonibus petisset, utrum uellent ipsum
 in ciuitatem reāpere an non: illi nihil aliud rescripserunt in
 charta, quā unicā syllabam grandioribus literis οὐκ, id
 est non. Idem quum ad eos Philippus misisset epistolā, ple-
 nam minis, inter quas erat illud. Si Laconicum agrum inuas-
 sero, funditus uos delebo: unica tantum uocula responderūt,
 ὀκκα, id est, si, breuius etiam responsuri, si cōmuni Græco-
 rum lingua dixissent εἰ, quæ dictio in Apollinis templo di-
 cata multorum eruditorum ingenia exerauit. Eidem atro-
 cia minanti nihil aliud rescripserunt quā Διονύσιος ἐν κο-
 γίῳ, subindicantes illi cauendum, ne dum aliorum fines in-
 uadit, ipse suo regno pelleretur: quod acciderat Dionysio,
 qui ex tyranno

qui ex tyranno factus est ludi literarij magister. Idem ad Demetrium regem unicum tantum legatū miserant, qua de re quum uehementer indignaretur, subinde repetens, quod unum tantū misissent: Orator Lacedæmonius nihil commotus respondit, unum ad unum. Agésilæus Menecrati cui cognomen erat Iuppiter, quum is ad ipsum scribens, non abstinuisset ab ambitioso titulo, sic exorsus epistolam, Menecrates Iuppiter Agésilæo χαῖρεν, Rescripsit hunc in modum, Rex Agésilæus Menecrati ὑσιόων, hoc est sanitatē, unius uerbi mutatione exprobrans illi insaniam qui Iouis cognomine gloriaretur, quū nihil aliud esset quā homo, fortasse cæteris detrior. Quin enā in bellis capitalibusq; periculis semper plus ualuit sermo breuis, quā oratio uerbosissima ualuisse. Perierant Tarētini milites de quibus antea meminimus, qui delati fuerant quod inter pocula fanda, atq; infanda in Pyrrhum regem dixissent, ni quidam illorum compendio sic causam expedisset: Ni nos inquit rex lagena de se fecisset, occidissetis te. Dux aut ille qui milites commissuros sic adhortatus est, Curate nunc corpora, apud Proserpinā cœnaturi: breui dicto efficacius excitauit animos omnium ad fortiter rem gerendā, quā si idem tentasset uerbosa diuq; meditata oratione. Habet enim simplex ac nuda ueritas genuinam energiam, & aculeos suos, quibus multo plus efficitur quā tumultu uerborū. Quemadmodū qui palæstris ænallet, citius minoreq; negotio deijcet hominē, quā alius eius artis ignarus quālibet uiribus pollens, ac uehementer tumultuans. Croesus Lydorū rex quum captus esset à Cyro rege Persarum conspiciens exeratū uictorem huc & illuc

LINGVA

per urbem discurrere percontatus est Cyrū quidnam illius milites tanto tumultu agerent. Quid inquit ille aliud, nisi quod uictores solent in uictos. Diripiūt tuam ciuitatem. Ad quē Croesus, Imō tua rex diripiūt quandoquidē hic iā meū nihil est. Tam breuis oratio regis animum ueritate commouit, ut coeptam direptionē inhiberet, uetaretq; quod sublatum erat exportari. Epaminondas dux Thebanorū capitis postulatus est cum collegis, quod imperium Boeotiae quatuor menses contra legem tenuisset. Atq; illis quidem suasit, ut crimen in ipsum transferret, quasi coacti fecissent. Ipse autē apud iudices paucis uerbis causam absoluit, negans sese habere uerba rebus meliora, tantum hoc sibi uideri æquum, ut si pronuntiarent ipsum esse necandū, crimen inscriberent columnæ, quo cunctis Græcis notū esse posset, Thebanos ab Epaminonda fuisse coactos, Laconicum D ante a annis intactam depopulari, Meseñen CC XXX annis perpetuis seditionibus uexatam componere, Arcades item inter se dissidentes in concordia redigere, Græcis restituere libertatem. Nam hæc erant gesta per Epaminondā in imperio cōtra legis præscriptum retento. Hæc breuis oratio tantum ualuit, ut iudices, ne suffragijs quidem collectis multo cum risu surgerent ac discederent, uidelicet rem uehementer impudentem esse iudicantes agi de condemnando eo, qui sic esset de suis bene meritus. De Sāpione maiore referunt quiddam non dissimile: quū enim Petilius & Qu. tribuni plebis eum apud populum detulissent reum, multisq; & grauib. criminibus onerarent. Hic dies est. Quirites inquit, quo Carthaginenses & Hannibalem deiciā: coronatus in capitolium eo, rem

eo, rem diuinam factururus, Qui de me suffragia ferre uolēt, ferant. His dictis petebat capitolium: euntem totus populus consequutus est, relictis accusatoribus: Ita nō dicendo causam dixit efficax. Traditū est & illud ab his qui rhetoriæ præcepta reliquerūt, frequenter quæ nullis argumentis dilui possint breui ioco expediri. Obijebatur Ciceroni quod accepta pecunia reū defenderet, eaq; pecunia destinasset merari domum, Is respondit, agnoscam crimē, si domū emero. Quū eas ædes mercatus esset, & impingeretur manifesta uanitas, elusit ioco, An nescitis inquit prudētis esse patris familias, dissimulare, si quid uelit emere. Quorundā ea probitas est, ut uel ipso aspectu, soloq; nutu moueant auditore. Post Seianum uinco tractū multa periclitabantur apud Tiberium Cæsarem. Quumq; cæteri sese uarijs argumentis ac technis exarsarēt, Crispinus ingenue fassus est se fauisse Seiano. Quidni inquit fauerem illi, cui uidebam te ipsum tantum tribuere. Persuasit nuda breuiloquaq; ueritas, quod ægre persuasisset prolixa elaborataq; oratio. Quum Themistocles apud populum Atheniensem diceret sese habere præclarū consiliū. sed quod tutū non esset efferri apud multitudinē, permisit populus ut Aristidi diceret in aurem, & eius unius iudiciū uel probaretur uel reijceretur. Erat autē de classe Græcorum exurenda. Id quum esset factum, Aristides ad populum. Nihil inquit audiui utilius consilio Themistoclis, sed eodem nihil iniustus. Tanta uerborum parsimonia reprobatur est, hominis in Republica summi consilium. Narrant & piratam quendā quū ad Alexandrū Magnum adductus, rogaretur qua fiducia fuisset ausus

LINGVA

*infestare mare, Ego inquit quoniam id paruo nauigio facio,
 pirata uocor, tu quum idem facias numerosa classe, rex ap-
 pellaris Pirata dicebat, Tyrannus audiebat, & tamen uer-
 bis tam paucis persuasit ueritas. Magnus Pompeus destina-
 rat omnes Mamertinos interficere, quod Marij partibus
 adhæssissent, Hūc adiit Sthenius eius ciuitatis princeps, ul-
 tro consitens quicquid factum esset, ipsius impulsu factum
 esse, Nam ego inquit & inimicis persuasi & amicos coëgi
 ut Marij partibus accederent. Pompeus miratus hominis
 animum qui ciuiū salutem anteponeret suæ, & ipsum in a-
 micitiam recepit, & Mamertinis in huius gratiam condona-
 uit defectionis culpam. Si tantum ualuit succincta ueritas ap-
 pud hominem factiosum, quid non efficeret apud integros
 uiros? Reperta est & in foeminis hæc animi præsentia. Ete-
 nim quum accusaretur à fratre Testha Dionysij Tyranni
 foror, quæ Polyxeno nupserrat, quod consilia fugæ mariti nō
 eum prodidisset, simpliciter ac fortiter respondit exposu-
 lanti fratri, Num usq; adeo me putas omnium mulierū pessi-
 mam & abiectiss. ut si sensissem maritū hoc agere, non fu-
 erim illi perpetua comes exilij futura? Hoc dicto non solum
 amputauit omnem conscientie suspicionem, uerū etiam pu-
 dicæ probæq; matronæ laudem abstulit. Aemyl. Scaurus
 homo senex, inultæq; in Repub. autoritatis apud populum
 Romanū à Vario quodam non eiusdem existimationis ho-
 mine, proditoris accusabatur, Is paucis causam absoluit, Va-
 rius inquit Sucronensis ait Aemylum Scaurū rempublicā
 prodidisse, Aemyl. Scaurus negat, Vtri creditis? Ad hanc
 uocem totius populi suffragijs atq; etiam tribuni sententia
 absolutus*

absolutus est. Idem Iphicrates dux egregius, quū apud populum Athenien. proditoris reus perageretur, percontatus est Aristophonem accusatorem, num ipse proditurus fuisset Rempub. si quis pecuniam dedisset, quumq; is se facturum negasset, Quod igitur tu factururus non eras, ego feci. Tam brevis apologia reum absoluit à crimine. Proinde Græcis ita uisum est Demosthenem quidem fuisse summū oratorem, Phocionem autē ad dicendū efficacissimum, non ob aliud opinor nisi quod Phocion paucissima quidem, sed uera et ad rem pertinentia loqueretur, quū Demosthenes multa simularet ad gratiam populi. Vnde factum, ut unū Phocionem metueret Demosthenes quū reliquos oratores facile contemneret. Cæterum ubi Phocion assurgeret dicturus, solitus est amicis in aurem dicere, ἡ τῶν ἐμῶν λόγων κοπίη πέγασιν, id est, mearum orationū securis adest, uidelicet efficaciam ac uiuidam eius breuiloquentiā, facile dissecantem arte contorta enthymemata, securim appellās. Nec sine causa uulgo dictum est, mendaces esse multiloquos, quū iuxta tragici dictum ἀπλῆς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔστι. Sed exemplorum huiusmodi tanta uis est apud scriptores, ut superuacaneū uideatur ea uelle persequi. Hæc quæ diximus arbitror sufficere ad declarandam quā deat magnos uiros uel silentium, uel orationis breuitas, quantoq; plus obtineat autoritatis et grauitatis breuis et conarsa sententia, quā loquacium immensa garrulitas, etiam si nihil habeat uitij, præter immodicam dicendi copiam. Nunc is morbus ingens malorum agmen secum adducit, insatiabile de rebus friuolis garruendi libidinem, de negocijs alienis, quæ nihil attinent, nec

Euripides.

E 6 ad illum

ad illum qui refert, nec ad eos qui audiunt, periculosos lingue lapsus quos uitare difficiillimum est semper garrienti, futilitatem in effrendis arcanis, plerumq; cū periculo dicentis, nonnunquā & illorum apud quos effruntur, uanitatem, quæ ferè comes est loquaçitati, obrectationē alienæ famæ, delationē ac sycophantiā. Ad hæc enim mala paulatim proficiat intemperātia lingue, etiā si initio nihil aliud sit, quā puerile garrulitatis uitiū, & risu quā odio dignius. Prima laus orationis est, ut apta sit, habita rei, temporis, loci, ac personarum ratione. Hæc quomodo potest obseruare, qui tacere non potest? qui non iudicio loquitur, sed morbo fundit uerba? Festiuitas orationis, ac iocū sobrij tempestiuiq; plurimum habent momenti, ad humanæ consuetudinis iucunditatem, ac moderata dicendi libertas inter amicos plurimā habet gratiam: uerū hæc non suo loco adhibita frequenter in graue discrimen pertrahit. Neq; enim passim ludendū dicterijs, neq; ubiuis licet, τὰ σῦκα σῦκα, τὸν σκάφην σκάφην λέγῃ. Bene æssit adolescenti, qui rogatus num mater ipsius solita sit aliquando uentitare in aulam Cæsarcæ nam adolescens oris liniamenti Octauium referebat: Mater inquit, nunquā, sed pater sæpe. Hoc apud Augustū licuit, ciuili præditum ingenio, ac festiuiter argutæq; dictis impense gaudentem. Apud Caligulam & Neronē non fuisset impune. Captius quidam quū ad Antiochum regem duceretur, qui ducebant hominem iubebant esse bono animo, experturum enim regis clementiam, posteaquā ad illius oculos uisisset. At ille nullā igitur inquit mihi spem salutis esse prædicatis, alludens ad regem luscū. Is iocus per se lepidus, sed intempestius

Festiuitas.

intempestiuus exitio fuit homini. Rex enim offensus ea dicto, sustulit eū ī crucē. Apud Adrianū Cæsare pēssimā inijt gratiā saurra, qui uenienti apio coronatus occurrit, quūmq; iussu Cæsaris submoueretur à congressu, procul his uerbis adulatus est. Totū seāsti, totū uiāsti, nūc deus esto. Apud alium hæc adulatio tulisset præmiū, apud imperatorē superfluum erat ingrata. At garrulus mauult amicū perdere quā dictū, mauult pro re leuissima, grauissimas dare poenās, q̄ non obsequi morbo suo. Quū Philippus Alexandri pater præsidere in auctione, unus ex his qui uendebantur exclamauit, Paræ mihi Philippe, nam sum tibi paternus amicus. Philippo respondente, unde nam, aut qui nam, o homo. Dicā inquit si propius admittar. Admissus, clam dixit Philippo, demitte palliū, nam isto modo parū decore sedes. Rex tempestiua hominis admonitione delectatus, hunc inquit uolo esse liberū, nam me latebat eū mihi tam beneuolum. Et amicū esse. Prudenter itaq; monuit suū Callisthenē Aristoteles, ad Alexandrū Magnū proficiēte, ut cū rege aut raro loqueretur, aut iucunda. Sed dum hic parum meminit huius admonitionis, sibi calamitatem aعرسit. Nec omnino muliebre fuit consilium quod dedit Patysatis Cyri et Artaxerxis mater, quæ mouere solet, ut qui regem aditurus esset, cum libertate byssinus uerbis uteretur. Etenim si quando res ipsa posat, ut rex admoneatur, ueritatis amaritudo, multa uerborum dulcedine diluenda est. Quam hic nō satis spectare dignitatem aut ætatem hominis, uerum etiā temporis ac loci habenda est ratio. Nec ipsi Platon tanto philosopho, feliater æssit sua libertas apud Dionysium

nysium Siciliae tyrannum, ac ne Dioni quidem, & tamen se-
 liater æsit anui, quæ quū frequenter interpellaret Philip-
 pum regem, ut causam suam cognosceret, atq; ille fatigatus
 respondisset sibi non uacare, Ergo inquit nec rex esse uelis,
 Philippus eo dicto tactus audiuit causam. Simile quiddā re-
 ferunt de Adriano Cæsare, sic multis prædito uirtutibus,
 ut eas uitijis penè supauerit. Diogenes ingressus castra Mae-
 donū, quū eo adducto clamaret Philippus, κατ' ὅσοντες,
 Rē inqt coniectas, Nā prorsus huc ueni exploraturus num
 uere sic desipias, ut rumor est, qui quum possis tuo regno
 tranquille frui, malis Græcos læssendo etiam de salute tua
 periclitari. Verum non idem liauerit cuilibet, quod licuit
 Diogeni, nec temere reperias, qui Philippi moderationem ac
 ciuitatem referant. Imò ne mediocris quidem sortis homi-
 nes tutum est læssere dictis. Accidit enim non raro, ut fra-
 gli querens illidere dentem, infringat solido, ac male dicens
 peius audiat. Stultissimum autem est eos dictis & ciuillis læ-
 ssere, quibus in promptu est τῷ ἑῷ περὶ ἀνὴρ καὶ ἡγεῖσθαι.
 Quum Polyxenus dialecticus professor, Dionysio iuniori
 dixisset ex more dialecticorum, Ego te redarguam, uerbis
 quidem retulit ille, at ego rebus ipsis te refello. Ita Cleome-
 nes Anaxandridæ filius, Arguis ipsum ut periurū & im-
 pium lacrantibus, uobis quidem inquit in manu est male
 loqui, at mihi in manu est malefacere. Cohibita est legibus
 ueteris comœdiæ licentia, posteaq; lusum exierat in rabiem,
 & Cynici uulgo pro canibus habiti sunt, non ob aliud nisi
 quod recte quidem arguerēt uitia mortalium, sed absq; de-
 lectu personarū temporis ac loci. Porro ut non aliud homi-
 num genus

num genus inuisius est his qui quibuslibet de rebus percō-
tantes obtundunt aures omnium, ita multa magis omnibus
inuisus est, qui linguā pro auribus habet perforatam, & **Futilitas.**
quū omnium arcana curiosissime scrutetur, nihil tamen potest
continere, etiam si capitis periculū immineat, non alijs solū,
uerum etiam ipsi qui nullo negotio tacere poterat, nisi mora
tam graui teneretur. Eoq; summum inter homines plaus-
sum meruere, qui silētij fide præstiteret cæteris. Quod enim
facinus celebrius, quā Papyrij prætextati, qui nec blandicijs,
nec minis matris adduci potuit, ut effutiret quid esset agitas-
tum in senatu. Quūq; illa iam adornaret uirgas, puer ex
temporali cōmento parentem elusit. At illa fabulam protis-
nus in uulgus effrēs, ridiculos conātauit tumultus, suamq;
futilitatem denobilitauit. Pueri continētiae honos habitus est.
Consimili de re non inamœnam fabulam refert Plutarchus
in libello de nugacitate. Romæ cō pluribus diebus quiddam
serium & arcanum agutabatur in senatu, de quo quū uario
asset hominum suspicio, mulier quædam aliās quidē proba
& pudica, mulier tamen, cœpit maritū precibus ac blandi-
tijijs solliātare, ut arcanū impartiret taciturnæ, silentij fidem,
lachrymis, iureiurando, dirisq; imprecationibus pollicens:
Addidit querimonias illas solennes quod maritus uxori si-
dem non haberet. Ibi Romanus quo mulierculæ stultitiam
redargueret, simulat se uictum uxoris precibus, Decreues-
ram inquires tacere, sed uincor. Audi igitur, sed tractura: Por-
tentum horribile, quod à sacerdotibus nuntiātū est, cotur-
nix auream galeam in capite gestans, lanceamq; ferens, uo-
lare uisa est, & hac de re consultat senatus, ambigentibus
auguribus



LINGVA

auguribus, utrum boni quippiam an mali monstrum hoc portendat. Tu uero caue ne cui dixeris. Hoc dicto, ibat in forum. At mulier, uelut urgeret abortus, nacta ex anallis unam quæ primum occurrerat, cœpit ea præsentē uerberare pectus, uellere capillos, clamans obiter: Heu mi uir, heu patria, quid calamitatis imminet nobis? His rebus an allam ultro prouocans, ut quid esset mali percontaretur. Percontatur illa, hæc narrauit ordine rem omnē, & addidit clausulam solennem garrulis omnibus: Caue quisquam ex te sciat, sed sile. Mox analla dominæ similis, unā ē conseruis nacta rem illi denarrat de coturnicæ. Illa uicissim amanti suo, qui forte aderat communicat, itaq; breui fabula ab alijs ad alios transiliens deuenit in forum, tanta celeritate ut præueniret eum qui cōmentus fuerat. Quū enim quidam notus illi factus esset obuius: modo ne inquit ē domo uenis in forum? Modo admodum. Nihil ne igitur audisti? Nihil, sed est ne nouæ rei quippiā? Coturnux inquit cum lancea galeaq; aurea uolare uisa est, atq; hac de re senatus cogitur. Ille uero ridens, Euge inquit uxor mea, q̄ probe abs te curatum est, ut arcanum tibi creditum me præcurreret in forū. Mox igitur adit primores, & exposita fabula ciuitatem ac senatum inani trepidatione liberat. Deinde domum reuersus expostulat cum uxore, Heus bona mulier, perdidisti me. Senatus enim rescuit arcanum hoc ex ædibus nostris prodisse in vulgus. Itaq; cogor incontinentis linguae tuæ dare poenas, & abire in exiliū. Illa uero conturbata primū infidari, mox, nonne hoc inquit cū trecentis audisti? Quos mihi inquit trecentos narras inepta? Quū uero me defatigasses præ-

abus &

abus & lacrymis, ut indicarem arcanum, ex tempore com-
 mētus sum quicquid tibi credidi, uidelicet quo periculū fa-
 ciārem, q̄ esses linguae continentis. Prudenter ille quidem, qui
 citra grande periculum sumpsit experimentū uxoris fidei,
 non aliter q̄ qui noua uascula uolentes explorare num qua
 persuant, aquā infundūt, non uinū aut oleū, ne magno con-
 stet experientia. Eadem cautone si fuisset usus Fuluius, nō se
 pariter & uxore coniecisset in exitū. Is erat Augusto Cae-
 sari familiaris. Quem quum audisset iam senio grauem, ob-
 desertam orbatamq; domum ingemiscēte, eo quod duobus
 nepotibus suis prēmature funere elatis, ad hēc Posthuma
 qui restabat per calumniam in exilium eiecto, uxoris fi-
 lium imperij successorē instituere cogeretur, ideoq; pietate
 motus de nepote ab exilio reuocando cogitaret, reuersus do-
 mum, quod audierat, uxori suae retulit. Illa mox Liuiæ. Li-
 uia grauit̄ cum Cæsare expostulauit. Si ista inquit iam pri-
 dem uersabas in animo, quin nepotem reuocās? Quir me in
 odium conijās eorum qui in primāpatum successorū sunt?
 Postridie quum Fuluius harum rerum ignarus ex more
 uenisset ad Cæsarem, eiq; dixisset χαῖρε, ille respondens,
 non rettulit χαῖρε, sed ὑγιᾶνε, id est, sanus sis, uelut in-
 saniam exprobrans, non precans salutem. Quod salutandi
 genus quid sibi uellet, quū non falleret Fuluiū, recta se do-
 mum reāpit, & uxori Sensit inquit Cæsar arcanum,
 cuius me scēbat esse consāum per me tacitum non esse. Pro-
 inde decretum est, mihi ipsi mortem consāsare. Tum mu-
 lier, & merito quidē inquit, qui mulieris tot iam annis te-
 cum uiuentis incontinentiā aut nō noris, aut si noras nō ca-
 ueris. Sed

LINGVA

ueris. Sed age quanquā tu culpæ fueris autor, ego tamen in exemplo moriendi dux ero: simulq; arrepto ense seipsam confodit. Graues poenas dedit Fuluius neglecti prouerbij quod monet, nec sinui, nec mulieri credendū esse, ælebrisq; sententiæ, Quod tacitum uelis nemini dixeris. Atq; adeo si prouerbij credimus, mulieri ne mortuæ quidem fidendum est. Vtinam aut à mulieribus tantū esset periculū, Nusquā nō est tempestiuum illud Epicharmi, ὡφελὲς μὲν ἄνδρ' ἀπίστεύειν, tametsi fœmineum genus magis laborat huius mali infamia. Cato senior dicere consuevit inter amicos, Se triumdumtaxat rerū per omnes uitæ gradus poenitentiam agere, Primū si quid arcani credidisset mulieri, Secundū, si quo pedestri itinere profusa liquisset, cō nauigio peruenisset, Tertium, si quem diem per incuriam absq; fructu passus fuisset elabi. Felix quidem Cato, quū nunc plerosq; disrutiet poenitentia, quod arctissimis etiam amicis ausi sint aliquid arcanæ rei cōmittere, parumq; meminerint quod prudēter admonet Chilo, Sic habe amicum, tanquā aliquando futurum inimicum. Non probat hanc sententia Cicero, uerū huic tutum nō fuit uel fratri credidisse. Sunt enim amia, quibus et si non adsit perfidia, tamen deest prudētia, aut animi cōstantia, et superat animi propositum naturæ uitiū, qualis induatur in Ecyræ Terentiana Parmeno seruus alioqui non malus, nisi quod quū aueret omnia scire, non poterat continere quod resierat, quumq; negaret se probaturum quod rogabatur audit à puella, Ah noli Parmeno, quasi tu non multo malis narrare hoc mihi, quā ego quæ perconter scire: Et agnoscat quidem ille morbum suū, Nihilo scāius tamē stipulatur

stipulatur silentium, si mihi fidem das te taciturnam. Nullus
 autem est mortaliū tam cōtinentis lingue aut animi tam cir-
 cūspecti, quin habeat uel unū, cui tantū ausit credere quan-
 tam ipsi creditum est: Rursus hic alterum habet, hic rursus
 alium, itaq; simul atq; discessum est ab unione, atō res ad
 plurimos propagatur. Simplex enim est & singulare quic-
 quid unū est, nec excedit terminos suos, unde & μὴ οὐκ dis-
 citur. Verum δὲ οὐκ initium est infinitæ differentię, Mox ut
 unum uno conduplicaueris, sequitur infinita numerositas:
 Ita secretum quamdiu permanet apud unū qui primus &
 solus nouit, reuera secretum est, Vbi se semel in alterū pro-
 pagarit, in rumorem uertitur. Neq; enim in tua iam manu
 est reuocare quod emissum est, aut cohibere quod aliunde as-
 liō transuolat suo arbitratu. Proinde Homerus subinde uer-
 ba dicit Πηγεὺν τε α, hoc est pennata, siue uolucra. Habet
 & sagitta pennas suas, eam qui tenet cohibere potest, qui se-
 mel misit reuocare nō potest, quo minus celeres commouens
 alas, huc & illuc circūuolet. At qui telum emissum, non sese
 propagat, sed ut maxime sit nocuum, unū aut alterum inte-
 rimit: At sermo semel emissus quū retinendus erat, totas sæ-
 pe regiones in extremas calamitates inducit. Et auis emissā
 sic uagatur, ut una maneat, sermo pullulat ac multiplicatur
 & increstat, utresq; acquirit eundo, quemadmodū ait Ma-
 ro. Nauis que semel portum egressa pelago se credidit, ias-
 tis ancoris, utaq; cohibetur, & patet in portum reditus:
 Ceterum nihil est quo sermonem alteri creditū uel coher-
 ceas, uel reuoces unde prodijt. Rursus telum emissum non
 recedit in mittentem, sed alijs potius adfert exitum: Verbiū

F emissum

emissum, nulli certius exitum adfert, quàm ei, unde fuerat
emissum. Hæc ita quū habeant, qua fronte de silentij fide cū
alijs expostulat, qui sibi silentij fidem non seruauit? An non
huic expostulatori merito dicitur, Quid me incusas impu-
dens? Si quod credidisti effèrri non oportuit, quur mihi cō-
municabas? An putabas alium tibi magis fidum futurū, quā
ipse fueris tibi? Ego si quid peccauī tuo exemplo peccauī.
Quid stultius, q̄ ubi tuam ipse fidem prostituēris, ad alienā
confugere? Sed dicis, apud amicum deposui arcanū. At sciebas
& illi amico, esse amicos. Et primum ipse tibi debebas a-
micū præstare. Si tui similis est, cui credis arcanum, merito
periclitaris: Sin melior, hoc est si continet quod creditum est,
feliāior es q̄ promereris, quippe qui repereris aliquem tibi
fideliores, q̄ sis ipse tibi. Ne debet quidem fidem silentij,
cui tu morbo non iudicio credis arcanum. Vt enim iuxta sen-
tentiam Epicharmi, nulla debetur gratia prodigo, qui lar-
gitur non ex benignitate, sed animi morbo, ita non debetur
silentij fides, ei qui primus silentij foedus uiolauit. Ante cō-
plures annos cœnabam cū uiro prudenti iuxta ac docto, qui
tum apud nostros regis sui nomine legatum agebat. Inter-
uenit quidam Dominicanus, qui Romani pontificis negocia
procurabat. Expetijt arcanū colloquium. Secēssum est. Do-
minicanus aiebat arcanum esse quod uellet cōmunicare, nō
communicaturus tamen, nisi iuraret se taciturnum. Alter ne-
gabat se iuraturū in re, cuius ipse cognoscendæ desiderio nō
teneretur. Si mihi inquit diffidis, ne cōmunicā: Sin fidis, quid
opus iureiurando? Quod etiā si intercessisset, & referret
primapē meū scire quod credidisses, nō celarem. Neq; enim
iusiurandum

assurandum hoc animo suscipitur à bonis uiris, ut dum al-
teri fidem seruat, principi suo fidē uiolet, cui ego inquit non
simplici nomine fidem debeo, Primum ut aui, deinde ut le-
gatus. Si tale fuerit ut atra impietate & crimen uolati offi-
cij silere queat, pollicor silentium, non iuro, neq; enim so-
leo iurare temere, & is sum qui silere possim: sin secus, ser-
ua tibi mysterium. Hac oratione uictus ille comunicauit nus-
gamentū, quod nec ad principem, nec ad legatum quicquam
attinebat. Quin & mihi non raro uenit usu, ut ab eo qui cō-
miserat arcanū serio multumq; monitus, rogatus, obsecra-
tus, adiuratus, ne cui diarem, præsertim tali, mox idem à cō-
pluribus audierim, & ab his ipsis quibus nominatim ueti-
tus eram comunicare. Ego admirans unde resassent, finge-
bam me non credere, rogabamq; quis istius fabulæ fuisset
autor. Affirmabant ac fidem etiam faciebant, sese ab eodem
accepisse, qui mihi crediderat. Atq; hæc quidem subtilitas, in
rebus non magni momenti, ridetur. Sed tamen hic gustus nos
debet admonere, ne quid cui credamus, quod cum exitio no-
stro proferretur. Etenim quæ morbus hic habet, etiā maio-
re tuo periculo peccaret, si detur occasio. Est quidem utrunq;
uitio datum. Nam omnino nulli fidere tyrannicum est:
quibuscumque credere, stultitiæ & leuitatis, sed præstat ut
diximus in latus deflectere, ubi & minus est periculi, &
faradædi quod peccatū sit, facultas reliqua est. Certe qui sibi
conscij sunt, quod affines sint huic morbo, à cōsilijs publicis,
& à principū negotijs ac familiaritatibus abstinere debent,
ne non suo tantū sed multorū exitio peccent, si minus conti-
neant, quod retinendum erat, atq; illis usu ueniat quod solet

LINGVA

*uiperis, quæ & ipsæ feruntur in partu perire, dum à foetu
 disrumpuntur, & alijs nocturnas bestias effundunt: aut quod
 euenire solet auribus tenenti lupum, aut pueris gremio gestan-
 tibus serpentes, quos dum continere non possunt, & pereunt
 ipsi, & alios in periculum uocant qui cum ipsis uersantur.
 Hieron qui post Gelonem Syracusis tyrannidem gessit, ne-
 gabat eos sibi molestos esse, qui liberius apud ipsum loqua-
 rentur, sed qui sermonem arcanum apud se efferrent: ab his
 dicebat etiam illos lædi, quibus arcana proderent aliorum,
 propterea quod non solum odimus eos qui secretum quod
 tantum uolebamus efferunt, uerum etiam illos qui quæ noli-
 mus audierint. Itaque iudicabat sibi plus odij conflare apud
 aures, per eos qui deferrent claculum aliena secreta, quam
 qui ipsum liberioribus dictis incesserent. Sed maiore peria-
 culo à potentibus accipimus arcanum, quam ad illos deferri-
 mus. Lysimachus rex adamauit ingenium Philippidis comiæ
 poetæ, eumque inter familiares suos habitum omni beniuolentiæ
 genere prosequabatur. Huic quum aliquando dixisset rex, quid
 rerum mearum tibi impartiam Philippides, scite respondit,
 quiduis inquires o rex, modo ne quid arcani. Quin & in bellis
 ut plurimum habet ad uictoriam momenti taciturnitas, ita
 frequenter ingentes adfert calamitates incontinentia lingue.
 Laudatur à doctis uox illa Cælij Metelli, quem quum quidam
 è tribunis militum iunioribus interrogasset quid acturus
 esset, grauitè respondit: Si scirem hanc uestem esse consilii
 mei consilij, protinus exuerem & in ignem conijcerem. An-
 tigonus rex, cui cognomentum fuit, magno, scissatanti filio,
 quando conflicturus esset, Quid inquit: num metuis, ne solus
 tubæ signum*

tabæ signum non audias? Fortasse poterat tuto uocem credere, qui crediturus erat regnum, sed iuuenem uolebat erudire, quanto pere deceat imperatorem taciturnitas. Eumenes etiam suum addidit silentio: etenim quum illi clam indicatum esset, Craterum aduersus ipsum cum adire uenire, nulli suorum rem indicauit, sed finxit Neoptolemum aduenire. Nam hunc ut ignauum ducem milites contemnebant, Crateri uero uirtutem et autoritatem suspiciebant. Itaque milites commisso praelio non prius intellexerunt Craterum fuisse ducem, quam illum inscientes occiderant. Tantam uictoriam peperit silentium ducis. Eumenis autem calliditas miraculo fuit omnibus, siquidem ipsa res persuasit, ne quis illi ob eum suum suaseret. Et si quis indignaturus erat, preestabat ut cautum ac nemini fidentem reprehendi, parua uictoria, quam accepta clade, merito uituperari ob incontinentiam secreti. Nullum militum genus bello minus idoneum est quam loquaces. Aut enim intempestiuis conuicijs et ante uictoriam, ut aiunt, actis encomijs hostem iritant, aut proditis consilijs premonent hostem ut sibi caueat, et officio uiuant dum student ledere. Itaque fit, ut imprudentes aut obstant uictoriae, aut eam reddant magis cruentam. Agathocles ex Figuli filio rex Siciliae factus est, quod ipse quidem in tantum non infamebatur, ut in conuiujs aureis gemmatisque poculis, fictilia quaedam soleat admiscere, hoc argumento iuuenes ad uirtutem extimulas, ego inquit qui talia fingebam, ostensis fictilibus, nunc ob uigilantiam ac fortitudinem talia facio. Is quum urbem Syracusas obsideret, quidam e muris conuiuia in eum iaculabantur: Figule, quando solues stipendium militibus tuis?

Ille subridens, quum istam inquit, æpero. Huiusmodi uoces
 quid aliud quàm hostem accendebant ad rem acrius geren-
 dam? Et Agathocles quidē moderate tulit eam petulantiam,
 contentus dictum dicto retaliasse. Quum enim urbe capta
 uenderentur, qui iaculati fuerant è muris conuicia, si me rur-
 sus, inquit, læssieritis conuicijs cōquerar apud dominos
 uestros. Verū ea petulantia Neronem aut Hannibalem ani-
 masset ad totius urbis internitionem. Id quod propemodum
 accidit ciuitati Athenarū, cui quū alioqui non esset admodū
 insensus Sylla, tamen ineptis conuicijs quæ dicæes quidam è
 muris in ipsum iaculabantur, sic exacerbatum est, ut mini-
 mum abfuerit, quin florentissimam totius Græciæ ciuitatem
 funditus deleteret. Proinde merito laudatus est Memnon dux
 qui Darium iuuit aduersus Alexandrum, quod quendam è
 mercenarijs militibus, dira conuicia iaculantem in Alexan-
 drum lancea percussisset: Ego inquiens in hoc alo te ut pu-
 gnes aduersus Alexandrum non ut maledicas. Quemad-
 modum apud Plautum audit coquus loquacior, manus tua
hic conducta est non lingua. Multisq; conuicijs profossi
 sunt, qui lingua belligerantur. Audit apud Vergiliū Dran-
 æs. An tibi Maiors uentosa in lingua pedibusq; fuga abue-
 istis semper erit? Et apud eundē audiūt procaces Rutili Bis-
 epti Phryges, hæc Rutilis responsa remittūt. Nam ignomi-
 nia plerunq; potentius habet calcar, q̃ collaudatio. Epami-
 nondas uir alioqui miti ingenio Ctesippum Chabriæ quem
 unica dilexerat filium, ob amici defuncti memoriam modes-
 ratissime tulit, tametsi multum degenerantem à paternis
 moribus. Semel dūtaxat eius leuitas adolescentis importuna
 loquacitate

loquacitate superata est. Quū enī hūc in expeditione quadā occupatum adolescēns ineptis sermonibus obtunderet, percontans, consulens, quādam etiam corrigens, ac ueluti collegam ducis agēs, tandem offensus ait: O Chabria Chabria, ego tibi pro nostra amicitia ingens persoluo prēmium, qui filium tuum sustineam. Adeo uir egregius qui iuuenis stultitiam ac luxum alibi patientissime tulerat, loquacitatem in bello ferre nō potuit, uel hoc ipso præsagens inutile futurum rebus gerendis, quod ibi linguam moueret ubi manibus potius et auribus erat utendum. Similis militum loquacitas stomachum mouit laudatissimo duci, cui quum milites obstreperent, alijs aliud consilium adferentibus, multos, inquit, hic imperatores uideo, sed paucos milites. Videbat in pugna futuros ignauos, qui tam strennuos sese præbebāt in consultatione. Haud lubens digredior à Phodone. Polyeuctus prolixam orationem habebat apud populum Atheniensem de bello suscipiendo aduersus Philippum. Hūc quū Phodion uideret inter orandum sudantem et anhelū idēntidem sorbillare aquam ad resodāllandos deficiētes spiritus, erat enim æstas media, et is qui dicebat obeso corpore, par est uero inquit Athenienses ut huic bellum suadenti fidem habeamus? Quid enim hic faceret in prælio thoracē et Galea onustus, quum loquens tantum de bello sic laboret, ut periclitetur ne exhalat animam? Præclarum est, quod de Sāpione minore narrant historia: Quum enim iuuenis quidam eo tempore, quo Carthago oppugnabatur placētam in similitudinē urbis compositam, cui nomen indiderat Carthago prorsus

LINGVA

posuisset conuiuiis diripiendam, ueluti symbolo præludens
urbis exadium, dux illum equo mulctauit, & roganti caus-
sam ob quam equo spoliaretur, quoniam, inquit, me prior
Carthaginem diripuisti. Nunc penè solenne est si quando
prinæpes inter se belligeratur, inuicem illos exasperare de-
lationibus, picturis, titulis, & actiuaulis ueteris comœdiæ
licentiâ referentibus. Vidimus atrox bellum inter Iulium pon-
tificem eius nominis sequendum, & inter Lodouicam Gallie
regem, eius nominis duodecimum. Nec alia re magis alter
in alterum sic exarsit, quàm utrinq; delatis aliquot uoculis
liberius effusus. Rex enim ut erat militari libertate, dixit il-
lum ebriosum, id quod nemo Romæ nesciebat esse uerum.
Pontifex iritatus respondit, se tum fuisse ebrium, quâ Gal-
los uocaret in Italiâ, uelle rursus inebriari semel, & omnes
propellere ex Italia, deinde fore sobrium. Huiusmodi dictis
sic utrinq; iritati sunt animi, ut totus orbis duorum senû disses-
sio concuteretur. Isdem ferè temporibus, quum Henricus,
Anglorum rex eius nominis octauus Romani pontificis pa-
trocinium suscepisset aduersus Gallos, apud Parisios actæ
ex more comœdiæ, maiorem in modum prouocarunt Anglo-
rum animos ad maturandum bellum, & odium uetus quod
tempore factum erat mitius, renouarunt. Neq; satis felici-
ter cœssit, Neruijs quos hodie Tornacos uocant, quod dicæes
quidam in Cæsarem Maximilianum prætereuntem scom-
matum nescio quid torserint. Agebamus id temporis in Ane-
glia, quum Italus quidam homo mire dextri ingenij sed pa-
rum felix eo legatus ueniret Iulij nomine, quo regem ad bel-
lum in Gallos accenderet. Is posteaq; in conatio perorasset
ex more,

ex more. eiq; regis nomine responsum esset: regis quidem animum uehementer propensum esse ad propugnationem dignitatis pontificiæ, cæterū Britannicæ regnū iam diuturna pace desueuisse bello, & rem fore cū rege potentissimo, itaq; non posse repente fieri quod peteretur, sed opus esse temporis spatio ad tanti belli apparatus: ille magis incaute quā scelerate, quum nihil esset necesse quicquā addere, subiecit sese eadem prædicasse Iulio. Ea uox exæpta suspicionem iniecit magnatibus, quod pontificis oratorem professus, non nihil faueret Gallo. Deinde quū obseruatus, deprehendetur cū oratore Gallorū nocturnis horis misere colloquiū, abductus est in carcerem, omnibusq; fortunis exutus est, ne uita quidē incolumi, si uenisset in manus Iulij. Atq; hic linguae lapsus effecit, ut rex qui forte prorogando negotio dissidiū compositurus erat, bellum acceleraret. Inter omnia fauorū genera nullum habetur sceleratius aut inuisius, quā proditio. Et tamen hæc multis cum infamia, multam felicitatem peperit. Euthyrates enim ex Macedoniæ trabibus, insignem crexit domū. Philocrates magnam auri uim accepit, quā male partam, peius luxu perdidit. Euphorbo & Philagro per quos prodita est Eretria, rex agros concessit, alijsq; quā plurimis, si nō bonam famam, certe bonas diuitias conualiauit proditio. Garrulus idem facit, nulla gratia, nulloq; præmio, loquacitate sua, præmonet hostem aliatq; prodit patriam, liberos, uxorem, ac seipsum, deniq; nihilo minus interim inuisus hostibus quā suis, propterea quod nō consilio facit quod facit, sed morbo. Etenim qui iudicio datur ad perpetrandū facinus, obiectis commodis, aut ostens-

illis periculis, uel auocari potest ab instituto uel retinere potest in officio. De garrulo nihil est quod tibi pollicaris, quia illi quisquā debeat fidere. Atq; Aiaci quidem intemperantius maledico, nō indignatur apud Homerum Nestor quod linguae uitiū bene gerēdæ rei strenuitate pensaret. At naturæ uitiō loquax et aliorū uirtuti obstat, et ipse usq; adeo non præstat uirtute, ut nemo sit minus ad omnē honestā functionē idoneus. Proinde poëtarum prinæps Homerus quos ut egregios uiros pponit, eosdē facit et silētij tenaces. Vlysses tot modis puocatus, cōstanter tamē dissimulat q̄s esset. Quia et ipse assidēs uxori, nec diu desideratæ cōspectu, nec illius lachrymis cōmouetur, ut ante tēpus aperiat quis sit. Verū θυμῷ μὲν γοῶσάμ ἐμ' ἐλέαυρε γυναικὰ ὀφθαλμοὶ δ' ὥσεί κέρα ἔσσασα, ἢ σιδ' ἡρος Ατρεΐδης ἐρ βλεφάροισιν. Talem induit et Telemachū filiū, et Penelopen, ac deniq; nutrice anū, cuius garrulitatē uel sexus, uel ætas exausare poterat, ait enim, ἔξω δ' ὥς ὅτε τοι σερεὴ λίδος, ἢ σιδ' ἡρος.

Quia in medijs erroribus Vlysses fere dissimulat quis esset. Et apud Cyclopem οὐτις se fingit esse, et ignota speciei obuiæ Palladi ficto cōmento dissimulat quis sit. Eandem silētij constantiam poëta tribuit et socijs eius, qui uiui deuorari maluerunt, quā quicquam eorum effugire, quæ scilenda erant. Nec alium induit Aencam Virgilius.

Spem uultu simulat, premit altum corde dolorem.

Iam quā res cominus gerenda ferro est, apud Homerū Barbari magno clamore ruūt ad prælia: Græci tamen uim spirantes expectant hostē. Si qd discriminis est, tutores ac formidabiliores

labiliores nos hosti reddit silentiū. Et si quid letæ rei obtingit, iactantia Nemesein provocat, silentiū servat, augetq; quod partū est. Quin et in Cupidinis milita, si Nasoni credimus. Qui silet est firmus, qui diat multa puellis.

Probra, satisfieri postulat ille sibi.

Socrates in bello oculos undiq; circūferebat & incōniuen-ter habebat intentos, linguā habebat astrictam. In conuiuijs disputabat, ubi nihil erat periculi. Siue captatur occasio cōponendæ discordiæ, silentiū præstat, ut id fiat facilius, uidelicet, non exaerbatis odijs loquacitate. Sin decretū est hostē perdere, garrulitas præmonet hostem, ut sibi caueat, nec sinit insidias latere. Quin & hodie uulgus hominū quū audit duos inter se magnis clamoribus debacchātes, aiūt rem abesse à periculo fundendi sanguinis: Nimirū illud persuasum habet sensus cōmunis bellaces non esse, qui sunt loquaces. Anseres laborant infamia garrulitatis, ac Maronidicuntur obstrepere. Et tamen hi quoties è Ciliā demigrantes Taurū montē aquilis differtū transmissuri sunt, guttur obturāt hausta arena, ore lapidē gessūt, atq; ita silentes noctu transmittūt, ubi mōtis mediū superarūt deijciūt lapidē, ubi iam in tuto sunt, etiā arenā è gutture reddūt. Quanquā hæc quæ Plinius narrat de gruibus. Plutarchus ad anseres transfert, certe grues hyemis adueniunt, quæadmodū æstatis aconie. Proinde turpe fuerit, grues aut anseres, qui utrique nescio quamobrem laborant infamia stultitiæ, hi apud Britannos, illæ apud Gallos, plus sapere quàm homines. Qui sponsam ambiunt, atius ea potiūtur si norint silere. Qui formosam habent sponsam, tutius habet si sileat.

Nam tacitus

LINGVA

Nam tacitus passa si possit coruus, haberet plus dapis, & rixæ multo minus inuidiæq;. Antalidas Lacedæmoniorum dux, quū in Samothracæ sacris initiaretur, admonitus est à sacerdote, ut ex more sibi confiteretur, quod in uita sceleratissimum perpetrasset: Nam apparet hoc cōmentos impios illos sacrificos, quo magis haberent obnoxios, quos ad sua flagitiosa mysteria admisissent, ne facile resilirent à cœptis, & offensi turpitudine flagitiorum, efferrent in uulgus arcana. Quid opus, inquit? Nam si quid tale mihi perpetratum est, ipsi dii sciunt. Quanquā hanc historiam quidam ad Lysandrum referūt, qui quū in Samothracæ consuleret oraculum, ac sacerdos æureligionis causa, iuberet ipsum dicere, quid in uita teterrimū gessisset, utrum, inquit, tuo an deorū insu id fateri oportet, quum ille respondisset deorum: Tu igitur inquit, hinc abscede, & illis si percontentur dicam. A deo ne superstitio quidem qua tenebatur prudēt uiro persuadere potuit, ut deorū interpreti committeret quicquam arcani. Hinc apparet & apud priscos ethnicos occultorum criminū confessionem fuisse religionis partem, & fortassis inde fluxit, quod hodie Franciscani, si quem ad instituti sui mysteria recipiunt, exigunt totius ante actæ uitæ retractionē. Veteres illi compendium quærentes existimabant unius omnium grauiissimi criminis conscientia satis esse ad reddendos obnoxios quos initiabant impuris mysterijs. Fortassis inter uirtutis exempla referri non potest, sed tamen ad silentij commendationem cū primis accomodū est, quod de Lacone puero quodam prodiderunt. Is uiuā uulpeculam, quam sodales furati fuerant, nam in ærtis diebus mittebatur

pubi Laconice

pubi Laconicæ, sub ueste ælabat. Ea sæuiens quū pueri latus usq; ad intestina lacreret, perpeffus est, donec abiissent, qui uulpeculam querebant. Quum aut pueri dicerent satius fuisse uulpeculam prodere q̄ ipsum sic lacrari: Imò præstat, inquit, cruciatibus immori, q̄ furtum prodere per ignauiam ac mortis metum. Quid hic dicent uiri graues ac dignitate præditi, qui cū famæ uitæq; suæ periculo effutiūt, quicquid concreditū est? Apud Lædæmonios ex institutione Lycurgi mos erat, ut natu maximus astans pro foribus cuiq; ingredientium ad publica conuiuia diceret, commostrato ostio, per hanc, inquit, ianuam nullum egreditur uerbum. Et Oratius idem refert inter leges conuiuij.

Ne fidos, inquit, in ter amicos

Sit, qui dicta foras eliminet.

Nec infestiuiter Martialis odisse se diāt memorē compotos rem. An feliater æsserit audax faciū Gygesio, qui crudeli flagitio sibi parauit regnū. Certe Candaulē regem, & prināpatu & uita priuauit, linguae sutilis incontinentia, qui apud satellitem effutierit uxoris pulchritudinē, si quid Herodoto credimus. Lædæmonij nō ferebant uxores ab hostibus laudari, quod oporteret illas solis maritis esse notas. Multo minus decet maritos apud alios iactare formam coniugum suarū. Sed his quoq; faciūt indecentius, qui quicquid in thalamo, quicquid in lecto cū uxore nugantur de prædiant in cōuiuijs & in colloquijs apud quoslibet. Si turpe est efferre quod inter pocula dictum est, quanto turpius est ea non continere, quorū oportebat solū cubile thorūq; consāum esse? Quidā dum facti uolunt esse in saurilitatis saurilitas.

uitum

LINGVA

nitium inādunt. Quid autē turpius, quā monachus aut episcopus farras? Atq; utinam pauciores essent istiusmodi. Talibus non arbitror tuto committi confessionū arcana: Nā q̄ tacēbit aliena mala, quū q̄squis hoc morbo tenetur, ne sua quidem reticere possit? Aut qui consulet alieno periculo, qui seipsum mauult in periculum coniācere, q̄ tacere? Interim in mentem ueniūt sycophantæ, de quibus mox dicam. Horū aliquis calumniabitur mihi non probari confessionem. Non damno confessionem sycophanta, sed hæc admonēo ne quem poeniteat approbatæ confessionis, nisi forte medianam damnat, qui periclitanti consulit, ne se malo credat medico? Et quonā mediā inādīt mentio referam obiter & illud, quod Hippocrates iureiurando profundum silentiū exigit à medicis: Adeo ne medicus quidem bonus esse possit, qui linguā habet incontinentem. Et tamen hic si proferat morbum, tantum pudefāat laborantem. Sacerdos si effutiat, etiā in capitis discrimen adduāt multos. Multi leuius esse ducunt egrotare quā medicū perpeti impendio loquacem. Sunt enim quidā quos nemo libenter adhibet conuiuiō, quod nemiū & intempestiuit̄ mediā sint, nihil habentes in ore, nisi paralyses, apoplexias, epilepsias, totamq; rationem Anatomie inter pocula differunt, lautissimū etiā conuiuiū uertentes in nauſeam. Quanta sollicitudine Sapiens Hebræus monet ne regibus detur uinum? Noli regibus ō Samuel, noli regibus dare uinum. Quid periculi, si bibant? Quia nullum, inquit. secretum, ubi regnat ebrietas. Ergo ne regno quidem gerendo idoneus est, qui secretum continere non potest. Herodes inter pocula donauit salatriāle caput Ioannis Baptistæ.

Proverb. 31.

phista. Temere iuravit lingua iam effrenis uinolentia. Multi principes inter uina uoces effundunt, quæ plurimis adferunt exitum. Plutarchus tradit apud Aegyptios nefas fuisse sacerdotibus gustare uinum. Nunc plerosq; uidemus ebrios baptizare pueros, ebrios audire confessiones, nec tum quicquam minus peccare, quàm quum obdormiscentes non audiunt quid dicatur, nisi quod sic quocumque produnt interdum quod audierunt. Ante annos non ita multos accidit, quod dicam: Quidam exorsus apud huiusmodi sacerdotem, ubi sensit hominem altum dormire, surrexit atq; abiit interrupto sermone: Hoc digressio successit alter: quumq; rursus obdormisset, exortauit hominem confitens, non, inquit, audis quæ dico. Ille somno delirus, existimans eundem hunc esse qui prius cœperat confiteri, imo probe audio, inquit, dixeras te effregisse scrinium uicini tui, perge cætera dicere. Hoc meminerat ex confessione prioris, uelut insigne, tametsi dormitās ac semisomnis. At confessor ille incanduit, negans se unquā scriniorum fuisse perfossorē: Hoc casu qui successit resauit superioris arcanum. Itaq; discessit uterq; uinctus ac pudescētius ob unius temulentia. Non sine causa laudata est Publij Mimographi sententia. Cū absente loquitur, cum ebrio qui litigat. At stultius faciunt, qui ebrio prodit arcana. Nec enim solū perdit operā, uerū etiā et seipsum et alios adduat in periculum: Siquidē male coniectat, qui credit sacerdotē hic fore continentē, qui quotidie conspiciatur indulgere uino, et in colloquijs effutire, quæ ipsius quoq; retulerat obtinuisse. Dixerit aliquis in nugilibus nugatur, in sacris tēperās est.

Hoc alius

LINGVA

Hoc alius credat suo periculo, tu ne credideris. Ac recte quidem institutum est à maioribus, ne quis nisi ieiunus peregrinetur Synaxin, sed uidetur magis operæ præcium futurum, si cautum fuisset, ne quis nisi ieiunus doceat Euangelium, aut confitentem audiat. Quos habet epilepsie morbus, non cadunt ubi uolunt, sed ubique morbus eos corripuerit, etiam si stent in præcipitio. Ita quos habet hic lingue morbos æque labuntur in maximis atq; in minimis, si inaderit paroxysmus, qui quamuis leui de causa prouocatur in talibus. Quin etiam in capitali causa soria exemplo produnt seipsum, sibiq; nulla compulsi necessitate perniciem accersunt. Quod enim accidit Ibyæ poëtæ intersectoribus, etiam pro uerbis celebratum est. Is dum occideretur in solitudine grues forte superuolantes testatus est, post multum temporis quum sederent in theatro qui facinus hoc perpetrarant, & forte grues superuolarent, in risum soluti, inter se susurros miscebant, dicentes: Ecce grues Ibyæ ultrices. Ea uox excepta est à proxime assidentibus, & Ibyæ longo iam tempore desiderabatur. Itaq; suborta suspitione ad magistratus delatum est. Coniecti sunt in uincula, moxq; non gruum indicio sed propriæ lingue petulantia proditi, dedere poenas. Veteres dicebant eos qui patrassent homicidium, aut aliud impium facinus, à diris ultriabus agitari. At istis lingue incontinentia furiarum uice fuit. Quod dicam accidit apud Anglos Londini, in ædibus in quibus tum agebam. Fur quidam per tegulas irrepsit in ædes uenandi gratia. Nec successit uenatus: prodidit hominem strepitus, ortus est tumultus, etiam uicinis concurrentibus. Ille uidens tumultum, misit se turbæ

Ibyæ.

De fure
Britanno.

se turbæ uelut unus è numero uestigantium furem: atq; ita
 fefellit. Quñ putarem furem elapsum, desitum est querere.
 Fur quoniã frustra tentauerat elabi per fenestras uianis ar-
 centibus, decreuit exire per ostium, credens futurum ut illic
 falleret, quemadmodũ fefellerat inuenatu. Et fefellisset nisi
 tam parum continentem habuisset linguam, quàm habebat
 manus parum abstinentes. Offendit pro foribus complures
 de fure confabulantes. Et hic male precatus est furi, cuius
 gratia perdidisset pileũ: Exaderat aut fugitanti pileũ, quod
 exceptum est in hoc, ut eius iudiçio fur posset aliquãdo de-
 prehẽdi. Ex ea uocæ nata est suspicio. Captus est, cõfessus est,
 & pependit. Huic nõ dissimile est, quod refert Plutarchus:
 Erat apud Lacedæmonios delubriũ Palladis arcum, unde
 & cognomen additum Chalcoeco. Id sacrilegi quidam spo- Sacri-
 liarant, & reperta est in medio templi lagena uacua. Facto gus sui
 igitur populi concursu, pleriq; disputabãt, quid sibi uellet ea proditor.
 lagena. Hic quidã ex astantibus, si uultis, inquit, exponam,
 quid ego cõiectem de lagena. Arbitror enim sacrilegos,
 quum hoc faciũs adornarent Aconitum bibisse (tamet si
 quod Plutarchus refert de Aconito, cæteri scriptores tra-
 dunt esse peculiare cicutæ, cuius uis multo uino diluitur, nã
 Aconitum arbitror esse immedicabile malũ) atq; hoc consi-
 lio uinum detulisse secum, ut si rem perficerent & latere cõ-
 tingeret mero epoto ac ueneni ui diluta discederent incolu-
 mes, sin minus, expedito genere mortis quod doloris sensu
 uacaret, effugerent quæstionis tormenta. Hæc quum ita nar-
 raret, non quasi diuinans, sed quasi rem compertam habe-
 ret, alius aliunde coepit appellare hominem. Heus tu quis

G es? Quis

LINGVA

es? Quis te nouit in hac urbe? Vnde ista tam exacte scire potuisti? Quid multis? deprehensus est miser, & sacrilegium confessus est. Verum hanc lingue incontinentiam aliquis fortasse tribuet ultori numini, nec admodum refragabor, modo conueniat inter nos numen hominis uitio uoluisse ad ultionem abuti. In eo quod nunc referam minus erat scelus, & tamen non minus atrox poena. Seleucus rex cognomento Callimachus, infeliciter Martem expertus aduersus Gallos quum lacerato abiectoque diademate, tribus quatuorue duntaxat comitantibus, equo per inuia fugeret, tandem labore fameque deficiens ad uillam quandam coactus se recepit. Eius dominum nactus, panem & aquam petijt: Ille uero non hac tantum, uerum etiam quicquid rusticana domus habebat summa cum comitate exhibuit: Interea regem intuitus agnouit, & gaudius est quod illum fortuna ad suam casam potissimum detulisset. Quod gaudium si continere potuisset, retulisset aliquando magnificum hospitalitatis sue premium: At quum ad uiam usque regem esset comitatus, ne quid omitteret officij, discessurus ait: Salue rex Seleuce. Rex porrecta dextra ueluti resalutaturus & osculaturus hominem ad se traxit, simulque quidam e comitibus innuit, ut æruicem gladio recideret: Idque factum est. Sed infinitum fuerit, exempla loquacitatis omnia recensere, quibus tot regna, tot populos, tot ciuitates funditus euersas, & docent historie rerum antiquarum & quotidie uidemus. Sylla relicturus erat obsidionem Athenarum, quod hinc urgeret Mithridates, qui occuparat Asiam, hinc Mariana factio, quæ rursus urbem inuaserat, sed dum seniculi quidam in constrina garrientes, inter

De Seleuco.

De Sylla.

cetera

cætera dixissent, quod heptachalcum esset inastoditū, eoq; periculum esse ne ex ea parte urbs caperetur: exploratores qui tum forte aderant quod audierant in constrina Syllæ restulerunt. Ille mox coactis copijs, intempesta nocte milites per eum locū induxit in ciuitatem, minimumq; absuit, quin eam funditus delcret, ærte cæde & sanguine cōpleuit, adeo ut Ceramicum cruore fluxerit. Tantū attulit calamitatis reip. uox non suo loco dicta, quæ si clam dicta fuisset apud magistratum, ingens præmium promerebatur. Sæpe publicum malū cum priuato coniunctū est, adeo funesta res est lingua intemperans. Sub Neronis tyrannide diu gemuerat urbs Roma, uel orbis potius. Vnica tantū restabat nox, qua præparatis omnibus occidendus erat tyrannus. Et erat libera respublica, si is qui necandum Neronem suscepit, tam De Nero habuisset continentem linguā, quā fortē animum. Is enim ne, quū in theatrū proficiens uidisset hominem duā, ut Neroni exhiberetur, deploranti fortunā suā intempestiua misericordia commotus, dixit illi in aurem: Deos ora o bone, ut hic dies prætereat. Nam cras sat scio mihi gratias ages. Qui ducebatur suspitionem ex huius oratione conceptam ad Neronem detulit, malens suæ saluti, quā illius qui indicarat, aut publico bono consulere, præsertim quum incertum haberet, quis esset futurus coniurationis exitus. Protinus itaq; consolator ille sublimis raptus est, admoti ignes & verbera. Quod ultro nulla necessitate coactus effutuerat, diu inter tormenta negauit, donec crudatus exprimeret ueri confessionem. Infelix eadem opera, & sibi peperit exitum, & publicā libertatem remoratus est. Qui coniurarant in

LINGVA

Cicero in- necem Iulij Cæsaris, M. Tulliū tametsi uirū bonū ut dictum
fidi silentij est, & tyrannidis osorem excludebant ab huius facinoris
 consäentia, non quod diffiderent illius animo, sed linguae.
 Atq; utinā tam feliāter oppressisset Antonium armis, quā
Zenonis fortiter lingua prouocauit. At Zeno philosophus, ne cōius
continētia. rationis arcanū, cruciatu uictus aliquando prodere cogere-
 tur, suam ipsius linguam mordicus exasam, in tyranni faci-
Leæna me em expuit. Nec immerito Leænæ mulierculæ ob admirans
retrix. dum silentij exemplū honos habitus est. Ea erat meretrix
 Harmodio Aristogitoniq; familiaris. Erat his coniurationis
 consäa. Spem enim cū illis communem habebat, ut pote mu-
 lier, rem feliāter successuram: Biberat enim ex cōmuni Cu-
 pidinis poculo, ac ueluti iisdem initiata mysteriorū erat con-
 säa: Cæterum ubi non successit, & de illis sumptū esset sup-
 plicium, illa uocata ad quæstiones, nullis tormentis adigi po-
 tuit, ut reliquos eius coniurationis consäos proderet. Athe-
 nienses admirati tam insignem mulieris constantiā, posue-
 rūt illi Leenam ex ære sed clinguem, ac pro foribus arcis
 dedicauere, ut leo declararet inuictā animi fortitudinem,
 cæterū quod linguam non haberet, silentij fidem signifi-
Seruius si- ret. At non perinde gratus fuit populus Romanus, quan-
di silentij. quam non minus admirandū exemplum est in seruo, quā in
 foemina. Marcus Antonius orator, incesti reus agebatur:
 accusatores seruū eius ad quæstiones postulabant, quod is e-
 unti ad stuprum domino laternā prætulisse diceretur. Ser-
 uus erat etiamnum imberbis, & astabat coram, & uidebat
 rem ad suos cruciatus pertinere: Vbi domum uentū est, uis-
 deretq; dominū suum hac de re uehementer sollicitū, ultro
 hortatus

hortatus est ut se iudiabus torquendū traderet, affirmans
 nullam uerbum ex ore suo proditurum, quo causa eius lade
 retur, huiusq; promissi fidē inter uarios ac seuiſſimos cru-
 ciatus mira patientia preſtitit. At C. Plotius Plancus, quum De Plotio.
 ab hostibus ad cædem quæreretur, & serui diu torti cōstan-
 ter negarent se scire ubi lateret dominus, ultro prodijt, occi-
 di malens, quim tam fideles seruos sua causa diutius cruciari.
 Non potuit plus honoris habere ſilētio ſuorū. Agſilaus La Agſilaus.
 cædemoniorū rex, quū quidā ſāānorosus pertinacē ſilētio du-
 raret in tormentis, quantā, inquit, animi constantiā hic præ-
 ſtat in re ſclerata. Admirat⁹ est uim animi, linguæq; con-
 tinentiam. & dolebat tam egregiam uirtutem abſumi in re
 non præclara, uidelicet ſummam habitura laudem ſi recte
 fuiſſet collocata. Quū in conſtrina, ſermo uerteretur de tol- Tonsor fu-
 lenda Dionyſij tyrannide, quā quidam dicebant adamantis-
 tilis.
 nam eſſe & inſuperabilem, tonſor intempeſtiuo ioco. ridēs,
 qui nam, inquit, inſuperabilem, quū ego ſubinde nouacula
 admoveam illius gulæ? Delatum eſt hoc dictum ad Diony-
 ſium, & in crucem actus eſt tonſor. Quin & cōplures ſes-
 met in exitum conijciunt auiditate nunciandi res nouas. Cla-
 dem quam Athenienſes in Sicilia maximam acceperant, ton Alter tone-
 ſor quidā à ſeruo cuiusdam ex ea clade elapſi, cognouerat, ſor
 mox relicta conſtrina, ueluti timens ne quis primi nunciij
 gloriam præiperet, quantum potuit ad urbem accurrit, to
 tamq; ciuitatem rumore compleuit, Orta perturbatione, col-
 lectoq; populo, primū huius rumoris autor inquirebatur,
 protrahitur tonſor, iubetur rumoris autorem ædere, cuius
 ille ne nomen quidem tenebat. Ilico rotæ alligatur miſer tor-
 quendus,

LINGVA

quendus, ut tristissimi rumoris confictor. Interea uenere qui certum cladis acceptæ nunciū adferrent: iamq; ad suas quisq; calamitates deplorandas domum abiit, relicto ut erat alligatus consore. Tandem quū sub noctem solueretur à carnificæ, etiam tum percontabatur ecquid accepisset de Niāa, & quomodo fuisset interfectus, nam is dux erat exerātus. Tāta morbi uis erat, ut eo quoq; tempore prius habuerit de malis alienis audire, quā suū deplorare malum, aut cauere ne quid in posterū tale accideret. Fit autem, ut quemadmodum qui molesta maleq; olentia pharmaca biberunt, etiam ad ipsos calices unde hauserūt solent nauseare, sic & illos oderimus qui rem uehementer tristem nunciāt. Verum quid opus est huius mali exempla è ueteribus historijs petere, quum tota uita mortalium undiq; talibus plena sit? Simili morbo laborant, qui gaudent mala futura prædicere, quo uates & Astrologi uideantur, aut chiromantes. Hi sepe numero malunt uitam perdere quā diuinationem. Quamquam Anglorū rex Henricus eius nominis septimus maluit huiusmodi diuinatorem deridere q̄ tollere. Is ex astris prædixerat regem eo anno periturū. Res est ad regem delata. Accersuit hominē uerbis honorificis, dissimulans quod resærat. Rex inter cætera percontatur hominem, num ex astris certa prædici possent, aiebat: num ipse esset artis peritus, annuebat, sperans se tanto pluris habitum iri à rege. Tum rex dic igitur mihi, ubi tu futurus es his festis natalicijs, instabat enim natalis domini, hærebat. Quum urgente rege, negaret se posse certum prædicere, ergo inquit rex ego sum artis peritior q̄ tu, nam scio te futurum in turri: sic enim uocant

Astrologi.

enim uocant locum munitum Londino imminentem, in quo
 seruantur, quos uolunt esse in tuto, simulq; innuit ut ducere
 retur. Illic ubi satis refrixerat diuinandi calor, cum risu dis-
 missus est. Atqui satius est ab huiusmodi diuinationibus
 temperare, quod periculum sit, ne non semper obtingat rex
 eadem ciuitate præditus. Ad hanc classsem pertinent, qui *Consilium*
 consilijs non in tempore datis, tum sibi tum alijs accersunt *malum*.
 perniciem. Promiserat sibi à Phalaride tyranno gratiam
 Perillus ænei tauri repertor, sed suo malo docuit esse ue-
 rissimum, quod scripsit Hesiodus, et prouerbio celebratur.
 ἡδὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλευσάντι κακίστη.

Referam fabulam quam audiui Lutetiæ quū illic agerem, an
 ueram nescio, certe uerisimilem. Ostenditur in foro frumen-
 tario ni fallor, os cloacæ, in qua se sepeliri iusserit, quidam
 quem scro poenituit mali consilij. Viderat regem tristem ac
 sollicitum. Causa moeroris erat, angustia rei pecuniariæ. Is
 quo regem subleuaret, suasisit ut ex minutis etiam rebus quas
 rustici deferunt in urbem, unum aut alterū æreum nummus-
 lum exigeret, idq; in biennium duntaxat. Ex eo quum ui-
 derent in urbe frequentissima colligi pecuniæ uim non mo-
 dicam, uidelicet iuxta sententiā Hesiodi, ex multis minutis,
 conflato ingenti ærui, non remissum est quod semel coeptū
 est dari, χαλεπὸν χορίων κύνα γεῦσθαι. Imo ad hoc ex-
 emplum plures actiones excogitatae sunt. Qui dederat con-
 silium, quū uideret se non idem autoritatis habere in dissua-
 dendo, quod habuerat in suadendo, quo de se ipso poenas su-
 meret inconsulti consilij, simulq; moneret alios ne ad eundē
 impingerent lapidem, testamento ciuit, ut in ea cloaca sepe-
 liretur, in

L I N G V A

liretur, in quam totius illius fori sordes confluunt, in quo manet etiam num in hunc usque diem exactionis executio.

Lingua ma-
linoſa.

Quæ hæcenus retulimus de linguæ uitijſ, ſerè ſunt eiſ ge-
neris, ut ſtultitiæ, aut ſi quis odioſius interpretetur inſaniæ
ſint affiniore quàm malitiæ. Quæ ſi tantam adferunt per-
niciem rebus mortalium, quid ſentiendum de hiſ, qui deſti-
nata malitia ſæleratiſſimū linguæ organiſ nunquā non tor-
quent ac uibrant in priuatū ac publicū humani generis
exitum? Qui ſtudio uulgant ficta prognostiæ, ut populoſ
ac regeſ inter ſeſe committant, dum hoc futurū prædicant
quod fieri uellent, dū nunc huic, nunc illi uictoriā aut cladē
denuntiant, qui data opera falſa renunāāt, ut pertrahant
in exitum quoloſ uolunt, qui mendaciſ circumueniūt ac per-
dunt innoxioſ, qui ſœdis adulationib꿿 dementant animoſ
prināpū, qui uerſutis conſiliſ miſceni reſ humanoſ, qui
peierant, qui calumniantur, qui ſuſurriſ ac delationib꿿, di-
rimunt amicitiaſ, ſœdera, coniugia, qui ſeditioneſ conātant,
qui fratris animū conuiciſ exaſperant, qui docēt hære-
ſeſ, qui blaſphemiaſ euomunt in deū & in ſanctoſ ei꿿, ut
leue iā uideatur quod ſummis orbis prināpib꿿 non magiſ
parant quàm lupiſ ut aiunt. Circuſpiciæ quicquid eſt in or-
be ſuneſtarū tragoediariū, comperieſ ſerè fontem malorū
omnium fuiſſe malam linguā. Atq; utinam hæc lueſ tantū
in auliſ prināpū regnaret, ac non potiſſimum inter iſtoſ
qui pietatiſ Chriſtianiæ columina uideri uolunt, qui Chri-
ſtianiæ religioniſ & integritatiſ exemplaria haberi poſſu-
lāt. At ne mihi numiū prolixa ſumatur hæc oratio de adula-
torib꿿 nihil dicam, quo genere bipedū, nihil eſſe poteſt
ſælerati꿿,

ſæleratius, uel quod aliàs à nobis in hos abunde dictum eſt,
uel quod ex elegantiffimo Plutarchi libello, quem nos lati-
num ſcimus, petere poſſunt, qui uolunt. De malitioſa uanis Vanitas.
tate dicuntur pauca. Quod latet in hominis corde ſolus deus
perſpiat. Cæterum in hoc eſt lingua data hominibus, ut hac
internuntia homo hominis mentem & animum cognoscat.
Deæt autem ut imago reſpondeat archetypo. Specula bo-
na fide repræſentât imaginem rei obiectæ. Nam quæ men-
daia uocantur, in hoc tantum adhibentur ut riſum moueât.
Eoq; dei filius, qui uenit in terras, ut per eum cognoscere-
mus mentē dei, ſermo patris diu uoluit, & idem ueritas di-
u uoluit, quod turpiſſimum ſit linguam ab animo diſſidere.
Nunc inter Chriſtianos etiã, deum immortalem, quàm rara
lingue fides? Quàm multi ſunt qui ſic aſſuevere mentiri, ut
ſe mentiri neſciant? Quod in comœdijs ſeruile iudicatur, in
noſtris moribus uix ſacerdotibus ac monachis habetur in-
decorũ, in primoribus etiã uocatur prudentia. Ne quid in- Hypocri-
terim commemorem de his quorum tota uita nihil aliud quã ſis.
mendandum eſt. Nec enim ſolũ mentiuntur oratione, ſemper
habentes in ore religionem, eccleſiam, & Chriſtum, fidem
& euangelium, uerum etiã uultu ficto, ueſte prodigioſa,
abſis, titulis, ac cæremonijs orbi mentiuntur, non ſine graui
perniciæ religionis quam inſyncere profitentur. Tales erant
apud Græcos philoſophi, barba, pallioq; raram quandam
ſapientiam pollicentes, ſemper habentes in ore uirtutem, ho-
neſtum, & libertatem, quũ illorũ pleriq; toti maderent ui-
tij pluſquàm uulgaribus, ac uentris gloriæq; eſſent man-
cipia. Tales erāt apud Iudeos phariſæi, qui triſtitia uultus,

LINGVA

latis phylacterijs, alijsq; fucis apud imperitam plebem uenabantur opinionem factimonie. Quoniam autem utriq; uirtutem in lingua aramferebant, similiter audiunt utriq;. Siquidem dux ille fortis magis quàm eloquens, quàm audisset philosophos in Academia de recte uiuèdo disputantes, peracta diatriba, rogatus quid de his sentiret, nihil inquit, suspere est, nisi ut quæ disputatis, rebus ipsis præstetis. Significabat illos de uirtute per omnem uitam nihil aliud quàm disputare. Quid autem audit à Christo phariseus? Recte respondisti, hoc fac & uiues. Vtinam autem nō essent inter Christianos, qui & philosophorū fucos, & phariseorum ambitosam hypocrisim superarent. Præterierunt umbræ, uenit lux, non deest filios lucis ullus fucus. In quos acrius sæuijt ueritas Christus, q̃ in hypocritas? Aut quod nomē olim fuit infamius, quàm histrionum? Ethnicorū leges submouerunt ab honoribus, qui fabulam saltassent in theatro, & hoc sceleratissimum histrionum genus occupat omnes orbis honores, nusquā non exerçens histrionicam, in coniugijs, in foederibus prināpū, in aulis regum ac Cæsarum. In comœdijs exsibilatur ille qui audit, non pudet uanitatis? ac respondet: non, dum ob rem: diatur enim à lenone, & applauditur ei quod mox sequitur, sterquilinum. At in hominum uita, quā multi sunt, qui Dorionem superant uanitate, dū ob rem, quā Platonum & Catonum personam gerant? Pœnas dat legibus, qui natus uir ueste mentitur foeminam, & ludus est quotidianus sub pallio philosophico, sub ueste sacrosancta, agere saurā, sycophantam, impostorem, quadruplatorem, & quid non? pudet enim me pigetq; reliqua commemorare. Illis.

In Phormione.

rare. Illis crimini datur uestitus mendax, etiam si nullum
alioqui crimen sit admissum: His in omni genere facinorum
uestis fucus patrocinator. Si semel recipitur mendacium, tolli
fidem necesse est, qua sublata simul tollitur et omnis huma-
na uitae societas. Quis enim uelit pacisci cum eo, quem non
pudeat mendacij? Aut quis hunc amare possit, qui nihil di-
cat ex animo? Nec temere uulgo dictum est, ostende mihi
mendacem, ego tibi ostendam furem. Leuius esset hoc ma-
lum, nisi mentientium uanitas faceret, ut nec uera loquenti-
bus fides habeatur, non ipsis tantum qui crebro mentiendo
sibi merito fidem abrogarunt: neminem enim miseret Pla-
ni, quem nemo subleuat fracto crure, quod toties illusisset
accurrentibus, quum ille simularet crus esse fractum, uerum Oratus.
etiam alijs qui loquuntur ex animo. Quemadmodum cre-
ditores frequenter decepti à male fidei debitoribus, etiam
his pernegant pecuniam qui sunt illorum dissimiles. Et ta-
men leuius improbi sunt, qui naturae morbo quodam ac li-
bidine mentiendi peccant, quam qui destinata malitia. Sunt
enim, qui studio spargunt uaticinia, quo contentent seditionem,
et principes inter ipsos funesto bello committant. Nec de-
sunt qui in hoc ipsum consingunt, ostenta, somnia, et uisi-
ones. Monachorum hic ferè ludus est. Alij quos oderunt
singulis annis semel atque iterum sepeliunt, quo tristi rus-
more uel ad tempus discrucient amicos. Iam uero in consue-
tudinem abiit, fictis titulis ædere libellos famosos, et ipsius
quæ ledere uolūt in hoc nomine abuti. Ad hæc tamen execranda
flagitia nunc conueniunt leges. Sed præstat hæc interim missa fa-
cere, quo magis uacet ea persequi, quæ propius ad præ-

LINGVA

sens institutum pertinent. Tantū illud addam, ne pudeat eos mendacij, quos non pudet parentis diaboli, quem autorem mendacij pronūciat diuina scriptura: contemnunt linguam ueridicam, & stultam, si libet, appellent, qui nolunt esse membra Christi. Veniam ad periuros, quanquā omnis sermo mendax iuxta doctrinam euangelicam Christianis periurium est: Imò omnis mala uita Christianorū periurium est. Atq; hæc ipsa iurisiurandi religio in hoc reperia est, ne mendacio falleretur proximus, ne fraude crearetur magistratus aut princeps, ne susceptus magistratus insynære gereretur, ne secus quā ex fide dicerent testes, ne secus agerent actores & patroni, ne secus pronūciarent iudices. Nunc mihi quæso reuolue priscorū annales, quādo comperies tantum fuisse iurisiurandi, quantū nunc est inter Christianos, & ubi plus periuriorū? Iurādi nullus est finis. Iurat princeps inaugurandus, iurant magistratus, iurat populus: magnis cæremonijs res agitur. Excute iuratos artiaulos, & uidebis iurandū non minus esse ludicrū, quā est eorum qui suscipiūt professionem septem artū liberalium, aut iuris, aut Theologiæ. Iurant qui magistratum suscipiūt, & cum quidam ita gerunt, quasi iurauerint se peieraturos. Quoties autem iurant Cæsares, priusquā coronam sacram accipiant? Quoties iureiurando cōeunt principum fœdera, quoties periurio resānduntur? Iterum atq; iterum iurant episcopo, qui sacris initiantur. Pontifici iurant notarij, & episcopi qui dicuntur à suffragijs. Quoties monachi iurant suis abbatibus? Excute facta, comperies periuriorum plena omnia. Nec interim iuratur per Iouem lapidem, aut per

Heraulem,

Herculem, sed per Christi crucem, per sacra dei euangelia, per salutem animæ, & quasi hæc parum sunt, sanditur ac distribuitur sacrosanctus ille panis, quo symbolo nihil esse potest religiosius. At lingua dirumpit hæc omnia uincula. Miramur in Petro quod ter dominū abnegarit, quem humano tantum affectu diligebat, cuius spiritum nondum senserat, quem nondum uiderat surrexisse, nondum uiderat ascendentem in cælū: nobis ludus uidetur peierare, quasi sit aliud peierare per dei nomen, q̄ illū abiurare. Et interim hodie quoq; submouentur à tribunalibus ac magistratibus infelicius periuri. At si quorūdā magnatū uitā excutias, quā- tum reperiēs periuriorū examen? Iam uero plusq̄ periuriū habetur, si quis pro cinericio pallio sumat atrū, aut pro lineæ ueste sumat laneam. Nam apostasiam uocant, quod crimen olim atrocissimum erat illorum, qui abnegato Christi nomine defecissent ad cultum demonū. Nunc quū tota ferè uita mortalium talis sit, quasi baptismi sacramentum ludus sit, nullus agnoscat periurium, neminem pudet apostasias tā impie. Non hic patroanor his qui temere deferunt honestū uitæ institutum, sed indico præposterum uulgi iudiciū. Veniam ad uenena linguæ, quibus nulla uipera, nullū Venefici- lum aconitum exitium habet præsentius. Damnantur etiam ethnicorum legibus qui segetem excantarint ex agris alienis, aut qui lucem incantarint, at quanto nocentior est lingua quæ dictis impijs eximit pietatem, quæ turpiloquio depulsa pudicitia immittit turpium uoluptatū amorem, quæ principi pro clementia insibilat crudelitatem & auaritiam, ac publicum fontem unde hauriunt omnes letalibus uenenis

LINGVA

infiat? Exuruntur sagæ, quæ ueneficijs uim admovent animis hominum, aut noxam corporibus, quæ manes euocant, quæ magicis sacris litant demonibus, quæ fasano lædāt, etiam si ne horū quidē quicquā geritur, absq; linguae ministerio quemadmodum testatur Virgilius.

Pocula si quando seue infecere nouerca,
Miseruntq; herbas, et non innoxia uerba.

Ac rursus.

Bacare frontem

Cingite, neuati, inquit, noceat mala lingua futuro.

At qui hæc omnia quum nocentes linguae perpetuo designent in uita mortaliū, nemo miratur: adeo res in consuetudinem abiit. An ullum fasaniū sceleratius est quàm corrupta iuuenū aut uirginū institutio? Quisquis docet impia, nonne miscuit aconitum? Qui rudem ætatem obscenis sermonibus infiat, nonne uirus infundit immedicabile? Et aduersus maleficorum artes traduntur quedā remedia, aduersus linguae nocentis uenenum quod remedium inuenias? Sunt incantamenta quibus sopitur anguis, nullū est incantamenti genus, quo linguam obrectatoris cohibeas. Iā quū natura seue nouerca similior q̄ matri, singulis uenenis, suum quoddam exitij genus attribuerit, atq; hic crudeli uarietate copiaq; luscorit, uni linguae tribuit omnia. Mala lingua quæ persuasit habendi sitim, usq; ad fratrū arcumuentione, usq; ad templorū spoliationē, usq; ad cædē ac ueneficia, nōne plus noxæ dedit, q̄ ulla dipsas, cuius morsum sequitur bibendi sitis inexplabilis, usq; ad uenarū ināfionem? Seps minutum animalculum est, et tamen ea ueneri uis est, ut quæ attigerit sic totus exatrescat, ut

Venenorū
et male
lingue cō-
paratio.

tabescat, ut ne ossa quidem supersint. At noxia lingua, quæ
 lioris uirus instillauit in animum alterius, quo totus tum
 animo tum corpore contabescat miser, nonne præsentius in-
 didit uenenum quàm seps habet, cui hæc inter omnia serpen-
 tium genera palma tribuitur, quod quæ cætera uitâ eripiant,
 solus hic ne cædaver quidem faciat reliquum? iam age lin-
 gua, quæ pestilenti sermone uenenum ambitionis inseuit ani-
 mo, aut adulatrix lingua, quæ sic dementat hominem, ut sibi
 dijs æqualis uideatur, totusq; turgeat inani fastu, nonne plus
 mali dedit quàm ullus præster, cuius morsum sequitur pro-
 digiosus corporis tumor? Homunão qui sibi sumit diuinos
 honores, & erigitur aduersus omne quod diatur aut colitur
 deus, nonne latius tumet ferali ueneno, q̃ si præsteris dente
 tactus esset cuius ueneno tumesât icti corpus ultra modũ hu-
 manũ, sed nõ usq; ad elephãti magnitudinẽ? At animus elã-
 ti, tumesât usq; ad eius celsitudinẽ, qui immensus est & incõ-
 prehensius. Habebat Alexander magnus suos instigatores,
 qui iuuenẽ suapte sponte furentẽ magis incenderẽt ad bellũ,
 pollicẽtes nescio qd' totius orbis dominiũ, subinde ueluti no-
 uas facies suggerẽtes, hæc regio tibi supereſt armis subigẽda:
 hic populus te negligit. Interim miser ille mox periturus,
 omnia cædibus ac sanguine miscebat, ne amicissimis quidem
 parcẽs, dum non sustinet à quoq; contemni. Is nonne peius
 uenenum ex sceleratis linguis hauserat, quàm quos hæmore
 rhois serpens momordit, cui hinc nomen est apud Græcos,
 quod is quẽ percusserit toto corpore nihil aliud exudet quã
 sanguinem? Rursum nocēs lingua, quæ reuocat à corrigẽda
 in melius uita, quæ incantat securitatem, quæ suadet molliter

L I N G V A

& absq; futuri sollicitudine uiuere, quæ diat: Comedamus
 & bibamus cras enim moriemur, & nō est deo curæ quid
 agant homines, aut, nihil habet momenti nostra sollicitudo,
 quando deus uelimus nolimus hoc de nobis facturum est,
 quod semel statuit: Lingua inquam quæ huiusmodi dictis le-
 talem socordiā instillauit in mentem hominis, nonne uulnus
 inflixit aspidis morfu nocentius, quē profundus somnus se-
 quutus mortē adfert absq; sensu doloris? Sic et qui molliter
 uiuunt, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferos
 descendunt. Age delatrix lingua, quæ procurat apud potens-
 tem sed stultum principem innoantis hominis proscriptio-
 nem, qui uelut ictus fulmine, prius interiit quā sensit pla-
 gam, an minus nocuit, quā serpens, cui nomen iaculo, quod
 sese sagittæ in morem uibret, impetuq; per hominis tempo-
 ra effugiat, tanta celeritate, ut mors non sit uulnere tardi-
 or: Basiliscus & oculis noxius est, & morfu, cui tam præ-
 sentanea ueneni uis, ut ni protinus amputes membrum, nul-
 la sit uitæ spes. An non inuidus fasānum habet in oculis, qui
 fraternis bonis quibus gratulari debebat non aliter ac suis,
 uritur, & morsum addit, oculis nocentiorē, arrodens &
 carpens, quæ rectissime gesta sunt, interpretatione malitiosa
 deprauās, quæ bene dicta sunt: ibi criminis hāresim intes-
 tans, ubi fuerat laudanda pietas: ibi prodicionis insinulans,
 ubi fuerat approbandum salubre liberumq; consilium. O
 basiliscum innocentem, si cum huiusmodi linguis conferatur.
 Præsens ac uelox uirus est basilisco, quod subito per hastam
 transuolat ad dextram configentis: præsentius Narco pisa,
 qui uulneratus hamo, uenenū per ferrū, per longum funi-
 culum, per

culum, per harundinis nodos, ad ipsam tenentis dexteram transfundit, sed longius transfundit suum uirus mala lingua, cuius sermo serpit ut cancr, nec finem facit donec orbis bonam partem peruasit. Per uxorem insiat maritum, per discipulum parentes, per unum magistratum reliquos, donec ueneni uis penetrauerit in aulas principum, atque hinc in orbem uniuersum. Interim illi Nara torpentes odo, nec alia re tuti quam ueneno, depascuntur impune miseros: nec enim illis alia res magis expedit, quam ut nihil sapiant foeminae, stupeat uulgius, delirent principes. Inter serpentes negant ullum uenenum immedicabilius quam aspidis, quemadmodum inter herbas nocendi palma defertur aconito, cui in hoc conuenit aspidem, quod somno neat, et tamen nullum est omnino tam pestiferum uenenum, quin hominum industria inuenerit remedium. Nam M. Varro tradit efficax esse remedium, si percussus ab aspidem suam ipsius bibat urinam. Et aconiti uim diluit ruta et erynge, in anseris iure decocta, ne quid alias medicorum antidotos commemorem, quarum non est numerus. Sunt uariae rerum species, quibus abiguntur et arcantur noxiae bestiae, ueluti ebulae herbae suffitus, quemadmodum et galbani, tamaricius, id est fruticis genus sterile. Eandem uim habet odor ac fumus costi arboris, et herbae pannaee, centaurei, peucedami, tapsi, abrotani, larii arboris. Fraxinus autem uim habet tam inimicam serpentibus, ut non solum succus eius potus, aut ipsa uulneri admodum opituletur laesis ueneno, uerum etiam ne matutinas quidem aut uespertinas huius arboris umbras, quamuis longissimas ullus serpens attingat. Quod si sic includas serpentem, ut fugere non

L I N G V A

quat, nisi aut in ignem eat aut in fraxinum, in ignem pos-
tus ibit. Id Plinius tanquā experimento cōpertum narrat,
Idem effiat adustū cornu ærui. Quin & ipsum animal ser-
pentibus natura insensum halitu eos extrahit è cavernis ac
neat. His itaq; remedijs legimus exercitus inter uenena fu-
isse tutos. Nam & Pssyllorum genti peculiarem uim indidit
natura, ut non tantum ipsi tuti sint ab omnibus uenenis, ue-
rum etiam alijs à serpente percussis exminibus saluaq; me-
dicentur, atq; ex ipsis etiā ulceribus succu uirus educant ac
reuomant innoqui. Sed omnes humanas artes, superat uirus
lenta lingua. Inter omnes pestes, nulla formidabilior mea
quidem sententia, q̄ ex morsu canis rabidi. Nam aspidis mor-
sus somno neat, mitissimo mortis genere, neq; cuiquā nocet
contagio, quandoquidem carnem animantis sic interfecti tra-
dunt esse innoxiam. At canis morsus præter mortem crude-
lem, præter animū rabie uinatū, etiā crudeli contagio trans-
nolat ad plures. Et tamen huic quoq; malo tot antidotis oc-
cursum est. Vnius lingue uirus immedicabile est. Cicutæ pos-
ta uim diluit sumpta uini copia. Quædam uenena secum fe-
runt antidotum. Scorpius admotus uulncri, quod fecit, retra-
hit uirus suum. Qui læsus est à Cantharide, sentit opem,
si alas illius detractas imponat uulncri. Idem affirmant de
pilis rabidi canis. Utinam uel ex contusis maledicorum lin-
guis pastilli fiant, quibus opitulentur remedio quos læserūt
ueneno. Sunt regiones in quibus nullum omnino uiuit uene-
num. Nec quoduis uenenū quibuslibet reperias locis. At in
quem tandem orbis angulum fugies, ubi tutus sis à mala
lingua, quæ nullum ueneri genus in se non complectitur?

Proditum

Proditum est historijs, quosdam sic antidotis munitos fuisse aduersus hæc, ut nullo ueneni genere lædi potuerint: sola lingua malum habet insuperabile. Hic adde quod noxiæ bestię non temere quenq̃ lædunt nisi prouocatæ, uidelicet quum calcantur. Noxia lingua ultro profert uirus suū, nec ullos grauius lædit, q̃ benemerentes. Familiaritas ac fiducia simplex, præbet ansam nocendi. Sic scorpius amplectitur priusquam insigat caudæ aculeum. Rursus non omne uenenum cunctis uenenum est. Ciconijs serpentes innoxium dædum præbent, homini letiferum: humanæ linguae uirus exitiale est omnibus. Imo bestię quædam quibusdam regionibus innoxie sunt. Nam dracones in sola nocent Africa, alibi placidi atq; innoxij: & Persicum pomum in Italiam translatum toxicum habere desijt. Rursus serpentes serè nocturno frigore torpent innoxij: & aquæ quædam nocte nocent potæ, sine noxa luce bibuntur. Mala lingua nullo non loco, nullo non tempore, paratum & expeditum habet uenenū. Atque inter uenena præcipue formidantur, quæ fallaci specie blandiuntur, uelut inter sorba quæ pulcherrima sunt, uenenum habent, & fontes quidam, quum sint limpidissimi potu mortem adferunt. Est & mellis genus, quod cæteris dulcius toxicum habet. Sunt quæ hoc nocentiora sunt, quod mutant colorē, uelut chamæleon. Sunt quæ præter uirus celeritate ualent. At noxia lingua qd blandius? In quas species nō sese trāsformat? Quid aut uolubilius? Iā ex ipsis uiperis & aconitis plurima sunt remedia, aduersus grauissimos morbos, ut natura malū abūde pēsare uideatur

At mala

L I N G V A

At lingua mala, nihil aliud q̄ uenenum est. Sunt et hoc no-
mine mitiora uenena, quod scorpius non impetit scorpium,
et uipera uiperæ innoxia est. Homo solus in hominem ue-
nenū habet. Et interim horrescimus rubetas, et colubros,
hominem his omnibus nocentiorē amplectimur? Mem-
brum à basilisco percussū incontanter amputamus, et ho-
minis maledici conuictum non fugimus? Quis tam demens
est, ut uiperam in sinu foueat? Nos uiperis omnibus nocen-
tiores nōnunquam et lecto uouemus. Si Pithagoras uetuit,
ne hirundinem recipiamus sub tectum, quū hæc auis ue-
nenum nesciat, tantū garrulitate molesta, nos uirulentum ho-
minem non excludimus à consuetudine? Scorpionem exhor-
rescimus, qui nec ferit nisi imprudentem, nec semper habet
letale uenenum, deniq; post ictum tuto uel pugno potest in-
terfici, et admotus uulneri facit, quod in fabulis fecit hasta
pelias: at mala lingua simile quiddam habet cū istis demo-
niacis, qui malis artibus immittunt malum cui uolunt, at
ijdem non possunt tollere quod immisere. Serpit enim uis-
rus uel inuito eo unde profectū est, et ita natura cōpara-
tum est, ut ledere facillimum sit, mederi difficillimum. Mul-
ta sunt instrumenta subuertendæ uitæ mortalium, lapides,
gladij, sagittæ, tormenta, insidiæ, bella, ueneficæ artes, uenes-
na, incursum ferarum, ac noxiorum animalium, pestilentia,
terræ concussio, fulmina, inundatio, aliq; casus innumera-
biles, ex quibus uniuersis non proficiatur tanta perniciēs
humano generi, quantam adfert sola lingua, cui debemus
et illorum quæ modo commemorauī malorū partem maxi-
mam. Nullum calamitatis genus, grauius exitiorum diluuiū
inuehit

inuehit quàm bellum: Atqui nullū esset bellum inter mortales, si nullæ essent malæ linguæ, quæ belli causis subministrarent. Quot hominū milia quotidie subuertit calumniæ? quot adulatrix lingua? quot impiorū consiliorū incitatricæ? quot inuidiæ fāsano nocens? quot obrectatrix? quot comitiōum spiculis uiolenta? Repete ueterum monumenta, relege quicquid tragœdiarum, quicquid unquam gestum est à tyrannis crudeliter ac tragicæ, comperies à mala lingua profectum initium. Tantum habet in se malorum membrū illud minutulum ac molliculū, nisi adsit animus integer rector, ac moderator. Hic orationis meæ cursum fortassis aliquis non omnino sine causa interpellabit: Tantum, inquit, uituperas linguam noxiam, nos medianam expectamus. Et istud suo loco præstabimus. Atque adeo in animi pestibus bona medianæ pars est, penitus nosse mali magnitudinem: eam si uobis è sacris etiam literis demonstraro conabor et remedia commonstrare. De garrulitatis morbo uideor mihi satis hactenus differuisse. Illud tantum addam obiter, neminem nec breuius nec efficacius damnaſſe loquaçitatis uitium, quàm ipsum dominū in euangelio, qui pronūciauit de omni uerbo oīoso reddendam esse rationem in die iudicij. Quod autem est uerbum oīosum? Omnes fabulæ, omnes ioci, qui nihil conducunt ad salutem æternam. Quid igitur isti dicent in die iudicij, qui totos dies nugaciſſimas nugas garrientes, et suum et aliorū oīum pariter et negotiū perdūt? Adhæret ut dixi loquaçitati futilitas ac uanitas. Deus autem ut rarissime loquitur, et compendio loquitur, ita loquitur uerissime, simul et efficacissima. Semel loquutus est pater, et sermonem

L I N G V A

sermonem genuit æternum. Rursum loquutus est, & omnia
 potenti uerbo condidit uniuersam huius mundi machinam.
 Rursum loquutus est per suos prophetas, per quos nobis
 tradidit sacros libros, sub paucis simpliabusq; uerbis, im-
 mensum diuinæ sapientiæ thesaurum occultantes: postremo
 misso filio, hoc est uerbo carne uestito, protulit sermonem
 abbreviatum super terram, in uno uelut epilogo contrahens
 omnia, Coniunxit silentij fidem, cum breuiloquentia, cum
 utroq; summam & efficacem ueritatem. Vbi silentij fides?
 Quia deleta chirographo mortis nulla iam fit mētio præ-
 teritorum criminum. Vbi breuiloquentia? quia legem ac
 prophetas duobus uerbis complexus est, confide & ama.
 Abolita est figurarū ac æremoniārū, infinita ut sic dicam,
 loquaçitas, posteaq; emicuit ipsum corpus ac lux euangelica.
 Vbi ueritas? Quia quicquid tot sæculis fuerat promissum,
 32 per filium præstitit. In libro Iob sic loquitur Heliu: Plenus
 sum sermonibus, & coartat me spiritus uteri mei, en uenter
 meus quasi mustum absq; spiraculo, quod lagunculas nouas
 dirumpit. Loquar & respirabo paululum. Audis hominē
 33 loquacē & impatientem silentij. At deus ut idem ait, semel
 loquitur, & secundo idipsum non repetit. Linguam aut, ad
 garriendū præcipitem, sic cohibet Sirach ille sapiens: Noli
 4 esse citus in lingua tua, & remissus in operibus tuis. Quā
 bene taxauit uirgatos hominū mores, qui quum lingua sint
 præstrenui, facti sunt ignaui. Solomon autem idem nos doc-
 17 et: Qui moderatur, inquit, sermones suos, doctus & pru-
 dens est, & preciosus spiritus uir eruditus. Quā bene cō-
 iunxit sermonis parsimoniā cū prudētia, & animū silen-
 di gnarum

dignarum cum eruditione. Idem aliquāto post: Qui prius,
 inquit, respondet quā audiat, stultum se esse demonstrat 19
 & confusione dignū. Nouit sapiens Ecclesiastes tempus lo-
 quendi, nouit & tacendi tempus. Nouit & Amos prophe- 5
 ta. Ideo, inquit, prudens in tempore illo tacēbit, quia tempus
 malum est. Porro quoniam de rebus diuinis periculosa est
 garrulitas, recte admonet Zacharias: Sileat omnis caro à 2
 facie domini, quia confurrexit de habitaculo sancto suo. Nec
 aliud docet psal. 64. iuxta ueritatem Hebraicam: Tibi silen-
 tiū laus deus in Sion, & tibi reddetur uotum. Rursus utrē
 musto periclitantem q̄ belle depingit nobis Sirach: A facie,
 inquit, uerbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus in-
 fantis. Ibidem taxatur, imò doctur, qui ne sua quidem ar-
 cana potest reticere. Amico & inimico noli narrare sensum
 tuum, & si est tibi delictum, noli denudare. Audiet enim
 te & custodiet te. Audisti uerbum aduersus proximum tuū,
 commoriatur in te, confidas q̄, quod te non disrumpet. Rur-
 sus aliquanto inferius: est, inquit, correptio mendax & ira
 contumeliosi, est iudiciū, quod non probatur esse bonum,
 & est tacens, & ipse est prudēs iterum ibidem: Est, inquit, 20
 tacens, qui inuenitur sapiens, & est odibilis, qui procax est
 ad loquendum. Est autē tacens & nō habens sensum loque-
 le: Et est tacens sciens articulum apti temporis. Homo sapi-
 ens tacēbit usq; ad tempus, lasciuus autē & imprudēs nō ser-
 uabit tempus. Qui multis utitur uerbis, ledet animā suā:
 Ac mox, lapsus linguae, quasi q̄ in pauimento cedit. Rursum:
 Ex ore fatui, reprobabitur parabola, nō enim dicit in tem-
 pore suo. Si bona sentētia nō suo tempore dicta reprobatur,
 quid dicendū

LINGVA

- quid dicendum de his qui stulta garrulitate obtundunt au-
 26 res omnium? solomon item: Quomodo, inquit, si spina na-
 scatur in manu temulenti, sic parabola in ore stultorum. Iam
 probæ mulieris unicum ornamentum esse silentium docent
 & Græcorum sententiæ: Nec tacuit Sirach noster. Mulier,
 inquit, sensata & taata, non est immutatio cruditiæ animæ.
 Quod docet foeminam docet & adolescentem apud natu-
 32 maiores. Audi inquit, tacens, & pro reuerentia accedet tibi
 bona gratia. Adolescens loquere in causa tua, uix cum necesse
 fuerit. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum
 31 tuum. De futili uero dicit Solomon: Qui ambulat fraudu-
 lenter reuelat arcana, qui autem fidelis est coelat amica com-
 33 missum: Ab huiusmodi cauendum esse, docet Sirach: Ne sus-
 tineas, inquit, ex æquo loqui cum illo, ne credas multis uer-
 bis illius. Ex multa enim loquela tentabit te, & subridens
 interrogabit te de absconditis tuis. Sic & Oratius percon-
 tatore fugito, quia garrulus idem est. Iterum docet nos Si-
 30 rach, Sapiens in uerbis seipsum amabilem facit gratiæ autem
 fatuorum effundentur. Idem rursum: Cor, inquit, fatui quasi
 uas confractum, & omnem sapientiam non tenebit. Audis
 garrulum non solum esse stultum, uerum etiam indoilem sa-
 pientiæ: Nunc audi molestam garrulitatem: Narratio, inquit
 fatui, quasi sarana in uia. Nam in labijs sensati inuenietur
 gratia. Ac mox: Labia imprudentium stulta narrabunt, uer-
 ba autem prudentium statim ponderabuntur. Dixit idem
 32 ethnicus quidam: qualis uir, talis oratio. Et iuxta Esaiam:
 Fatuus fatua loquitur. Atque iterum Sirach de futili lingua:
 In ore fatuorum cor illorum, in corde autem sapientum os illorum.

Quid est

Quid est gestare cor in lingua? prius effundere sermonē,
 quàm cogitaris, quid sit dicendum. Quid est habere linguā
 in corde? Est non nisi præcogitata tecum & expensa loqui.
 Atq; iterū: Indisciplinatæ loquelæ ne assuescat os tuū. Est enī 23
 in illa uerbū peccati. Cōgruit huic illud Solomonis: In mul- 10
 tiloquio nō decrit peccatum, qui autem moderatur labia sua,
 prudentissimus est. Et aliquanto inferius: Qui custodit os 13
 suū, custodit animam suam, qui uero inconsideratus est ad lo-
 quendum, sentiet mala. De tonsorum loquaçitate crebro no-
 bis dictum est. Nūc audiamus Sirach: Difficile, inquit, exu-
 itur negotiās à negligentia, & nō iustificabitur caupo à pec-
 catis labiorum. Nunc audi Ecclesiasten: Verba inquit, oris
 sapientis gratia, & labia insipientis præcipitabunt eum.
 Initorum uerborū eius stulticia, & nouissimum oris illius,
 error pessimus. Non hic interim repeto, quot locis Paulus
 infectatur ματαλογία quantā seueritate cohibet lin-
 guæ muliebris intemperātiā. Atque hæc quidem habentur
 uitia linguæ leuissima, stulta garrulitas, incontinentia ara-
 ni. At leuia iuderi non debent, quæ tot locis damnat scri-
 ptura diuina, è quibus nos pauca duntaxat exarpsimus.
 Nam his uitijs ut dictum est adheret uanitas. Quod in re-
 bus diuinis est pater ex se progignens filium, hoc in nobis
 est mens, fons cogitationū ac sermonis, quod illic est filius
 nascens à patre, hoc in nobis est oratio proficiens ab ani-
 mo. Filius dictus est imago patris, adeo similis, ut qui ala-
 terutrū norit utrumq; norit. Et in nobis animi speculū est
 oratio, unde celebratur illud à Socrate dictū: Loquere ut te
 uideā. Adductus erat adolescēs elegāte forma, ut ex aspectu

LINGVA

colligeret indolem. At ille non uidebat adolescentem donce
 taceret, quod non tam in uultu quàm in oratione reluceat a-
 nimus. Medici non tantum è facie uerum etiam è lingua colligunt
 signa morbi. Certissima uero signa animi sani aut æ-
 gri, sunt in lingua, quæ mētis est facies. Ridentur muliercu-
 le quæ suis pingunt faciem suā, sed magis rideantur uiri, si
 subinde sumant aliam personā, & nūc senes, nunc iuuenes,
 nūc rubicundi, nūc pallidi, nūc obesi, nunc graciles prodeāt
 in forū. At istiusmodi sunt, quorū oratio dissidet ab animo.
 Et hoc histrionum genus nemo miratur, nullus exp'odit. Si
 iuxta prouerbiū similitudo gignit amorem, dissimilitudo
 odium, nihil inuisius deo, quàm mendacium, quum sit ipsa
 ueritas. Proinde lingua quæ mentitur satanae ueneno infecta
 est, & hinc perniciēs, quemadmodum à ueritate salus. Lin-
 26 gua, inquit Solomon, fallax, non amat ueritatem, & os lu-
 bricum operatur ruinas. Veritas lux est, mendacium tene-
 bræ sunt. Horret lucē quisquis alienus est à ueritate. Porro
 mentiendi consuetudo facit, ut frequenter & imprudens men-
 tiaris nō sine graui periculo, uidelicet hoc est, quod adiecit:
 Et os lubricum operatur ruinas. Videas autem quosdā usq;
 adeo assuetos mendacio, ut sibi uideantur uera dicere etiam
 quum impudentissime mentiantur. Habet enim & in cæteris
 uitijs hoc malum assuefactio, ut posteaquàm morbus usu ue-
 lut in naturam transijt, nō sentiamus malum nostrū, iamq;
 palam & sine cautione peccemus: Atq; hinc ruinae, non his
 tantum qui mentiuntur, uerū & alijs de quibus aut apud
 quos mentiuntur. Periculosum malum est, ubi quis ex uolu-
 bilitate linguae proficiat ad uanitatem: sed longe periculosius,
 ubi quis

ubi quis ex audacia mentiendi, profeāt ad uanam garrulitatem. Proinde duo quædam æu præcipua mala deprecatur, siue Solomon, siue alius quisquam sapiens Hebræus, ueluti Felix futurus si ea cōsequatur ante mortem, linguae uanitatem, & opulentiam, aut huic contrariam egestatem. Vanitatem, inquit, & uerba mendacia longe fac à me. Quin & alterū malum non ob aliud horret, nisi quod ad mentiendum inuitat. Sic enim habet locus: Mendacitatem & diuitias ne dedris mihi, tribue tantum uictui meo necessaria, ne forte satiatuſ illidat ad negandum, & dicam: Quis est dominus, aut egestate compulſus ſurer, & peierem nomen dei mei. Nullū autem ſcleratiuſ mendacij genus, quàm negare deū, quod affirmabant Stoiæ, nec multum diſſentiunt Peripatetici, ſed hoc quoq; ſcleratiuſ eſt fateri, deum eſſe, nec illi caræ eſſe res mortalium, aut certe fauere uitijſ hominum. Id Periuſuriam nonne ſentire uidetur, quiſquis audet per illius nomen peic- & blaſphemi- rare? Diuitiæ quidem abunde ſunt infames, uel ipſa re- mia- rum experientia, quod doceant dei neglectum, præſertim ſi quis uitam inſpiciat quorundam huius orbis monarcharum, quos uulguſ propemodum pro dijs habet. ſed qua fronte tuentur ſeſe, qui mendacitatem acceperunt, & non ſolū id quod habent, ſi quid habent abijciunt, uerum etiam otioſa mendacitati ſemet aſtringunt, quū ipſe Pauluſ nocturnis operiſ pararit ſibi uictū, & hiſ qui uenabantur ex alieno uiuere detractātes laborē, præceperit, ut manuū labore ſibi pararēt, nō ſolum unde poſſent ipſi uiuere nō grauatis alijs, uerū etiā unde liceret alijs egeſtate grauatis opitulari. Tametſi non eſt diſſimulandum mediocritatem fortune,

L I N G V A

magis in animo possidentis sitam esse quàm in modo facilitatum. Talis erat ille Paulus uas electum Christo, literis omnium prædicatus, sed hic electus à Chrō, laudatus à laudatissimis, nullū inuenit imitatore. Verus pastor erat Christus, uerus imitator Christi fuit Paulus, quemadmodū ipse non ueretur dicere: Imitate res mei estote, sicut & ego Iesu Christi. Itaq; mendaces apostolos, & Pauli dissimillimos, nō potest non odisse deus, undiquaq; uerax. Etenim si displicet illi qui mentiendo prosunt hominibus, quāto magis qui mentiendo perniciem adferunt & corporū & animorum, qui mendacio redigunt illos in potestatem satanæ, quos æterna ueritas Christus Iesus à mendacio satanæ liberauit? Nā ille non stetit in ueritate, sed mendax ab initio fuit & mendacij pater. Nec uenit incommutata pestis hæc, sed omnium uirtutū ruinam secum trahit, & omnium scelerū sentinam inuehit.

4 Declarat hoc dominus ipse loquens per os Osæ, cōminans ultionem Israhelitico populo: Non est, inquit, ueritas, & nō est misericordia, & non est scientia dei in terra: Maledictū & mendacium & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit: propter hoc lugebit terra. Obserua gradus exitij, ubi non est ueritas dei, ibi non est misericordia. Veritas enim philosophorū ac phariseorum superalium habet pro misericordia. Vbi mendacium est, hoc est hypocrisis, ibi quantumuis abundant humane discipline, tamen non est scientia dei, quæ sapientia iuxta Iacobi doctrinam proficiatur è sublimi, ne scia contentionis & amarulentæ, sed casta, pacifica, modesta, tractabilis, plena misericordia & fructibus bonis, nihil hæsitans,

uacans omni

uacans omni fūco. Falsorum quidem non est scientia, nec habet dei scientiam, nisi qui credit sacris literis, has nemo uel intelligit uel credit, nisi quem afflauerit spiritus ille coelestis. Absq; his per satanæ spiritum inundat maledictio: dū iurgijs & conuicijs incessimus errata proximorū, quæ mansueta fraternaq; monitione sanare debueramus. Ab hoc gradu deuenitur ad sceleratus mendacium, dum falsis etiā criminibus proximum uocamus in periculū. A calumnia prosperatur ad homicidium, furtum, & adulteriū. Quam multis uitam eripit calumnia? quam multos exuit auitis bonis delatio? Et furtum oritur ex mendacio, iunctum homicidio. Quid superest? adulterium. Grauiissimū est adulterare coniugem alterius, sed multo grauius adulterare famam proximi. Qui ferro necat hominem, uni tantum eripit uitam, & alioqui morituro, qui facultates alterius conuertit in fisam principis, eodem furto multos iugulat, uxorem, liberos ac familiam, quos ad famem ac laqueum adigit. Verum his omnibus uidetur sceleratus alienæ famæ constupratio. Toleratur uir bonus, sed nomine proditoris aut heretici. Sāmus quosdam in carcere iugulatos, & miris technis persuasum est populo, quod sibi mortē consauerint, & huius infamiæ hereditas transmittitur ad uxorem ac liberos. O diluuium infelix, quod nobis effundit mendacium, sanguinem sanguisui nascens, & impietatem ex impietate serens. Sic inuoluuntur quicunq; recedunt à synœritate scripturæ diuinæ. Rixantur, quum Paulus obsecret. Fucis agunt, & ceremonijs uerā pietatem mentuntur, quoq; tueantur suam tyrannidem, nec ab homicidio temperant. Nam occidit & qui falsa docet,

LINGVA

uenenum porrigens antidoti uicæ, dumq; dei gloriam sibi uindicant impium furtum committunt, dumq; simplices animas, quas Christus sibi desponsauit, alienant à domino, ac satanæ tradunt illudendas sceleratissimum perpetrant adulterium. Nam & hunc sensum nobis tradit allegoria prophetiæ sermonis. Hoc nimirum est illud adulteriũ, quod toties in prophetarum libris detestatur, exprobrās ingrato populo suā munificentiam, & ingerens sub oculos à qua dignitate, quo turpitudinis semetipsum deiecerit. Quin &

23 Hieremias mendacium adulterio iungit. Et in prophetis Hierusalem uidit similitudinem adulterantium & iter mendacij. Vbi mendacium? Dicūt impijs ac blasphemis, pax erit uobis. Omnibus qui ambulant in prauitate cordis sui dixerunt: Non ueniet super uos malū. Vbi iam adulteriũ? Quoties populus corruptus falsis dogmatibus cauponantium & adulterantium sanctam scripturam, recedit à deo salutari suo, subduat sese ab ecclesiæ consortio. O miserum ac deplorandum diuortium. Fastidit hūc adulterum auersantem ueritatem & adhærētem falsitati, dominus in euangelio. Sponsus enim erat, & sponsam querebat simplicem, castam ac fidam, non habētem maculam, neq; rugam. O natio, inquit, praua & adultera quousq; uobiscum ero? q̄diu uos patiar? Talis & hodie uidetur Iudeorum natio: Nō agnoscat sponsum, sed quem abnegauit mendacio, sustulit hominatio. Nec cessat illi suffurari suas oues, quas redemit suo sanguine, nec desinit illū in suis synagogis incessere blasphemijs, ad cuius nomen flectit genu, quicquid in cœlis, quicquid in terris, quicquid apud inferos. Quam detestatur quam abominatur hoc diuortium

hoc diuortium Paulus, in his quos abductos à iugo diaboli 1. Corin. 10
desponderat Christo? Despondi, inquit, uos uni uiro, ut
uirginē castam exhiberetis Christo, sed uereor ne qua fiat,
ut quemadmodū serpens astutia sua seduxit Euam, ita cor-
rumpantur animi uestri à simplicitate quæ est in Christo Ie-
su. Nec dissimulat unde metuat hoc adulteriū, uidelicet non
aliunde, quàm ex corrupta doctrina. Nā istiusmodi, inquit,
pseudapostoli, operarij dolosi sunt, sumpta persona aposto-
lorum Christi. Atq; haud mirum, quandoquidē ipse satanas
transfigurat se in angelū lucis. Quis igitur fuit ille primus
autor adulterij? Serpens ille uersutus, qui dolo arcumuenit
Euam, abutens illius uirginea simplicitate, & per Euam cor-
rupit uirū, ut sanguinē sanguini iūgeret. Quomodo arcū
uenit? Mendaio: Non moriemini, sed eritis sicut dii. Ipse de-
fecerat à ueritate sibi mentiens, ero similis altissimo: moxq;
corrui, & inuidit stantibus. Quoq; uideretur esse uerax,
deū facit mendacē, qui dixerat: Quacūq; die gustaueritis ex
hac arbore morte moriemini. Quantā stragem, quantū ho-
miadiorū effudit in orbem hoc funestū mendacium? Sed hac
de re nonnihil attingemus, quum uentum erit ad linguam
calumniatricem. Vnde fit, ut quoties deus hominum impi-
etate prouocatus parat ultionem, non alio magis organo
soleat uti q̃ lingue mendacis. Etenim quēadmodū apud Ho-
merū Iuppiter destinās Græcos afficere magna clade, mittit
ad Agamemnonem ὄυλον ὄνειρον, qui spem faceret Troie
capiundæ, ita à domino in libris regnorum mittitur spiritus 3. Reg. 22.
mendax in ore prophetarum, qui cōiiciat regē in calamita-
tem, quam illius impietas merebatur. Cæterum uehementer

LINGVA

- metuo, ne deus alienatus à nobis sceleribus nostris frequen-
ter talem spiritum immittat in ora præsulum ac theologo-
rum nostrorum, quo deprauatis interpretationibus cogant
ipsam etiā diuinā scripturā mentiri, eam detorquentes non
ad correctionem primapū aut populi, sed ad ipsorū compen-
dium. Hinc strages animarum, hinc miseranda lues impio-
rum dogmatū, quos sanctus Iob uocat architectos mendaci-
orū, & cultores peruersorū dogmatū, hinc incēdia diss-
diorum. Nullum aut mendacij genus exitiusius, quā ex
scriptura diuinitus inspirata, quæ fons est & regula ue-
ritatis æternæ. Ex hac conteximus mendaciorum centones.
Hansisse uidetur hunc spiritum, & diuini uentriloqui, aris-
toli, aruspices, augures & astrologi, qui sæpenumero uanis
pollicitationibus stultos primāpes, & credulam plebem ad
res nouas concitant, non sine graui generis humani calami-
tate. Quoq; fallant perniciosius ex astris & ex inspectis
manibus, alijs pollicentur uictorias, alijs felix coniugium ac
salubrem uitam, alijs summos honores, alijs opes Midæ.
9 Nimirum hi sunt de quibus scribit Hieremias: Docuerūt,
inquit, linguam suam loqui mendaciū, & ut inique facerent
laborauerūt. Ars est igitur illis mentiri, & sceleratam ar-
tem scelerator adiuuat & confirmat exercitatio. Nihil ino-
terius dicam de sophistis, qui prestigijs argutarum impo-

An alicubi nunt incautus, festinat enim oratio. Nec hic suscitabo famo-
sorum ment- sam iuxta ac perplexam quæstionem, an alicubi liceat homi-
nibus Christiano mentiri. Illud ausim pronuntiare, quemadmo-
dum frequenter prudētia est, silere aut dissimulare qd uerū
est, ita deæt, ut q semel ueritatis spiritū hauserūt, eiq; dede-
re nomen

re nomē qui ueritas est, ab omni mendaciorū genere tēpe-
rent. Quisq; mentitur sciens, periurio proximus est: quisq;
aut peierat sciēs, blasphemiae uianus est, quae iā est extrema
impietatis linea: Quo ne perueniatur, dominus Iesus prohi-
buit in totū ne iurarem, neq; per coelū, neq; per terram,
neq; per caput alterius. Nūc pro quāuis leui negoāo exigis-
tur iusiurandū, nec minore leuitate peieratur. Apud ethnicos
infamiae notabātur qui per deos prophanos, aut Iouem la-
pidem iurassent, apud Christianos per dei nomen peierare
propemodum ludus est, adeo, ut plerofq; non pudeat im-
piae consuetudinis, per quam non possunt decem uerba dice-
re, nisi misceant iusiurandum, non obtestantes anserem, sed
mortem ac uulnera Christi, sed uentrem & calceos dei,
aliaq; à quorum etiā commemoratione abhorreat religio-
sus animus. An isti metuant peierare, si qua sollicitet utilitas,
quum atra ullam necessitatem aut commodi spem quotidie
deierent? Exsibilatur in ethnicorum theatris impia uox
ἡ γλῶττ' ὀμῶμο χ', ἡ δὲ φρενὶ ἀνώμοτος, id est,
Iurata lingua est, animus iniuratus est:

Quin potius exploditur è uita Christianorum? Ridetur in
plautinis fabulis leno periurus, linguam habens qui rem
solueret omnibus, quur inter Christianos in preāo sunt qui
idem faciunt quod leno? Olim in ludum uertebatur Vene-
reum iusiurandum, nunc ferè pro ludo duātur omne iusiur-
randum solenne, ueluti quod iurat princeps populo, quod
in scholis professionem septem artum liberalium suscipien-
tes, non satis liberaliter iurant ex more potius q̃ ex animo.

Quemadmodum in multiloquio diffiallimum est uitare

LINGVA

linguae lapsum, ita qui crebro iurat, uix effugiet periuriū. Apud priscos obtinebat olim religiosa consuetudo, ut pueri qui uellent iurare per Heraulem, non sineretur id facere sub tecto, sed iubebatur ire sub dium, ut uel hac mora discerent iurare parcius ac circumspectius. Sic enim publicum morē interpretati sunt uiri sapientes. Quidam addunt ipsum Heraulem ad iusiurandum fuisse religiosissimum ac uerecundissimum, adeo ut per omnem uitam, non nisi semel iurauerit, idq; soli Phyleo Augeæ filio. Hoc exemplum ut posteris commendaretur aiunt Pythiam hoc iurisiurandi genus proposuisse Lacedæmonijs, addens esse satius si atra iusiurandū affirmarent. Nos uel ad aras iuramus per Christum, non modo sub tecto per Heraulem. Apud Romanos nefas erat flamini Diali iurare. Huiusæ religionis uarias reddunt causas, uel quod oporteat sacerdotis & corpus & animum inuiolatū esse, quū iusiurandum tormenti genus sit, uel quod absurdum sit ei non habere fidem in rebus humanis, cui diuina sunt credita, uel quod solennis iurisiurandi clausula, sit execratio, deuoueo me, meāq; familiā, si quid scens se felle ro. Ceterum omnem execrationē quoniā tristis sit & abominanda non conuenire flamini Diali, qui nec alijs malū imprecari solet: Vnde non iniuria laudata est illa sacerdos Athenis, à qua quū populus flagitaret ut Alabiadem execraretur, respondit sese in hoc sacerdotiū suscepisse, ut omnibus precaretur bona, non ut cuiquā imprecaretur malum. Sunt qui hāc quoq; consuetudinis causam adferāt, quod quū periurus uelut impius inuisus sit numini, & peruarij periculo uianus est, quisquis iurat, ne si homo impius quiq; deos habet iratos

habet iratos pro ciuitate uota suscipiat, citius prouocet iram
numinū, fauorē impetret. Hic fortassis obstrepet alqs: Quid
nobis cū ethnicorū institutis aut exemplis? Imò talibus ex-
emplis uelut efficacissimis, dominus Iesus pcellere solet sue
gētis duritiā, ingerēs illis chananeā, cēturiones, publicanos,
peccatores, reginā Sabæ, Niniuitas, Tyrios ac Sidonios. Siq-
dē turpißimū fuerit Chriānis nō audire uocē domini dei sui
qui ne quādo per occasione inādamus in periuriū tanta se-
ueritate uoluit nos in totū nō iurare, quū ethnica uel instans
ētu naturæ, uel superstitiōe moti uerius q̄ religione cauerint
à iureiurando. Nisi forte putamus quēquā Christi sanguine
consecratū magis esse prophanū, q̄ Romanis olim fuerit fla-
men Dialis. At qui nobis primū decalogi præceptū est pro-
fiteri deum esse, & unum esse omnibus communē, rerum
omnium conditorem ac moderatorem, in cuius bonitate tota
nobis salutis spes sit colloanda, proximum huic est ne sac-
rosancto illius nomine abutamur ad fallendum proximū.
Deus enim non irridetur. Solus deus uerax est, unde tuto
iurat ille per semetipsum, cuius uoluntas est immutabilis,
& cui in promptu est præstare, quicquid promisit: Omnis
autem homo mendax, cuius animus mutatur in horas, &
si non mutetur animus, tamen frequenter non est nobis in
manu præstare quod recipimus. An non igitur periurij
periculo semet exponit, qui iurat homo? Proinde domi-
nus iubet nostrum sermonem consistere, intra uoces has,
est, est, non, non. At diuus Iacobus ne hoc quidē arbitrat-
ur satis tutū, sed monet ut quoties pollicemur nos aliquid
facturos, addamus si uixerimus, & si deus uoluerit. Has
quidem

LINGVA

quidem conditiones etiam si non expliantur, tamen in omni sermone Christianorū oportet esse comprehensas. Ab hac pollicendi religione quantū abest istorum lingua, qui non uerentur dicere: Sanabo te inuito deo pariter ac diabolo. Exhorrescatis manifestam blasphemiam. Ne placeat igitur iurandi temeritas, unde nascatur blasphemia. Si fructum abominamini ueluti letiferum, radicem inadite. Blasphemia Græcis idem sonat, quod latinis conuiuiū, aut maledictum. Est parasitorum ac scurrarum genus, quod ob conuiuatricem linguam formidatur à probis uiris. Atq; utinā ipsa res tam esset execrabilis mortalibus, quàm inuisum est parasiti scurræq; uocabulum. Tanta autem uis est huius morbi ut ne ab ijs quidem laessendis temperent, quibus in manu est si uelint τὸ ζῆλον ἄντιμου κτερίσσει. Huius sunt gradus ac genera, & paulatim à leuioribus proficiatur ad id, quod est omnium grauissimum. Primum enim nobis permittimus, ut in seruos aut anillas conuiuijs debacchemur. Mox eadē prociā utimur in uxorem, liberos, aut amicos, hac assuetudine tandem reddetur lingua, quælibet in quemuis conuiuiā dicere prompta, quod de scurra prædixit Flaccus. Ab his initijs sumpta audacia, lingua uibratur in principes ac sacerdotes, nec uoces deniq; continet per iugulum redituras, quum recte moneat sapiens Ecclesiastes: In mente tua regine maledixeris, & in secreto cubilis tui ne maledixeris dis uiti, quia uolucres cœli auferent uocem tuam, & habens pennas annuntiabit uerbū. Habet & cor linguam suā, uis deliat cogitationem, qua homo loquitur sibi. Qui tutus uult esse, hanc linguam imprimis cohibeat, ne maledictum corde conceptum

conceptū aliquo casu, uel ira, uel uino, uel prouocatione suffundatur in linguam, & redeat per iugulum. Apud Hieremiam indignatur dominus his qui conuiuia iacebant in montes Israël: Audiui, inquit. uniuersa opprobria tua, quæ loquutus es de montibus Israël, dicens: Desertis nobis dati sunt ad deuorandum, & insurrexistis super me ore uestro, & derogastis aduersum me, uerba uestra ego audiui. Habet Israël, hoc est ecclesia montes suos, habet & mūdus hic suos montes, illos erigit in cœlum rerum humiliū contemptus, hos animi tumor extollit super omne quod diatur aut colitur deus. Sunt enim montes Galboë detestabiles, super quos nec ros nec pluuia gratiæ cœlestis descendit. Sunt rursum montes & colles, qui promissæ salutis spe alacres, exultant ut arietes, & gestiunt ut agni ouium, laudantes dominū de cœlis, nescientes cuiquā maledicere, sed pro maledictis referentes benedicta. Quoties igitur auditis homines Platone, Aristotele, & Auerroë turgidos, Mosem appellare magum prophetas somniatores, apostolos rusticos & idiotas, agnosce uocem impiorum montium, blasphemias ei aculatium in montes Israël. Quicquid aut in hos diatur, qui spiritu Christi fuerunt afflati, in Christum ipsum diatur: An, inquit Paulus, experimentū quæritis, loquentes in me Christi? Eoq; subijāt apud prophetam, & insurrexistis super me ore uestro. Postremo quisquis audet contemnere diuinæ scripturæ autoritatem, in qua uelut in altissimo monte nobis reluxet æterna ueritas, & unde nobis prorumpunt cœlestiū oraculorū tonitrua: mons est execrabilis, & montibus Israël malediāt, eademq; opera malediāt deo, qui tales montes inhabitat

LINGVA

inhabitat. Est & illud tectum blasphemiae genus, diuinam scripturam, quum auctoritatem illius nō ausis refellere, subdola interpretatione detorquere ad tuos affectus. Non est ei neganda uenia, qui in exponendis diuinis literis errore simplici labitur: Ceterum qui idem facit astuta malitia, & malitiosa astutia, non abest à crimine blasphemiae. A sacris ecclesiae doctoribus, quorum auctoritatem ueneratur ecclesiae consensus, quorumq; memoriam habet sacrosanctā, alibi dissentire, tam uitio dandū non est, quā impium esset, si quis illorū auctoritatem uelit equare canonicis uoluminibus, ceterum in Chrysostomum, in Augustinum, in Hieronymum prociāter insultare, non multum abest à blasphemia. Consimiliter de constitutionibus humanis addubitare modeste, tā impium non est q̄ impium esset, hominū constitutiones equare praeceptis dei. Verū oēs omnium hominū constitutiones pro sua quēq; libidine ridere, conspuere, detestari, non uideo quātum absit à blasphemia. Idem arbitror sentendū de cō aliorum decretis, praesertim si consensus populi Christum profitentis accesserit. Iam si prophanis principibus maledicere tutum esset, tamē pium nō esset, quod id quoq; uetuerit dominus: Quae à deo sunt, ordinata sunt, & omnis publica potestas à deo est. Hoc ordine luxato, quid sequitur nisi rerū omnium confusio? Dominus in Exodo praecepit: Dijs non detrahes, & principi populi tui nō maledicās. Atq; hoc praeceptum agnoscat Paulus in actis apostolorum, ne quis cause tur per euangelium abrogatum: Imō iubet ut uxor Christiana morigera sit uiro ethnico, si modo ipse non sit autor diuortij, iubet ut seruus Christianus obseruet dominū idolo-

latram:

latram: iubet ut omnes subditi sint præpositis suis, non solū bonis ac mansuetis, uerum etiam asperis ac morosis: iubet publicis magistratibus pendi tributum, pendi uestigal, persolui honorem. Obsecrat ut offerant deo uota, pro regibus ac præsidibus, ut sub illis contingat tranquillitas rerū status. At qui hæc præcipit docetq; nō uidetur probaturus linguā proacem, quæ potentes non sanat, sed ad atrociorē exacerbat tyrannidē. Et qui tales uult esse Christianos erga præfectos idololatrias, quid dicturus sit de nobis, si petulanter conuicijs ac seditiosis clamoribus debacchemur in primāpes Christianos, atq; etiam sacerdotes? Qui si boni sunt, honorem promerentur non conuicia: sin mediocres adiuuandi sunt ut proficiāt: sin mali quidē sunt, sed sanabiles, moderatis admonitionibus, & secretis ac blandis hortatibus corrigendi sunt: sin intolerabiles ac deplorati, aut tolerādi sunt, donec deus exaudito populi sui clamore, suo more puniat illos, aut ciuitatū & senatū consensu, cohibenda est illorū impotentia: sed interim cauendum ne remedia sint grauiora morbo, & tyrannis uertatur in anarchiam ac tumultum: perinde quasi lethargus pharmacis depulsus uertatur in phrenesin, aut podagra, iliūūe dolor, uertatur in apoplexiam. Est interim & malis principibus suus deferendus honor, ne populus assuescat & bonis oppedere. Ceterū Christianū nō est malū malo propellere, etiamsi deus nōnunquā impios punit per impios, malo nodo malū adhibens cuneū. Quin & Petrus Apostolica senatus principis in epistola posteriore, uehementer condemnat eos qui spernūt publicā præditos autoritate, quiq; uiros dignitate præcellentes non uerentur

LINGVA

uerentur conuicijs inæssere. Nec à Petro dissonat Iudas, quem sic æmulatur non solum sententijs, uerum etiam ipso dictionis filo, ut alter Petrus esse uideatur. Nam & hic stomachatur in eos, qui pro sua libidine spernūt dominos suos, & maledicta congerunt in eos qui publica funguntur dignitate. Nec enim isti ideo oderunt primæpes ac magistratus, quod impij sint, sed quod per illos non liceat cuius facere quod libet. Nō enim sine causa gladiū portant. Euenit igitur inconditæ multitudini, quod euenire solet equis præfero dibus, qui posteaquam excusserunt sessorem, serpsos deniq; in præcipitiū aut in foueā agunt. Periculosum est uni summam rerū concedere, & populus nihil aliud quā tumultuatur. Iustissimum igitur est, ut quemadmodū elementa sese mutua libratura coherænt continentq;, sic potestas regum, reuerentia pontificum, autoritas conāliorū, senatūū, ac primariarum ciuitatū, populiq; consensus, ita sese uiuissim temperent liberentq;, ut res nec in tumultum exeat, nec in tyrannidem. Solet enim alterū malū ex altero nasci, uidelicet dum tyrannis uertitur in Anarchiam, & Anarchia dum cōpesatur gignit tyrannidem. Itaq; qui malediat potestati, quam deus ordinauit, deo malediat. Quēadmodū qui præfectū Cæsaris uiolat, Cæsarem uiolat. Dicam amplius, qui se quis homini Christiano malediat, Christo malediat, ut enim ille uisitur ac resfoallatur in mēbris suis, ita læditur & ignominia affiatur in membris suis. Qui sacerdotē execratur, nō ob aliud nisi quod sacerdos est, qui episcopū aspernatur, nō ob aliud nisi qd' episcopus est, qui Christianū despiat, nō ob aliud nisi quia Christianus est, nonne palam Christum affi-

at ignominias

at ignominia? Ab his igitur blasphemijs quæ latent, profici-
 atur ad extremū blasphemie gradum. Fons autem omnium
 idem est. Vt enim qui sese carnis affectibus manciparūt idco
 detestantur principes ac magistratus, quod per eos non lice-
 at impune quicquid libet, sic impij deum oderunt, quod sit
 inevitabilis ultor malefactorū. Et ideo quo suis pravis au-
 piditatibus utunq; blandiantur, aut negant esse ullum deū,
 aut alium deum sibi fingunt, aut negant deo curæ esse res
 mortalium, sed omnia uel fato uel casu ferri. Vis audire Sto-
 icam aut Auerroicam blasphemiam? ausculta quid dicat psale-
 mus: Dixit insipiens in corde suo non est deus. Nunc mihi 15
 uide blasphemie fontem: Omnes abominabiles facti sunt in
 studijs suis, non est qui faciat bonum, non est usq; ad unum.
 Persuadent sibi mendacium, blandiētes uitijs suis, quibus fru-
 stra pollicentur impunitatem, sed mētitur iniquitas sibi. Neq;
 minus peccant qui negant deum esse iustum, quā qui negāt
 esse deum. Iustus autem non sit, si nec pijs repēdat præmiū,
 nec impios ulascatur. Talibus indignatur apud Malachiam:
 Dixistis uani est qui seruit deo, & quod emolumentū, quia
 custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes
 coram domino exerātuum? Ergo nunc beatos dicimus ar-
 rogantes, siquidē ædificati sunt facientes impietatem, & ten-
 tauerunt deum, & salui facti sunt. Audiamus nunc blasphe-
 miam omnium maxime execrabilem: quū populus Israēli-
 ticus abhorrens à legibus dei, fecisset sibi uitulū conflatū
 lem, acclamabant: Hi sunt dij tui Israēl, qui te eduxerunt è
 terra Aegypti. Quæ potuit esse maior in deum blasphe-
 mia, quā qui potentia, magnitudine, sapientia, bonitate,
K superat

LINGVA

superat omnem humanā & angelicam cogitationem, postea
 haberi bruto animanti? Sed indignius etiam quod mortuo
 simulacro. Gentes demonia malunt colere quā uerū deū,
 quod hic detestatur omnem turpitudinem, illi fauent utijs
 & alunt prauas cupiditates, nec offēduntur, quū in ludis
 ac fabulis tales inducuntur, qualem nemo uir bonus uellet
 esse suum filium, aut uxorem, atq; adeo ne famulū quidē.
 Tales dij placēt, quia sub talibus licet, ut putant, impune
 scortari, mœchari, fallere, furari, occupare tyrannidem, mo-
 uere seditionem, quā admodum Iuppiter exacto & exacto
 patre, regnum occupasse fingitur, & quemadmodum reli-
 qui dij, seditione mota Iouem, cū suis fautoribus expulerūt.
 Fortassis hoc blasphemiae genus non temere nūc reperiās
 inter Christianos, quāquam hoc ipsum prodigiosum est res-
 periri. Reperitur enim omnino, nec eam linguae uesaniam
 uel sanare uel coërere potest tanta legum seueritas. Verum
 est aliud blasphemiae genus, aliquanto quidem tectius, sed
 haud ita multo minus pernitiosum, quoties populus, adulās
 suis prināpibus desert eis honores diuinos, & prināpes
 Idololatriā. hoc honoris libenter amplectuntur. Itaq; fit interdum ut
 prināps pro ciuib; & consiliarijs habeat palpones &
 irrisores, populus uicē prināpum habeat dementes tyrannos,
 & utrinq; blasphemia prouocatur deus. Est & aliud
 blasphemiae genus, non hoc quidem multo tectius, sed adeo
 uulgatum, ut non habeatur pro blasphemia. Si blasphemus
 est, qui diāt statuae Iouis: Serua me, non est blasphemus, quū
 auarus diāt arcae differt.e nummis, serua me, alioqui perco-
 si blasphemus est qui Ioui thure gratias agit pro in-oluz-
 mitate pro

militate pro diuitijs, pro regno, & blasphemus non est, qui
 pecunie per fas nefasq; partæ felicitatem omnem suā refert
 acceptam? qui pro ea multo pertinacius depugnat, quā
 quisquā unquā depugnauit pro aris ac focis: ea perdita se
 clamat infelicem, & fugit ad laqueū? Videatur hoc impu-
 dētē à me dictū, nisi Paulus scribēs Ephesijs ueritus nō est
 auaritiā uocare idololatriā, hoc est simulacrorū cultū: nihil
 enim refert rem impiā græce dicas an latine, nisi quod Græ-
 ca uox etiam apud Latinos magis est infamis q̄ uernacula.
 Idem scribēs Philippensibus significat esse quosdā, qui uene-
 trem habeant pro deo. Et ipse dominus in euāgelio Mam-
 monā opponit deo, uelut alterū deū, cui seruiunt ac sacrific-
 ant ij qui pluris faciūt pecuniā q̄ deum. Rursum Paulus scri-
 bens Corinthijs declarat non uentrē tantū & mammonā
 esse deum quibusdā, sed alios multos esse deos. Nam & si
 sunt, inquit, qui dicūtur dij, siue in coelo, siue in terra. Siquidē
 sunt dij multi, & domini multi, nobis tamen unus est deus
 pater, ex quo omnia, & nos in illo, & unus dominus Iesus
 Christus, per quē omnia, & nos per ipsum. Quicquid igitur
 prætuleris dei præceptis, hoc tibi deum facis ac dominum.
 Scortator Venerem habet pro deo, luxui gulæq; seruiens
 Comum habet pro deo, ebriosus Bacchum colit pro deo.
 Non mactat illis peudē, sed seipsum illis peudē faciūt ac sa-
 crificat. Non incendit illis thura, sed obscenæ famæ suffitū
 adolet gratissimū dæmonibus talium turpitudinū autori-
 bus. Qui gloriatur in turpibus factis, hymnos canit deo suo
 plenos blasphemie in deū uerū. Vos igitur appello Christia-
 nu, si exhorrescatis, quoties auditis aut legitis impiorum

LINGVA

blasphemias in deum, memento te uitam omnium qui gula, qui libidini, qui liuori, qui ambitioni, qui diuitijs seruiunt, plenam esse blasphemiae, quae quidem hoc ipso contumeliae plus habet, quod ab his proficiatur, qui ueri dei nomē profitentur, quemadmodū expostulat apud Ezechielem dominus, quod nomen ipsius polluatur inter gentes, ob impiam uitam populi nomen dei titulo profitentis, factis autem negantis, quū dicitur, populus dei iste est. Quam uero non cōgruit, ut qui quotidie dicunt deo: Sanctificetur nomen tuum, impie uiuendo polluant sanctum nomen domini. Iam inter conuiuatricem linguā, & adulatricem seu obtrectatricem aut calumniatricem, nihil interest, nisi quod interest inter eū qui gladio palam adortus iugulat, & eum qui per insidias aut ueneno tollit hominem. Clamat Semei furens in Dauid: Egredere egredere uir sanguinum, & uir belial, uidelicet haec est linguae rabies, de qua scribit Osec: Cadent in gladio principes eorū, à furore linguae suae. Quid hac lingua crudelius, quae calamitatibus uallatum incescit dictis atrocibus, perinde quasi quis hominem collapsum, quē subleuare debebat, ultro saxi impetat? Tales habebat Iob consolatores, qui pro lenimentis dolorum, obiurgatione conduplicabant agritudinem. Neq; minima malorum pars erat uxoris lingua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Benedic deo & morere. Nec prius sacer ille Tobias erupit in lacrymas, quā ictus uxoris lingua: Manifeste uana facta est spes tua, & eleemosynae tuae modo apparuerunt. Quin & ipse dominus princeps noster, in cruce crudelissime confossus clauis ac spinis, crudelius etiam confoditur conuicijs: Descendat

Descendat nunc de cruce, Vah qui destruit templum dei,
 Dixit filius dei sum, liberet eū nūc si uult eū. Quæ spicula
 quālibet ueneno tincta possint esse grauiora, quā lingue
 procacis iacula? Proinde ueluti rara quedam felicitas pro-
 mittitur sancto Iob: à flagello lingue absconderis, & non ti-
 mebis calamitatem quum uenerit. Ab hoc uitio cum primis
 uult episcopum abesse Paulus quum ait: non percuſſorem,
 græcè Πληκτηρ. Multis enim absq; uulnere corporis uio-
 lenta lingua subitani mortem attulit, Nec desunt, qui in hoc
 uibrant linguas in fratrem, ut occidant. Ad hanc classẽ
 pertinent, qui quālibet leui de causa rixas mouent, ac uel de
 lana caprina suscitant tragœdias. Rixantur pastores Gera-
 ræ aduersus pastores Isaac: Nostra est aqua, unde & p̄ Gene. 26.
 teo nomen inditum calumnia. Quā plena puteis huiusmo-
 di nunc est Christianorum uita? Qui contractus est, quæ
 possessio, quod testamentum, quod sacerdotiū, quod munus
 publicum aut priuatum, unde non latent lites & iurgiae
 Totius contubernij iucunditatem contaminat lingua rixosa.
 Melius est, inquit sapiens, sedere in angulo domatis, quā
 cum muliere rixosa, & in domo communi. Idem alibi diat:
 Dolor patris filius stultus, & tecta iugiter persillantia li-
 tigiosa mulier. Non omnibus adest rixosa mulier, sed cau-
 dum est, necubi adsit rixosa morositas, quæ nihil usquā pas-
 titur esse suaue, quā Græci uocant dyscoliam, aut microlo-
 giam, quod difficile sit cum illis agere, quoniam de minutissi-
 mis etiam rebus odioſe disceptent. Imò inter calumniam &
 conuiuiū hoc interest, quod calumnia nonnunquā fucū ha-
 bet: frequēter enim elanailū agit, & si cogitur sese proferre

LINGVA

iustitiae speciem praetexit, crimen intendens uel falsum, uel uerum, sed hoc animo, ut falso etiam crimine ledere cupiat si possit. Conuiuator non semper obiit crimen, sed nonnunquam dedecus generis, aut calamitates maiorum, aut corporis uitium, quod is qui habet, nec sibi conualuit, nec corrigere possit si uelit: ueluti quum spurium appellant spurium, aut luscum uocant luscum, aut casum casum. Obrectator hoc abest a calumniatore, quod uel clanculum, uel in absentem uibrat linguam, serpens similior quam leoni, sed utroque pestilentior est adulator, qui complexu strangulat, ac melle litis uenenis occidit, perinde quasi si quis phalerno uino misceat acutum. Execrabile malum, sed quo uix aliud in hominum uita receptius. Conuiuator inimicis sepe prodest, indicans quid sit corrigendum. Et calumniatoris improbitas, nihil non reprehendens, reddit nos in gerendis rebus circumspectiores, nonnumquam et illustrat famam nostram, quam obscurare nititur. Idem facit obrectator, uel hoc ipso se profitens inferiorē eo cui detrahit, quod clanculum agit susurrus, nec audet cominus cōgredi. At assentator ex stulto reddit insanum, ex insano insanabilem. Itaque Solomon pronuntiat adulatorem publica dignum execratione: Qui dicunt, inquit, impio iustus es, maledicant eis populi, et detestabuntur eos tribus. Clamat et per Esaiam dominus: Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te seduunt, et uiam gressuum tuorum dissipant. Rursus admonet Solomon: Si te lactauerint peccatores, ne acquiescas illis. Rursum alibi: Verba susurronis quasi simplicia, et ipsa perueniunt ad intima cordis: Quum submiserit uocē, ne credideris ei, quoniam septem nequitiae sunt in

Adulatio.

24

26

sunt in corde illius. Quoniam ut ait Ecclesiastes: Melius est
audire increpationem sapientis, super uirum audientem car-
men stultorum. Habet habet illa siren blandissimas cantio-
nes, sed pellentes in amarum exitum. Hinc Sirach ille sa-
piens: Qui sophisticæ inquit, loquitur, odibilis est, in omni
re defraudabitur. Hæc pestem regibus infestissimam depre-
catur sanctus ille Psalter: Corripiet me iustus in misericordia
et increpabit me, oleum aut peccatoris non impinguet
caput meum. Hoc hominum genus execratur et Ezechiel
propheta: Qui dicunt populo, pax, pax, quum nō sit pax,
qui linunt maceriam absq; temperamento, qui consuūt blan-
dos puluillos, sub omni cubito manus, et faciunt ceruicalia
sub capite uniuersæ ætatis, ad capiendas animas. Nisi maxis-
imum malum esset adulatio, non tanta sollicitudine deprecas-
retur Dauid: Domine libera animā meā à labijs iniquis, et
à lingua dolosa. Quoq; declararetur q̄ esset difficile huius
mali remediū, audit à domino propheta clamās: Quid detur
aut qd apponatur tibi ad linguā dolosam? Nec aliud reme-
diū ostenditur, nisi ut apponamus sagittas potentis acutas,
hoc est, sermonē dei, q̄ acutior est gladio anāpiti, pertingēs
usq; ad diuisionē animæ et spiritus, et carbones desolatoris-
os, ut ex his cognita nostra infelicitate, desinamus nobis pla-
cere ex falsis adulatorū laudibus, et ex nostrarū opū diffi-
dētia desolati per dei misericordiā respiremus ac reuiuiscā-
mus. Tales enim sunt sagittæ potētis scripturæ: occidūt, sed
occisos uiuificant. Tales sunt carbones poenitentiae, denigrāt,
ac deijciunt hominem: uerum ubi recanduerint, lætitiā adfe-
runt solidam ac perpetuam. Cæterum adulationem missam

140

13

LINGVA

- faciemus, & ad calumniam trāsibimus, si pauca dixerimus obiter de lingua proditricē, de q; lingua quæ suggerit pernicioſa conſilia. Talis erat lingua Ioab, qui ſub ſpecie blandi alloqui occidit Ammon: talis erat lingua Dalila, quæ prodidit Samſonem: talis erat Iudæ: Aue Rabbi. Peſilentis conſilij exemplum habes in libris Regum, de Ionadab, qui uia ostendit Ammon, qua potiretur ſorore quam turpiter ad amabat, atq; hinc grauis malorū inundatio. Quis non excratur impiam Iezabelem, quæ ſuo conſilio pertraxit auum regis ad impietatem? Iam inuenile conſilium nonne Roboam maxima parte patrij regni ſpoliauit? Porro non eſſe uanum quod Græco prouerbio dicitur: Malum conſiliū conſulenti peſimum eſſe, declarant illi, qui dum ſubdolo cōſilio hoc egſſem apud Dariū regem, ut Danielem perderent, ipſi coniecti ſunt in lacū, & à leonibus diſcerpti: iuxta id quod ait ſapiens ille Sirach: ſciantē nequiſſimum conſiliū ſuper ipſum deuoluetur, & non agnoſcat unde uenit illi. Idem alibi monet, ut à malis conſiliarijs ſeruemus animam noſtram. Ergo uitæ periculum eſt à malo conſultore, ni ualote munias aduerſus illum. Id quibus rationibus oportet fieri, paulo poſt differemus. Nunc conſideremus quāta peſtis humanæ uitæ ſit lingua calumniatrix, hoc eſt uere diabolica. Quod enim Latini calumniam dicunt, Græci uocant diabolen, & hinc poſſimum habet nomen, ille communis humanæ generis hoſtis, atque idem Hebræis dicitur ſatan, quod nobis ſonat aduerſarium. Deus noſter dictus eſt deus pacis, qui per filiū reconciliauit mundum ipſi, deleto chirographo peccati, quo tenebamur rei mortis: & Chriſtus propheta

propheta dictus est consiliarius pacis. Huic semper aduersatur satan, qui primus omnium seuit inimitiam inter deū & hominem, deum ipsum apud hominem sugillans mendacij: Non moriemini, sed eritis sicut dii. Nec hodie desinit resāndere sartā per Iesum gratiam, calumniāns nos apud deum. Christus aboleuit uera crimina nostra, donās nobis suam iustitiam, diabolus etiam falsis criminibus onerare studet pios homines, quemadmodū calumniatus est Iob: Nisi in faciem benedixerit tibi. Nōne uocat uirum sanctum, in crimen blasphemiae? Christus nostram impietatem in se recepit, diabolus suā impietate nobis conatur imponere. Christus pro nostris delictis interpellat patrem, ut seruemur, diabolus interpellat, ut pereamus. Nō semper hoc agit per semetipsum, habet organa penē ipso sceleratiora. Quæ nā inquires? Linguae delatrices innocentium: imō non linguae sunt, sed gladij ueneno tincti: Lingua, inquit, eorū gladius acutus, & uenenum aspidum sub labijs eorum. Vnde quibus studio fuit sapientum apophthegmata colligere, referūt quiddam non infestium de Theatida Lacedæmoniorum duce, qui rogatus num gladius, nam gladiū acuebat, sat esset acutus, acutior, inquit, calumnia. Quā multos olim iugulauit hic gladius, quā multos hodie iugulat? Audistis ex psalmis: Lingua eorum gladius acutus: Et apud Hieremiā dicunt, qui linguam habent pro gladio: Venite percutiamus eum lingua. Videmus autem linguam gladij speciem habere, colorem ignis. Etenim mala lingua gladius est utrinq; inadens, cæsum ac punctum uulnerans, insuper & ueneno tinctus, & ut ait Iacobus, inflammatus igni gehennæ. Præ-

termittam exempla, quæ sub Neronibus, Caligulis, Claudijs, Syllis & Marijs, Dionysijs & Hieronibus, quæq; sub Christianis etiam primæbus nonnunquā produntur. Numerosiora sunt, quàm ut recenseri possint, notiora quàm ut debeant. Et malo referre, quæ nobis suppediunt sacrae literæ. Huius gladij uenenū sensisti sanctissime Ioseph, proq; fide erga dominum, proq; continentia erga uxorem domini, carcerem & capitis periculum præmij loco retulisti: Ingressus est seruus Hebræus ut illuderet mihi, & ad clamorem meum relicto pallio quod tenebam fugit foras. Quid te memorē castitatis ac pietatis exemplar Susannæ perieras seniorū calūnnia, nisi te dominus per Danielem ē linguarum impiarum gladijs eripuisset. O crudele lingue spiculum. Quid simile potest ullus gladius, etiam si nocens ferrū ueneno reddatur nocentius? Vitam eripit, famam non potest eripere. Plus aliquid potest, ad nocendum ingeniosa calūnnia, quæ mortem adfert cum infamia. Peius erat idem Ioseph antea calūnnijs fratrum suorum, qui detulerāt illum apud patrem de crimine malo. Sic enim habet translatio Septuaginta, ac mea sententia magis quadrat hæc figura Christo, quem Iudæi multis criminibus accusarūt apud pontificem & præsidem. Nec probabile est Ioseph adhuc puerū detulisse fratres suos, apud patrem, quū eosdē pessime de se meritos, postea non criminatus sit, sed seruarit. Quin & ipse sermone cōtextus hic pro nobis facit. Sequitur enim: Israël autem diligebat Ioseph super omnes filios, eo quod in senectute genuisset eū. Ideo nihil egit fratrum calūnnia, quia pater diligebat illū præ cæteris. Postremo Chrysostomus interpretatur

sequitur

sequitur hūc sensum, quē ad iuximus. Nec Hieronymus meminit huius loci correcti in traditionibus Hebraicis, quū alia minutura uēlet agitet q̄. Qui locū mutarūt uidetur offēsi, quod putarent non conuenire Ioseph innocentiae, crimen pessimū, & recte offēderetur, nisi mentio fieret de inuidis fratribus & falso crimine. Alioqui magis offēdi debebāt, quod dominus noster longe Ioseph innocentior, accusatus fuerit blasphemiae. Moliebatur quidē exitū lingua diabolica, sed deus alienam malitiā suis uertit in bonū. Siquidē fratrum calumnia magis etiā prouocauit charitatem Iacob erga Ioseph, & reginae criminatio praeuit occasionem, ut Ioseph ad maiores honores uocaretur à rege. Sic & Ioab apud Dauid regem, detulit Abner de rege benemeritū, ac regi quidē non persuasit, sibi tamen persuasit ut per insidias occideret innocentē. Quid dicam de Iezabele, quae quo mederetur dolori mariti, finxit literas nomine Achab regis, easq̄ signauit anulo regio: signatas misit ad optimates ac ciues Naboth. Literarum haec erat sententia: Indiate ieiunium, & sistite Naboth inter primores populi, simulq̄ submitte duos uiros filios Belial, qui falsum testimonium ferant aduersus eū, dicentes: Benedixit Naboth deum & regem, & eduate et lapidate. Quid hic potissimū admiremur, audaciā saeculae mulieris, an primatū populiq̄; faulitatē impiā, qui talibus literis paruerint, an regis stultitiā, qui anulum suū crediderit uxori? Similem obedientiam Dauid repperit in suis duabus, quum iuberet Uriam occidi. Utinam & nostri principes nō haberent suos ad huiusmodi facinora nimium propios. Rex Britannie praefulis optantē cedere nobilis, quū au-

disset à

LINGVA

disset à sancto Thoma archiepiscopo Cantuariensi anathe-
 mati deditos, quicumque possiderent ac tenerent res aut loca
 ecclesiæ, uehementer commotus est, quod episcopus aude-
 ret episcopum agere. Hæc, inquit, excommunicatio genera-
 lis me quoq; complectitur, qui quasdam episcoporum domos
 ac prouentus occupo. Et adiecit: Non faceret hæc ille sacri-
 ficus, si famulos haberem quales oporteret. Ad hanc uocem
 tres ex eius proceribus profecti sunt Cantuariam, et uirum
 sanctissimum crudelissime necarunt. Quum rex palam im-
 pia præcipit, proditor est qui obtemperat, amicus qui defi-
 cit ac resistit. Siquidem hic considerandum est non quid pla-
 ceat irato, sed quid illi perpetuo sit placitum. Proditores
 erant Alexandri magni, qui lancæam illi reddiderunt, et
 uino et ira furæti, qua Clytum amicum confodit. Nam mox
 sequuta est calidum facinus, inutilis seraq; poenitentia. Quæ
 honorẽ habuisset suis magnatibus, si constanter exarmas-
 sent ipsum, donec redisset mentis sanitas? Qui tum aderant
 regi, aut pernegare debebant arma quum commotæ mentis
 esset, aut non debebant eripere, quum de seipso pararet su-
 mere supplicium. Parendum quidem est regibus, sed donec
 reges agunt. Nunc præpostere facinus, morem gerentes il-
 lorum cupiditatibus, ubi nequaquam oportet, non obtempe-
 rantes, ubi recta præcipiant. Hoc autem obsequij genus
 nihil aliud præstat, nisi ut pro regibus habeamus tyrānos.
 Ipsa principum fortuna sat habet crudelitatis, etiamsi nul-
 lus instigator oleum addat camino. Sylla sibi felix nomen
 asauit, quod multa feliater gessisse, uideretur. Verum inter
 omnes felicitates duabus potissimum sibi placere solebat. Pri-
 mum quod

mum quod pium Metellum amicum haberet, deinde, quod Malum con-
 Athenas non eueritisset, sed urbi totius Græciæ celeberrimæ silium.
 peperasset. Nec dubium est quin multi tum iratum huc in-
 stigarint, quorum uocibus si sese credidisset, non minus illi
 displicuissent Syllæ, subuersis Athenis, quàm post ipse sibi
 placuit, seruatis. Coniunximus in differendo proditorem,
 adulatorem, & malum consultorem, quod hæc inter se co-
 gnata sint uitia. Vulgo proditor diatur, qui populi ius de-
 fendens obstat cupiditatibus Monarchæ. At qui principem
 prodit tyrannidi, quum bis sit proditor, tamen uir bonus
 habetur ac fidelis. Si principes odissent uere proditores, in
 nullos magis scire deberent quàm in adulatores, & infidos
 consiliarios. Quum Pompeius magnus Cæsaris potentiam
 fugiens peteret Aegyptum, iamquæ non procul abesset à Pe-
 lusio, agitata est inter regis adhuc pueri consiliarios utrū
 recipiendus esset Pompeius an excludendus. Variantibus
 sententijs, inopia meliorū uocatus est in consilium Theodo-
 tus quidam Chius. Is regi puero datus erat præceptor in
 arte Rhetorica. Itaque rogatus sententiam, censuit Pompeiū
 nec recipiendum in regnum, nec repellendum, sed receptū
 occidendum, addens malo consilio, dictum illiberale, mor-
 tuos non mordere. Persuasit. Itaque uir tantus, ex tot periculis
 incolumis, unius Græculi lingua periit. Verum consultoris
 illis suum consilium, iuxta uetus prouerbiū, pessime
 cecidit. Cæsar enim ingressus Aegyptum autores necis Poma-
 pei, pessime perdidit. Theodotus aliquādiu profugus, ubi
 tandem in Bruti manus incidisset, mali consilij poenas dedit.
 Consilium enim non est attemperandū ad præsentes prin-
cipum au-

LINGVA

apum cupiditates, sed illorū cupiditates ad ea quæ per se sunt honesta deflectendum est. Quæ turpiter suadētur tantisper iucunda sunt dum manet affectus, at rerum exitus facit, ut diu doleamus quod ad breue tempus delectauit, & excremur eos, qui nobis mali negocij suscipiendi fuerunt auctores. Nam principes homines sunt, eosq; uarijs distentos negocijs, nonnunquā & rerum imperitos multa fallunt. Hic bonus ac fidelis consultor, planè homo homini, quod a iunt, deus est. M. Antonius quū obtineret Asiam, quoniam obsequens animo suo & assentatorū uoābus immensam pecunie uim prodigebat, multos præter ius suis fortunis spoliabat, & prouinciā non ferendis exactionibus onerabat. Itaq; quum imperaret Asiaticis altera uestigalia, nec dubiū est, quin ea res subuersura fuisset Antonium, dexter aderat Hybreas, qui fideli consilio simul & Asiaticis & Antonio prospexit. Exige, inquit, bis eodem anno uestigal Antoni, si potes efficere, ut eodem anno bis æstatem, ac geminum autumnum habeamus. Mox ubi docuisset Antonium Asiaticos ipsi pendisse ducenta milia ducatorum, adiecit: Si hæc tam ingens pecunia ad te delata non est, fac eam ab illis reposcas, qui à nobis exegere. Rursum si tanta uis auri ad te delata est & consumpta, nulla spes reliqua est. Hæc oratio libera quidem sed ueritate efficax, flexit animum Antonij, ut à secundis uestigalibus exigendis desisteret. Pessime cæsit, ut dictum est, Roboam filio Solomonis iuuenile consilium, & apud Homerū Agamemnon nihil aliud optat ad rem se liatè gerendam, quam decem Nestores. Naaman Syro salutis fuit seruorum consilium. Iam abibat indignans, lepra malum

malum impio murmare conduplicaturus. Reuocatur à ser-
 uis domno sapientioribus & sanatur. Sed ad calumniā res-
 deamus. quæ potissimū impetit innocentes. Sic sublatus est
 Socrates ac Phocion, sic Ostracismo eiectus est Aristides, sic
 periclitatus est Epaminondas ac Sapiō. Quid hos cōmemo-
 ro? Sic sublatus est omnis innocentiae fons Iesus Christus,
 Tot macronibus confossus est, phariseorum falsorumq;
 testum, deniq; totius populi: Tolle crucifige eum. Quid cri-
 minum in eum non intendit calumnia? Sicarij uocantur qui
 ferro perimunt hominem, qui idem faciunt linguae gladio.
 Sicarij non uocantur, sed tamē sunt omnibus sicarijs scelerati-
 ore: Venite, inquunt, percutiamus eū lingua. Quid affert
 percussor, nisi corporis uitam? Crudelius est bonam famā
 eripere quā uitam. Et hoc moliebatur quidē Iudaeus ca-
 lumniator, ut gloriosum Iesu nomen in totū aboleretur. Cae-
 terū impios calumniae conatus deus uertit in diuersum. Res-
 uixit dominus, pro mortali corpore recepto immortalī, das-
 tum est illi nomē, quod superat omne nomē, siue in caelis si-
 ue in terris. Felicē euentum debemus omnipotenti bonitati
 dei, nec ideo tamē excusator est calūniatricis linguae mali-
 tia, si quū nihil intentatū reliquerit, nō assequitur quod uult.
 Per Christum omnibus feliāter cedit calumnia malorū, qui
 pro Christo calumniā patiūtur. Stephano blasphemiae cri-
 mē intentatū est, et dānatus perijt: imō seruatus est. Nūc qd
 illius nomine, uel glori- sius, uel gratiosius? Paulus dictus est
 subuersor legis, ac dux sicariorū, & uiāt calūnia ad tēpus.
 Nunc quid illius memoria sacrosanctius? Priscis illis Chri-
 stum profitentibus, obijāebatur magia & infantidium,
 quid pro-

L I N G V A

quid profeāt calumnia? Sibi peperit infamiam, Christiano
 nomini gloriam. Diuum Chrysostomum in exilium egit ca-
 lumnia, & illud conata ut nomen illius eraderetur ex episco-
 porum catalogo. Quid nunc illo cēbrius? Quid non mo-
 litæ sunt in sanctissimum uirū Hieronymū linguæ calum-
 niatriciæ? Testantur hoc illius præfationes & apologiæ.
 At cuius nunc magis floret memoria? Et si fas est hic misce-
 re prophanorum exempla: habuit Homerus suum Zoilū,
 Vergilius Peronem, Oratus Meuiū, Ouidius Ibim, quorū
 nunc ne nomina quidem extarent, nisi beneficio eorum qui-
 bus obtrectarunt, transissent ad posteros. Quemadmodū
 apud Ephesios nomen sibi parauit Erostratus incenso Dia-
 næ templo, ita apud Athenienses hyperbolica maledictia
 nobilitatus est Hyperbolus. Is tantū in hoc uocabat, ut sin-
 gulorum uita peruestigaret euulgaretq; multam scomma-
 tum materiam suppeditans ueteris comœdiæ scriptoribus.
 Idem clam molitus est Ostrasmū Alabiadi. Id erat dama-
 nationis genus, quo traditis in comicijs testulis eijcebantur
 in exilium uiri primates, qui potentia, opibus & autorita-
 te plebis inuidiā in se conātarent. Sensit Hyperboli cona-
 tus Alabiades, & cum diuersæ factionis prināpe Niciā in
 gratiam redijt. Ita factum est, ut Ostrasmus in autorem
 reciderit. Cuius rei tamen posita pœnitentia cœpit populū
 Atheniensem. Nam ex eo tempore sublata est Ostrasmi
 autoritas, quod eo uir obscurus & improbus nec alia re po-
 tens quā maledicendo, damnatus esset, qui graue suppli-
 cium commeruerat, quū hactenus Ostrasmus expellendis
 e ciuitate uiris egregijs inuidiæ multitudinis solatiū adferre
 consuefset

consueffet. Huic fimillimum est quod ipsi uidimus, sed à nobis
 minibus temperabitur. Erat mihi Romæ domestica consue-
 tudo cum quodā, qui malis artibus festinabat ad dignitates
 & opes, nemini non inuidens præcedenti. Resignabat om-
 nium literas, etiā à regibus missas, ut ex his strueret tech-
 nas suas. In primis autem hoc agebat, ut duos archiepi-
 scopos primæ apud suos autoritatis inter ipsos committere-
 ret, quod sciret alioqui non admodū inter illos conuenire.
 Subodoratus est hominis technas alter. Nam is Romæ tum
 agebat post in cardinalium coetum alleetus. Sic igitur ultus
 est Hyperbolum. In illius odium reconciliatus est alteri ar-
 chiepiscopo, & ostendit uiam qua possent hominem ulcisci,
 si uellet esse fautor artificij. De composito missum est diplo-
 ma nomine primæpis, quo deferebatur ei dignitas episcopi
 in Hybernia. Nouerat enim hominē hoc misere sitire, eaq;
 gratia mouere tot machinas. Ille cæcus cupiditate, nec sentien-
 ens diploma suum esse, petijt à Iulio confirmationem. Im-
 petrauit, numerata pecunia, nullo pontificis periculo. Mox
 attonsa coma, rasus usq; ad aures uertex, sumpta uestis linea.
 Quid mulas? Totus episcopus prodijt in publicum. Dissi-
 mulabant huius technæ fabricatores. Vbi iam Romæ nulli
 esset obscurum quin se pro episcopo gereret, eaq; de re iā
 ad amicos omnes perscripsisset, & ab illis gratulatorias re-
 cepisset epistolas, subornatus est, qui in frequenti conuiuio
 proderet technam. Ab hoc rogatus est cuius loci esset epi-
 scopus. Edidit loci titulū. Rogatus est an certū haberet ua-
 care sedem. Affirmauit. Rogatus est, unde sciret esse mortuū
 cui uellet succedere. Multa fortiter mētutus est hac de re. Tan-

LINGVA

dem ubi res cœpit ad iurgium tendere, paucis aperuit mysterium subornatus ille. Episcopus, inquit, ille cuius locum tibi uindicias, uiuit & ualet. Inquire rem, sic esse comperies. Moxq; rumor per totam urbem loquacissimam sparsus est. Quid faceret Hyperbolus episcopus non episcopus? Totos dies domi se cōtinuit. Pudebat enim gestare uestem quā ante tempus induerat, rursus pudebat recepto pristino cultu confiteri se fuisse delusum, noctu tantum prodibat. Interim paucis diebus dolore contabuit. Apud Ethnicos non aliud nomen fuit execrabilius quā delatorum, sectorū, quadruplatorum. Notatus est M. Tullius oratorū princeps, quod iocos affectarit immodicæ: unde & audiuit à Catone, dij boni quā ridiculum habemus consulem: sed eiusdem candor laudatur, quod quum rex esset fori, tamen admirabilem illā eloquentiam omnem consumpserit in patrocinio reorum. Neminem enim reum peregit, præter unum Verrem, cuius accusatio non tam accusatio fuit, quā prouinciārum quas ille oppresserat defensio. Catonis eximias laudes nonnihil obscurauit, quod toties in ius uocauit & uocatus est. Paulus Aemilius in repudiatam uxorem nihil criminis effutuit, tantum ostenso calceō pulchro nouoq; dixit se solum sentire qua parte pedem urgeret. Continentiā quā præstitit Aemilius in colloquijs amicorū, C. Cæsar præstitit etiam in iudicijs, citatus testis, ut aliquid diceret in uxorem, cum qua fecerat diuortium, negauit se quicquam scire. Adeo uisa est illis uiris res ingenerosa et humilis calūnia, ut ne uera quidē crimina uellent in eas ædere, quas à conuictu suo semouerant. Quin & gentium leges calumniatorem ad talionis poenam uocant

uocant, non solum lex Mosaiæ. Sceleratior est qui crimen Deuter. 19.
 falsum intendit proximo, quàm mendax testis: nam & hūc,
 ille subornat. Et tamē in Deuteronomio deus testem calum-
 niæ conuictum iubet eodem affia supplicio, quo afficiendus
 erat is qui delatus erat, si conuina potuisset: Nō misereber-
 ris, inquit: eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo,
 dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exi-
 ges. Vnde hoc satanæ malum irrepsit in uitam mortalium?
 Minus autem mirandū, si apud gentes repertus est calume-
 niator, quæ pro deo colebant demonia. Neq; perinde mi-
 randum de populo Iudæorū, quos semper torsit inuidia ca-
 lumniæ parens. Illud mirandū, unde sic inmundarit in uitam
 Christianorū, ut uitium omnū teterimum ob assuetudinē
 penē uitium uideri desierit. Excusarit fortassis quispiam
 prināpum aulas, quæ peculiari quadam natura sua [pestes
 huiusmodi nō secus ad sese attrahūt, quàm cædas, ut aiūt,
 nubes: Sed an non omni lachrymarum genere deplorandū,
 quod hæc diabolica lues sic grassatur inter eruditos, sic gras-
 satur inter sacerdotes, sic regnat inter monachos? Quod nā
 in orbe ferarū genus reperiās, quod simili uesania sese mu-
 tuo mordet, lacerat, disærpit? Quis nunc tutus esse potest à
 sycophantarum linguis? Non paratur bene meritis, non
 paratur senectuti, cui parant & hostes in bello, non parā-
 tur dignitati prināpum, non paratur episcopis, nō summis
 pontificibus. Et quasi parum noxiæ habeat diabolica lin-
 gua, adduntur infamatriæ picturæ, sparguntur famosi li-
 belli, & hic tam sceleratus quæstus alit multos typogra-
 phos. Qui sustulit rusticanum calceum pictum, membratim

Famosi
libelli.

LINGVA

dissecatur ut seditionis autor. Nunc quid non loquuntur p^{er}it^{ur}æ quæ passim euulgantur? Olim periclitabatur qui nomine suo prodito libellum famosum euulgasset, nunc passim ludunt libellis anonymis, aut fictos titulos preferentibus, quibus sic ab sese depellunt periculum, ut innoxios asspiciant infamia. Deprehensi quid adferunt? Vnde auct^{or} inquit: Est mihi alenda familia, Si uis alere, desinam facere quod facio. At quis audiat furem aut latronem sic agentem causam suam? Sed furari tutum non est. Minus oportebat esse tutum quod furto sceleratius est, nisi forte uilior est homini fama quam pecunia. Quod si tuti potius quam honesti habetur ratio, prostituant uxorem, discantque ad calicem uigilanti stertere naso. Id arte per leges tutum est. Nunc in re tam atroci dormiunt leges, et impune licet cuius in ausibus debacchari uitam ac famam. Nunc uulgaris est calumnia, proximum appellare hæreticum, hæresiarcham, schismaticum et falsarium. Et hoc in primis faciunt, qui iactant se mortuos mundo, qui profitentur sese esse de numero illorum quibus Christus præcepit: Diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos, et orate pro persequentibus et calumniantibus uos, ut sitis filij patris uestri qui in celis est. Ab hac forma, bone deus, quantum absunt, qui calumniantur immerentes, imò qui nocentibus linguis impetunt benemerentes? Quando pro conuicijs benedicta referunt, qui pro salubri admonitione crimen hæreseos impingunt? Huiusmodi telis ueneno tartareo tinctis armati sunt isti pauperes spiritu, qui nec peram nec baculum arcuferunt. Non habent balistas, sed iuxta Hieremiam: Sagitta uulneras linguas eorum, et

Calumnie
monachorum.

eorum, & extendunt linguam suam quasi arcum mendacij. Non circumferunt uenenū in pyxide, quanquā & hoc faciunt nonnulli, sed iuxta psalmographum: Os circumferunt plenum amaritudine, maledictione & dolo, linguam arcus ferunt sub qua latet labor & dolor: Sedent in insidijs cum diuitibus in occultis, ut interficiant innocentē. Quibus technis hoc hominum genus sese insinuat principum aulis? Quæ uenena quidam instillant in eorum aures? Et maliciam plusquā diabolicam religionis fūco prætexunt, quumq; discrucientur zelo linoris & odij, dicant: Zelus domus dei comedit me. Nimirū hoc est quod sequitur in psalmo: Sedent in insidijs cum diuitibus in occultis, ut interficiant innocentem. Oculi eorum in pauperem respiciunt, insidiantur in abscondito, quasi leo in spelunca sua. Insidiantur ut rapiant pauperem, rapere pauperem dum attrahunt eum. In laqueo suo humiliabunt eum. O pisatores hominum. Apostoli piscabantur malos ad salutem: Isti bonos piscantur in exitum, linguā calumniatricem habent pro rete, qua quos uolunt attrahūt, & attractos quocunq; genere sycophantiarū opprimunt: ipsi se iudices faciunt, actores ac testes. Quod si manifestior sit calumnia, quā ut dissimulari possit, allegant odiū criminis, & prærogatiuam religionis. Imò quo crimen est atrocius, hoc grauius est perueniendus qui per calumniam intendit. Et æquū est salicet ut innoxius extrema patiatur, ne quis peius sentiat de acullo Francisci aut Domini: Quin ipsi curant hoc, ne quis de eis male sentiat, aut loquatur? Tales esse studeant, quales haberi uolunt. Compendiaria uia est, ut quamplurimi fiant apud omnes. At designare quicquid

quid libet, & cogere mortales, ut quod uident non uideant, quod sciunt nesciant, quod execratione dignum est laudent, an non plusquam tyrannicum est? Et hi sibi digni uidentur, quos mūdus alat, ac ueneretur oīosos, atq; utinam oīosos. Hi sunt qui uendunt sua benefacta, & quorum puris predabus restinguitur incēdiū iræ diuinæ. Quæso ne quis rapiat in contumeliam bonorum, quod in malos iure dicitur, ut uel uidentur, uel corrigantur. Quamquam uidemus nunc ubiq; tantam malorum inundationem, ut propemodū liceat illud è psalmo usurpare: Omnes declinauerunt simul, inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usq; ad unum, Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, uenenū aspidum sub labijs eorum. Quorū os maledictione & amaritudine plenum est, uelocēs pedes eorum ad effundendum sanguinem. Si Turcæ depellendus est à cruiabus populi Christiani, nec milites habent nec pecuniam, tum allegant quietem religionis, & monachos oportere q̄ longissime abesse ab effusione sanguinis: at calumnia iugulare fratrem, linguae spiculo confodere proximum nulla religio est, quod & ipsum attingit psalmus: Illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor. Si calceus sit integer Franciscano, piaculū admissum est, si lingua sit homicida, religio est. Quas druplatores execramur, qui furti crimen intendunt, aut dāni dati litem mouent, quo lucri nonnihil sibi conalient, & non execramur istos, qui falso intendunt crimen hæreseos, ut uniuersas hominis facultates diripiant, simulq; uitam auferant cum bona fama? Non gestant tela militaria, tametsi non desunt, qui siccas oculunt sub sacris pallijs, sed os istis pro arma

pro armamentario est, quemadmodum dicit Solomon: Tacu-
lum & gladius & sagitta acuta, homo qui loquitur contra
proximum suū falsum testimoniū. Quātumuis imponat ho-
minibus fūco sanctimonie, tamen diuinā uindictam non effu-
gient, etiam si ad sinum Dominiā aut Francisci confugiant.
Hominem, inquit Solomon, qui calumniatur animæ sangui-
nem, si usq; ad lacū fugerit, nemo sustinet. Quosdam à seue-
ritate legum tuentur aræ, sepulchra, templa, aut statuæ prin-
cipum, calumniatori nullum est suffugum ab ira diuina. Ve-
teres dicebant eos qui occidissent hominem agitari diris ul-
triabus, nec istis deerunt suæ furie. Habebunt obuias ultrie-
ces deas citius quàm credant. Deplorat & hoc malū huma-
ne uitæ sapiens Ecclesiastes: Vidi, inquit, uniuersas calum-
nias quæ fiunt sub sole, & ecce lachrymæ eorū qui calum-
nias sustinēt, nec est qui cōsoletur eos, & in manibus calum-
niantium eos fortitudo, & non est eis consolator. Et laudauit
mortuos super uiuentes, & melior super utrosq; , qui nondū
natus est, qui nondum uidit opus malum quod factum est
sub sole. Est ne igitur aliquod malum morte formidabilius?
At sapiens pronūciat tale malū esse linguā calūniatoris. Vbi
sunt igitur, q̄ paradiū execratur, & calūniam pro ludo du-
cunt? Quod affirmauit Ecclesiastes, cōfirmauit Ecclesiasti-
cus: A tribus, inq̄t, timuit cor meū, & in quarto facies mea
metuit. Delaturā ciuitatis, & collectionē populi, et calumniā
mēdaciem, super mortē omnia grauiā. Minuitur apud Osee
dominus morti, quæ inter fratres diuidat. Ero, inquit, mors
tua o mors, & morsus tuus inferne. Nihil amore fraterno
cōiunctius, nulla societas arctior, quàm corporis & animæ,
nullus

nullus charitatis nodus astrictior quā coniugij: hæc omnia
 uinacula disrumpit amara mors. Et tamē hæc, non transmittit
 in uitam feliāorem, calumnia nocentior est, quæ quā crue-
 deliora designet q̄ mors, tamen nullo commodo sua damna
 pensat. Mortem hoc moderatius ferimus, quod omnium sit
 ex æquo communis, quod necessitatis non uoluntatis, quod
 quāuis acerbā sit naturæ neminem tamen reddet impium.
 Nihil autem est malorum, quod nō semel inuehat calumnia.
 Longum est omnia persequi. Circūferat quisq; suos oculos,
 per domos priuatas, per collegia, per monasteria, per aulas
 principum, per ciuitates, per regna, & compendio discet,
 quantam ubiq; pestem ingerat lingua calumniatrix. Si calū-
 niæ copulem adulationem, fortasse uidebor tale iugum in-
 duere, quale sit, si quis draconem iungat simiæ. Et tamen
 res tam diuersæ inter se coherent. Quemadmodū enim res
 ges dum uolunt unū ledere, multis adulentur necesse est,
 dumq; student unū in seruitutē redigere, prius ipsi multis
 etiam abiectissimis seruiant oportet: ita calumniator quum
 huic struit falsam calumniam, cogitur multis palpari falsis
 laudibus. Sic equus ut opprimeret ærueum, sessorem inter
 gum, & frenum in os recepit. Iam in obrectationis uitio,
 quā impudenter nobis ignosamus, imō quā nobis blan-
 dimur, & festiui nobis uidemur, dum arrodimus famam
 proximi. Deus qui prohibuit furtum in Leuitico, eodem in
 loco prohibuit calumniam & obrectationē: Non menties
 mini, inquit, nec decipiet unusquisq; proximum suum, nō eris
 criminator nec susurro in populis, non stabis contra sangui-
 nem proximi tui. Quā enim detestabile malū sit detractio

doat Solo

Obrecta-
 tio.

19

24

debet Solomon: Cogitatio, inquit, stulti peccatum est, & abominatio hominum detractor. Qui male cogitat de proximo, linguam interim cohibens, non est quidem immunis à peccato, sed apud deū duntaxat nocens est. Verū qui passim uibrat uirulentam linguā in proximū absentem, is etiā apud probos homines abominabilis est & execrabilis. Metuit enim sibi quisq; à ueneno scorpion, & odit hominem tali morbo obnoxium, etiamsi uera prædicet. Nam quandoquidem morbo id faciat, non iudicio, & falsa prædicaturus sit, si ueniat in mentem. Quotusquisq; est hominū, in quē non aliquid uere dici possit? Quod si quis sit alienus ab omni uitio, tamē falsam etiā infamiā metuiunt probi. At q; ab insultu conuiuā atriās linguae caucere licet, à susurrionis lingua qui caueris tibi? Clanculum & ex insidijs impetit hominem, corā blandus & amicus, & si quid exposcules, abiurat se dixisse, quod apud multos non tacuit. Sed pestilentiores sunt, qui suum addunt morbo, præfati laudem ac beneuolentiam figurato morsu ledunt. Est uir bonus & mihi paternus amicus, eoq; gratulor illi quod feliāter illud iudiciū effugerit: uir est apprime doctus, sed utinam haberet tantum fidei, quantum habet ingenij. Amicus ille, sed magis amica ueritas. Hic niger succus loliginis, hæc est erugo mera. Sunt enim qui linguae incontinentia, aut alioqui per occasionem sermonum prouocati effutunt quæ labem aspergunt proximo, quum tamen non adsit peruersus animus. Hi uere scarij sunt, tegentes telum quo perimūt, hi uere scorpion sunt, prius amplectentes, quā insigant aculeum, hi ueneficijs omnibus sceleratiores, qui letale uenenum melle prælinunt.

LINGVA

Et has artes callent, quibus rhetoricam discere religio est. Imò qui damnant disciplinas omnes liberales, nec patiuntur quicquam disci præter nouum ac uetus testamentum, ab hac arte non abhorrent. Obrectator quoniam odio duci uidetur, ferè caret fide. Itaq; reperia est illis ars, qua dissimulant odium, ac fidem sibi arrogent, quo certius lædant. Vitium hoc maxime solet uideri familiare foeminis, nunc etiã ad uiros demigravit, irrepsit in aulas principum, in scholas eruditorum, in collegia sacerdotum, in sodalitates monachorum. Nec opinor ullum fuisse seculũ, quo latius regnaret hæc lues, quàm hodie regnat per uniuersam ditiosam Christianam. Dicitur diuus Augustinus hoc distichon affixisse mensæ suæ.

Quisquis amat dictis absentum rodere uitam,

Hanc mensam uetitam nouerit esse sibi.

Atqui hæc lex solet antehac etiam in publicis adscribi diuersorij, & obstrepebatur à reliquis cõuiuijs, si quis orsus fuisset sermonẽ obrectatoriũ. Idem si contigisset in conuiuijs principũ, ius erat olim aduocatori, quẽ nũc Galli heraldum uocant, panem impositum inuertere, aut sasso mensæ linteo declarare sermonem esse parũ dignũ mensa principis. Nũc quid aliud auditur in omnibus cõuiuijs, nisi ille plusquã hæreticus est, ille colludit cũ Lutherò, ille nihil sciat rei Theologicæ: Ille quũ habeatur pro bono uiro, tale flagitiũ olim designauit, ille pudendis parentibus natus est, ille suũ genus dehonefauit, ille decoxit. Huiusmodi delicijs nũc laici sacerdotes, ac monachi condiunt sua conuiuija. Quàm uero parum congruũ huius fabule partes. Inuocatione numinis consecratur mensa

cratur mensa. A sacra lectione sit auspiciū conuiuij. Mox ad obtrectatrias fabulas. Rursus gratiarū actio. Deinde rediatur ad intermissas obtrectationes. Talibus fabulis trāsmittunt tēpus, ē quorū ore dominus uetuit ullū uerbū otiosum exādere. Vehementer indecorū sit in mensa uomere. At quis indecentius mensam cōuomit, q̄ qui bilem, qui odiū, qui peccatiles animi pus effundit in cōuiuios? Nec ulli peccāt hic impudētius, q̄ hi quos potissimū oportebat sermone salutifero condire stultitiā aliorū. Qui Theologi dicūtur, & hoc cognomine gloriātur, qd' de rebus diuinis loquātur, qua frōte nūc facti sunt maledicētiæ magistri? Nō ināssō ordinē, sed admiror in tali ordine reperiri qui suo ordini tā nō respondeāt. Qui se prædicatores appellāt, pro sacris literis prædicant aliena mala, imō falsa crimina. Qui dicūtur obseruātes, quur hic nō obseruāt linguā, quæ si sit infrenis, uana est omnis illorū religio? Horū sodalitates in hoc ualēt, ut unius lingue pus q̄ ocysime serpat ad omnes. Quod unus aliqs Franascanus dixerit inter pocula, per ueredarios, quos illi nusquā nō habent, spargitur intra mensem per uniuersum ordinē. Nec cōuiuijs solū ac mensæ reuerentia abutuntur ad hoc malum, uerum etiā in prælectionibus sacris, in concionibus euāgelijs, in secretis cōfessionibus obtrectāt proximo. Et ibi disāt populus artē diabolicā, ubi cōueniebat discere disciplinā euangelicā. Adolescentes à parentibus mittuntur ad scholas publicas, ut ibi discant artes liberales, atq; illic discunt à præceptoribus artem uanū illiberalissimā, uidelicet obtrectādi proximo. Et ars est quæ faillime discitur, diffiillime dedisatur. Quin et hymnos quibus deū lauda-

LINGVA

dant inficiūt hoc tartareo ueneno. Oremus deum, inquit,
 ut tales ac tales liberet ab hæresi Lutherana. Quin et ipsas
 sacras literas torquent ad maledicentiā, deprauant euan-
 gelium, deprauant Mariæ cantum ad uirulentam ac men-
 dacem obtrectationem. Et hæc est religio quorūdam, qui
 negant ecclesiam posse consistere, nisi ipsorum pietate fulci-
 retur. Hi sunt illi cœlibes, qui diuinam ultionem iam uibran-
 tem ultorem gladium, orbi uertunt in misericordiam. Atq;
 interim sibi mire blandiuntur, quod dignis malediatur, in-
 quiunt, benedictio est non maledictio. Sed illi dignitatem
 hanc æstimant ex leuissimis nugis. Est quispiam, qui parum
 reuerenter loquutus est de hoc aut illo Franciscano, quum
 quotidie tot flagitia uulgus etiam deprehendat, nescio quā-
 to ipsorū pudore, ærte magno dolore nostro, protinus exis-
 stimant causam esse iustissimam, quur ille sexies nulle Fran-
 ciscanorum linguis per uniuersum orbem infametur. De me
 decreueram nihil meminisse, attamen unū quiddam referā,
 mihi compertissimum, sed eius generis, ut ridendū sit magis
 q̃ execrandum. Franciscanus quidam legerat paraphrasim
 meam in Ioannem euangelistam: probabat omnia. Ventum
 est ad appendicem, quam adiectam non ob aliud, nisi ne ua-
 caret charta. Et hæc placbat, donec uentū est ad imū calcē,
 in quo taxo quosdā, imo moneo cunctos, ut si uelint cum bona
 fiducia exire ex hac uita, ne figant ancorā spei suæ in quibus
 nō oportet. Huiusmodi dū dissero, hæc uerba subijcō: Quod
 genus ubi moriturus se tutū credit, si sepeliatur amictus ue-
 ste Franciscani, aut Dominicani. Ibi repente meus applausor
 uersus in obtrectatorē, damnauit omnia, etiā quæ prius ap-
 probauerat.

probauerat. Nec hoc cōtentus, instigauit sodales suos, ut senatus cōsulco edicerent, ne quis Franciscanus legeret libros Erasmi. Si dixissem in ueste Dominicani, & omissem Franciscani, fuisset illi Christianus. Nūc unica uocula factus sum illi hæreticus. At qui qd' illic obiter moneo, deberent ipsi in publicis cōcionibus docere populū, si modo auerēt esse qd' haberi student. Neq; enim id assequētur maledicēdo, sed integre sancteq; uiuēdo consequētur, ut sint bonus odor deo in omni loco. Expedit, inquiūt, ut populus bene sentiat de nostro ordine. Sed magis expedit ut uulgus bene sentiat de sacerdotū ordine, quē sine cōtrouersia Christus instituit. At rursum expedit ut sacerdotes qui uiuūt impie, quiue docēt nō pia, uel corrigātur admoniti, uel retegātur, ne seducāt incautos. Et tamē in hūc ordinē isti solent seditiosa licentia uelut ē plauastro, quod aiūt, debacchari, nec abbatibus nec episcopis parcentes, ac ne Romano quidem pontifici, quoties ipsis uisum est commodum. Qui boni sunt non offendūtur, si quid dicatur in malos. Qui mali sunt, sed sanabiles, admonitos se se iudicabunt nō attactos, quum nullius nomen adatur. Qui sunt insanabiles, horum maliciam oportet detegi, ne simpli abus imponant, falsa specie sanctimonie. Quur ipsi declamant ē suggestis in omne genus mortalium? Nimirū dicent ut corrigantur uitia. Ita ne suorum uitia corrigi nolunt, quia nolunt argui? Monarchæ ferunt æquis animis admoneri, libris editis, atq; adeo reprehendi libere, modo absit seditiosa petulantia: & Franciscanus qui mansuetudinē euangelicā proficitur, uerbulo tactus extrema molitur: & pro leui conuiuiō, si tamen hoc conuiuium est, regerit crimen hæreseos.

Si quis detrahat maiestati cucullæ, tot linguarum spiculis cõ-
foditur. An hoc expedit populo, ut credat neminem dñari,
qui sepeliatur in ueste Franciscana? Sed expedit ipsis qui ui-
uunt, imo lasauiūt ex publico. Verum interim ubi charitas
illa quã profitentur apostolica, quæ nõ querit quæ sua sunt,
sed quæ Iesu Christi? Non deficiet eos liberalitas populi si
bene uixerint. Et si defecerit, habent suffugiũ, quod Paulus
apostolus non solum indicauit uerbis, sed factis expressit.
Ille uir tantus, nõ ueritus est consuere coria nocturnis ope-
ris: & in tot milibus, quorũ bona pars in oĩo uiuit, nullus
est qui dignetur opera manuaria uictum querere si urgeat
necessitas? Quis autẽ coëgit illos abijcere sua, ut uiuerent de
alienis? An pluris faciūt hominũ cõstitutum alas q̃ Pauli do-
ctrinam? Iam illud uide q̃ non sit æquum: si cuiuspiam istorũ
beneficiã, non habetur nisi ab uno gratta, si quem unũ læ-
seris, uniuersus ordo cõuocatur. Nec minus iniquũ & illud,
quod pro leui ioco dicto in cucullã, regerūt crimina plusquã
capitalia. Etiam atq; etiã rogo, ne quis hæc in contumeliã bo-
norum dicta putet. Amamus pietatem sub quocunq; pallio,
sub quocunq; titulo. Nec ista dicuntur proprie in istos, sed in
uniuersos, quibus opus est hac medicina. Deniq; & mihi
ipsi hæc dico, ipse mihi monitor sum, ut uobiscum dediscam
obtreccionẽ, si ubi sum obnoxius: quis autẽ non est alicubi
obnoxius? Si nõ sum obnoxius, ut caueã ne quãdo in adãẽ eõ
fouẽ. Est & aliud obtreccandi genus figuratũ, qd' cõmitti-
tur per aposiopesis, aut significationem. Congessit in me fal-
sa crimina, ego si uera, sed malo meminisse quid me deceat.
Illum quidam magni faciunt: At si scirent quæscio, nihil ad-
dam

Figurata
obtrecca-
tio.

dam. Et absit ut non uerear ea loqui, quæ ipse non ueritus est facere. Homines cætera prorsus ἀνοήτοι, hic tenent schemata rhetorum. Illud ridiculum, quod quum nusquam non effutiant animi pus, tamē apud singulos deierāt se nulli præterea dixisse, aut dicturos esse, & à singulis stipulantur silentij sacramentum, quum ipsi ne confessionis quidem, quā ut sacramenti partem tuentur, fidem habeant in religione. Secreti sigillum uocant quod rumor est, & secreti fides non aliō proficiat, quā ad impunitatem, & fidem sycophantiæ. Si mordeat, inquit Ecclesiastes, coluber in silentio, nihominus eo habet qui occulte detrahit. Nonnunquam & bonis uiris in rem pessimam abutuntur, præsertim si quos nouerint, linguæ futilioris. A pud hos clam deplorant uitam huius aut illius, ut non obrectare sed mederi uelle uideantur. Ille non intelligens fucum sycophantiæ, quod simpliater accipit, persuadet alijs, & illi rursus alijs: ita traduatur innoctus artificio sceleratæ linguæ, atq; obiter inficiuntur audientium aures, luc ab alijs ad alios proserpente. Si flagitium est in proximum, quū opus non est euomere probra uera, quanto turpius est incerta pro compertis affirmare? Sed longe turpius est malitiose confingere crimina, quibus uulgus proximum, quia gladio nō licet. Charitas benigne interpretatur & mala, susurro etiam bene facta dictaq; deprauat. Et hoc sceleratior est susurro, quā calumniator, quod ex palam intentato crimine, monetur is qui calumnia petitur ut se corrigat, si sibi male cōsilius est, & monetur quidē ab inimico inimicæ, sed beneficiū quū est opus unde libet accipere gratum est: ab inimico sanē melius accipitur

LINGVA

hoc nomine, quod qui accipit liber est ab onere referendæ gratiæ. Cæterum obtrectator clācularius hoc pro uiribus agit, ut probrū alterius sciant omnes, solus ipse nesciat quæ unū referebat scire. Inter hominēdas minus execrabilis est, qui palam ferro adoritur hominē, propterea quod id faciat suo quoq; periculo: ita minus est detestabilis calumniator, quod alium impetit non sine periculo redituræ ad ipsum talionis. Cum obtrectatore si uelis agere, quando deprehēdas autorem sycophantiæ, quæ per centesimū uix ad te peruenit: & qui primus dixit, dixit uni, dixit stipulatus silentij fidem, dixit præmissō uerbo, benedicite? Licet omnibus inficiari. Quod si totum crimen inficiari nō licet, negat se sic dixisse, quemadmodū delatum est, & fingunt nouam orationis formā. Hic mendaciō patrocinatur uulgo notum humane memoriæ lubricum. Quur autem pudeat istos hoc inficiari, quod uni clam, aut in conuiuiō paucis dixerunt, quum passim inficiantur quod in publicis prælectionibus, aut etiā concionibus de prædicarunt? Quod tamen nulli faciunt impuniū quā isti, quibus cuculla clypei loco est. Volitant sursum deorsum toto terrarum orbe, quocunq; se conferunt domi sunt. Habent enim nō solum sodales eiusdem cultus, uerū etiā domos habent ac mulierculas oneratas peccatis ac fautrices ordinis, quas in hoc lactant & captant. Itaq; quoties uisum est istis insigniter ē suggestio debacchari in quæ impiā, subornant scurrā ad quoduis faciū promptum: locus dicendi datur cucullæ non homini: Nam eō delapsa est religio Christiana. Ille de blaterat digna atq; indigna, sceleratam peragens fabulā. Quod subsistit, loco debet & populi modestiæ. At qui

desit. Atqui loci religio non subuenit illis, qui in ipso loco
 facinus admiserunt, ueluti non est homicida tutus in loco sa-
 cro, qui illic occidit hominē. Age cū sycophanta, at ille iā a-
 lio demigravit, aut certe demigrasse dicitur. Age cū priore,
 respondet: Non est huius collegi, nec suspicabar illum talia
 dicturum. Vt iam maxime teneas autorem calumnie quo
 trahes illū in ius? A prophanis iudiabus & episcopis sex-
 centis diplomatibus exempti sunt, quidam etiam à iure sui
 ordinis. Querendus igitur provincialis, aut uicarius, aut
 generalis, ut ipsi uocant. Horum alius in alium reijcit aus-
 sam suæ quibusq; cuicūq; fauentibus, etiam si factum nō pos-
 sint defendere. O religionem prophanam, o columnas ec-
 clesie, o terræ salem. Non hæc inquā dicuntur in omnes. Nā
 hoc mihi crebro repetendū est. Sed inter hos boni qui sunt,
 quid mussant ad hæc facinora? Quin tales uel eijciunt, uel
 cohercēt? Sed plures sunt mali, & inter illos pessimi quiq;
 rem gerūt. Expendendū igitur, num ob paucos bonos quidē
 sed oppressos expediat tot agmina malorum alere, qui bo-
 norum etiam pietate bonaq; fama abutuntur ad suam malis-
 a. Quid fingi potest magis indecorū? Cinericia ueste pro-
 fitentur euangelicam simplicitatem, & in lingua arcūserunt
 diabolicam uersutiam. Basiliscus omnibus uenenis formidini
 est. Istorum technas metuunt etiam aulicā, metuūt & prin-
 cipes homines innocuos & inermes, nisi quod linguam cir-
 cumferunt. Ostentant se ueste candida, & in lingua deferunt
 succum loliginis ac sepie. Alij pullis uestibus profitētur sese
 mortuos mundo, quum mortui fraternæ charitati uiuant
 calumnie & obrectationi. Vendunt sua ieiunia, sed interim

non ieiunant à mendacijs ac maledictis. Venter rugit ob in-
 ediam, lingua temulenta est. Abstinēt ab esu carnum, at
 interim non uerentur arroderē carnes proximi sui. Conti-
 nent dentes à morſu pecudum, & dentem uiperinū infigūt
 proximo. Parcaunt bubus & ouibus, & non parcaunt fratri
 pro quo mortuus est Christus. O pharisaicā ac præpoſterā
 religionē. Religio est curare ægotū in ſabbato, nec est res
 ligio per calumniā maliri necem innocenti ſabbato. Quorū
 ſum mihi iactas uentrem leguminibus & piſabus alitum,
 ſi linguam habes carniuorā? Non mordeſ gallinā, & mor-
 deſ fratrem? Non uulneras ouem, & uulneras proximum?
 Non comedis uiſcera pecudis, & comedis uiſcera fratris?
 Mordet enim omnino mordet, uulnerat, & comedit fratrem
 quiſquis obtreſcat fratri. Sic enim Paulus ſcribit Galatis:
 5 Quod ſi inuicem mordetis, & comeditis, uidete ne mutuis
 morſibus conſumamini. Quid prodeſt carnē fugere, ſi ipſe
 totus es caro? Ex fructibus inquit, eorum cognoscetis eos.
 At qui detractio inter opera carniſ uel principatum obti-
 net. Nihil enim magis aduerſatur charitati ſpiritus, quā
 inuidere fratri, odiſſe, obtreſcare, inſamare. Quorū at-
 tinet uerbis proſiteri Chriſtum, quum re diabolū agas?
 Abhorreſ à diaboli nomine, & crucem imprimis fronti,
 21 atq; hoc ipſum es quod execraris. Ac fortāſſis hic locum
 habet quod ſcripſit ſapientis Hebræus: dum malediāt impi-
 us diabolū, malediāt ipſe animam ſuam. Obedis homini
 præſcribenti ne coenes, & non obedis deo toties uetanti ne
 obtreſces proximo? Quoties enim præcipit proximi di-
 lectionē, toties prohibet obtreſcationē. Quid reſert te alla

angusta claudi, si virulenta lingua, si libellis sycophanticis per orbē uolitis? Iactas psalmos & hymnos, quos deo canis, sed eadē lingua canis cantionē diabolo gratissimā, obtretractans proximo, sed eadē lingua qua deo uerbotenus benedicis, dei membris maledicis. Obseruas silentiū quod indiat homo, atqui in hoc indixit homo, ut dedisceres obtretractionem. In hoc indixit sermonis ieiuniū, non ut audius temet ingurgitares ineptis sermonibus, sed ut consuesceres de rebus etiam honestis moderatius ac circūspectius dicere. Rides ac damnas istorum ieiunium, qui inedia prouocata orxi, bibūt, eduntq; intēperantius. At tale tuū est ieiuniū lingue. Rogarit hic quispiam. Quid igitur? damnas cultum, solitudinem, ieiunia, & obedientiā monachorum? Ego uero laudo ueluti pædagogen imbecilliū donec proficiant ad perfectiora: superstitionē uel hypocrisim potius istorū damno, qui q̄ sunt in rebus externis religiosi, cā sunt irreligiosi in his, que ueræ sunt pietatis: Eos inquā damno, qui cōstitutis onibus ad instituendā infirmorū infantiā repertis, abutūtur ad prætextū suæ malitiæ. Pie ieiunat, qui per ieiunium disat temperare, quā cæteris mēbris, tū præcipue lingue. Pie obedit præceptis humanis, qui per hoc disat parere legibus diuinis. Vtiliter gestat uestē candidā, qui per hanc admonetur præstare candidos mores. Pie canit hymnos deo, qui per hoc assuescat nō uibrare linguā maledicā in proximū, sed benedicere deo in proximo, & proximo benedicere ppter deū. Valiter se cōdit in cēlla, qui per solitudinē disat animi cogitationēs ab huius mūdi strepitu, ad simplicitatē colligere. Recte seruat silentiū ab hominibus indictum, qui per hoc disat nunquam.

LINGVA

nunquam laxare linguam, nisi quā aut urget necessitas, aut inuitat magna quædam utilitas proximi. Vt enim nemo recte imperat, nisi prius imperatis parere didicerit: Ita nemo recte loquitur, nisi qui prius didicerit silere. Nam apud oratores fortasse uerum est quod dicunt, dicendo fieri ut bene dicamus: Apud pios contra ex silendo fit, ut bene dicamus. Verum quale cor est, talis est lingua: siquidem ex corde proficiatur oratio. Proinde qui cor habent instructum puditiâ, modestiâ, charitate erga deū & proximū, ex hoc uelut ex aromatario uasculo exhalat gratissimus ac saluberrimus odor casti benigniq; sermonis. Contra qui cor habent plenum odij, luoris, arrogantiae, ac maleuolentiae, quoties aperiunt os, halitum efflant tetrum ac pestilentem. Sepulchrum, inquit, patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, uenenum aspidum sub labijs eorum. Itaq; qui ritibus, cultibus & ceremonijs profitentur absolutam pietatem, quum linguam habeant petulantem ac maledicam, quid aliud sunt quàm sepulchra dealbata, sed aperta? Obturas nares ad exhalationem cloacæ, aut sepulchri, & non obturas aures ad longe pestilentiore exhalationem obrectatoris? Nemo libenter habet sedem iuxta paludē, aut cloacam publicam, ne ex uiciâ contrahat luem corporis, & cū obrectatore libenter habes consuetudinem? Nemo libenter audit cominus loquentes, qui ex corruptis uisceribus animam exhalant grauem, quod media prædicant corrupti spiritus contagium nocere uiciis, & tu te tutum putas assidue uersans cū homine maledico? Est obrectandi genus, quū nostram culpam in alios transferimus. Didicerat hoc Adam à diabolo.

Translatio
criminis in
alios.

à diabolò, Mulier quam dedisti mihi, seduxit. Et mulier, de-
 cepit inqt, me serpens. Imò sic obtrectamus deo, & in opi-
 ficem optimum, malorum nostrorum causas reijamus. Des-
 derat mulierem, sed ut tu illi dux esses ad pietatem., non ut
 illi comes esses ad impietatem. Finxerat serpentem, non ut
 illi plus fideres quàm deo, sed ut in omni genere animantiũ
 admirareris opificis sapientiam. Phariseus ille euangelicus
 etiam inter preces & gratiarum actionẽ obtrectat publi-
 cano ceterisq; mortalibus, & obtrectat apud deum: Non
 sum sicut ceteri homines, raptores, iniusti, adulteri, uelut eti-
 am hic publicanus. Imitantur hoc genus & nostri pharisei,
 sed sceleratius. Phariseus enim tantum peccat arrogantia,
 isti phormiana malicia: Oremus inquit, pro omnibus
 qui benefaciunt nobis ut deus seruet eos ab hæresi talis. Et
 orandum est, ut deus quemadmodum conuertit Paulum, ita
 conuertat omnes qui amant Græcas literas ad mentem sani-
 orem, ex quibus nascuntur hæreses. Atq; interim sibi facit
 quoq; uidentur cucullati surræ. Nec pudet cum huiusmodi
 factis frequenter accedere ad mensam dominicam, ac linguis
 putidis contingere sacrosanctũ domini corpus. Sed sibi per-
 suadent eos esse dignos in quos talia dicunt. Hoc illis odium
 persuadet quod cæcum est, & iudicio caret. Ita sibi blandi-
 untur & latrones: hic abbas plus satis habet, & ad luxum
 abutitur quod habet, dignus est qui spoliatur. Ita frequenter
 monachos quosdam in uehicularis aut è suggesto loquentes au-
 dire est. Homines sumus. Oritur nonnunquã inter nos mur-
 mur & obtrectatio: non est hoc uitũ tam graue quàm qui-
 dam existimant. Humanus est lapsus. Hæc ita prædicant,
 quo populo

LINGVA

quo populo persuadeant nullum aliud inter ipsos intū in-
ueniri quā vulgare obtrectationē, quod utinā uere præ-
dicarent. Sed qui sic exaggerant aliorum errata, qua fronte
suā extenuāt malū. Inuertant mantiam, si uere religiosi uo-
lunt haberi: Excuset eleuetq; Christiana charitas proximū
malum, in sua uita sint censores rigidi. Quā seditiose de-
bacchantur in concubenarios sacerdotes, hic tenent omnes
amplificandi formas quas docent rhetores, nec uerentur ad
pud populum asseuerare, mulierem quæ dormit cum sacri-
ficio, grauius peccare, quā si coiret cū animante bruto. Nō
hæc à me finguntur. Vox ista audita est in publicis concio-
nibus. Vbi uentum est ad ipsorum flagitia, quæ manifestiora
sunt quā ut inficiandi sit locus, tū quod in alijs inexprabi-
lis erat impietas, sit lapsus humanus, sit imbecillitas huma-
næ naturæ, sit erratū alijs pluribus benefactis condonandū
et ob honorem ordinis suppressendū. Quum fraudatus est
creditor, aut mercenarius, quū interuersum est depositum,
aut interceptum testamentum, allegatur fauor religionis, re-
spondetur deum non esse sua portione fraudandum. Quum
datum est uenenum, aut intentata calumnia capitalis, alle-
gatur zelus, et hostis ecclesiæ proscribitur quisquis parum
fauet his, qui nutantem ecclesiam humeris suis fulciunt. Et
habent arcana dogmata, quæ non communicāt nisi myste-
rijs iisdē initiatis. In his est, ut aiunt, fās piūmq; esse ueneno
clam dato tollere, qui pestem moliatur ecclesiæ: Certissimam
aut esse pestem ecclesiæ, si quid de cadatur ipsorū commodis
uel auctoritati. At Paulus in gentibus eleuat idololatriā cum
tota illa criminū abominabiliū lerna, allegās tēpora igno-
rantia, quibus

rantia, quibus deus ista quodammodo dissimulauit. Petrus impiū facinus Iudæorum, quo dominū gloriæ damnatum in crucem egerat, excusat, imputans ignorantiā quod acciderat. Paulus obstinatam Iudæorū maliciā quoniā excusare non potest, oratione mitigat, appellās excacationem ex parte & ad tempus, quo sustinerentur ab alijs donec resipiscerent. At in sui ordinis homines quomodo tonat ac fulminat? Vbi non destomachatur in pseudapostolos? Appellat illos uenetrīs manāpia, inimicos crucis, canes ac malos operarios. Si Paulus apostolus recte uoāferatur in pseudapostolos, ne falleretur illorum technis simplex Christianorum populus, non oportuit uere monachos in ullos magis seuire lingua, quā in pseudomonachos, & hic magis erat habenda ratio publicæ synæritatis, quā priuatiæ saturitatis. Verum ne longius recedamus à linguae uitijs, calūnia, & obtreptione. Laqueo strangulatur, qui furto minuit rem alienā, & obtreptator q̄ destinata maliciā, omni genere calūniarū, manifestis mēdacijs debacchatur in famā pximi, nec à libellis famosīs et anonymis tēperans, quo latus dimanat uenenū, ut purus accedit ad mēsā dominicā, et laudatur zelus dei. Atqui rē chariorē eripit, q̄ famā eripit, q̄ qui pecuniā. Olim fur reddebat quadruplū, ut expediret fuisse compilatum. Quid restituet calūnatrice ac maledica lingua? Aut qua pensatiōe damnū datū saract? Iā si impiū est malefactis, hoc est damnis illatis, aut pulsatiōe cōtristare fraternū animū, qui generose sunt mētis, magis cōmouentur maledictis q̄ malefactis, & citius recōliantur ijs, qui compilarint scrinū, aut uulnus influxerint corpori, quā q̄ famæ labē asperserūt.

Nemo fere

Nemo fert adulteratam uxorem aut filiam, sed grauius est adulterasse famam. Leges seuiunt in eos qui dederint toxicum, at nocentius uenenū dat obrectator. Animus est idem dantis uenenum & calumniantis, uterq; molitur exitum: sæpius occidit calumniatrix lingua, quàm ueneficium. Nam uenenum sæpenumcro uertitur in remedium. Iam ut occidat uenenū, non occidit nisi cui datum est: linguae uirus ad quam plurimos dimanat, nec est in manu illi qui dedit cohibere cursum mali longe lateq; uagantis, nihilo magis quàm his qui fontem publicum infecerunt. Et qui nihil aliud agunt in uita, quàm ut optimo cuiq; suū uirus afflent, blandiuntur tam exitabili flagitio, nec animaduertunt quantopere detestati sunt hunc morbum, egregij uiri, quorum pietas est nobis sacrarum literarū testimonio commendata. Ne declines, inquit Dauid, cor meum in uerba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Si uere religiosi uideri uolumus, audiamus Solomonem salubriter admonentem: Remoue à te os prauum, & labia detrahentia sint procul à te. Nec blandientes nobis ipsis, arbitremur uitam nostram esse acceptā deo, qui deus est pacis & charitatis, si linguam habeamus fraternæ charitatis diremptricem, odiorum ac maleuolentiæ architectricem. Sex sunt, inquit, Solomon, quæ odit dominus, & septimum detestatur anima eius, oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes ad currendū in malum, proferentem mendacia, testem fallacem, & eum qui seminat inter fratres discordias. Vides ut obrectatorem coniunxit cum homicidis, & uelut omnium sceleratissimum

tiffimum extremo loco commemorauit. Sunt uitia quæ deo
 quidem nos reddunt inuisos, quum beneuolentiã conalient
 apud homines, quod genus est profusio, & in cõuiujs splen-
 dor ac luxus. Cæterum obtrectatio, etiam malis hominibus
 inuisa est. Docet hoc Sirach ille, non minor inter sapientes
 Hebræorum, quàm Thales inter Græcorũ, Susurro, inquit,
 coinquinabit animam suã, & in omnibus odio habebitur,
 & qui permanserit, odiosus erit, taãtus & sensatus hono-
 ratur. Quanquã hic locus apud Græcos aliter legitur. Sus-
 surro iquinat suã ipsius animã, et in uiciã odio habebitur.
 Vetus est prouerbiũ πῦμα κακὸς γέιτωρ: Pessimum
 autem uiciũ habet qui habet susurronem. Susurro e-
 nim ut idem dicit alibi, & bilinguis maledictus, mul-
 tos enim turbat pacem habentes. Agesilaus Lacedæmo-
 norum rex, solitus est dicere, si quando contingat audire
 hominem laudantem aut uituperantem quempiam, non
 minus esse spectandos mores eorum qui dicunt, quàm de
 quibus dicitur. Etenim qui laudat improbos aut improbe-
 facta, declarat sese aut stultum esse aut improbum. Ediuer-
 so qui uituperat bonos aut benefacta, non solum reteggit illos
 de quibus prædicat, uerũ etiam suos ipsius mores prodit.
 Obtrectator aut nulli cordato nõ est inuisus, dũ sibi quisq;
 metuit, sic cogitans, similia de me dices, si abessem. Antigo-
 nus abusus perfidia cuiusdam ad prodẽdum hostem, admi-
 rantibus amicis, quod potius ijs quæ uoluit, nullam gratiã
 referret, respondit, sibi proditores esse tantisper charos, dũ
 produnt, ubi prodiderunt inuisos esse. Octauius item Cæ-
 sar simile dictum icat in Thracẽm quendam Rhumitalcum,

LINGVA

proditionem sibi placere, proditorē nequaquā. Porro quod Tatus Sabinorum dux in Tarpeiam uirginem, quæ Tarpeiam aræm prodidit, stipulata præmiū, quod Sabini gesta rent in leuo brachio, coniectis armillis & scutis puellā oba ruit, fortasse conuenit prisas illis moribus. Certe probabile nō est ullum prudentem ac bonum uirū ex animo bene uelle proditori. Verū quemadmodū qui felle aut ueneni be stiarum ad remediū opus habent, tantisper illis delectan tur dum indigent, ubi desierūt egere, oderunt horrentq;: Ita nemo diligit proditorem, nisi dū illius abutitur uitio. Vbi contigit quod per illū petebat, odit ac detestatur sacrosūm nec audet illi fidere, cuius perfidiam expertus sit in eos qui bus cum primis erat præstanda fides. Sic opinor optimum quenq; affectum esse in calūniatores & obtrectatores, qui bus nemo uere fauet, nisi uel insigniter stultus, uel egregie malus. Inter Solonis leges illa præcipue laudata est à pru dentibus uiris, qua uetuit ne quis maledictum iaceret in de functos, propterea quod pium esse iudicaret, eos pro sacris duære, qui demigrassent è uitæ contubernio, & iustum ab his temperare, qui iam esse desissent, deniq; humanū ac ci uile, tandem ininiūtiarum modū statuere, nec pati simultas tem in immensum progredi. Quapropter ethnais etiam execrabile uisum est, mordere mortuos, & cum laruis luctari. At his temporibus cui parat lingua obtrectatrix non sexui, nō ætati, non cognationi, nō contubernio, nō me ritis, non dignitati. Obtrectamus iuuenes senibus, quibus debebatur reuerentia, nō parāmus uirginibus aut matroa nis, oblatramus cognatis ac fratribus, male loquimur de benemeritis

benemeritis, obmurmuramus præfectis primâpibus & episcopis nostris. Ferendū si ethnicus obtreçdet Christiano, ceterū Paulus indigne fert inter Christianos hanc inueniri 1. Cor. 12. pestē. Sic enim scribit Corinthijs: Timeo ne forte cū uenero, non quales uolo inueniā uos, & ego inueniar à uobis qualē nō uultis, ne forte cōtentiones, æmulationēs, animositates, dissensiones, detractiones, susurrations, inflationes, seditiones sint inter uos. Ne iterū quū uenero, humiliet me deus apud uos. Videtis in quo comitatu inædat detractio, uidetis q̄ hoc malū nō ut uulgare ac leue negligat Paulus. A postolus ex præpto domini nō uult Chriianos idololatriis maledicere, sed potius pro-maledictis referre benedicta. Sic enim scribit Romanis: Benedicite persecutibus uos, benedicite & nolite maledicere. At quid dīceres o Paule, si uideres nūc Christianos à Christianis, cōtubernales à contubernalibus, Theologos à Theologis, sacerdotes à sacerdotibus, monachos à monachis, deniq; defunctos à uiuis rabie canina, allatrari, morderi, dilacerari? Si absurdum ad leges Christi, si contemnumus tātī apostoli monita, saltē audiamus leges Solonis. Caut defunctis, cauit & absentibus. Si quis in loco sacro, si quis in iudicio, si qs apud magistratū, aut in conuentu populi ad publica certamina congregati conuiuiū dixisset in quempiā, cogebatur ei quē attigisset cōuiuiō tres drachmas, ærario duas pendere. Quis locus, quod tempus nobis tam sacrum est, ut religio sit in proximū maledicta congerere? Olim nefas erat ab aris detrahē nocentē. Nunc ex ipsis aris lingue telo proximū impetimus. O membrum anceps, unde tanta scæet pestis uitæ mortalium, unde rursus tanta

12

L I N G V A

- 37 manat utilitas, si quis ut oportet moderetur. Verbū, inquit sapiens noster, malum, immutabit cor, ex quo partes quatuor oriuntur, bonum & malum, uita & mors, & dominatrix illorum est assidue lingua. Ad utrumq; pariter principatum habet lingua, siue seruare uelis, siue perdere. Sed hanc
- 24 sententiam æmulatus est ex Solomone, qui scribit: Mors & uita in manibus lingue, qui diligunt eam comedunt fructus eius. Mundus malorum est mala lingua, sed ediuerso,
- γλώσσης ἢ θροῦνος ἐν ἀνθρώποις ἄριστος
φθωλῆς πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης

Ate est lingua, si creat gubernatore, Copie cornu est si recte utaris. Eris est iurgiorū exātatrix, sed eadem est Gratia beneuolentiæ conaliatrix. Erynnis est omnium malorū inuectrix, sed eadem tranquillat omnia. Venenum aspidis est, si adsit malus animus, panacea est, si bona mens illam moderetur: bellorum ac seditionum fons est, sed eadem pascis & concordie parens est. Subuertit ciuitates & regna, uerū eadem condit & stabilit, postremo mortis est architectrix, sed eadem uitæ largitrix est. Vena uitæ, inquit Solomon, os iusti. Nō sine causa Paulo placuit ille comicus uersiculus. Mores bonos colloquia corrumpunt mala.

Sed idem non improbasset hunc uersiculum, Aegroti animo medicus est oratio. Vchemens animi morbus est ira, At sermo mollis frangit iram. Lingua Nabal prouocarat animum David, ad facinus immane, sed lingua Abigail restinxit exātatum incendium. Nec dissimulauit David, quantum debuerit huius mulieris lingue, Benedictus, inquit, dominus deus Israël, qui misit te hodie in occursum meū, & benedictum

nedictum eloquium tuum, & benedicta tu quæ prohibuisti me hodie ne irem ad sanguinē, & ulākerer me manu mea. Quid hic uobis referam Græcorum prouerbiū. Lingua quo uadis? Subuersura ciuitatem, & erectura ciuitatē. Quid est præclarus, quàm extructa ciuitate, homines feraxū ritu uiuentes, in legum, mœnium, religionis ac fortunarum societatem redigere, & ex hostibus reddere ciues? Hoc quoniam non alia re magis præstatur quàm placida lingua, ueteres fingunt à Mercurio conditas ciuitates, sed eadem lingua demolitur quod extruxit, si sese uerterit ad nocendum. Dicat igitur hoc suæ quisq; linguae quoties rapitur ad loquendū quoties titillatur ad calumniandum, ad obtrectandum, ad obsceniloquium. Lingua quo uadis? utrum prodesse paras an ledere? Sed quid opus hæc ex gentiū monumēis repetere, quum diuus Iacobus tam graphice tamq; copiose, uim Iacobi. 3. anapitem linguae depinxerit? Primum igitur ex hoc discamus, quantū adfert utilitatis linguae moderatio. Si quis, inquit, uerbo non offendit, hic perfectus est uir. Potest etiam freno circumducere totum corpus. Si autem equis frenum in ora mittimus, ad consentiendum nobis, totum corpus illorū arcumferimus. Et ecce naues magnæ quā sint, & à uentis ualidis agantur, arcumferuntur modico gubernaculo, quocūq; dirigentis impetus uoluerit. Amoue nauclerum peritum à clauo, periclitantur omnes qui naui uehuntur: submoue rationem à lingua, periclitatur tota domus aut ciuitas. Exime frenum ex ore equi, periclitatur & equus & sessor: per mitte linguam suæ libidini, nulli non adfert perniciem. Nūc audi quātum adferat rebus calamitatem mala lingua. Ita &

L I N G V A

lingua, inquit, pusillum quidem membrum est, sed magna iactat. Ecce quantulus ignis, quā magnam syluam incendit? Et lingua ignis est, uniuersitas iniquitatis. Sic lingua constituitur in mēbris nostris, quæ maculat totū corpus, et inflammat rotā natiuitatis nostræ, inflammata à gehenna. Omnis enim natura bestiarum et uolucrum et serpentum domatur, et domitæ sunt à natura humana: linguā autem nullus hominum domare potest. Inquietū malū, plena ueneno mortifero. Ea laudamus deum et patrem, et eadem uituperamus homines, qui ad imaginem et similitudinem dei facti sunt. Ex eodem procedit benedictio et maledictio. Non oportet fratres mei, hæc ita fieri. Nunquid fons ex eodem foramine profert amarā et dulcem aquā? Nunquid potest fratres mei ficus uuas facere, aut uitis ficus? Sic nec fons dulcem ac salsam potest ædere aquā. Et nos nobis uidemur pulchre religiosi pharisaicis quibusdam fucis, quum ignem gehennæ circumferamus in lingua, quū aliud stantes aliud sedentes loquamur, quū linguam subinde uertamus in plures species, quā ullus se uertat polypus? Vnde aut hæc inconstantia? Quia non habemus cor simplex. Nec mirū est esse bilingues, eos qui non unū habent cor. In corde, inquit, et corde loquuti sunt. At quosdā nunc non bilingues sed æntilingues esse dicas, quos oportet totidē habere corda, quum interim nullum habeant cor. Quisquis baptismū accepit, religionē professus est: audiat igitur omnis quidē Christianus, sed imprimis qui peculiaris cuiusdam religionis professione gloriantur. Si quis: inquit, putat se religiosum esse, nō refrenās linguā, sed seducens cor suum, huius uana est religio. Anacharsis quū

charsis quū coenasset apud Solonem, hoc gestu repertus est Anachars dormiens, ut dextram admotā haberet ori, sinistram pu- sis. dendis, uidelicet ipsa re docens, duo membra maxime esse rebellia linguam ac pudenda, sed maiore cura coherendā esse linguā, q̄ pudenda. Factum est hoc à philosopho Scythæ, ethnico & barbaro, probatū est ab ethnicis philosophis, & nos nobis plusquā philosophi uidemur, si ueste tantum differamus à planis sarris, & sycophantis. Plura sunt quæ de mala lingua dici poterāt, sed periculū est, ne quem admodum Diogenis calcans culatram Platonis, quum addidisset, calco fastum Platonis, audiuit, calcas tu quidem, sed alio fastu, ita mihi dicat aliquis: Debacharis tu quidem in linguam maledicam, sed alia maledicentia. Fator enim & in malis insectandis modū esse debere, nisi quod huius mali nullus est modus, his præsertim temporibus. NVNC igitur Remedia. tur indicabimus usum bonæ linguæ, simul et aduersus malā linguam remedia monstrabimus: quanquā huius quidem promissi bona pars mihi iam dudum præstita est, si q̄ pernicioſa res sit mala lingua satis explicauimus. Si persuasimus quantus sit fructus ex moderata lingua, quanta perniciēs ex effreni, puto uos uestra sponte diligenter auscultaturos, quibus rationibus tantam utilitatem consequi liceat, tantumq; uitare malorum. Iam igitur quemadmodum medicis prior est cura tueri corpus à morbis, q̄ uegetare, aut si morbus occupauit, exhaustiendis noxijs humoribus inanire, quā ea ministrare, quæ succum instaurent, ita nos prius conabimur indicare quibus rationibus uitare possit, ne mali contagiū ad nos serpat aliunde, & si qua obrepſit,

LINGVA

quo pacto possit propelli, ac dedisci. Geminum aut hic periculum est, unum ex contagio, alterum ex noxa mali, quam infert mala lingua his quos impetit. Vt enim qui cum balbis assidue uiuit, disat & ipse balbutire, & qui cum lippis habet assiduam consuetudinem, afficiatur mali contagio, & si pro uerbis credimus, qui uianus est claudis, disat & ipse claudicare, ita qui familiaritatem habet cum lingua uicibus ac maledicis, redditur illorum similis. Nullum enim uitium citius transuolat ad alium, quam hoc. Ceterum medendi quoque cura fuerit duplex. Non enim hoc solum agendum est, ut medeamur nostro malo quod contraximus, uerum etiam si fieri possit alieno. Quod si deploratum uidebitur, fuga fuerit tutissima, quæ non hic tantum laudatur in remedijs, quum ubique ualeat plurimum. Igitur ut hinc auspicemur medendi rationem, quoties senserimus hominem lingua tenuentem, aut obtrectationis ac uirulentæ morbo obnoxium, si malum uidebitur inueteratum & immedicabile, quam primum subducamus nos ab illius consortio, non aliter quam fugimus hominem lepra sordidum, aut pestilentia comprehensum. Primum enim qui cum talibus habet consuetudinem, non sine famæ suæ periculo id faciat, quandoquidem talis quisque solet haberi, cum qualibus agit familiaritatem. Nec raro fit ut periculo inuoluantur, qui proferentem audire, quæ reticere fuerat tutius. Frequenter & afflantur malo qui consueverunt audire garrulos ac futeles. Vitium enim quod prius displicebat, primum assuetudine minus ac minus offendit, mox etiam dulcescit & in uoluptatem abit ob innatum homini liuorem, & curiositatem aliena cognoscendi mala. Hic si uere

Christiani

Fuga contagij.

Christiani simus, audiendus est Paulus apostolus, qui Cor 1. Corint. 5. rinthios ac per illos omnes nos salubriter admonet dicens: Si is qui frater nominatur, inter uos est scortator, aut auarus, aut simulacrorum cultor, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cū huiusmodi nec abum sumere. Iam mihi considere quanta sit pestis maledicentia, quæ autore Paulo, tanto pacis ac mutue beneuolentiæ præcone, dirimat inter Christianos etiam mensæ consortium, quum idem uxorem Christianam nolit ab idololatra uiro diuertere, nec seruū Christianum ab impio domino discedere. Deinde signandum est illud in cuiusmodi catalogo recensent linguā maledicam, inter prædones et idololatrias. Et fortassis ab idololatra minus periculi fuit conuictori, q̃ à maledico. Annotandum est hoc, quod maledicum et ebriosum eodem iugo copulat, uel quod ex temulentia nascatur linguæ petulantia, uel quod in temperantia linguæ: temulentia quædam sit, quemadmodū antea dictum est. Paulus non uetat, quo minus uxor Christianum professa, abū sumat cum marito pagano, nec ideo prohibet, ne lecto communi iungatur, et Christiano cū maledico Christiano non uult mensam esse communem, Insanus habetur qui non uitat ignem, et sanus uidetur, qui cum maledicis habet familiaritatem? Quum obortum est incendiū, et podagricis et claudis ad fugam adest celeritas. Atqui ex Iacobo didicimus malam linguam non esse linguam sed ignem, unde conflagratio proficiatur, non unis iam edibus, sed ingentibus regnis, et hūc ignem fouemus in sinu, nec de fuga cogitamus? Vir inquit Solomon, insipiens fodit malum, et in labijs eius ignis ardesat. Homo peruersus

N 5 susarat

L I N G V A

*ſuſcitāt lites & uerboſus ſeparat prināpes. Et interim liber
 ac ſacetus uocatur, qui re uera incendiarius eſt. Si quādo ſer
 pentis ſibilus percuſit aures, q̄ uelox fuga! & ſecurus aus
 dis ſibila uirulētæ linguæ? Reſerūt autem ueterū epigram
 mata, quēdam multis annis podagræ uinculis affixū grab
 bato, quum adrepens uipera ſpiris eſſet complexa tibiam,
 ſubito morbi ueteris oblitum exiliſſe, nec poſtea ſenſiſſe ma
 lū: Tantus erat ueneni metus, & nos ſecuri uiuimus cū ho
 mine linguæ procacis ac uirulentæ? Atqui docet nos Pſal
 mographus, nullū uirius eſſe præſentius. Venenum, inquit,
 12 aſpidū ſub labijs eorū. Neq; mitius loquitur Deuteronomij
 canticū: Vua eorum, uua fellis, & botrus amariffimus, Fel
 draconum uinū eorum, & uenenum aſpidum inſanabile. Si
 quis tibi porrigat cyathum felle draconum, aut aſpidum
 ueneno temperatū, non exhorreſceres? At nocentius uenenū
 tibi porrigit, obtrectator, conuiſator, ſycophanta, aut adu
 ſator, atqui hoc auribus audis bibimus. Sunt ſpelunca, quæ
 letale uirus exhalant. Ab his obturatis etiam naribus fugi
 mus, & uerbis malediæ præſentius efflantis uenenum inhi
 amus audi? Sunt paludes quæ mephitim exhalant, etiam
 auiibus forte ſuperuolantibus mortiferā, at nocentius eſt ui
 rus quod effiat ſpecus oris malediæ. Audiſtis: Sepulchrum
 12 patens eſt guttur eorū. Nec diſſentit Solomon: Fouea, inq̄,
 profunda os alienæ, cui iratus eſt dominus inſidet. Hāc ſen
 tentiā recanit capite proximo. Fouea profunda eſt meretrix,
 & puteus anguſtus aliena. Scorto fouea eſt quæ nunquā diſci
 ſufficiat, unde dicas plurimum eſſe periculi uiris: Habet &
 manus ſurax, habet uentrem deuorantem latifundia, ſed
 nullum*

nullum habet membrum lingua nocentius : hac blanditur,
 hac exagitat animū amātis, hac cōdat rixas ac cædes, serit
 inimicitias inter uxore & maritum, inter filium ac parētes.
 O specū pestilentē, in hūc inādit cui dominus irasatur. Qui-
 bus autem irasatur dominus ? Nimirū ijs qui magis auscula-
 tant fictis blanditijs putidi scorti, q̄ præceptis dei, qui citius
 obtemperant pellicenti in exitum, q̄ parentibus ad honesta
 uocantibus. Quenāq; uideris intemperātī lingua, hūc pu-
 tato tibi scortum esse, ab hac fouea te subduco, ne quod alibi
 scriptura monet: Amans periculū pereas in illo. Quāta sola-
 titudine exauimus, si quando obrepserit scorpūs, priusquā
 cōplexus infligat aculeū : & tu iuxta dictū Ezechielis cum
 scorpionibus habitans, uenenū habentem ultro complecte-
 ris ? Paulus in insula Melite uiperā quæ prorepserat harenā Inter uene-
 rem manu, protinus exaūsit in ignē, & nihil sensit noxæ : na uiuimus.
 Tu hominē instillātem hærseos uenena lentius foues ac re-
 times, donec totus intumescas & incendaris, & concidas ma-
 lo iam inmedicabili. Catonis exercitus fugiens per libyas
 harenas inuenit remedia, aduersus indigenas bestias, quan-
 doquidē uitare nō liquit, & nos inter tot uenena securi dor-
 mimus ? Nec enim ulla Africæ pars nocentiores habet bestias,
 q̄ omnis uita mortalium, quocunq; fugeris. Ambulamus Deute. 8.
 usq; ad mortem in hac solitudine magna atq; terribili, in
 qua serpentes sunt flutu adurentes, scorpiones, ac dipsades,
 & quo formidabiliores sunt, nullæ omnino aquæ. Ab his
 tantis malis quis tutus esse possit, nisi ductorem habeat
 deum, qui salutare laticem elicit de petra durissimā ? Si
 uerī sumus Israelitæ, hoc est si dei præceptis obtemperātes,
 omnem

LINGVA

omnem fiduciam collocamus in illo, nullum ueneni genus nobis nocet it. Hoc enim promittit in psalmo 90. Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem, Quoniam in me sperauit liberabo eum, protegam eum quoniam cognouit nomen meum. Quod promittit psalmus, confirmat ipse Christus qui in psalmo loquebatur: Signa autem, inquit, eos qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo demonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si quid mortiferum biberint non eis nocebit. Quisquis non recessit à præceptis dei, discessit à uenis linguarum. Caro nostra meretrix est, quæ non desinit nos ad exitabiles uoluptates sollicitare, blandiens, minitans, ter-
ritans, deniq; nullum non mouens lapidem. Itaq; quum omnes malas linguas effugerimus, hæc postrema erit nobis fugi-
enda Habet caro linguam suam, habet spiritus linguam longe diuersam. Caro ueteri lingua loquitur, spiritus noua
habet linguam, sed ab illa longe diuersam. Si auscultaris lin-
guæ spiritus, effugisti linguam carnis. Si quid obstrepit æmi-
nus, atra noxam obstrepit. Audi sapientis consilium indi-

Lingua
carnis.

Prouer. 5. cantis quid hic fugiendum, quid sequendum: Fili mi, inquit, attende ad sapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam, ut custodias cogitationes, & disciplinam labia tua conferuent. Ne intenderis fallaciæ mulieris. Fauus enim distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. No-
uissima autem illius amara uelut absinthium, & lingua eius acuta sicut gladius anæps. Pedes eius descendunt in mortem, & ad inferos gressus eius penetrant, per semitam uitæ non ambulant, uagantur sunt gressus eius, & inuestigabiles. Nunc
ergo fili

ergo fili mi audi me, & ne recedas à uerbis oris mei, longe fac ab ea uiam tuam, & ne appropinques foribus domus eius. Non uerebor hic & ex apologis aliquid admiscere, Apologus quod cum sacris literis consentiat. Credidit antiquitas esse de Satyro satyros quosdā in nemoribus, semihomines & semicapro, in bilingues alioqui dicāts. Ex his narrant quendam coactum hyemis rigore, contulisse sese in casam hominis rustici. Receptus est ad focum, & ut est hoc genus maxime curiosum, animaduertit hospitem inflare in manus. Rogauit quur id faceret. Respondit, ut calefaciam inquit, manus meas. Quum actubus issent, rursus hospes in polentam plus satis feruidam inflauit, Satyrus admirans, rogauit quur id faceret, Vt refrigerem inquit, polentam plus satis calidam. Tum Satyrus, quid ego audio, inquit, idem ex eodem ore calidum efflas & frigidum? Cum tali animante mihi non est animus habere domesticam consuetudinem. Surrexit ac rediit in suam solitudinem, potius habens illic algere, quā apud talem hospitem resocillari. Quoq; minus mirum uideatur, hoc admiratum fuisse Satyrū, torsit ea res philosophorū ingenia, qui fiat, ut uniuersus halitus ore diducto simul emissus tepescat, cōtracto per angustum efflatus refrigeret. Nos certe monere debet hic apologi non inutilis iocus, ut à bilinguium commercio nos abducamus, qui dicunt bonum malū, & malum Esq. 5. bonum, ponentes tenebras lucē, & lucē tenebras, ponentes amarum in dulcē, & dulcē in amarum. Ridentur in comœdijs uulgaribus Iani, qui faciē unā ostendunt à fronte, & alterā ferunt longe dissimilem à tergo: Ast animi faciēs est oratio. Quid autem prodigiosius q̄ hanc esse tam uariā?

A pud

LINGVA

8
5
1. Timo. 3.
Interpella
no malæ lin
gue.
 Apud Solomonem diuina sapientia detestatur os bilingue. Detestatur & Ecclesiasticus bilingues, turpius iudicans hoc crimen quàm furtum. Super furem, inquit, est confusio & poenitentia, & denotatio peccati super bilinguem. Nec Paulus fert in episcoporum famulatio bilingues. Quoniam autem uix fieri potest, ut in turba uersans, non inadat aliquoties in homines linguaces, uidemus laudatissimos uiros relictis urbibus in uastissimas solitudines demigrasse, sic existimantes innocentiam inter feras tutiorem esse quàm inter homines. Quod si uitari non potest, quin tibi res sit cum multis, inter quos & linguaces sunt, duplex cura superest. Primum ut hominis uitio medearis, si licet: secundum, ne ladaris. Nec enim frustra dictum à sapientissimis uiris: neminem ladi posse, nisi à semetipso. Primum itaque fuerit in conuiliabulis, in quibus admixti sunt homines prauæ loquacitatis, occupare sermones qui sapiunt pietatem, ne quam ansam arripiat intemperans garriendi quæ non oportet. Excludit stultas & infrugiferas fabulas sacra lectio, aut problema ex eruditorum libris prolatum, quod non exeat in contentionem. Quod si cœperit impudenter ingerere suas fabulas garulus, admonitione coerendus, aut falso dicto perstringendus. Salsissime M. Tullius tetigit quendam Catoni iuniori obtreçantem quod totas noctes potaret, at non addis, inquit, quod totos dies ludit aleam. Nam Cato quum totum diem dedisset auilibus negocijs, solitus est

tus est nonnunquam cum amicis in multam noctem proferre conuiuium, quod his interdiu uacare non liceret. Ast obtrectator quod est mali exerpit, atque etiam deprauat, quod inest boni dissimulat. Lacedaemonius quidam garrulo cuidam percontanti quiddam quod non ignorabat, quum hominis morbum sensisset, prudens respondit diuersum à uero. Quum uero percontator subicisset mentiris: An non igitur, inquit, ipse insigniter stultus es, qui perconteris quod sciebas? Rex quidam Britanniae, quodam è proceribus in conuiuium multa garrisente in abbatem quendam praediuitem, et commemorante quot genera aborum, quot missus ad unius mensam inferrentur, finxit se mirari abbatis ingluuiem: Ille uero quo magis delectaret regem hac fabula, quam existimabat esse persaeptam, studio exaggerabat omnia, non parum etiam, ut fit, affingens ueris. Iam ubi tempus esset interpellandi blateronem, rogabat illum rex, abbas ille num gigas esset aut cyclops. Respondit esse mediocri statura. Ventrem igitur, inquit, habet praenastum. Ait hac parte non multum praecellere ceteris. Quonam igitur, inquit, recondit tantum aborum? Mihi non fit uerisimile quod narras. Hic rabula constrictus: Non solus, inquit, haec comedit o rex, habet conuiuias multos et familiam numerosam. Phry, inquit, rex, quid igitur noui narras, si multos habet abos qui multos alit? Alioqui quicquid tibi dictum est in abbatem, possis et in me dicere. Hac arte rex castigauit inepti conuiuii stultam

LINGVA

stultam loquacitatem. Id si fieri non possit, aut si frustra fac-
cturus uideare, cauendum est ne respondēdo uelut alas au-
geasq; hominis intemperantiam. Sic enim tandem res exiit
in rabiem, siue probes quod dicitur, siue repugnes. Quidam
tametsi tacent, tamen arridendo nutuq; fouent ineptientem.
Citius desinet si tristis audias quod non recte dicitur, aut si
sic audias quasi non audias, moxq; dato spatio sermonem al-
liam iniicias, qui male coeptum extundat. Inuile quidem est
interrumpere sermonem hominis cordate loquentis, at piū
est interrumpere fabulas, quæ pestem adferunt animis au-
ditorum. Noui quendam qui prudenti uasfricæ delusit homi-
nem periculose loquacem. Quū multa dixisset, quæ nec aus-
dire satis erat tutum, hic interim æu cogitabundus intende-
bat codicē, quem uel hunc in usum circumferre solitus erat:
quumq; rogaretur, qualia uiderētur ea quæ dixisset, ille ue-
lut experrectus ē profundo somno: Dabis inquit, ueniam,
ne uerbum quidem accepi omnium quæ dicta sunt. Nam in-
terea totus eram Brugis. Huc enim destinatus erat orator
prināpis sui nomine. Siquidem ubi fabula fabulam exāpit,
ac lebetibus inuicem sese contingentibus loquacitas in orbē
obambulat, nihil expectandum præter insanam lingue te-
mulentiam. Si succanis admodū, recte, pulchre, lepide, quid
audios? quid narras? similiaq; pergit ille garrere, si refers
similem fabulam, ille pro una regerit duas, si repugnes, in-
crudesat pugna. Aut igitur frugiferis sermonibus seu lectis-
onibus excludēda est inepta loquacitas, aut admonitione co-
hercēda, aut uultus tristitia corrigēda, aut sermonibus me-
lioribus interpositis interpellanda, aut si nihil aliud liat,
arte

erte silentio, & auribus aliò intentis est pudefacienda. Quod si ne id quidè datur, ut obtineas, & aliquid respondere cogaris, optimū fuerit aliqd ἀπεγοῦσθαι ὁ λόγος respondere, quo uel non animaduertere uel non intelligere quæ dicantur uidearis. Nullus enim surdo libenter carit longā fabulam. Profuerit aliquoties & somnū simulare, si alia uia non datur elabi. Vehementer aut irritant linguae petulantia, qui inter loquendū ad bibendū inuitant. Nā hoc prorsus est oleū camino addere. Nec enim feliater cœsit apud Lucretium Aristeneto, quod Aladamanthi Cynico craterē ingentē mero plenū porrigi iusserit, existimans futurū, ut occupatus desineret esse molestus conuiuiis. Siquidē breue silentiū quod impetrarat nimū, ingens tumultus est consequutus, nō aliter, q̃ qui iniecta materia conantur ignem extinguere, restinguūc quidē ad tempus flammā: ceterū eadem mox uictrix maius incendiū mouet, et omnia corripit. Porro si qui sunt in quos nobis est autoritas, in his linguae uitii uel obiurgatione, uel admonitione, uel institutione diligēter corrigendū, uelut in liberis, discipulis, uxoribus, ac famulis. Vulgus enim in liberis uerberibus castigat resignatā seriam, & negligit eosdē quiduis effutientes: Furtū punit, mendaciū impune sinit. A teneris igitur unguiculis docendi sunt q̃ indecori, quāq; pestifera res sit lingua effrenis. Mendaciū quidam puniūt, garrulitatē risu exapiunt in suis: Atqui garrulitas præludium est uanitatis, uanitas periurij, periuriū blasphemiae. Liberos ac seruos ferè tales habemus quales institutione fingimus. Cato Censorius multos bello captos emere consuevit, sed ætatis teneræ, quo facilius illos ad suos mores formare posset. Hos

○ sic instituerat

LINGVA

sic instituerat, ut nunquā alienas aedes ingrederentur, nisi iussu ipsius aut uxoris. Percontantibus quid ageret Cato, nihil aliud respondere solent, quā se nescire. A micis huic affinis morbo auilius fuerit secreta admonitione mederi, Aut si nō uidebūtur admonitionis pharmacum laturo, profuerit illis præsentibus filium aut famulum acriter uerbis aut etiam uerberibus castigare ob linguae uitium. Hac arte pueri regno destinati, quoniam hos obiurgare aut cedere fortasse nec tutum sit nec utile, discant in alijs cæsis aut obiurgatis, quid ipsi commercantur, eadem commutantes, ob quæ de illis poena sumitur. Licet & hac arte consulere pudori amia, quem uerearis admonere, si uelut per occasionem inuitetur ad lectionem operis, in quo grauitur reprehendis

Reuerentia debita ætati. & uxorem ac famulos, illud in primis erit cauendum, ne hoc ipsum quod in illis castigamus discant à nobis. Obiurgatio nostra caret pondere, si quod in alijs detestamur, ipsi moribus doceamus. Audit Chremes apud Comicū, A deon^o hoc indignum tibi uidetur, filius homo adolescens si habet unam amicam, tu uxores duas? Nihil pudere, quo ore illum obiurgabis? responde mihi. Et in alia fabula Clitpho contemnit patris admonitionem, quod illū audisset inter pocula iactantem eadē adolescentiæ suæ facinora, à quibus sobrius deterrebat filium, Is mihi ubi adbibit plus paulo, sua quæ narrat facinora. Nūc ait, periculum ex alijs facto, tibi quod In Asinaria ex usu siet. Iam apud Plautum, senex Demænetus accubans amicæ filij, quā non decore loquitur: Deet uerecundū esse adolescentem Argyrippe: seuera uero grauisq; admonitio, proficiat

profiāscens à sene, qui se tam inuerecunde gerebat in oculis filij. Quamquam hoc exemplum quod induat Plautus in diuilius est, quàm ut conueniat comœdiæ. Et tamē quod in fabula non ferimus, uidemus in uita Christianorū. Quas ineptias, quas obscœnitates nonnulli præceptores ac parentes effutiunt præsentibus discipulis ac liberis? Recte monuit Satyricus ille:

Maxima debetur puero reuerentia, si quid

Turpe paras, ne tu pueri contempseris annos.

Imò si quando libet nugari lingua, ne tu pueri contempseris annos, sed ablega quopiam ætatem quamlibet teneram: etiam si tutissimum est, talem esse perpetuò, qualis haberi cupias tuis. Quàm male consulunt pudiciæ uirginum suarū, qui præsentibus illis effutiunt parum uerecundas fabulas. Memoratur & illud inter eximias laudes Catonis senioris, qd' ipse summa cura liberos suos erudierit atq; instituerit, nulli pædagoگو satis fidens. Apud hos nō aliter uitabat obscœnum uerbum effutire, quàm si cum uirginibus uestalibus colloquium habuisset. Idem Censor Senatu mouit T. Flami-
nium, quod uxorem oborto tonitru pavidam in conuiuio cōplexus fuisset præsentē filia. Sapiens ille Sirach nō permit-
tit patri, ut uultu parū se uero filias suas intueatur, adeo te-
nera fragilis q; res est uirginitas, Filie, inqt, tibi sunt, serua corpus illarū, & non ostendas faciē hilarem ad illas. Olim apud Romanos soceri cum generis non ingrediebantur bal-
neum. Nunc cum uxoribus & sororibus balneum intramus, quasi studeamus eas prostituere, ac liberis arbitris quid non dicamus ac faciamus cū uxoribus, ne dicam scortis,

O 2 quos quidam

LINGVA

Remedia
garrulita-
tis.

quos quidam etiam in lectum cōmunem reapiunt, consā-
uoluptatum cōnubialium. Et postea mirantur si parum ca-
stos habent liberos, quos sic à teneris instituunt. Natura gar-
rulum est seruorū ac mulierum genus. Ab his qua fronte
exiges linguæ continentiam, si te subinde uiderint nihil non
effutientem? Et miramur nos habere famulos parū mo-
rigeros, si quid recte præcipimus, quum hos nugarum no-
strarum habere gaudeamus non consāos modo, sed et mi-
nistros? Proinde non solum castigandi sunt, si prodiderint
arcanum, si mentiantur, si calumnientur, si sugillant alterius
famam, si quid spurcæ dixerint, uerum etiā si nugentur oīa-
osa, si non interrogati responderint, si rogatis pluribus re-
sponsonem occuparit natu minor, aut si præeps ad respon-
dendum fuerit, non satis intellecta sententia percontantis, ut
mox audiat illud ē prouerbijς ἄλλας ἀπὸ τοῦ, aut si in-
circumspectius respōderit, aut si pluribus q̄ res postulabat.
Non abs re fuerit hic referre quod de Pisone narrat Plutar-
chus, qui quum ob cæcetri, opinor, debilitatem, non ferret
seruorum loquacitatem, præcepit illis ne quando loqueren-
tur, nisi ab ipso interrogati, nec amplius responderent, quā
de quo rogarentur. Euenit dein le, ut Clodium honoris gra-
tia uocaret ad conuiuium: et aurarat apparatus tali ma-
gnate dignum. Itaq; quum iam uenisset cœnandi tempus,
aderant quidem reliqui conuiuæ, solus Clodius cuius gra-
tia cæteros inuitarat, expectabatur. Interim subinde seruum
nomenclatorem emittebat, exploratum num ueniret. Vbi
uero iam immineret nox, nec spes esset uenturum Clodiū,
tandem ad seruū cōuersus Piso, Nonne, inquit, uocasti Clo-
dium? Vo-

diū? Vocui, inquit, Quir igitur non uenit? Quia exas-
 uit. Quamobrem istuc non statim dicebas? Quoniā inquit,
 hoc nō percontaberis, Ridetur casus, sed tamen laudatur ser-
 ui continentia. Quanquam huiusmodi non arbitror temere
 reperiri, qui peccent in eam partem. Proinde multo commo-
 dioribus utemur amicis, uxoribus, liberis, famulis, ac disci-
 pulis, si hisce rationibus illos instituerimus ad linguae fruga-
 litatem. Id facilius prestabimus, si qui malis alienis mederi
 paramus, ipsi morbo uacemus. Qua de re iam dudū inter-
 pellat tempus, ut aliquid dicamus, Linguae morbus in homi-
 nibus aut esse à natura insitus, aut ex assuetudine accēsit,
 aut naturæ uitium corruptus conuictus & garriēdi assue-
 tudo confirmauit. Existimāt enim mediā, & illud ad meden Loquacitatis
 di rationem pertinere, si morbi causam & originem perue-
 stigant. Plurimum refert utrū pituita nata sit ex humore
 calido an frigido, & utrum febris orta sit ex immodica po-
 tatione, an ex sanguine corrupto. Sunt morbi quidam ueluti
 naturales à parentibus traditi, qualis est in nonnullis pa-
 ralysis, aut morbus comitialis, aut dolor dentium. Rursum
 sunt aliæ nationes ad alios morbos procliuiores. Itidē Græ-
 cus natura loquacior est Romano, & hodie Gallus Germa-
 no. Et inter Græcos Atticus est Lacone linguaior, Asianus
 utroq; Iam habet sexus & ætas peculiare morbos. Foemi-
 næ propensiores sunt ad loquacitatis uitium q̃ mares: sit hoc
 in genere dictum. Et adolescentes pariter ac senes loquacio-
 res ferē sunt, q̃ qui uigent ætate, siue id accadat ob rationis
 inopiam, siue quia natura linguae promptitudine pensat,
 quod uiribus detractum est. Parce sodes, ut possis cum illa,

LINGVA

audit apud Comicum Nausistrata. Et Nestorem loquaciorē
 facit Homerus, qualem et Catonem seniore[m] fuisse accepimus.
 Hæc ferè naturam hominis spectant. Verum si arcu-
 spicias causas, unde præter naturā accidat hoc mali, depre-
 hendas ferè ab his fontibus proficisci, ex ocio, ex conuictu
 morbidorum, ex curiositate, ex incogitantia, stultitiâq; et
 ex intemperantia uictus. Vnde tonsores iam olim laborant
 infamia loquacitatis ut ante dictum est, quod in illorū offi-
 cinis desideant ociosi, quibus nihil est quod agant domi. Ibi
 quoniam audiūt nautas iactantes sua naufragia, militem de
 suis uictorijs gloriantē, aliū item alijs de nugis blaterantem,
 uelut ex contagio redduntur et ipsi tales, quanquam ocios
 si non sunt. Idem accidit balneatoribus, aurigis, nautis, et
 cauponibus. Vectores enim quoniam non est aliud quod ag-
 gant, fabulis gaudent fallere tempus. Iam eadem opera de
 contagio dictum est. Curiositatem autem esse nutricem gar-
 rulitatis superius opinor satis ostendimus, quanquam utraq;
 nutrit alteram. Porro quantum saturitas et ebrietas habent
 momenti, ad linguæ licentiam, si non aliunde liqueret,
 perspicuum est ex conuiujs uulgaribus, quæ quum initio
 quæta sint ac tacita, in quos uocum tumultus nonnunquam
 exeunt? Dicis esse pelagi fragorem. Apud Plautum foemina-
 rum uox est: quum probe saburrata sumus, largiloque-
 sumus, sed res uiris cum foeminis est communis, nisi quod
 illas uinamus, nobis ipsis Suffeni, illis Catones. Iā sunt huius
 uitij causæ quedam magis etiam peculiare. Sunt enim
 quedam argumenta de quibus affectu peculiari iuuat hunc
 aut illū uerba facere: uelut prouerbio dicitur: Iucundā esse
malorum

Loquacitas
 ex conuictu.

Curiositas
 mater gar-
 rulitatis.

Causæ pecu-
 liares loqua-
 citatis.

malorū actorū cōmemorationem si modo eius generis sint,
 ut cum probro coniuncta non sint. Gaudent enim ueterani
 milites, qui crebris praelijs Martem experti sunt, apud alios
 de prædicare suas pugnas. Gaudent nautæ referre sua peris-
 cula, gaudent hi qui uarias ac longinquas regiones adierūt,
 memorare quid ibi uiderint aut passi sint. Similiter eorum
 memoriam quæ uoluptati fuerunt, si modo uoluptas cū ho-
 nestate coniuncta fuit, iuuat reficere commemoratione. Ve-
 luti foeminis ferè iucundum est referre, quomodo primum
 adamatæ sint à sponſis suis, & quibus muneribus quibusue
 blandicijs ambitæ. Deniq; quicquid uehementer nobis est
 cordi, siue iucundum sit siue moleſtum, de eo libenter uerba
 facimus. Prouerbiū habet: Vbi quis dolet, ibi et manum
 habet: At nihilo ſecius uerū est, ubi quid uel dolet, uel de-
 lectat, ibi quiſq; linguam habet. Qui uehemēter amat quē-
 ſpiam, libenter illius meminit: rurſum qui uehementer iraſci-
 tur aut odit, egre ſilet, quod excruat animum. Ad hæc qui
 multum operæ poſuerunt in arte quapiam, & in ea præ-
 cellunt cæteris, libenter ſermonem iniſcunt, de his de quib-
 ſus arbitrantur ſeſe cum aliorū admiratione poſſe dicere.
 Tales uidemus medicæ rei peritos, Aſtologos, Alchimſtas,
 & in hiſtorijs diligenter uerſatos. Dicit aliquis, quorſum
 hæc tam multa repetis? Nimirum quo cognitis omnibus rei
 circumſtantijs faciſ ſuſcitamus intemperantiæ periculū. Pri-
 mum enim facile uitabimus nugacitatem linguæ, ſeſemper taudum.
 ſimus ſeriæ cuiſpiam honeſtæq; rei intenti, præſertim ubi
 nos tempeſtas in garrulorū cœtum depulit. In curru, in na-
 ui, legere licet aliquid ex bonis autoribus, neq; quicquā idē
 uetat facere

LINGVA

uetat facere, si diutius commorari cogeris in constrictis
 aut in balneis. Cato ne in senatu quidem abstinebat à lectio-
 ne donec coirent patres. Plinius & in balneis & in conui-
 uijs auscultabat lectorem. Socrates moleste ferebat colloquijs
 musicam à cantoribus interrumpi. Malebat enim audire cō-
 fabulantes de iustitia modestiāq; , q̄ phrygios aut lydios occi-
 dentes modos. Et tamen arbitror à prisīs in hoc adhibitam
 musicam, ut sermones indignos conuiuio disauterent. In quē
 usum uideo nonnullos atterere Moriones. Caius Cæsar
 etiam ex equo dictabat epistolas binis nonnunquā aut ter-
 nis notarijs. Epaminondas Thebanorum ductor quum au-
 disset quendam ē duabus in castris morbo perisse, dicebat
 se mirari, quod in exeratu uicisset illi egrotare. Iustius autē
 miratur aliquis, si qui multis magnisq; negocijs distinentur
 otium habeant ad audiendas inanes fabulas. Quum toto ui-
 tæ genere dissidant aulici ac monachi, tamen serē in linguæ
intemperantia consentiunt, non ob aliud nisi quod utrique
pariter uiuunt in otio. Idem usu uenit apud eas nationes, ubi
 receptum est usu, ut quibus res est lautior, honoris gratia
 plures alant famulos ocosos, quod malum utinam apud so-
 los Anglos comperiretur. At Helioabalus Cæsar, solitus
 est suis libertis ac seruis mandare quædam in speciem ridi-
 cula, uidelicet, ut conuocarent ad balneum omnes hernio-
 sos: aut ad conuiuū, octo caluos, octo luscios, octo podagro-
 sos, octo surdos, octo insigniter nigros, octo insigniter lon-
 gos, & octo notabiliter obesos, octo nasutos, ueluti Græco-
 rum prouerbiū exhibens ὀπαὺ τ' οὐκ ὄν. Mandabatq;
 iisdem proposito præmio, ut ad se deferrent millena pondo
 aranearum,

de helioabalo nota

aranearum, & collecta dicuntur decem milia pondo arane-
 arum. Admirantibus quur id faceret respondebat, ex hoc
 colligi magnitudinem urbis Romæ. Verū ille iudicabat esse
 satius seruos ac liberos aulæ suæ, uel talibus nugis occupari,
 q̃ facere per oñum quod apud alios Imperatores facere
 solent, deferentes, calumniantes, uendentes fumos. Idem He-
 liogabalus in colle Quirinali Senatum muliebrẽ instituit,
 quem senatulum appellauit, ubi per Symiamiram Augustā
 prodita sunt senatusconsulta ridicula de legibus matronalis-
 bus, quibus quo uestitus fas esset incedere, quæ quibus cede-
 re deberent, quæ ad cuius osculũ uenirent, quæ pileto, quæ
 equo saginario, quæ asino ueherentur, quæ carpento mulas-
 ri, quæ boum, quæ sella ueheretur, quæ offsea, eborata aut
 argentata, quæ aurum aut gemmas in caldamentis haberet.
 Huiusmodi nugis matrem cum matronis quotidie uoluit oc-
 cupari, ne quod solent in oño uiuentes, publicas ac prināpas-
 libus negocijs obstreperent. Simili commento Alabiades ex-
 lusit populi maledicentiam. Quum enim nullus esset modus
 aut finis popularium conuiuiorum, canem insolite magni-
 tudinis, septuaginta minis emptum, amputata cauda dimisit
 in ciuitatem. Is quum passim obambularẽt, & omnibus in-
 notuisset esse canem Alabiadis, miris omnium fabulas exa-
 tauit, quum eares omnibus inepta stultaq; uideretur. Tan-
 dem amicis hac de re priuatim admonentibus ac sermones
 qui de eo iactarentur deferentibus risit Alabiades, planẽ
 inquit, æsit ut uolebam. Nam hoc agebam, ut Athenien-
 sem populũ ad huiusmodi sermones auerterem, desineretq;
 his occupati peiora de me prædicare. Est aliquid fateor, à

*Helio gaba-
 lus ex
 mtrubg
 Senatus
 institui*

*Alabiades
 e Cusio*

grauioribus malis ad leuiora deuocasse, nobis tamen illud
 potius conandum est, ut à turpibus ad honesta reuocemus,
 aut ad ea certe, quæ cum turpitudine coniuncta non sunt,
 quemadmodum ipse solco famulis aliquid describendum,
 aut euoluendū tradere, non quod id mea referret, sed ne illi
 oīo corrumperentur. Habet hoc inter cæteras dotes inuicis
 ille studiorū altor Guilheimus archiepiscopus Cantuarien.
 ut nec ipse sustineat unquam esse oīosius, nec suorū quenquā
 patiatur oīo torpere. Quod exemplum unā omnes imita-
 rentur monarchæ, aut certe episcopi, aut patres matresq;
 familias. Quid autem miraculi est, si hodie inter sacerdotes
 tam multos uidemus oīose loquaces? Vbi demurmurarent
 illas statas præces, si tamen has quoq; pendunt, quoniam nec
 operam exercent manuariam, nec sacrarum literarū studio
 capiuntur, mox ad forum, ad popinas, ad cōpotiūculas,
 ab his ad hemicyclia sese conferunt, ibi mutuis fabulis, &
 curiosis oculis alunt linguæ morbum. Et ab assuetis huic uia-
 tæ quid expectes, nisi meras nēnias? Atq; interim ubi sacer-
 dos ille quem nobis descripsit Malachias? Lex ueritatis in
 ore eius, & iniquitas non est inuenta in labijs eius: In pacē
 & æquitate ambulauit mecū, & multos auertit ab iniquita-
 te: Labia enim sacerdotis custodiunt scientiā, & legem requi-
 rent ex ore eius, quia angelus domini exerātū est: ubi sal
 terræ, quo cōdiri oportuit populi stultitiā? Nos pro sale uer-
 nenū in lingua arcūserimus. Itaq; multos uidemus in quos
 competat id quod apud eundem prophetam mox sequitur:
 Vos autem reuocastis de uia, & scandalizastis plurimos in le-
 ge: Irritum fecistis pactum Leui, dicit dominus exerātum:

Propter

Propter quod & ego dedi uos contemptibiles & humiles omnibus populis, sicut non seruastis uias meas, & accepistis faciem in lege. Hæc non eo dicuntur, ut animos addam his qui nunc aspernantur & infestant sacerdotes bonos pariter ac malos, sed ut omnes exhorter ad uitam sacerdotio dignā. Mutatam uitam, sequetur populi fauor. Narrant Eugenium Pontificem tale responsum dedisse dno Bernardo, destanti simoniā in Romana curia regnantem: ubi tu sustuleris murmur ē monasterijs, ego tollam simoniam ē curia mea. At qui non erit difficile tollere linguae malum ē monasterijs, si delectentur silentio, si uideant luxū ac temulentiam, si sacrarum literarum amore teneantur, si fugiant otium, si uia situdine, precandi, legendi, scribendi, atq; etiam manibus laborandi fallant ocij tediū. Quid enim illis infelicius monachis, qui tedio contabescunt, ni compotationibus, uenatu, chartis, alea, & scurrilibus fabulis diem fallāt, quā uere monachis omnis dies breuis sit? Proinde qui se senserint natura propensiores ad linguae intemperantiā, aut alioqui contraxisse aliaunde huius mali nonnihil, totos se tradant honestis occupationibus, quæ dulcescunt etiā, si assueueris. Proximū erit, ut aut secum uiuant, aut cum his agant consuetudinem, quorum conuictu dediscant seu naturæ seu consuetudinis uitū, uideantq; quod in ipsis est loquacum familiaritatem. Quis, inquit Ecclesiasticis, miserebitur incantatori à serpente percusso? & omnibus qui appropinquant bestiis? Sic & qui comitatur cum uiro iniquo, & obuolutus est in peccatis eius. Quoq; magis fugias, natura notas quasdā addidit, unde dignoscas linguae morbum, plestri hesitantiam,

LINGVA

Battologiā quæ syllabas aut uoces easdem iterat, balbuti-
em, aut blesitatem, os insigniter angustum. Hæc signa tam-
etsi non omnino cæta sunt, tamen frequenter arguūt natu-
ræ uitium, uanitatem, garrulitatem, ac futilitatem. Sed utinam
solos haberet lingue morbus, quos hæ notæ reddunt su-
spectos. Vt atq; deprehensum fuerit malum, fugienda est

Conuictus talium consuetudo. Si mediā præcipiunt, ut qui uelint consu-
bonorum. lere bonæ ualitudini corporum, uiuant inter homines salu-
bri corpore præditos, succulentos iuuenes, & hilares, fugia-
antq; conuictum corū, quos infelix corporis temperatura
reddit graales, pallidos, iracundos, morosos, aut febriculo-
sos, aut comicialibus morbis obnoxios, quanto diligentius
hoc curandum est nobis, ut ex bonorum familiaritate red-
damur meliores, cauentes ne ex assidua malorum consuetu-
dine, morbi contagium accersamus. Multo enim citius transi-
liunt animorum uitia q̃ corporum. Iam quemadmodum tu-
tior est à morbo comicali, qui synopes & capitis uertigi-
nes excludit pharmaçs: ita minus erit periculi à lingue
morbo, si malum huic cognatum & antistrophon, ut ita di-
cam, curiositatē uitent, quod & ipsum ex odio plerunq; du-
at originem, ut non iniuria dixeris, curiositati garruliz-

Curiositas tatem esse germanam. Siquidem utrunq; odium habet pas-
cognata trem, stultitiæ matrem ac nutricem. Quid enim stultius
garrulitati quàm quod apud ueteres fingebatur Morychus, proprijs
negocijs neglectis, aliena scrutari, quales et apud Martiale
ridentur Ollus & Afer, aut qd ineptius, q̃ de rebus alienis
garrirc, nulla cum utilitate tua, sed multo cū detrimento gra-
uiq; periculo, sū rei, tū famæ, tum uitæ, nec sine tedio audis-
entium, ærte

entū, certe nullo cum fructu. Sed quoniam hac de re Plutar-
 chus elegantem edidit libellum, nos breuitati consulemus.
 Stultitiæ simillima est incogitantia. Stultus enim iudicio falli-
 tur: incogitans hoc præat, quod non aduertit animum, quum tia-
 res attentionem postulat. Stultitiæ est quod ferè uidemus ac-
 ride: nus idem fieri in dicendo, quod in cantu aut saltatione.
 Qui minimum tenet artis cantionem aut saltationem pri-
 mus inapit. Stultitiam effugiemus si prius animum oratio-
 nis fontē, cognitione ueri, et honestis opinionibus imbueri-
 mus antequam profiliamus ad dicendum. Deinde ne quan-
 do laxemus linguam ad dicendum, nisi morula interposita,
 quæ duo præstabit commoda. Primum ne respondeamus ad
 non intellecta, præterea ne præcipitantes orationem respon-
 deamus aliquid cuius mox pudeat. Ea contatio quum omnē
 ætatem deat, tum præcipue adolescentiā. Neq; enim simpli-
 ater uerum est quod dicit Seneca, nulli rei prodesse moram
 nisi iracundiæ. Profuit et in bellis, Fabij contatio, ac mea
 quidem sententia nusquam non habet locum illud, Sat cito, si
 sat bene. Quin ipsa consultatio, contatio quædam est, quam
 adhibere iubemur, non ut celeriter agamus quod opus est
 facto, sed mature. Alioqui fit frequenter, ut, quod ait Plato,
 qui initio celerior fuerit quàm oportuit, serius ad finē per-
 ueniat. Hæc autem cautio magis adhibenda uidetur in dicen-
 do, quàm in rebus gerendis, propterea quod quum in dicen-
 do lapsus sit facillimus, nihilo minus tamen periculi est.
 Quum uidemus aliquem facinus calidum, ut aiunt, aggres-
 di, præmonemus illū, uide quid agas. Quin ipsi nobis hoc
 diamus, quoties sentimus prurientem linguam: Expende

quid dicas. Quoties igitur uerbū aliquod procurrit in in-
guam, antequam illi laxemus claustra dentū, sic cogitemus
nobisam, quis hic est sermo qui sic urget linguam ac ui co-
natur erumpere? Aut quo nunc se appellit lingua? Quid
commodi fuerit si dixerō, aut quid incommodi si retinuerō?
Neq; enim quemadmodū deponimus onus, ita deponenda
est et oratio. Qui deponit sarcinā exoneratur, qui deponit
orationem magis etiā grauatur. Neq; enim unquā promena-
dus est sermo, nisi quū aut nobis est necessarius, aut aliquid
utilitatis aut uoluptatis honeste allaturus uidetur auditori-
bus, ut efficiat in hominum consuetudine quod sal effiat in
abis, qui parat, nec nisi cum opus est solet adnasci, alioqui
gratiā non habet sed uitiat edulia, Quod si nec dicenti futu-
rum sit utile quod uersatur in lingua, nec audientibus ne-
cessariū, nec uoluptatem ullā aut iuauitatem allaturū alijs,
quorsum attinet proferre? Si paras iter, teum cogitas, quid
commodi si proficiscar eo? Si uides ex itinere nihil commo-
di, etiamsi nihil sit incōmodi, mutas sententiā, dicens: Quid
opus est in cassum, et frustra hoc facere? Atqui hæ uoces,
frustra et in cassum, nō tam locum habent in gerendis ne-
gocijs, quā in proferendis uerbis. Nunc quū ut ante dixi-
mus, ex leuissima re plerunq; grauissima mala nascentur,
quanto diligentius expendendū est utrum magis expediat,
silere an loqui. Vidi ego quosdam, qui ex consuetudine tussia
ebant, ructabant ac singultiebant. Quod si huc proficiat ho-
minum cura, quæ iuxta sapientum dictum, in omni re ualet
plurimū ne dicā omnia, ut tussim ac singultum ex quibus ne-
cessarijs nascentē, egre quidē sed tamē expellant ac uincāt,
quid nes-

quid negocij fuerit linguae praecipitantiam dediscere? Quod initio uidetur impossibile, post menstruam exercitationem erit facillimum: mox abibit in naturam, quod habitu confirmatum fuerit. Occupare salutationem fortasse comitatus erit, ceterum in confessu multorum qui primus occupat sermonem, nisi uel autoritas id postulat uel functio, suam ipsius prodit intemperantiam. Proinde nō sine causa laudatus est Tarditas
 & laudatis uiris hic Sophoclis senarius, ad loquen-
 οὐ γάρ τι βουλή τις ταῦτ' οὐδ' ἀγρόμου τέλος, dum.

Quo significatum est non esse finem eundem consilij, qui cursus est. Laudatur enim & palmam fert quisquis anteuertit in cursu, & ridetur qui tardior est: In consilijs frequenter contra uenit usu. Etenim si qui primus dixit, quod satis est ad propositam consultationem attulit, nō debet qui rogatur posterior, ideo uel dissentire, uel addere superuacanea, ne nihil ferat laudis, quemadmodum apud Terentium faciunt tres aduocati, quorum unus ait resāndi posse, alter negat, tertius deliberandū amplius cōset, atq; utinam hanc ambitionem in comœdijs tantum rideremus, ac non etiam in prināpum consilijs deprehenderetur hoc malum, nec quotidie fieret à medicis, quorū uix quisquam est, qui ātra exceptionem comprobet pharmacum ab alio praescriptum, aut si candidior est, ne parum medicus uideatur, adiāt aliquid his quae ferē nimis multa sunt, imō satis feret laudis, si bonam sententiā candide laudando & comprobando, hominis synœri, minimeq; sucati lucrificiat opinionem. Sunt enim quidam uel tam inuidi, uel tam gloriarum auidi, ut nō ferāt in alienā sententiā iri pedibus. ac iurgijs diem eximūt,

L I N G V A

Potius quàm subscribant bono consilio, cuius ipsi non nō fuerunt autores. Quod si quid deest responsioni priorum, libet àtra arrogantiam docere si quid illos fugit, aut àtra inuidiam impartire, si quid deerat: Hoc quoniam nunquam non est tempestiuum, sæpe plurimum habet laudis, qui postremus omnium dixit. Ridetur in comoedijs, sed sæpius in uita communi, quoties alter respondet, priusquam is qui loquitur finierit sermonem. Itaq; consultum fuerit interroganti quum iam dicendi finem fecerit, aliquod præbere temporis spatium, si quid his quæ dixit uelit addere, aut si quid corrigere. Interim & ipse perpendit, quid aut quomodo conueniat respondere. Neque raro risui sunt, qui celeritate respondendi, quia non intelligunt quod proponitur, aliud pro alio respondent. Id ridiculum est in surdastris aut imperitis lingue, in alijs sæpenumero cum periculo coniunctū est. Dominus noster in euangelio nonnunquam respondet tantis phariseorū cogitationibus, priusquā illi prodidissent quid uellent. Hæc celeritas conuenit his quos afflavit diuinus spiritus: nobis prius loquentis mens discenda est, quàm respondeamus, si uolumus apte respondere. Iam non inuisibile tantum, sed & arrogans est, si quum questio proposita sit alteri, alius responsionem præcipiat. Is enim præter quā quod sibi multum tribuer: uidetur, etiam in alterum contumeliosus est, quasi iudicans illū parum idoneū, qui ad proposita respondeat. Etenim qui hoc facit, nōne uidetur dæcere: Quid attinet ab hoc petere, qui nihil nouit? Aut quid opus quicquam ab alio petere me præsentem? Si qui rogatur parum erudite respondeat, ueniam meretur, qui prouocatus

prouocatus ut potuit respondit: At quātum risum meretur occupator ille, qui rogatum loco depulit, si minus ut oporteat responderit? Quod si maxime satisfecerit interrogationi, tamen ināuilis & ineptus habetur. Audiuit olim Themistocles ab Eurybiade, quū iuuenis ultro se ingereret ad dicendum, etiam opportuna dicturus: ò Themistocles, in certaminibus qui ante tempus assurgunt, alapis cedi solent. Et in conuiuijs turpissimum est nō expectare dicendi uicēs. Admirati sumus olim Franāscani cuiusdam confidentiā, qui præter Scotum nihil legerat. Agitabatur in mensa archiepiscopi Cantuariensis inter eruditos nescio quid quæstiunculæ: Id ubi sensit ille, nec satis ē longinquo perāpere potuisset quid ageretur, erectus clamauit, quid est, quid est istuc quod agitis? Eo sanē uultu, quasi diceret: Vos frustra agitis, nisi ego nodum explicuero (& erant inter hos alii quot episcopi docti) quicquid autem est difficultatis à me poterit expediri, qui nihil nescio. Similis est istorum arrogantia, qui posita cathedra profitentur sese ad omnem quæstionem undecunq, propositam ex tempore respōsuros. At foras se leue periculum est, rideri tantū. Noui quendam magni principis oratorē, qui ob suspicionem quod contra mandata maliretur aliquid, ductus erat in carcerem, id factum est sub noctem. Postridie rex cognito quod erat factum, misit ē procerum numero duos, qui docerent id non esse factū regis iussu, sed à satellitibus erratum esse in persona. Vix præfati fuerant se uenire iussu regis, quum ille sermonem interrumpens, ināpit obsecrare supplex & abiectus, ut rex secū clementer ageret. At illi fuerāt hominē cum excusatione

satione regis dimissuri liberū: Verum ex oratione tam miserabili tamq; abiecta, coniectantes eum sibi male consilium esse, suppresso quod habebant in mandatis, ad principem suum redeunt, exponūt rem. Ille miser ad extremam calamitatem deductus est. Quanto malo fuit illi non meminisse quod docuit Iacobus apostolus: Sit autē omnis homo uelox ad audiendum, tardus autē ad loquendū. Si continuisset linguam suam, donec illi quod habebāt in mandatis perorassent, ac tū respondisset constanti uultu, & suā ipsius innocentiam, & regiā aequitatē sibi notiozem esse, q̄ ut hoc suspicari posset regis iussu factū esse, quod autē à satellitibus esset admissum, non in ipsum admissum esse, sed in eū cui se putabant manus iniicere, primum calamitatem eam effugisset, deinde pristinam apud regem gratiam auxisset etiam, siue uere factum erat inscio rege, siue rex suspiciens nonnihil decreuerat ea pœna contentus esse, si sic monuisset ne pergeret nocturnis colloquijs cum hostis oratore congregari. Proinde probabile est morem, quem & hodie uidemus in Sorbonis disputationibus, uel à prudentibus uiris profectum fuisse, uel ab ipsa necessitate inductum. Nulli fas est interrumpere disputationem proponentis ac respondentis, nisi si quis ad hoc fuerit delegatus. Nec is qui dato silentio succedit, proponit, nisi præfatus omnium ueniam ac pacem. Vbi proposuit, non respondet quicq; in hoc productus, nisi repetat quod propositum est, idq; semel atq; iterum, interim licet proponenti mutare, corrigere, & addere si quid uelit. Hæc mora mutantis ac repetentis, nonnunquā tedio est auditoribus, sed tamen necessarium habet remedium aduersus tumultus

Mos scho-
lasticus.

turultuosam uocam confusionem. Posteaq̃ incaluit contentio,
dicendi finem imponit cœtus confidentium aut circumstanti-
tum, ut ex alijs sit dicendi locus. Hic factor nonnunq̃ silere
iubetur, qui maxime erat audiendus, sed præstat quedam nō
audiri, q̃ nihil audiri. Congruit autem hoc remediū peculi-
ariter nationi Gallicæ, quæ quū sit humanissima, tamen præ-
ter lingue facilitatē, habet in disputando quiddā calidius ac
uehementius. In uniuersum uero quisquis diat, frustra diat,
si desit fides & attentio. Sed utrūq; sibi cōaliat suspēdens
expectationē concatenacula, quod ipsum etiā proditū est ab
his q̃ diligentius de rhetorica conscripsere. Quisquis enim
sic inapit, caret suspitione suā, qd' inibi ex re nata cogitare
uideatur quid sit dicendū, non secū attulisse commentū, quo
falleret. Et in consilijs præsertim graue quiddā minimeq;
uulgare dicturus uidetur, qui prius meditatur qd' dicat. Itaq;
q̃ docent esse caput artis, artē dissimulare, simulant hāc con-
tationē, quo magis attentos magisq; credulos habeant aus-
ditores. Talē Homerus induat Vlyssē. Itaq; non solū ex-
pendendum erit, quid proponatur, sed quo animo propona-
tur. Nec enim semper ideo percontamur, qd' nobis responsi-
sione sit opus, sed nonnunquā amicos uerecundiores blanda
percontationibus ad colloquendi uia situdinem pro-
uocamus. Hic qui responsionis locum alteri præripit, as-
sumūq; & aures alio conuersas ad se trahit, nihilo
facit auius, quā si quis ab alio uolentē osculo exāpi, præ-
ueniens osculetur ultro, aut si quis oculos in alium con-
ijacientis, in sese detorqueat obtutum. Si Octauio ro-
ganti adolescentem, qui ipsum oris liniamētis referre
dicebatur,

LINGVA

dicabatur, num mater illius aliquando fuisset in aula Cæsaris, simpliciter responsum fuisset, quum ille non simpliciter interrogaret, perisset iocus. Nam quum adolescens ex uultu rogantis deprehenso cauillo respondisset, matrē quidē nunquam illic fuisse, sed patrem sæpe, dictum in Cæsaris cognatas retorsit, non sine ingenij laude. Nec hodie pauci sum, qui fictis quæstionaulis exantant quorundam loquacitatem, ut rideant. Præsidebat in conuiuio negotiatorum Dominicanus quidam, adhibiti sunt de industria, qui hominem promptum & confidentem rogationaulis exagarent. Ille incontanter ad omnia, & quidem serio. Tādē inter quæstiones ad negotiationem pertinentes hanc proposuit quidā. Nū recte faceret, q̄ pactus lactis ouilli duo dolia, lac redderet gallinacū. Ille nihil contatus distinxit: Si lac, inq̄t, gallinacū utilius sit illi cui redditur quā ouillum, satisfaciat qui reddidit. Risus omnium consequutus est. Ciuiliior erit hæc conatio, si qui rogatur exausans suam imperitiam, respondendi partes alijs deferat, ut magis ad explicandum quæstionis nodum idoneis, quemadmodum faciunt, qui poculum porrectum, urbanitatis gratia deferunt ipsi qui porrigit, & acceptum ad alios uelut honoratiores deferunt. Nec pudeat interim ingenue fateri, nihil in promptu esse quod auditu dignum iudicet, consultis libris, req̄; perpensa, si quid occurrat, communicaturum. Ea modestia sæpenumero plus laudis conāliat, q̄ si bene respondeas. Proinde non probantur uiris sapientibus hi, qui studiosius affectant laudem ex tempore dicendi, q̄ bene dicendi. Nec ulli magis abhorruerunt ab extemporaria dictione, q̄ ij qui ceteris dicendi facultate

aultate præstiterunt. Demosthenem ferè de scripto dicere so-
 litum tradunt, adeo ut ne populi quidè flagitationibus ad-
 duà potuerit, ut ex tempore dicturus assurgeret. Marcus
 Tullius semel duntaxat hoc, quod sciam, scasse legitur. Sed
 idem quum ad diem præfinitum acturus esset causam apud
 centumuiros, Erotem seruum libertate donauit, non ob al-
 liud officium, nisi quod nuntiabat, cognitionem in posterum
 diem esse dilatatam. Tam admirabili, tam exerato dicendi
 artifià, qui potuisset etiam extemporalis dictione cæterorum
 omnium curam uincere, tanta erat sollicitudo, ne quid per
 incuriam secus diceret q̄ oportebat. Nimirum illos ad dicen-
 dum pigros & cõtubundos reddebat prudentia, in nobis
 insânia confidentiam parit. Itaq; grauitè admonet Sirach
 Hebræus, quod alibi referre cœpimus: Audi tacens, & pro
 reuerentia accedet tibi bona gratia. Adolescens loquere in
 tua causa uix, cum necesse fuerit: si bis interrogatus fueris ha-
 beat caput responsum tuum. In multis esto quasi inscius, &
 audi tacens simul & quærens. In medio magnatũ loqui ne
 præsumas, & ubi sunt senes, ne multum loquaris. Non pla-
 cet huic sapienti λόγος ἀκέφαλος. Sed ineptior est quo-
 rundam oratio, quæ nec caput habet nec pedes. Talis est
 eorũ qui quum stulte respondeant, tamen nullum dicendi fi-
 nem facere possunt. Satis erat ad id quod quærebatur res-
 pondere, quod apud Platonem, ab Euthydemo disat Socra-
 tes. Veluti si quis rogetur: Est ne pater domi, satis est si res-
 pondeat, domi non est. Nam si plus scire cupiet qui percon-
 tatur, addet, ubi igitur illum conueniam? Quod si noto be-
 nignius uoles responsum dare, satis est dixisse, nondũ redijt
 c̄sensu.

LINGVA

ē senatu. Superuacaneum autem eo ineptæ loquacitatis fu-
 erit, rogatus an pater sit domi, dicat nudius tertius clauacu-
 lum profectū iussu Senatus ad Cæsarem, totamq; legationis
 historiam enarret. Nec facile dijudicari possit uter faciat
 ineptus, qui uicino roganti commodato patellā, offerat mor-
 tarium, an qui roganti insundibulum, totā obtrudat supel-
 lectilem. Similis est istorum error, qui rogati de re quapiā,
 ueluti nacti garriendi campum, altius rem repetunt q̃ oportet.
 Notatur ab Oratio, qui Troianū bellum gemino exor-
 ditur ab ouo: sed grauius etiam peccant qui respondent,
 οὐτε γῆς οὐτε οὐρανὸς ἀπτόμενα, altero mulgente hircū,
 altere subijacente cribrum, ut ait Demonaëtes. Adeo placet
 illis ἀξιωμα, τὸ Αἰσχρὸν σιωπᾶν. In causis forensibus
 testis loquacitas, non raro perdit reū, uel quia plus respon-
 dens quam oportet, imprudens effutiat quæ ledum, uel quia
 difficillimū in multiloquio tibi constare, ac meminisse quæ
 dixeris, quum hinc maxime coarguantur testimonia. De uie-
 ctus intemperantia iam non semel nobis dictum est. Venias-
 mus igitur ad causas magis peculiare, ubi uidetur illud in
 genere præcipiendū, neminē posse temperare linguam, ni-
 si qui motus animi consuefecerit obtemperare rationi. Vides
 enim hoc usu uenire his qui balcm habent immoderas-
 tā, ut quū erro statuerint aut obtinere, aut moderatissime
 respondere, tamen ira aut turbo quidam insurgens exausto
 clauo rapiat linguam in omne conuiuiorum genus. Idem
 effiat impotens gaudium, aut dolor, aut metus, aut spes.
 Perro qui diligenti meditatione sic consuefecit animum suū,
 ut nihil magnopere neq; miretur, neq; oderit, neq; metuat,
 neque speret

In causis pe-
 cularibus
 remedia.

neq; speret, eadē opera moderabitur linguae qua moderatus est animo. Quomodo enim frustra moneas phre-neticum, sic incede, sic compone uestem, sic moderare uultū, nu prius pharmacis expurgaris bilem, & alium corporis habitum induxeris: sic in uanum moneas cui dominatur ambitio, ira, superbia, auaritia, libido, zelotypia, amor, odiū, quē excruat spes, aut metus praecipui humanae uitae tyranni, Sic loquere, sic moderare linguā, nisi prius persuaseris, ut rebelles animi motus rationis freno cohercat. Est autem illic praecipua adhibenda cautio, qua nos sentimus maxime propensos ad lapsum, quam ad rem plurimum adiuuabit, si sibi quisq; iuxta Pythium oraculū notus fuerit. Non sine causa laudatur à multis Socratis patientia, qui praeter naturam omnes affectus multa ui multaq; consuetudine sic domuerat ac acurauerat, ut prorsus ἀπαθὴς uideri posset. Ex animi tolerantia parem corporis aduersus omnia quāuis dura patientiam comparauerat. Non inficiantur philosophi longi difficius esse ferre sitim quā famem, quum utrunq; sit diffillimū. Socrates autē hac exercitatione sitim expellere consuevit. Posteaquam ex more ueterum, ac uasletudinis gratia corpus exercuerat, quo tempore maxime solet appeti potus, non sibi permittebat bibere, nisi primo cado iam alijs effuso: non quod periculum metueret si cum ceteris bibisset, uerum ut irrationabilem appetitum doceret expectare rationis imperium. Eadem arte durauerat corpus ad uigiliae, stationis, caloris, frigoris ac laboris incredibilem tolerantiam. Qui sic habet domitas naturae uiolentas cupiditates, is poterit & linguā prurientem cohibere

LINGVA

tem cohibere. Qui uehementer sitiens imperare sibi potest, ut in totum abstineat à potu, facile temperabit sibi ne plus satis bibat. Indem qui quum est oblata dicendi occasio, et linguam sentit ueluti sitire, ut sese effundat in argumento in quo libenter uersatur, sibi potest imperare, ut in totum sileat, donec necessitas aut utilitas exigat orationem, idem facile sibi temperabit, ne dicere exorsus semet multa nugacitate insurgitet atq; inebriet. Ea dicendi moderatio non est petenda ab affectu dicentis, sed ab auditoribus, id fiet si consideres, non quid tibi iucundum sit dicere, sed quid alios iuuat, aut expediat audire. Si nauta aut miles non prius desinet nugari de suis periculis ac uictorijs, quàm ipse satiatur reserendo, quamlibet Iliadem superabit narratio. Verum si cogitet quid hæc ad istos qui audiunt, iudicabit esse satius eos adhuc inhiantes ac suspensos dimittere, quàm nauseantes ac uomiturientes præ saturitate. In fine comœdiarum solenne est addere, ualete et plaudite: sic enim desinunt ut spectatorem adhuc famelicum dimittant. At nugacium narrationibus plerumq; pro plausu datur osatio, pro laude acclamatur ohe. Quisquis igitur in his argumentis, in quibus libenter uersatur ob affectum naturalem, sese dicturientem cohibuerit, facile temperabit in cæteris. Athenodorus philosophus quum ob ingrauescentem ætatem dimitti petisset ab Augusto, discessurus admonuit illud, ne quid iratus faceret, diceretue, nisi prius Græcorum litteras ordine recensisset, uelut in his pharmaceum quod adam inisset aduersus iracundiam, at philosophus indicabat moram interponendam esse. Cæsar delectatus eo dicto, complexus hominem. Adhuc, inquit,

inquit, te mihi est opus, & annum etiamnum apud se detinuit, ut eo magistro disceret silentiū. Quur & nos nō detimus tantum spatij lingue ad garriendum erumpere gestienti, quanto literarum numerum licet percurrere? In comœdia Laches senex cū meretrice Bacchide colloquuturus, in Hecyra sic apud se loquitur. Videndū ne minus propter irā hāc impetrem quā possim, aut ne quid faciā plus, quod post me non fecisse satius sit. Persuasum habebat senex Bacchidem obstare, quo minus Pamphilus reuocari pateretur uxorem. Id si uerū fuisset, erat iusta stomachandi causa. Quod si suo animo, ut tum erat affectus morem gessisset, non habuisset latum exitum fabula. Nunc auiliter expostulanti, auiliter responsum est, cognouit errorem, impetravit quæ uoluit, totius comœdiæ tumultus, iucūda catastropha solutus est. Si hoc faciunt homines idiotæ in comœdijs, quid deæt facere sacerdotes & monachos Christianos in conaonibus, præsertim autem in ædendis libris? Quod apud Homerum Pallas facit Achilli, hoc in nobis debet præstare ratio. Tam etsi Pallas illa tantum à pugna reuocat, sat habens si stomachetur intra conuiuiā: At nostra Pallas né id quidem permittit, ut conuiuijs in quēquam debacchemur, etiamsi temperetur à manibus. Imò si uelimus auscultare spiritui Christi, quoties nobis aurem uellicat, pro maledictis referenda sunt benedicta. Est quidem impotens affectus ira, sed magnam habet temulentiam & uoluptas. Dulce est amanti sine fine garrire de suis amoribus, at non est eadem uoluptas ijs, qui uacant amore. Amantes enim ob impotentiam affectus quo tenentur non solū existimant, omnibus hominibus esse

ribus esse curæ quod agunt, uerū etiam res inanimas per
inde quasi sentiant alloquuntur: uelut apud Plautum adole-
scens cum pēsulis & ostio litigat, sic cum lectulo uoluptatis
consō, sic cum lucernula consō, sic cum uiolis ac strophijs
& anulis ab amica missis, aut ad amicam ituris, prolixas
nūscant fabulas. Idem & in Bucoliis argumentis pastores
imaginantur, & pecori, & montibus, & syluis, & flumi-
nibus suos affectus esse curæ. Dulce est in hostem lingua de-
bacchari, sed apud eos qui nec amant, nec oderunt, ac fore
tasse ne norunt quidem, friget huiusmodi narratio. Noui
quendā qui nuper coeperat discere Græcas literas, eas quos-
niam adamabat, quencunq; nanāq; potuit, eum Græce salu-
tabat, cū eo multa Græce confabulabatur, etiā si is nihil Græ-
ce sciret. Tanta erat ostentandi libido. At interim molestus
ac ridiculus erat etiā ijs, qui Græce nossent, quod illis prom-
ptior esset lingua Latina. Refert Plutarchus de quodā, qui
cum casu duos tres ue libros Ephori legisset, nullum morta-
lium non obtundebat, reāsendis quæ legerat, nec ullū cons-
uiuium patebatur esse iuandū, identidem repetens Leus-
tetricam pugnam usq; ad omnū nausē. Vnde uulgi iocus illi
cognomen addidit Epaninondæ, quod insolentius iactaret
eius ducis gesta, quā ipse solet qui gesserat. Huic uitio ferē
sunt affines, qui reāns ex Academijs domum redeunt in as-
liquo doctrinæ genere titulum ac lauream assequuti. Verum
eam ostentandi libidinē, quam ipsum tempus postea mitigat
& corrigit, præstiterat ipsa ratione cohibere. Vt igitur qui
metuūt inundationem, diligentius muniūt ripas, quæ maior
esse solet fluminis impetus, ita conuenit illic diligentius
aduigilare

edvigilare rationem moderatricem, qua uoluptas quedam
 impensius proliat ad dicendum. Socrates negabat sibi pla-
 cere potum aut cibos, qui non sitientes aut esurientes illece-
 bra quadam prouocarent ad bibendum atque edendum,
 quod genus sunt, mulsum, aromatites, placentæ, & attica
 bellaria, quod ab his præcipue periculum sit intemperatiæ.
 Ab his igitur potissimum erit cauendum sermonibus, qui nos
 dulcedine quapiam rapiunt, & effrūt longius quàm opor-
 tet. Consultum igitur fuerit, priusquàm lingue solus repagus *Circūstan-*
 la, circumstantius omnes expendere, qui sis qui dicere paras, *tie.*
 quale sit de quo loqui cogitas, quales apud quos dicturus es,
 quid tempus aut locus postulet. Deniq; quid boni malique
 ex oratione tua queat proficiat, uel tibi uel alijs. In his erūt
 quæ dicendi titillationē temperem, aut silentiū suadeāt. Sunt
 & ille partes pulsandæ, unde iuxta rhetorū præcepta du-
 cuntur argumenta suasorij generis, Num rectū sit, num ho-
 nestum aut decorū, num utile, num tutū, nū iucundū, num
 facile, num necessariū. Harum rerum consideratio gignet
 in nobis cautionem in dicendo. Vnde fit, ut quemadmodum
 attingimus, legamus eloquentissimos homines ægre ad dicen-
 dū assurgere solitos, & in orationis initio trepidos fuisse.
 Nimirum & hic prudentia timiditatem, insatiā confidentiā
 parit. Pericles qui ob admirationem eloquentiæ dictus est
 conare ac fulgurare, suggestum ascensurus, Dijs uota facere
 consuevit, ne quod uerbum exideret imprudenti, quod mis-
 nus ad rem pertineret. Et apud Romanos solenne erat
 dicturum pro condone, uersualis aliquot precari deos, ut
 quod dicturus esset, felix ac faustum esse uellent recipere.

L I N G V A

Ac decorum quidem sæpe pro loci temporis, ac personarum ratione mutatur, ceterum futilitas, obrectatio, ac maledictio & obsceniloquium nusquam non est indecorum. Quamquam in nonnullis aliquod vitium tolerabilius est quam in alijs. Neminem quidem deest sermonis obscenitas quam Græci dicunt αἰσχρολογία, uerum ea detestabilior est in sene quam in iuvene, in sacerdote quam in milite. Rursus apud adolescentes quàm apud uiros, apud liberos tuos quam apud alienos. Hic igitur quisque sibi disertus sit malum omnibus circumstantijs exaggerans. Quid execrabilius quàm cinos, senes ac penè decrepitos turpitudinem exercere lingua, quàm per corporis imbecillitatem exercere iam diu desierunt? Manus alligauit paralysis, pedes occupauit podagra, trahuntur ilia, nutat tremulum caput, delirat animus, sola lingua lasauit obscenis fabulis. Qui uultus erant conuiuiarum, quæ cogitationes, quum hæc fieri uideremus? Vidimus enim non semel. Qui post in illum iam digressum sermones? Referam quod ipse uidi in Italia, sed ita ne quem attingam aut aspergam suspitione. Aderam tribus Græcis, quorum unus erat monachus, alter eruditus mediocriter, tertius puer tredecim ferme natus annos. Monachus obliuione prætermiserat horam prandij. Itaque curatum est à nobis, ut ibi nonnihil adferretur. Ille contentus erat duobus ouis, nec passus est adferri plus eduliorum, bibit item quam parassine. Ipse mihi semper uisus est uir modestus ac bonus, nec incurius sacrarum literarum, tamen præter uulgatam Græcorum linguam nihil nouerat. Cultus erat tam nilis, tam horridus & squalidus, ut existimem Hilarionem

illum cultius amictum fuisse. Hactenus omnia digna monacho. At non respondebant huius conuiuij bellaria. Amoto cibo, reditum est ad fabulas. Doctus ille protulit libellum Græcè scriptum in quo referebantur miracula. Ferunt autem apud Græcos hunc esse morem, ut sacerdos à sacro recitet apud populum, si quod alicubi miraculum accidit. Hoc quidā satanæ discipulus fuerat imitatus, sic ut eadem esset præfati uncula, qua sacerdos solet excitare plebis attentionem, rursus eadem clausula, qua populus audito miraculo consuevit accipere gratias & gloriam deo. In medio erant obscenitates, quales apud nos uix ullum scortum auderet in balneis proloqui. Ad harum recitationem meus monachus tanquam ad rem mire festiuā mire coepit hilarescere, gestire, solui in cachinnos, & ad singulas obscenitates, accinebat clausulam solennem. Puer accumbebat in medio, cuius ætati conueniebant fabulæ magis pudicæ. Equidem in monacho desiderabam rectam institutionem potius quàm bonam mentem. Tales nimirum euadunt, qui nihil aliud discunt quàm ceremonias. Oblatæ fuerant carnes, & erat dies quo fas erat alijs uesci. Ille magna religione recusabat. Nec passurus erat uestem mutari. Et in ea re, quæ pertinebat ad ueram pietatem, tam erat irreligiosus. Saltem adolescentuli reuerentia debebat hominem à tam obscenis iocis reuocare. Paulus nō præscripsit alicium aut sordidam uestem. Linguae castimoniam non uno in loco præcipit, uelut ad Ephesios: Omnis sermo malus ex ore uestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Rursum ap. proximo: Fornicatio autem & omnis immunditia uet

Q 3 auaritia,

LINGVA

auaritia, nec nominetur in uobis, sicut deest sanctos, aut turpitudine, aut stultiloquiū, aut saurrilitas, quæ ad rem non pertinent, sed magis gratiarum actio. Vanitatem inibi detestatur, dicens: Propterea, inquit, deponentes mendacium, loqui mini ueritatem unusquisq; cum proximo suo, quoniā sumus inuicem membra. Quāta sollicitudine deterret Timotheum.

2. Timo. 1. ab inanibus uerbis, quas ille κενολόγους appellat, quanto stomacho detestatur inania & infrugifera loquentes, quos

Tit. 1 ματαολόγους appellat. Et Timotheo scribens non fert

Timoth. 5. oīōsas & curiosas uiduas, quæ per alienas domos uagantur loquentes quæ non oportet. Eidem scribens detestatur inu-

1. Tim. 6. tiles contēones, quæ sub eruditionis fūco gignunt dissidia, eas signifianti uerbo uocat λογομαχίας. Iam futilitas, maledicentia & obrectatio, præterquam quod est indeco-

Futilitas. ra Christiano, sepe nec utilis est nec tuta. Fortassis habet
Obrecta nonnullā uoluptatis titillationem, sed inhonestā, sed quæ mul-
to. tam doloris usuram secū trahat. Effutisti quod erat retinē-

dū, mox sequitur poenitentia perpetuaq; sollicitudo, ne quod garriendi temulentia prouectus sic credidisti alienis auribus ut reuocare non possis, alij uiasim apud alios effutiant, donec res permanet ad eos, quos minime tutū sit offendisse. Itidem breuis illa maledicendi uoluptas magno perpetuoq; dolore retaliatur, dum iuxta prouerbum, Vbi dixeris quæ uelis, audire cogeris quæ nolis. Et quemadmodum scripsit Hesiodus, Vbi dixeris male, peius audis. Proinde qui paratus est in aliū dicere, seipsum examinet, num uacet omni crimine. Turpissimum autem fuerit, si qui calumniatur, deprehendatur in eodem esse crimine, quod intendit alteri.

ueluti si

ueluti si in conuiuiō luscus appellet luscum. Turpius etiā si furti crimen impingat in alterum, qui commisit ipse sacrilegium, aut si incesto cōtaminatus alteri de scorto calumniā struat. Nimirū isthuc est displicere festucam in oculo fratris, quū trabem in oculo tuo arcūferas. Omnino fieri non poterit, quin minus præcipites simus futuri ad male loquendum de alijs, si mantiarum fiat inuersio, & quod à tergo pendet reuocetur in pectus. Hic itaq; quem honesti ratio nō cohibet à maledicēdo, mali metus poterit cohercere, & lingue pruritus periculi cōsideratio, ueluti clauus clauū propellet. Profuerit & illud, animo recolere plurimorum hominum exempla, quibus incontinentia lingue magno malo fuit, maxime si quid incommodorū nobis ipsis hinc accidit. Prius itaq; sibi quisq; loquatur. Tantam calamitatem mihi peperit unicus lingue lapsus, non committam ut iterum ad eundem impingam lapidem. Conduat & hoc, si dum à se quisq; rationem exigit acti diei, non minus diligenter ad calculum uocet, si quid uerbis peccatum sit, quàm factis, & si quidprehenderit elapsū quod præstiterat continuisse, uerberet seipsum flagello Homérico.

ποῖον σὲ ἔπος φύγῃ ἕρκος ὀδόντων.

Hac exerātatione facile parabitur in dicēdo frugalitas quedam ac sobrietas, & circumspectio cum prudentia coniuncta. Indicat & alterum remediū ille sapiens Ecclesiastes, ne facile commoueamur hominum maledictis. Id tale est, ut attracti conuiuiō recolamus, quod ipsi nō raro maledixerimus alijs. Ea res faciet, ut moderatius feramus illatam iniuriam, & si nobis ignosca postulamus, æquū erit & alijs

LINGVA

ignoscere. Ecclesiastæ uerba sic habent: Et quidem in omnes sermones quos loquentur impij ne dederis cor tuum, ut non audias seruum tuum maledicentem tibi. Etenim frequenter sât cor tuum, quod & tu maledixisti alijs. Ad quedam hominum maledicta conueniendū est, sic ut audientes non audiamus. Alioqui si uenemur auribus quid quisq; de nobis loquatur, famulorum sermonibus frequenter commouebia

Ne nobis mur. Diximus quemadmodum & aliorum petulantia: me nocet alie dendum sit, & nobis ab eo morbo cauendum, aut quomodo maledi do corrigendum malū quod collectum est: nunc locus monet cuncta.

ut paucis attingamus quo pacto fieri possit, ut quā minis mum lædamur alienæ linguae uirulentia seu futilitate. Hic nullum est remedium efficacius, quā ut homo sic moderetur omnem uitam suā, ne quid habeat maledicæ lingua, quod iure meritoq; in ipsum iaculari possit. Est quidem & mendax calumnia, nec ueretur innocentes impetere, uerum uix unquam de nihilo mouet tragœdiā, sed uel exaggerat, quod erat exiguum, uel deprauat quod ex se quidem synærum, nonnullam tamen speciem habet mali. Vertit in uenenum, quicquid exuxerit araneus, sed nō adrepit ad quamuis herbam. Non enim attingit absinthium, & sunt materie à quibus abstinet in perpetuū. In Aristidem nulla orta est calumnia, tanta erat morum integritas. Quod si quid mali rumoris oritur aduersus innocentem, quoniam radicem non habet unde alatur, mox euanesat, & quod de nihilo natū est, in nihilum disperit: nonnunquam & in gloriam uertitur eius qui præter meritum aspersus est. Paulus apostolus, nō ignarus quanta sit sycophantarum malicia, monet ut nō soe lum abstia

lum abſtineamus ab omni malo, uerum etiã ab omni ſpecie mali. Fatetur idolum & idolothytum nihil eſſe, & tamen ob impias hominum ſuſpiciones iubet abſtinere ab idolothytis, ſi quis ex accumbētibus monuerit, carnem eſſe immolati-
 tam. Fatetur eſſe phas ut qui altari ſeruit, de immolatis uiuat, & tamen hac poteſtate non uſus eſt apud Corinthioſ, quia non expediebat euangelio. Iulius Cæſar Pompeiam
 uxorem repudiavit, quod rumor eſſet illam à Clodio uitiatam, poſt quum Clodius inceſti reus ageretur, ac Cæſar citatus quum testimoniũ dicere iuberetur, negauit ſe quicquam tale ſuſpicatum de uxore. Mox quum accuſator ſubieciſſet, quur igitur illam repudiasti? Quoniam, inquit, deceat Cæſaris uxorem etiam rumore ſiniſtro calumniaq; uacare. Grauius quidem Cæſar, ſed maiorem laudem tuliffet, ſi hoc in ſe ipſo præſtiſſet, quod exigebat ab uxore. Cæterum quod ille non præſtat, nobis certe pro uirili præſtandum eſt, ut cum Paulo omnia ſuſtineamus citius, quã ullum offendamus. **1. Cor. 9.**
 lum demus euangelio, hoc eſt profeſſioni nominis Chriſtiani. Paulus intantum uult epiſcopum omni uacare crimine, **1. Timo. 3.**
 ut non exiſtimet illum dignum eo munere, niſi probatus ſit etiam illorum testimonio qui foris ſunt. Sic enim ille uocat eos qui nondũ amplexi ſunt euangelicam profeſſionẽ. Nec eſt quod metuamus calumnia, ſi Chriſto præſtiterimus ſynceram conſcientiam, quemadmodum eleganter docet Petrus apoſtolus in epiſtola priore. Et quis eſt, inquit, qui uobis **1. Cap. 3.**
 noceat, ſi boni æmulatores fueritis? Sed & ſi quid patimini propter iuſtitiam, beati. Timorem autem eorum ne timeatis, ut non conturbemini. Dominum autem Chriſtum ſanctis

Q s . ſicite, in

LINGVA

ficate in cordibus uestris, parati semper ad satisfactionem
 omni poscenti uos rationem de ea quæ in uobis est spe,
 sed cum modestia & timore, consensientiam habentes bonam,
 ut in eo quod detrahunt de uobis confundantur, qui calum-
 niantur uestram bonam in Christo conuersationem. Melius
 est enim ut beneficientes si uoluntas dei uelit, pati, quàm ma-
 lescentes. Verum quoniam difficillimū est prestare uitam
 sic undiq; inculpata, ut nihil inueniat calūniator, quod uel
 arrodāt, uel deprauet, querēda est ratio qua fiat, ut quam-
 minimum noxæ nobis asserat maledicta lingua. Ad id pri-
 mū conduat, si nobis bene conscij nō cōmoueamur maledi-
 ctis, nec attracti conuiuiō reueramus conuiuium, sed aut ob-
 tuscamus, aut placido sermone satisfacimus calumnianti. Ita-
 que quiescat exortū dissidiū si nullus iritet repugnā-
 do, alioqui reāpropterea conuiuiorū uisitudo semper in dete-
 rius gliscens, tandem exit in manifestam rabiē. Nec pigeat
 hoc facere Christianum humilem, nec omnino culpa uacā-
 tem, quod pro nobis passus est omnium dominus, qui quū
 conuicijs ināsseretur, non regerebat conuiuiā, quum pate-
 retur innocuus, non cōminabatur, sed omnem ultionem tra-
 debat patri iuste iudicanti. Imò quod est eximie cuiusdā cha-
 ritatis, pro crucifigentibus, pro subsannantibus, & insultan-
 tibus orauit. Quod exemplū primus omnium retulit Ste-
 phanus, & post hunc magnus ille Paulus: Conuicijs inquit
 afficiamur, & benedicimus, persecutionē patētes sustinemus,
 maledictis ināssimur, & obsecramus. Docuit quod prestis-
 sit, & prestitit quod docuit. Benedicite, inquit, persequentibus
 uos, benedicite & nolite maledicere. Si fieri, inquit,
 potest,

1. Pet. 2.

2. Cor. 4.

Rom. 12.

potest, quod in uobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes, non uosmetipsos ulciscētes charissimi, sed date locum iræ. Nec nos moueat ille Nasonis uersiculus.

Quæ uenit indigne pœna dolenda uenit.

Imò quæ uenit ex merito pœna, dolenda uenit. Quum Phocion uir apud Athenienses optimus bibiturus esset uenenum, et uxor muliebris more plorans, diceret: Mi uir innocens morieris? Quid, inquit, uxor, an malle me nocentem mori? Idem rogatus, quid moriturus mādaret filiis, ne quid inquit, ob huius rei memoriā, iniquiores sint Atheniensium populo. Aristides quū Ostracismo damnatus iret in exilium, amicis percontantibus, quid imprecaretur Atheniensium populo tā ingrato, qui uirum integerrimum ac de re publica benemeritum eiçeret. Precor, inquit, illis tam perpetuam felicitatem, ut ne unquam illis Aristides ueniat in mentem. Socrates per calumniam oppressus nihil unquam atrocius dixisse legitur in Anytum ac Melitum, tantū iocans suo more quod resederat in poculo post epotum uenenum in terram effudit, dicens se hoc propinare Anyto ac Melito. Idem colapho perussus à quodam, admiranti uidā quod eam contumeliā ferret tacitus, quid faciā, inquit? Tum alter, trahere hominem in ius. Hic ille ridens, quid audio? Si asinus mihi calcem impegißet uocarem eum in ius? Quidam ipse sibi conuiuium exasperant, in peiorem partem interpretātes omnia. Quanto consultius eleuare contumeliā, dixit subito calore perātus, dixit nō ex animo, sed ex uino, dixit ab alijs instigatus, dixit ignarus ueri, nec in me dixit, sed in eū quē me esse putabat. Tā multa sunt ethnicorū exempla, qui modera-

tissime tulerunt

L I N G V A

tiſſime tulerunt hominum maledicantiam, & nos qui Chriſtiani diamur, pro leui conuiſio, imò pro uerbulo parũ reuerẽter emiſſo, quas blaſphemias, quæ uerba regerimus? Cleomenes Lacædæmoniorũ rex maledicum quendam, qui non cæſſabat ipſum conuiſijs apud omnes lacrare, ſat habuit factò dicto caſtigare, An ideo, inquit, male loqueris de omnibus, ne nobis uiſſim ſit oñum de tua malitia loquendi? Demarato regi Orontes aſperius ac petulantius fuerat loquutus: eo digreſſo, quum ex amicis quidam diceret: Acerbius ſe geſſit apud te quàm decet Orontes, Imò, inquit, in me nihil peccauit: Noent enim nobis qui ad gratiam loquuntur blandientes, non qui cum odio & aſperius. Similem moderationem præſtitit Leotychidas Ariſtonis filius. Quum enim illi quidam renunãſſet, Demarati filios de ipſo male loqui, ille contemptum, per deos, inquit, nihil miror, neque enim quĩſquam illorum poſſet bene dicere. Vir prudens contumeliam ipſi illatam in naturæ morbũ reiecit. Nullus enim indignatur porco quod grunnit, aut cani quod latrat, aut anſeri quod obſtrepit, aut camelo quod blaterat. Lyſander item, quum quidam in ipſum conuiſijs debaccharetur, nihil commotus, age inquit, hoſpes, age dic in me frequenter ac ſtrennue, ne quid omittas, ſic forte ſic animum tuũ iſtis malis quibus plenius uidetur exonerare ualeas. Eiuſdem moderationis eſt non perturbari conuiſio, cuius eſt non commoueri laudibus. Plĩſtarchus Leonidæ filius, quum accepiffet æu rem nouam ipſum ab homine maledico laudari, demĩſſor, inquit, niſi quis illi perſuaſit me eſſe mortuũ, nam ille quidem uiuentem laudare poſſet neminem. Sunt qui tradant

Periclem

Periclem ingenio fuisse feroci. Et tamen uir is præter naturam hanc præstitit moderationem, prudentiam adhibens in consilium. In hunc quum imperitus quidam lingueq; impotentis conuicijs debaccharetur, uerbum illi non respondit, sed nihil commotus ingressus est portam, inde sub uesperam coepit redire domum. Euntem sequutus est maledicus, magis ac magis inardescens, quod negligeretur. Vbi tandem uentum est ad ianuam, iamq; nox esset, Pericles è famulis uni mandauit, ut accepto lumine maledicum domum deduceret. Si fas est ulisci maledicentiam, est hoc pulcherrimum uindictæ genus. Ciuius est quod fecit Pericles, sed non minus exæsti animi quod Plato. Hunc quum esset dimissurus Dionysius, non semper habitum satis humaniter, dixisse fertur: Plato quum redieris ad amicos tuos & studiorum sodales, multa mala illis de me prædicabis, ad quæ Plato subridens, imò, inquit, rex, fieri nō potest, ut illic meis sodalibus à disaplinois tantum ocij contingat, ut cuiquam uasceret tui meminisse. Declarat animum uere regum & exæstisum quod celebratur ab Alberto rege Poloniæ dictum, huius fratre qui nunc regnum illud felicissimis auspicijs moderatur, ac nuper ingenti uictoria ex Turcis relata, nō mediocriter & locupletauit & constabiliuit. Quum enim ad Albertum delatum esset quendam apud omnes de ipso male loqui, nihil commotus, malo, inquit, unum apud omnes de me male loqui, quàm omnes apud unum. Similem animi ælitudinem sapit quod respondisse fertur Antisthenes Cyrenicus, ijs qui deferebant Platonem de ipso male loqui. Regum est inquit, male audire quàm bene scaris. Quod dictum

Plutarchus

LINGVA

Plutarchus transfert ad Alexandrum magnum, nihil enim summo regi similis quā cynicus. Volumnius & Sacculio, quorum alter erat Mimus, alter Histrion, quum essent in castris captiui, ne tum quidem temperabant à conuicijs in Brutum duam iaciendis. Ac Brutus frequenter interpellatus de cohercenda hominū petulantia, neglexit. Tandem quū nec illi finem facerent maledicendi, & Cassa uehementer urgeret, permisit ut facerent in illos quod ipsis uideretur. In uno factō geminū exemplū nobis proditū est, alterū quod effrenis lingue uectigal sit calamitas, alterū, excelsis animis negligendam esse maledicentiā eorum qui non iudicio sed morbo de ipsis male loquuntur. Nec tales impatientius esse ferendos quā ferimus eos qui per febrim aut phrenesim nobis male dicunt. Fortasse nō hic conueniebat admiscere mentionem sacri Lindij, siue quia fabulosum est quod narrant, siue quia factum, si modo factum est, magis militarem ac barbaricam immanitatem quā celsitudinem animi generosi sapit. Hercules quū esuriret, & offenderet Lindium quendam iugo boum arantem, rogauit ut alterū boum sibi daret placando stomacho. Non enim esuriebat uir fortis cæpas aut legumen, aut oues, sed solidos boues. Quū rusticus excusaret, omnes facultates suas totāq; familiā niti iugo boum, iure commotus Hercules, utrūq; bouem eripuit, mactauit & comedit. Interea rusticus senex, quoniam nihil aliud potuit, multa conuiuia dixit in Herculem, quibus ille adeo cōmotus nō est, ut negaret sibi unquā accidisse cōuiuium iucundius, quod ipsi rusticus Morionis esset loco. Hoc exemplū si conferas ad ea quæ superius retuli planè barbaricū est ac militare, sin ad ista quæ

ista quæ quotidie designant nostri milites inter agricolas, miræ cuiusdam ciuitatis uideri potest, qui non contenti placasse abis latrantem stomachum, quicquid ubiq; bellissimū reperiunt, deuorant, & quod nec deuorare nec auferre possunt, perdunt aut exurūt ne cui sit usui. Interim miseris adeo non licet animi dolorem ulasā conuicijs, ut in consuetis filiabus, & uxoribus indigna passi, cogantur esse supplices, & agere gratias, quod ipsis uitam reliquā esse uoluerint. Sit barbaricum & immane quod fame coactus fecit Hercules uir de genere mortaliū, uti tradunt, benemeritus, modo doceatur quo nomine dignū est, quod Christiani milites qui conducti, nonnunq̃ & conducēdi properant ad bellum, aut à bello redeūt, faciunt non stimulante fame, sed inuitante ad maleficiū licentia, idq; non in hostes, sed in suos. Ac tales ubi domū redierint habentur honesti, & quicquid interea designatum est bello imputatur, quum alioqui leges in prædones, fures, incendiarios, & raptores atrocibus se uiant exemplis. Sed redeamus ad id quod agebatur, quo pacto fieri queat, ut q̃minum mali capiamus ex aliena maledicentia. Ceterum consultius est, etiam maledicorum uitium in nostram utilitatem uertere. Monent quid sit corrigendū, indicant à quibus sit cauendum, & omnino socordiā nobis & osatantiā exautunt. Philippus Macedonū rex, quū ab Atheniensium primoribus multis conuicijs lapidaretur, aiebat se illis magnam habere gratiā, per quos ipse tum factis tum dictis quotidie redderetur melior, dum illos inquit, & rebus & uerbis uanitatis coarguere studeo. Idē adhortantibus amicis ut hominem maledicum expelleret, Non faciam

LINGVA

Non faciã, inquit, & admirantibus quur ita sentiret: Ne obambu'ans, inquit, inter plures de me male loquatur. Quũ Smicythus ad eum detulisset, quod Nicanor continenter de ipso male loqueretur, amicis suadentibus ut hominem acer situm puniret, Imò, inquit, Nicanor non est macedonũ pessimus. Videndũ igitur nuntubi sit illi à nobis facta iniuria. Itaq; cum animaduertisset Nicanorem egestate pressum, uelut in hoc non meminisset officij sui, quod uirum non in strenuum neglexisset, uisit illi munus quàm primum dari. Hoc facto, quum Smicythus retulisset, Nicanorem iam alium, passim honorificè de Philippo prædicare, Ergo uidetis, inquit, in nobis esse situm, ut uel bene uel male de nobis loquantur homines. Quum Telecro Laedæmoniorum prinãpi quidam renunciaisset quod pater de ipso male loqueretur, Nunquã inquit ista dixisset, nisi causam haberet quur diceret. Huius frater quum quereretur quod ijsdem ortus parentibus, non similiter in præcio haberetur à cõibus, Id fit, inquit, qd' tu nescis æque ferre iniurias atq; ego. Huiusmodi moderationem legimus præter alios & in Tiberio Cæsare fuisse, ad quem quum deferrentur, quæ plurima uulgus in ipsum petulãter iaciebat, noluit ulasã, sed respondit in libera ciuitate, & mentem & linguam oportere liberam esse. Rursum quũ senatus cõscret his de rebus instituendam esse cognitionem, quo poenis, hominum petulantia coherceretur, respõdit se occupationem esse, q̃ ut talibus negocijs intendere uacaret, quorum actio si semel suscepta fuisset, nullum unq̃ oãm futurum alijs rebus tractandis. Claudius Cæsar quum Græcus quidam inter dicendum incalescens

incalescens, dixisset, οὐ καὶ μωρὸς ἐῖ καὶ γέγων, dissimulauit conuiuium. Similis lenitas fertur Vespasiani, Refecturam exemplum unum aut alterum. Quum Cynicus quidā petulanter in eum latrasset, & illum post casu habuisset obuium, nec ille uel assurgere uel salutare Cæsarem dignaretur, sed oblatraret etiānum nescio quid: satis habuit appellasse canem. Saluius quum patrocinaretur reo diuiti, ausus est dicere: Quid ad Cæsarem, si Hipparchus nam id erat reo nomen, habet sestertium milies. Ea uox ad Cæsarem delata est, quæ illū figurato morfu petebat, quasi Hipparcho per calumniam faceretur negotium, quo damnati facultates accrescerent fisco Cæsaris. At Vespasianus quum non ignoraret quo animo dictum esset hoc à causidico, tamē laudauit etiā, uidelicet detorquens ad suæ synœritatis argumentum, quod ille in Cæsaris inuidiam effuderat. Hoc fecit ethnicus, qui Christum non nouerat, qui nō legerat euangelicas literas, cui in manu erat uersa si libuisset, & nos Christi philosophiam professi, uix etiā amicam ac blandam admonitionem pati possumus, etiā illa deprauantes quæ simpliāter & amanter dicta sunt. Quum lis esset inter senatorem, & equestris ordinis hominem de iurgio, ita pronuntiāuit Cæsar, non oportere quidem maledici senatori, cæterum remaledici, aule fasq; esse. Hac sententia subiūxit inferiorē, & deterruit maiores ne freti autoritate potentiaq; sua, conuiua læsserent inferiorem, ni uellent audire paria. At noster imperator Iesus Christus nec remaledicendi ius facit. Archelaus aqua respersus, quum ab amicis inātaretur ad uindictam. Non me, inquit, respersit, sed

R quem

LINGVA

quem me esse putabat. Et nos si quid admonendi gratia dictum est in genere, rapimus ad priuam contumeliā. Quo philosophos quosdam perduxit humana ratio, quo principes multos humana prudentia, eo nos non perduat uel doctrina cœlestis, uel tot exempla capitis nostri. Iuuabit et illud, si quum in nos immerentes rabiosa petulantia debachatur maledica lingua, sic nostro cum animo loquamur: Quid si deus hoc uoluit, ut per hunc dem poenas, olim male deuoratarum laudum adulatorum, et auide deuoratae gloriæ, quam spretam oportuit? Dicamus igitur et nos cum David: Sine maledicat, si forte dominus propiciatus misereatur mei. Per longum esset hic tractare questionem, quando et quatenus sit respondendum maledicis. Legimus, qui negligit famam crudelis est, et legimus, responde stulto iuxta stultitiam suam. Et dominus noster ad quædam maledicta obtulit, ad quædam diligenter respondit. Audiuit Samaritanus, et dissimulauit, audiuit, demonium habes, et accurate refellit calumniam. Sunt probra quæ nobis non est in manu corrigere, ueluti si quis apud Scythas, aut ex pudendo genere, aut pauper natus esset: Ea silentio melius sopiuntur, nisi quod hoc boni licet ex hominis maledicta uicio decerpere, ut admoniti conuicio, benefactis ac uirtutum eminentia fortune maculam aboleamus. Sin quod obijatur uitium est, et nostra culpa admissum est, maleuolentiam inimiz nobis uertamus in officium amicitia. Siquidem acrius calcar habet ad uitæ correctionem hostis exprobratio, quam amicitia moderata monitio: Sin falsum est quod obijatur, circumspecte conueniat, nunquam occasionem dederimus ei calumnie, Mox

nie, Mox amputabimus unde deprehenderimus hoc male-
 ledictum pullulasse, & in reliquis cautiore crimus. Postre-
 mo satis respondit, qui factis dictisq; declarat apud omnes
 coniudum in sese non competere. Ita fit, ut infamia recadat
 in calumniatorem. Nec famam negligit, qui modis omnibus
 exiit, ne quid in merentem male dici possit. Est tamen ubi
 tempus, ac res postulat orationem, quoties nostra infamia
 cum multorum periculo coniuncta est. Si Christus silens
 agnouisset probrum, quod in Beelzebub eijceret demonia,
 periclitabatur omnium salus. Et Paulus apostolus strenue
 tuetur auctoritatem suam aduersus pseudoapostolos, quod id
 omniū referret. Episcopum falso traductum foedi criminis
 infamia, nō oportet dissimulare, ne populus exemplum ad
 se trahat, aut episcopi doctrinam contemnat. Verum aliud
 est depellere crimen, aliud est recriminari. Est ubi conue- *Prouer. 26.*
 niat respondere stulto, iuxta stultitiam suam, ne sibi uideatur
 sapiens. Est ubi non expediat respondere stulto iuxta stulti-
 tiam suam, ne reddaris illi similis. Respondit dominus expe-
 tantibus pharisæis, Baptismus Ioannis utrum ex deo est, an
 ex hominibus, & comprehensi sunt in astutia sua. Similiter
 responsum est de censu dando Cæsari, de sanando homine
 in sabbato. Non responsum est stultis iuxta stultitiam suam,
 quum diceretur filius fabri, & uini potator. Respondit &
 Paulus stulto iuxta stultitiam suam Elymæ mago, o plene *Act. 13.*
 omni dolo & omni fallacia, inimice omnis iustitiæ, non des-
 inis subuertere uias domini rectas, & nunc ecce manus do-
 mini super te, & eris cæcus & non uidens usq; ad tempus.
 Respondit & Petrus Ananiæ iuxta stultitiam suam. Id raro *Act. 5.*

L I N G V A

factum est sub apostolis, qui poterant dicere: An experimē-
tum quæritis habitantis in me Christi? Nobis hominālis
magis conuenit silentium, aut breuis moderatāq; respon-
sio, nisi res aliò compellat. Ostendimus quomodo medendū
sit alienæ linguæ morbo, commonstrauimus qua ratione nos-
trum morbū, uel euitare, uel tollere liceat: Indicauimus an-
tidotū, aduersus malæ linguæ nos impetentis uenena, quid
superest, nisi ut exhortemur Christianos omnes ad Christi-
anæ linguæ studium? Inter signa quæ comutarentur eos qui
crederent Christo, nominatim cōmemoratur & illud: Lin-
guis loquentur nouis, quemadmodum ante diximus additū
est, & serpentes tollent. Hactenus promiscuæ multitudini
loquutus sum, nunc procul absint prophani, Christianus
appello Christianos. Si sumus quod diāmur, agnosāmus
promissū duos nostri. Is ascensurus in cœlum, his nouissimis
uerbis confirmauit animos suorū. Qui crediderit & bas-
tizatus fuerit, saluus erit. Signa autem eos qui credide-
runt, hæc sequentur: In nomine meo demonia eiiciēt, lin-
guis loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum
quid biberint, nō eis nocēbit, super ægros manus imponēt,
& bene habebunt. Hæc potestas sic est tradita primis illis
euangelij præconibus, ut quod erat uisibile maneret ad tem-
pus, quod spirituale semper in omnibus remaneret. Habe-
bant & gentes baptismos suos, quibus sese purificari crede-
bant, habebant & professiones suas, pro delubris, pro so-
cis & aris & occidebantur & occidebant. Habebant &
peculiāres imitationes suas, ac suæ quisq; religionis cœremo-
nias, ac ritus superstitione seruabant. Qui Baccho initia-
bantur, noue

bantur nouerant sua mysteria, qui Cybeli aut Cereri, nouerant suæ religionis arcana. Habebāt suos afflatores, habebant suos exorāsmos, habebāt & nouas linguas quas ante nunquā didicerāt, id quod energumenis accidere dubiū nō est, mediā putant ātra miraculum accidere morbi ui. Aduerſus serpentes habebant Marſos incantatores, habebant Pſyſſos qui innocui non ſolum attrectarent uenena, uerum etiam ex alijs uenenum exugerent. Dabat hoc illis natuitas. Habebant uerba & uoces, habebant Apollinis & Aesculapij phana, habebant anulos in morborum remedia. Hæc omnia oportet in nobis eſſe perfectiſſima niſi uel feſellit nos dominus, uel nos falſo titulo gloriamur. Nullus eſt ex uobis qui ſi perconter an credat euangelio, incontanter reſponſurus ſit credo, an baptizatus ſit, maxime. Audio conſtātem profeſſionem, & uideo præter communem illam profeſſionem, multos peculiariter initiatos non Baccho, non Cereri, non Oſiridi aut Iſidi, ſed probatiſſimis diuiſ Dominico, Franciſco, Benedicto, Bernardo, Auguſtina, Brunoni, Brigidæ. Et interim tamen Chriſti profeſſio cōmunis eſt omnium, cui etiamſi nihil accederet, ſufficiēbat tamen ad exigenda ſigna. Exigamus igitur inuicem à nobis, ubi ſigna profeſſionis? Quiſquis uere credens baptizatur, naſcitur cœlitus, non iā Marſus aut Pſyſſus, ſed homo cœleſtis. Verum ubi uiſ tollendi uenena? Diſcipuli ab ethnicis tollebant uenena, nos ipſi uenena miſcēmus & ethnicis et Chriſtianis. Belligeramur, occidimus, & ſicis & uenenis. An non hoc eſt ſerpentes immittere? Venenis ac noxijs beſtijs plena ſunt omnia, ſed ubi Pſyſſi euangelia, qui incantamentiſ cruditiſ lingue

L I N G V A

propellant serpentes, qui suctu fraternæ consolationis & admonitionis eximant virus è visceribus hominum? Ene-
gumenorum ubiq; plena sunt omnia, nisi forte credimus
eos, qui afflati liuore, odio, ira, ambitione, auaritia, sic insa-
nis tumultibus concutunt orbem, sic incendijs, rapinis ac
cædibus miscent omnia, non agitari spiritu satanæ: sed ubi
euangeliâ exorastæ? Video qui in apostolorum locum suc-
cédant, sed ubi sunt qui in nomine Iesu profligant dæmonia?
Num elanguit uis diuini spiritus? num interijt uigor illius
omnipotentis nominis? num diluta est potentia fidei? Qui sit
igitur ut sic impune regnent impij spiritus? Quanta mörbo-
rum uis in populo Christiano? quanta turba capitibus malis
decumbentium? Sed ubi sunt illæ medicæ manus, quæ sacro
contactu propellant morbos? Vbi noua lingua quæ præ-
stat hæc omnia quæ diximus? Ea profligat dæmones, ea
tollit serpentes, ea quos contigerit sanitati restituit. Hau-
serant uenenum Romani seducti per pseudapostolos in Iu-
daismum. Quod ibi genus incantamenti non adhibet Paul-
lus? Aegrotabant Galatæ: nam & his pseudapostoli, sa-
lutiferam Pauli doctrinam admixtis uenenis infecerant.
Quid non facit hic mirabilis ille Psyllus, ut letiferum virus
ex animis illorum educat? nunc leniter palrans, nunc ob-
iurgans & exprobrans, nunc docens & coarguens? Vela-
lem, inquit, esse apud uos modo & mutare uocem meam,
quoniam confundor in uobis. Qui magis artibus utuntur,
solent ferè requirere loci dolentis contactum. Et Paulus ut
sapiens incantator adesse cupit, ut mutet uocem suam, uide-
licet pro uarietate personarum ac mali. Hoc non poterat
epistola.

epistola. Corinthiorum autem ulcera, quanta sollicitudine tractat ut medeatur, quomodo sese dimittit ad suctum usq;, nihil quamuis humile refugiens, modo uenenum educat. Vnum incantatorem, unū Marsum, unū Psyllū uobis ostendit. Super sunt & hodie praesertim apud Italos, qui genus suum ad Paulum autorem referunt. Hi praebus quibusdam ac magicis remedijs, succurrunt uulneratis à bestijs aut sagittis. Verum ubi sunt ueri Pauli nepotes, qui sacris incantamentis medeantur animis mortalium? Baptismū uidemus in omnibus, fidei professionem audimus, quanquā ipsa baptismi uis uideri non potest, quemadmodum nec fides audiri, signis tantum colligitur. Nec enim est odiosa, si latet, uim tamen exerit suam. Certissima uero indicia sunt in lingua. Proinde si uere Christum induimus, si uere in baptismo exuimus ueterem hominem cum actibus suis, ac nouum induimus, qui secundum deum creatus est, unde in nobis adhuc uetus illa lingua? Illa inquam futilis, garrula, praeps, mendax, amarulenta, rixatrix, conuiuatric, delatrix, obtrectatrix, impudica, peieratrix, malesuada, impia, ac blasphemica? Si uere Christi spiritum hausimus, aut si uere sumus mēbra Christi, quū spiritus scientiā habeat uocis, quin auditur in nobis lingua sobria, parca, modesta, pudica, circumspecta, ueridica, mansueta, pacifica, benedica, simplex, obsecratrix, consolatrix, exhortatrix, confitēs, & gratiarum actrix? Legimus in sacris literis uarias linguas, linguam serpentis ac diaboli, linguam canum, linguam hominum & angelorum, linguam terrenam ac coelestem, linguam paruulorum, ac linguam dei. Quisquis mentitur, peierat,

LINGVA

peierat, fallit, docet impia, persuadet iniqua, serit disidiū inter fratres: quisquis contendit, iurgatur, calumniatur, lingua diaboli loquitur. Si uere renundauius diabolo, nosq; Christo addiximus, quur adhuc auditur in nobis lingua serpentis? Si uere sumus filij dei, quur in nobis adhuc auditur lingua hominum? Qui de terra est, terrenus est & ex terra loquitur. Tales adhuc erant apostoli quum dicerent: Domine quando regnū Israhēl, post facti cœlestes, iam cœli enarrant gloriam dei. De lingua canis meminit psalmodographus. Canes erant qui clamabant: Tolle tolle, crucifige crucifige. Canes erant, qui oblatrabant pendenti in cruce: Vah qui destruit templum dei. Canes erant qui clamabant: Non est spes salutis, nisi iuxta Moysi legem arcam adami. Hos canes uitari iubet Paulus. Quanguā sunt & boni canes, qui exubias agunt pro domo dei, qui linguā habent medicam, & lingunt ulcera pauperis Lazari. Et sunt canes custodes gregis, qui aduersus lupos muti sunt, aduersus oues uocem habēt & dentes. Nocentissimi canes sunt, qui non patiuntur audiri uocem euangelicam. Reprehēduntur Iudæi, qui cor habebant incircumsum. Vt nam nō essent inter Christianos, qui linguam haberēt incircumsumam. Qui nihil aliud crepat, quā de ædificando, de agricolando, de elocandis liberis, hominum lingua loquitur, & adhuc nihil aliud q̄ hominē se esse declarat. Qui loquitur inter perfectos sapientiam in mysterio absconsam, fortasse linguis angelorum loquitur. Sic enim Paulus scribens Corinthijs: Si linguis hominum loquar & angelorum. At idem quum simpliāter erraret in Iudaismo, depugnaret pro lege patriā, nec

tria, nec agnosceret Christum legis finem, infantili lingua loquebatur: Quū essem paruulus, loquebar ut paruulus, 1. Cor. 13. cognabā ut paruulus. Quāq̃ est et aliud paruulorū genus, qui malicia paruuli sunt, sensu perfecti, ex ore quorum deus perficit laudē suā. Est aut̃ et lingua dei. Sic enī legis apud prophetas: Os domini loquutū est. Et in iob: Vtinā loqueretur deus tecū, et aperiret labia sua tibi, et ostēderet tibi secreta sapientiæ. Ad hāc linguā obmutescit omnis hominū et angelorū lingua. Quod enim stultū est dei, sapientius est hominibus. Hāc, opinor, linguā audierat Paulus raptus in tertū coelū, sed huius arcanū humana lingua profari non potuit. Ceterū tēperauit deus lingue coelestis sublimitatē, et loquutus est nobis moderatione per filium suū Iesum, ut hūc audientes et imitātes salutē aeternā cōsequamur. Obserua te quāso Christiane, qualis fuerit Christi primāpis tui lingua. Nā garriūt aules fabulas: nū iactauit suas laudes? num quē detulit? nū quē occidit? nū quē sefellit? Audierūt discipuli hāc linguā, et dicunt: Domine quo ibimus, uerba uitæ habes? Prædicabat gloriā dei, docebat errātes, corripiebat delinquentes, exhortabatur assantes, cōsolabatur afflictos, benedicēbat infantibus, sinabat egrotos, profligabat impios, demones, purificabat leprosos, sedabat tēpestates, exatābat mortuos, remittebat peccata, orabat pro impijs ut resipiscerent, gratias agebat patri. Ad regerēda cōmū linguā non habebat, ad interpellandū patrē pro sue neas autoribus uocalis erat. Quis hāc linguā pro uiribus nō imitatur? Lin- Lingue quam modestā, linguā medicā, mansuetā, cōaliatricē omniū Christi. que in quæ in coelis et quæ in terris. Sed nemo Christi linguā imi- tari potest.

LINGVA

tari potest, nisi Christi spiritū hauserit. Nec enim apostoli nouis linguis loqui cœperunt, nisi post acceptū coelitus spiritū. Quū discipuli dicerent: Domine uis ut iubeamus ignē uenire ē cœlo, qui cōsumat hanc ciuitatē, hominis lingua loquebātur. Rursum quum apostoli inter se disceptarent, quis esset maior in regno cœlorū, humana lingua loquebantur. Quū ascendentē in cœlū rogabāt: Domine nū hoc in tēpore præsenteris, et quando regnū Israhēl? adhuc humana lingua loquebātur, Sed acceptis linguis igneis, quid loquebantur? Nō primatus, nō præsidentias, nō latifundia, nō uxores, non ædificia. Quid igitur? Loquebātur magnalia dei, et loquebātur uarijs linguis, sed consentiētibus, erat enim illis cor unū, et anima una, quia spiritus unus impleuerat oēs. Hodie uero quū uidemus tot opinionibus dissidere philosophorū scholas, tot dogmatibus tamq; diuersis digladiari Christianos omnes, nōne referimus structurā turris Babel? Inter elatos qui potest constare cōcordia, ubi nemo concedit alteri? Hoc non ignorans Paulus scribit Philippensibus: Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatiū charitatis, si qua societas spiritus, si qua uiscera miserationis, implete gaudiū meū, ut idem sapiatis, eandē charitatē habentes, idipsum sentientes: nihil per contentionem, neq; per inanem gloriā. Vnde igitur inter nos tanta linguarū et animorū confusio, nisi ex arrogantia? Quur nō potius in una stirpe, ut sumus eiusdē uitis palmites, et unū sumus inter nos, quemadmodū Christo iungimur? Quur non audimus Christū nobis ore Pauli loquentē. Fidelis deus per quē uocati estis in societate filij eius Iesu Christi domini nostri. Obsecro autē uos fratres per

Gen. 11.

•

tres per nomen domini nostri Iesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, & nō sint in uobis schismata, sitis autē perfecti, sitis integri, in eodem sensu, & in eadē sententia. Si membrū à membro diuulsum est, ubi corpus? Si corpus à capite distractum, ubi uita corporis? Hoc nimirū est quod diāt Paulus nos uocatos in societate filij dei, quod per fidē insiti sumus illius corpori, quod est ecclesia: ecclesia uero congregationē sonat, non diuisionem. Quoniā autē nō possumus adherere capiti, nisi inter nos consentiamus, mutuaq; charitate conglutinemur, ideo diāt, Sitis autē perfecti, hoc est integrū corpus, neq; mutilū, neq; conuulsum, sed solidū & coagmentatum in Christo, uincolo spiritus eius. Male habet Paulum quod apud Corinthios audirētur hæ dissidij uoces: *Lingua* Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cepha, ego Christi. Quid *Babel* diceret, si hoc seculo audiret confusas hominum linguas, Ego sum Theologus transalpinus, ego asalpinus, ego Scotista, ego Thomista, ego Ocanista, ego realis, ego nominalis, ego Parisiensis, ego Coloniensis, ego Lutheranus, ego Carolstadianus, ego Evangelicus, ego Papista. Pudet me referre cætera. O domus q̄ dissipata es, o ciuitas q̄ dissecta es? O corpus, ubi nunc illa felix ἐκκλησία, extra quam quisquis est, in Christo non est? Quin desinimus extruere turrim Babel, turrim superbie ac dissensionis, & inapimus instaurare Hierosolymā, ac templum domini collapsum. Vnde nobis exorietur Esdras aliquis, qui hanc linguarum confusionem ^{2. Esd. 13.} redigat ad linguā Iudaicam, hoc est linguā proficentem ueritatem euangelicā? Viderat enim Esdras Iudeos ducentes *Lingua* in matrimonium mulieres Azotidas, Ammonitidas, & *corrupta.*

LINGVA

Moabitidas, & horum filij, uidelicet hybridae, ut erant genere mixto, ita mixtam habebant linguam, semijudaice loquentes, & semiazotice. Struuius est populus Christianus, quia nescit linguam suam, quia peregrina lingua corrumpit linguam euangelicam? Vxores in causa sunt, uxores alienigenae, quas non nouit ecclesia. Quot sectae sunt, quibus nos addiciamus, tot uxores duximus barbaras. Hae subuerterunt & Solomonem, ne quis sibi fidat commercium habens cum alienigenis. Quod igitur commutandae linguae remedium? Redeamus ad exordium euangelij, Poenitentiam, inquit, agite, appropinquat regnum dei. Agnoscat suum quisque peccatum, uertat uitam in melius, & propitiabitur nobis dominus, cuius ira merito saeuit in nos. A planta pedis usque ad uerticem non est in nobis sanitas. Qualis populus talis sacerdos, et quales principes, tales magistratus ac praefecti. Omnes quae sua sunt querunt, non quae Iesu Christi. Qualis praecceptor, tales discipuli, qualis pater, tales liberi, qualis paterfamilias, talis familia. Omnis alij aliorum uitam ac doctrinam inuicem inuicem, nemo sua studet corrigere. In alijs etiam quae recta sunt calumniatur, in nobis nihil non excusamus. Ergo a lingua confitente proficiatur exordium instaurandae concordiae. Desinamus esse filij ueteris Adae & Eue, quorum ille peccatum reiecit in uxorem, haec in serpentem. Desinamus esse progenies Cain dissimulantis paricidium. Ne nobis placeat exemplum Ananiae, & Sapphorae, ut mentiamur spiritui sancto, confitemur deo, quod illum non latet, etiam si

Lingua
confitens

etiam si non confiteamur. Sit hic primum labium omnium unum. Immu-
 temur linguam David, quae placuit iram dei, cumque quodam-
 modo copulit rescindere sententiam. Imploremus cum Esaiam mi-
 sericordiam domini, dicentes: Rugiemus quasi ursi omnes,
 et quasi colubae meditates gememus. Expectauimus iudiciū,
 et non erat, salutē, et elongata est a nobis. Multiplicatae sunt
 iniquitates nostrae coram te, et peccata nostra responderunt
 nobis, quia scelera nostra nobiscum, et iniquitates nostras
 cognouimus: Peccare et mentiri contra dominum, et auersi
 sumus ne iremur post tergum domini nostri, ut loqueremur
 calumniam, et transgressionem concipimus, et loquuti sumus
 de corde uerba mendacii, reliquaque quae inibi sequuntur. Assu-
 mamus planctum hortante Hieremia, oremur cum illo, Recor-
 date domine etc. Rursum cum Daniele: Obsecro deus ma-
 gne et terribilis etc. Non pigeat quenquam nostrum iisdem
 uerbis implorare domini misericordiam, quibus implorarunt
 sanctissimi prophetae. Nunquam erit bellandi finis, si maius Dan. 9.
 tiam alienam nostram malitia superare conabimur, si errorem
 errori addemus, si quod prae gestum est, prae defendemus,
 quod inconsiderate dictum est, peruiaciter tuebimur. Sine prin-
 cipes ueri principes, sine episcopi, sine sacerdotes, monachi, ac
 theologi, uere quod dicuntur: Oues uere sine oues Christi. Qui
 lapsus est lingua, benedicendo corrigat, quod male dicendo
 peccatum est, imitans exemplum beati Iob, dicentis: Qui leuiter
 loquutus sum, respondere quid possum? Manum meam ponam
 super os meum. Vnum loquutus sum, quod uerum non dixissem, et Iob. 39.
 alterum, quibus ultra non audam. Superbus exigit humiliza-
 tionem a superbo, et superbus superbo repugnat, et auarus

aurū spoliat, & hereticus hereticum vocat: nec ullus pugnandi, prædandi, rixandi modus. Diruatur hæc turris, & cessabit animarū linguarumq; confusio. Rebus undiq; perturbatis clamāt, quid consilij? Quē potius consultorē audiamus, quā Petrū ecclesiæ prināpē? Humiliamini, inquit, sub potenti manu dei, ut uos exaltet in tempore uisitationis, omnem sollicitudinē uestrā projācentes in eū, quoniā ipsi curā est de nobis. Valde superbus est qui se reusat submittere deo. Si prināpum & episcoporū dignitas nō patitur, ut se submittant hominibus, tamen nō pigeat illos sese præbere humiles, in conspectu dei, cuius potentie uelint nolint subditi sunt. Sic demū erunt uere magni. Populus item obediat præceptis diuinis, & subiectus sit omni creaturæ propter deum. Sic erit uere liber, si nulli seruiat peccato. Fugamus multiloquiū, in quo non potest deesse peccatū, quū dominus Battologiā damnet etiā in orando. Amemus silentiū, diu discētes, quod docēamus, uelocēs ad audiendū, tardī ad loquendū. Ne laxemus linguæ plectrū in sermones superuacaneos, cogitantes qđ iuxta domini denūciationē, de quolibet uerbo oqoso reddituri sumus rationē in die iudicij, ac Paulum subinde monentē audientes, uitemus ματακολογία, hoc est omnē sermonē, qui non conduat ad negatiuum salutis æternæ. Sinamus fatuos fatua loq, nos ambiamus ut de nobis diā possit: Os iusti meditabitur sapientiā, & lingua eius loquetur utilitātē, et iuxta Pauli doctrinā: Sermo noster sit semper sale cōditus in gratia, ut scāmus quomodo oporteat nos uniuersiq; respondere: Nullus sermo malus, p̄ficiatur ex ore nostro, cōsentiat lingua cū animo. Si ueritatē diligite

mus, absit mendacium ab ore nostro. Si Paulo auscultantes, Philip. 4. quæcūq; sunt uera, quæcūq; pudica, quæcūq; iusta, quæcūq; amabilia, quæcūq; bonæ famæ, si quæcūq; uirtutis sunt, et ad laudē discipline pertinent, cogitamus ac meditamur, eadē et lingua nostra sonet. Dicis, quod autē præmiū Apostolus? Audi maximū: Et deus, inquit, pacis erit uobiscū. Si cor aemat Iesum, de Iesu sit nostra confabulatio, et ille dignabitur esse in medio nostri. Pro scurrilibus factijs, audiat ser Ephes. 4. mo bonus, qui confert ad ædificationē fidei, ut det gratiam audientibus. Omnis amaritudo, ira, et clamor et blasphemia, tollatur à nobis, cū omni malitia. Omnis autē scortatio, immūditia et auaritia, nec nominetur inter nos, sed magis gratiarū actio, quod ab his malis nos liberarit diuina misericordia. Absit ebrietas insulse loquacitatis mater, sed alacritas gaudiumq; nostrū nascitur ē spiritu sancto, quo pleni loquamur inter nos quoties cōuenimus in psalmis, hymnis et canticis spiritualibus, cantātes et psallentes in cordibus nostris domino, gratias agentes semper pro omnibus in nomine domini nostri Iesu Christi deo et patri. Pro ueneno calūniæ, tribuat lingua nostra fraternā correptionē, pro cōiicijs, consolationē, pro deuotionibus preces ad deū, pro obsecratione, blandā ac synocrā admonitionem, pro seminario dissidiorū, sermonē pacificū, pro ueneno canceri, sanandā doctrinā, pro murmure, psalmos, et hymnos, pro iurgijs, canticis spiritualia, pro stultis fabulis, sermonē scientiæ, pro criminatione proximī, propriorū malorū confessionem, pro lapsuum alienorū amarulenta insectatione, medendi studiū. Quā cura fouemus membrū imbecille, quāto studio succur-

L I N G V A

rimus membro uitato aut uulnerato, quanta arte luxatum in suum locū reponimus? Quā agere, quā detrectantes ad extrema remedia descendimus, ut sectionem, aut usturā adhibeamus? Postremo frustra tentatis omnibus, quā dolentes amputamus, cuius sanandi spes nō est? Quir nō eandem charitatē ac mansuetudinē in sanando proximo præstamus? Quanta amarulentia lapsus humanos insectamur? Quanta interim indulgentia, ne dicam impudentia, blandimur nostris ulceribus? Quā in alijs admonendis superāliū? Rursum quæ tragœdia, si quis nos uiaſſim uel leuiter admoſeat errantē? Adeo nō adest nobis in corripiendo fratre, simplex illa charitas, q̄ nec suspiciatur nec cogitat malū, ut etiā illa ledēdi studio deprauemus, quæ recte dicta sunt, dum studemus in alienis libris esse ingeniosi, & ex aliena infāmia nobis parare gloriā eruditionis. Luorē & odiū, quo toti mademus, quæſtum & arrogantia, qua toti turgemus, præteximus zeli titulo. Et sic in aliena uitia debacchamur, quasi non oderimus sed inuideamus. Est quidē factor episcoporum arguere peccantes, sed ea debet esse in arguēdo moderatio, ut q̄ arguitur intelligat sibi rē esse cū medico, nō

2. Tim. 4. cū carnisfic. Sic Paulus suū Timotheū obtestatur, ut prædicet sermonē euangelicū, ut instet oportune, iportune, ut arguat, obsecret, increpet. Verū hæc præcipit illi q̄ iā præstabat episcopū, ἀνέγκλητον, in quē nihil criminis impingi poterat. Nec dixit simpliāter argue, increpa, sed primo loco posuit, prædica uerbū. Primū est docere. Deinde inter argue & increpa, posuit obsecra, nec hoc contētus adiecit: cū omni leuitate & doctrina. Nos simpliāter errantē proximū cogitamus tantum

naus tantum, nec digna: nunc docere. Quando reuocabimus
 fratrem ab errore, si uiderit sibi rem esse cum inimicis.
 Odio cæci præcipuamus iudicium, nec hic manifestos la-
 psus nostros corrigimus, ne quid decedat auctoritati nostræ.
 Atqui his rebus potissimum eleuatur Theologorum auctoritas.
 Oblatramus ignotis omnibus, damnantes quicquid non in-
 telligimus. Oremus igitur dominum, ut effundat spiritum suum
 in episcopos ac doctores ecclesiæ, detque eis linguam eruditam,
 quam sibi datam gratulatur Esaias, Dominus dedit mihi linguam
 eruditam, ut sciam sustentare eum qui lapsus est uerbo: Nimirum
 hæc est lingua boni pastoris, quæ nouit quod contractum
 est alligare, quod infirmum est solidare, quæ clamosa non est,
 sed effiæx, non extinguens linum fumigans, nec baculum fractum
 continuens, utque largiatur illis os Hieremiæ, quod suo con-
 tactu purgare dignetur, suisque uerbis instruere, dicatque sin-
 gulis illorum: Ecce dedi uerba mea in ore tuo, ecce constitui te
 hodie super gentes, et super regna, ut euellas, et destruas,
 et disperdas, et dissipes, et ædifices, et plantes. Quantum
 malæ suppellectilis arcufert, qui malam arcufert linguam,
 gladium ueneno tinctum, sicam, sagittam, incantamentum, fasanum
 aconitum, et quicquid est usque ueneni letalis. Contra sacerdos
 qui linguam habet ipso dignam, quot in uno membro ar-
 cufert instrumenta? Pharmacum habet aduersus omnes animi
 morbos, antidotum præsentem aduersus omnia uenena, gla-
 dium spiritus, quo refecat omnia noxia. Sic enim loquitur
 Esaias: Posuit os meum quasi gladium acutum. Habet sagittam
 qua feriat animos ad compunctionem et poenitentiam uite
 superioris. Sequitur enim et hoc apud Esaiam: Et posuit
 me sicut

50

59

LINGVA

me sicut sagittam electam. Habet tubam qua altum dormi-
 entes, expergesciat ad uigilantiam ac sobrietatem, mortuos
 excitet ad uitam, uirgam ac sceptrum habet, quo regibus et
 regnis imperet, ruinam habet qua noxios affectus et im-
 pias opiniones reuellat e pectoribus hominum, uentem ha-
 bet, qua demoliatur omnem substructionem erigentem sese
 aduersus ecclesiam dei, saraculum habet, quo disperdat ra-
 dicatus ac dissipet omnem plantationem, que non est ex deo,
 uomerem habet quo repurgatum noualem prepararet euan-
 gelice sementi, habet trullam cementariam, qua quod diru-
 tum est instauret, habet ligonem, quo nouellas plantas in-
 serat. Tam potentem ac felicem linguam precamur episco-
 pis nostris, precamur principibus, magistratibus et popu-
 lo cor doale, cor tractabile, cor carneum, cor auritum, et
 alatum, nec elingue, auritum, ut pastoribus ad meliora uo-
 cantibus libenter auscultent, alatum, ut eos strennue pre-
 cedentes per uiam euangelicam, alacriter sequantur, nec desit
 lingua qua plebs imperita ad episcoporum benedictionem
 clare respondeat. Amen. Ita fiet, ut si omnes synæris ani-
 mis conuersi fuerimus ad dominum, ille uicissim factus pro-
 pius auertat hanc miserandam tempestatem à nobis, et
 reddita serenitate pariter omnes in domino gaudebimus.
 Sermonis cursus deduxit nos ad linguam angelicam, que sa-
 cerdotum est et episcoporum, de qua quod dominus dederit
 prosequemur in libris de ratione conuocandi, quos nunc
 aggredimur, eodem opitulante, qui debetur omnis gloria
 in æuum.

LINGVAE FINIS.

TYPOGRAPHVS LECTORI S D.

Errores ab Autore in Archetypo notatos, suo loco & ordini planè resituimus. Verū inter imprimendū, nō contigit nos tam oculatos esse, quin accelerando neuos quoq; alios nōnullos admitteremus, & maxime in characterū trāspōsitione, qui etsi à quālibet rudi facile possint & intelligi & corrigi, tamen ne officium nostrū à quopiā desideraretur sic assignari curauimus

Char. 5. fā. 1. Versu 15. lege pro portione.

Char. 7. fā. 1. uer. 23. le. unde Char. 13. fā. 1. uer. 13. l. exhilas
randos. Eadem fā. 2. uer. 19. le. serenat. Char. 16. fā. 1. uer. 2.
le. uiderint. Char. 15. fā. 1. uer. 26. le. Ephoros. Char. 19. fā. 2.
uer. 3. le. tacturnus. Char. 20. fā. 1. uer. 24. le. uauandior. Cha.
33. fā. 1. uer. 12. le. fortunis. Char. 34. fā. 1. uer. 22. le. narrat.
Cha. 44. fā. 1. uer. 23. le. contemni. Char. 46. fā. 1. uer. 12. le. sē
lerationes. Char. 65. fā. 1. uer. 26. le. haberet. Char. eadem
fā. 2. uer. 10. le. quadruplatorum. Char. 66. fā. 2. uer. 5. le. asper
gant. Char. 71. fā. 1. uer. 10. le. nihilominus. Char. 76. fā. 1. uer.
27. le. reonaliuntur. Char. 77. fā. 1. uer. 12. in margine alle. le.
28. Char. 82. fā. 1. uer. 21. le. Africa. Char. 83. fā. 2. uer. 1. le. bis
lingue. Cha. 85. fā. 1. uer. 11. le. ut. Cha. 96. fā. 1. uer. 18. le. löge.

APVD REGIAM POLONIAE CRA
coniam, In ædibus Hieronymi Victoris. Mense
Ianuario. Anno. M. D. XXVI.



In Arma Illustris D. Christ. à Schijldo: etc. Pal
latini etc. Regni Polo. Canell.
Symbolon his simplex Armis prudentia quoddā
Exprimit, At uerum pectore Christophorus:

Et Genus et Virtus dederant tibi Regia signa,



Hæc gereres iussit Cæsar et ipse potens.

Vt Draco peruigilans quondā seruauerat hos os
Hesperidū, cuiquā ne fierent aditus.
Sic seruat Patriæ decus hoc custode Dracone
His Armis Heros, quem gerit, eximius.
M. Pyrrius faciebat.



